

เรื่องเล่าสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี

โดย
นางกุลลดา เลิศไสว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน แผนก ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

เรื่องเล่าสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอบนนครชัยศรี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2560
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

STORY OF SUCCESS: LOCAL WISDOM MANAGEMENT FOR CONSERVATION OF
NAKHON CHAI SI'S POMELO

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Arts (Public and Private Management)
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2017
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ เรื่องเล่าสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์
พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี

โดย กุลลดา เลิศไสว

สาขาวิชา การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน แผนก ก แบบ ก 2 ระดับปริญญา
มหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร. นรินทร์ สังข์รักษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(ดร. สวรรยา ธรรมอภิพล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. นรินทร์ สังข์รักษา)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กัญทิมา นิลทองคำ)

59601707 : การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทบัณฑิต

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การอนุรักษ์, สัมโพนันครชัยศรี

นาง กุลดา เลิศไสว: เรื่องเล่าสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : รองศาสตราจารย์ ดร. นรินทร์ สังข์รักษา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภูมิปัญญาการปลูกส้มโพนันครชัยศรีของชุมชนในอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพราน 2) ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีจากรุ่นสู่รุ่น และ 3) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอนครชัยศรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มชาวสวนส้มโอนครชัยศรีในเขตอำเภอนครชัยศรีและอำเภอสามพราน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมจำนวน 13 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล วิเคราะห์แบบอุปนัย และเรื่องเล่า สรุปผลโดยการพรรณนา และพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภูมิปัญญาการปลูกส้มโพนันครชัยศรีของชุมชนในอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพราน มีความเป็นมาของการประกอบอาชีพของเกษตรกรสวนใหญ่ในอดีตมีอาชีพทำนา ต่อมาเมื่อการปลูกส้มโอร้างรายได้ที่ดีชาวสวนจึงเริ่มหันมาทำสวนส้มโอมากขึ้นจนกระทั่งปัจจุบัน จากคุณลักษณะและความเหมาะสมของพื้นที่ที่มีธาตุอาหารในดินสูงทำให้รสชาติของส้มโอมีความเป็นเอกลักษณ์จนได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งพันธุ์ที่ได้การขึ้นทะเบียน ได้แก่ พันธุ์ทองดี และพันธุ์ขาวน้ำผึ้ง 2) การถ่ายทอดภูมิปัญญาการปลูกส้มโอบนของเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีจากรุ่นสู่รุ่น ประกอบด้วยความเชื่อมโยงด้านการเรียนรู้ของเกษตรกรชาวสวน แรงจูงใจในการเรียนรู้ วิธีการสืบทอดภูมิปัญญาการปลูกส้มโอบนของเกษตรกรชาวสวน การสร้างแรงจูงใจในการสืบทอดภูมิปัญญาการปลูกส้มโอบนต่อไป ซึ่งแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญา และแนวทางการจัดการความรู้ที่ดีเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้การสืบทอดภูมิปัญญาประสบความสำเร็จได้ 3) แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอนครชัยศรี เป็นผลเชื่อมโยงจากเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อการทำสวนส้มโอนครชัยศรี ทำให้เกิดการสนับสนุนและการให้ความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่งผลต่ออนาคตการทำสวนส้มโอบนและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชาวสวน

59601707 : Major (Public and Private Management)

Keyword : Local Wisdom, Conservation, Nakhon Chaisi Pomelo

MRS. KUNLADA LERTSAWAI : STORY OF SUCCESS: LOCAL WISDOM MANAGEMENT FOR CONSERVATION OF NAKHON CHAI SI'S POMELO THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR NARIN SUNGRUGSA, Ph.D.

The objectives of this research were 1) To study the wisdom of planting Nakhon Chai Si's pomelo in community of Nakorn Chai Si and Sam Phran districts. 2) To convey the wisdom for planting Nakhon Chai Si's pomelo of farmers from generation to generation and 3) To study the conservation of agricultural wisdom of Nakhon Chai Si's pomelo. This study used qualitative research methods. Conducting 13 key informants by in-depth interview method which consisted of the pomelo farmers in Nakhon Chai Si and Sam Phran districts and related with both public and private agencies. The accuracy was verified by Data Triangulation. This research analyses by Analytical Induction which describe the result by Description and Analytical Description.

The research found that 1) The wisdom of planting Nakhon Chaisi pomelo in the community of Nakhon Chai Si and Sam Phran Districts mainly occupations of the people in the past was farmers. When planting pomelo create a good income then the farmers turn to plant pomelo more until present. From the features and suitability of the nutrients in the soil that making the taste of pomelo uniquely which Nakhon Chai Si's Pomelo in the breed of Thong Dee and Khow Nam Pheungalso have been registered as a geographical indication. 2) To convey the wisdom for planting Nakhon Chaisi pomelo of gardeners from generation to generation consists of the link to the learning of gardeners, the motivation of learning, the way of succession of wisdom of the gardeners and the motivation to inherit wisdom to the next generation. This knowledge transfer guidelines and good knowledge management is an important step in the success of succession wisdom. 3) The conservation of local wisdom for consevation of Nakhon Chai Si's pomelo has been linked from the events that occurred and affect farming of Nakhon Chai Si's pomelo which that the cause of encouraging government departments and agencies concerned to have more prioritizes in planning and operationing of the future and conservation wisdom of farmers.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้ช่วยเหลือรวมทั้งสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ช่วยเหลือในการ แก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์เป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัณฑ์ธิดา นิลทองคำ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่กรุณาให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ รวมทั้งตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์จนงานวิจัยสำเร็จลงได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ ดร.สวรยา ธรรมอภิพล ประธานกรรมการ ที่กรุณาให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ รวมทั้งตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์จนงานวิจัยสำเร็จลงได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ทุกๆ ท่าน ที่อบรมสั่งสอนและให้ความรู้ทางสาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

ขอขอบพระคุณ ปราชญ์ชาวสวน ได้แก่ ดร.ทิม ไทยทวี, พ.ท.บุญชู ปัตถวิ, คุณลือชัย มีกุล, คุณรัตเกล้า มีกุล, คุณพนม ศรีสินี และคุณเฉลียว หวานชะเอม หน่วยงานราชการ ได้แก่ เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม หอการค้าจังหวัด วิสาหกิจชุมชนส้มโอนครชัยศรี ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยในครั้งนี้ ด้วยดีตลอดมา

สุดท้ายนี้ คุณค่าอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดา รวมทั้งญาติพี่น้องทุกท่านที่ได้สนับสนุนการศึกษาและการทำวิทยานิพนธ์อย่างเต็มกำลัง คอยให้กำลังใจ ให้ข้อคิดเห็น สร้างแรงบันดาลใจให้มุ่งมั่นในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จลุล่วงลงได้ และสนับสนุนการศึกษาอย่างเต็มความสามารถตลอดมา

กุลลดา เลิศไสว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	1
สารบัญภาพ.....	2
บทที่ 1 บทนำ.....	3
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	3
คำถามในการวิจัย.....	9
วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	9
ขอบเขตของการวิจัย.....	10
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	11
ประโยชน์ที่จะได้รับ.....	11
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	12
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	13
แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	21
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการปลูกส้มโอ.....	24
แนวคิดวิธีวิทยาการเล่าเรื่อง.....	27
แนวคิดวิธีวิทยาการเล่าแบบเรื่องเล่าเร้าพลัง.....	35
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	39
กรอบแนวคิดทางการวิจัย.....	49

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	56
แหล่งข้อมูล.....	56
กลุ่มเป้าหมาย.....	57
เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	57
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	59
การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล.....	60
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	61
บทที่ 4 ผลการดำเนินการวิจัย.....	64
ส่วนที่ 1 บริบทพื้นที่ และประวัติศาสตร์.....	64
ส่วนที่ 2 ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีของชุมชนในอำเภอนครชัยศรี และสามพราน..	92
ส่วนที่ 3 การถ่ายทอดภูมิปัญญาการปลูกส้มโอของเกษตรกรสวนส้มโอ นครชัยศรีจากรุ่นสู่รุ่น...	130
ส่วนที่ 4 แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอ นครชัยศรี.....	141
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	175
สรุปผลการวิจัย.....	175
อภิปรายผล.....	188
ข้อเสนอแนะในการวิจัย.....	194
รายการอ้างอิง.....	196
ประวัติผู้เขียน.....	236

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 แสดงการสังเคราะห์ สรุปแนวคิด ทฤษฎีในการวิจัย.....	38
ตารางที่ 2 แสดงการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	48
ตารางที่ 3 แสดงถึงการสังเคราะห์ หัวข้องานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ องค์ความรู้ที่ได้พบ ประเด็นที่มุ่งศึกษา และมโนทัศน์ในการวิจัย	50
ตารางที่ 4 สรุปแนวทางการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนา	63
ตารางที่ 5 แสดงการแบ่งเขตการปกครอง.....	67
ตารางที่ 6 รายงานสรุปยอดผู้ปลูกส้มโอในอำเภอนครชัยศรี ปีพ.ศ.2557 – 2560.....	73
ตารางที่ 7 รายงานสรุปยอดผู้ปลูกส้มโอในอำเภอสามพราณ ปีพ.ศ.2557 – 2560.....	75
ตารางที่ 8 แสดงลักษณะส้มโอพันธุ์ต่าง ๆ.....	87
ตารางที่ 9 แสดงการขยายส้มโอพันธุ์ด้วยการตอนกิ่ง.....	91
ตารางที่ 10 แสดงความเป็นมาของการประกอบอาชีพจากอดีตสู่ปัจจุบัน.....	97
ตารางที่ 11 แสดงคุณลักษณะและความเหมาะสมของพื้นที่	103
ตารางที่ 12 แสดงภูมิปัญญาการปลูกและการดูแลส้มโอ.....	113
ตารางที่ 13 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาภูมิปัญญาการปลูกและการดูแลส้มโอ	119
ตารางที่ 14 แสดงคุณค่าและความสำคัญของส้มโอที่มีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิต	122
ตารางที่ 15 แสดงแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญา.....	136
ตารางที่ 16 แสดงการสนับสนุน การให้ความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	160
ตารางที่ 17 แสดงแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา	168

สารบัญภาพ

หน้า

รูปที่ 1 แผนภูมิสรุปขั้นตอนในการวิจัย	62
รูปที่ 2 แผนที่จังหวัดนครปฐม.....	66
รูปที่ 3 เอกสารจดหมาย ลงวันที่ 18 ธันวาคม รศ. 129 โดยพระยาพิพัฒน์โกษา แจ้งความไปยังพระยา บรมบาทบารุง ปลัดทูลฉลองกระทรวงเกษตราธิการ.....	78
รูปที่ 4 เจ้านายที่ตามเสด็จ รัชกาลที่ 5 แวะพัก ณ สวนส้มโอขุนภักดี เมืองนครไชยศรี.....	80
รูปที่ 5 ทำน้าบ้านขุนภักดี เมืองนครไชยศรี	80
รูปที่ 6 ราษฎรชาวเมืองนครไชยศรีที่มารอรับเสด็จ รัชกาลที่ 5	81
รูปที่ 7 ถุงน้ำหวานในกลีบส้มโอ หรือที่เรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า “กุ่ม”	82
รูปที่ 8 ลักษณะของถุงน้ำหวานที่เป็นสีขาวขุ่น แจ็ง มีน้ำน้อยหรือแห้งหรือที่เรียกว่า “ข้าวสาร”	82
รูปที่ 9 ลักษณะของถุงน้ำหวานที่เป็นข้าวสาร และที่ไม่เป็นข้าวสาร	83
รูปที่ 10 กระบวนการทำสวนส้มโอ	128
รูปที่ 11 แสดงผลความเชื่อมโยงภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรี	129
รูปที่ 12 แสดงความเชื่อมโยงการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น	140
รูปที่ 13 แสดงความเชื่อมโยงแนวทางการอนุรักษ์	174

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วงทศวรรษที่ 1960 ได้เกิดการปฏิวัติเขียว (Green Revolution) หรือแนวทางเกษตรกระแสหลักที่เป็นการผลิตแบบเชิงเดี่ยวภายใต้การสนับสนุนของประเทศอุตสาหกรรมและบริษัทข้ามชาติขึ้นในประเทศโลกที่สามซึ่งรวมถึงประเทศไทย การปฏิวัตินี้ดังกล่าวส่งผลให้ระบบเกษตรกรรมของประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากระบบเกษตรดั้งเดิมที่เคยพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ การใช้แรงงานคนและสัตว์เป็นหลัก การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อการยังชีพของครอบครัวและชุมชน กลับเปลี่ยนไปเป็นระบบเกษตรแผนใหม่ที่เน้นการลงทุนโดยอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ การนำปุ๋ยเคมีและสารเคมีมาเป็นปัจจัยหลักเพื่อส่งเสริมการผลิต ซึ่งนโยบายภาครัฐที่ส่งเสริมภาคเกษตรกรรมในแนวทางปฏิวัติเขียวภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่าง ๆ ที่ผ่านมามีส่วนทำให้สังคมและองค์การระหว่างประเทศ CGIAR (Consultative Group on International Agricultural Research) อันเป็นองค์กรที่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางการวิจัยด้านการเกษตรในประเทศกำลังพัฒนาได้ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแก่เกษตรกรและผู้บริโภคทั้งทางตรงและทางอ้อม อาทิเช่น ปัญหาสารเคมีตกค้างในอาหาร ปัญหาการเสียดุลของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศการเกษตร ปัญหาการลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพ ปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศและโลกร้อน เป็นต้น จากการศึกษาความสำคัญกับปัญหาดังกล่าว ทำให้ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้ทบทวนการพัฒนาเกษตรกรรมโดยเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 - 2534) เป็นต้นมา (พันธ์จิตต์ สีเหนียง, 2556)

การก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ที่โลกมีเสรีในการเคลื่อนย้ายคน เงินทุน องค์ความรู้ เทคโนโลยี ข่าวสาร สินค้าและบริการ ทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับแรงกดดันและความเสี่ยงของการแข่งขันในตลาดโลกที่รุนแรงขึ้น ประเทศเศรษฐกิจใหม่ อาทิ จีน อินเดีย ละตินอเมริกา และเวียดนาม มีขีดความสามารถในการแข่งขันมากขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อความเชื่อมโยงของโครงสร้างเศรษฐกิจไทยและสังคมโลกเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของไทยเกิดความอ่อนไหวและผันแปรไปตามปัจจัยภายนอก ในขณะที่ความสามารถในการปรับตัวเพื่อแข่งขันกลับช้ากว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เนื่องจากการดำเนินการด้านการยกระดับห่วงโซ่มูลค่าการผลิตเกษตร อุตสาหกรรม และบริการสู่การใช้องค์ความรู้ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทำได้น้อย ทำให้คุณภาพของการผลิตต่ำ กอปรกับที่ประเทศไทยยังประสบปัญหาคุณภาพเกือบทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณภาพคน คุณภาพการศึกษา คุณภาพบริการสาธารณสุขและบริการสาธารณสุข ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยที่มีค่อนข้างสูงก่อให้เกิดความแตกแยก นอกจากนี้ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายจน

ร้อยละและเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ภาวะชะงักงันที่มีปริมาณมากจนล้นเมืองและระบบการบริหารจัดการน้ำที่ยังไม่เป็นระบบโครงข่ายที่สมบูรณ์ ทำให้เกิดความเสียหายและผลกระทบที่เกิดจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมือง ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงผันผวนของสภาพภูมิอากาศทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับภัยพิบัติทางธรรมชาติรุนแรงมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมไทยเพิ่มขึ้นจากอดีต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) อีกทั้งการชะลอตัวของเศรษฐกิจโลกส่งผลต่อการส่งออกภาคเกษตร ราคาสินค้าเกษตรที่ตกต่ำและความรุนแรงด้านการกีดกันทางการค้า เหล่านี้ประเทศไทยจึงจัดทำยุทธศาสตร์ภาคเกษตรเพื่อรับมือภาวะวิกฤตโลกด้วยการกำหนดมาตรการช่วยเหลือและสนับสนุนต่าง ๆ อาทิการประกันราคาสินค้าเกษตร การเร่งหาตลาดใหม่ การหาแหล่งสินเชื่อ การเร่งโครงการ Mega Project ในส่วนของระบบชลประทาน และการขนส่ง เพื่อสนับสนุนสินค้าการเกษตร ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรสามารถขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ และจากการขยายตัวของมูลค่าสินค้าเกษตรโลกที่ปรับตัวเพิ่มขึ้นตามการคาดการณ์ของ IMF (International Monetary Fund) ที่มีต่อเศรษฐกิจโลกในปี 2560 (ศูนย์วิจัยและพัฒนา, 2559) ที่มีปัจจัยสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจโลกที่ฟื้นตัวโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ด้านรายได้ภาคเกษตรที่ฟื้นตัวจากภัยแล้ง ด้านมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐ ด้านการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยว และด้านภาวะการเงินที่ผ่อนคลายส่งเสริมการฟื้นตัวของเศรษฐกิจ (ยรรยง ไทยเจริญ, 2560) ส่งเสริมให้การส่งออกสินค้าเกษตรกรรมประเภทผักผลไม้สด แช่แข็ง กระจ่างและแปรรูปของไทยปี 2560 (ม.ค. - พ.ค.) มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.4 (สำนักสารสนเทศและการบริการการค้าระหว่างประเทศ, 2560) ซึ่งตลาดสำคัญในการส่งออกได้แก่ เวียดนาม จีน ญี่ปุ่น ฮองกง อินโดนีเซีย สหรัฐอเมริกา เกาหลีใต้ สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ (UAE) ลาว และสิงคโปร์ และด้วยความมีเอกลักษณ์ด้านคุณค่า สายพันธุ์ที่โดดเด่น รสชาติที่เป็นที่นิยม ผลผลิตที่มีต่อเนื่องตลอดปี รวมทั้งเทคโนโลยีการผลิตที่สูงกว่าประเทศคู่แข่งในภูมิภาคที่มีสินค้าประเภทเดียวกัน ทำให้ผลไม้สด แช่เย็นของไทยสามารถสร้างมูลค่าการส่งออกในปี 2560 นับตั้งแต่เดือน ม.ค. - เม.ย. มูลค่าถึง 427.96 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (พัชรินทร์ คุณเศรษฐ์, 2560)

จากที่ได้กล่าวข้างต้น ผลไม้ของไทยจึงนับเป็นพืชเศรษฐกิจที่สามารถนำเข้าเงินตราต่างประเทศได้ปีละหลายพันล้านบาท และสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรผู้เพาะปลูกและผู้ส่งออกของไทยได้เป็นอย่างดี จากสภาพภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูก ผักผลไม้หลากหลายชนิดของไทยจึงเป็นที่นิยมบริโภคทั้งในและต่างประเทศ ทำให้ภาคการเกษตรมุ่งเน้นการส่งออกไปยังตลาดโลกเพิ่มขึ้น แต่การแข่งขันเพื่อแย่งชิงส่วนแบ่งในตลาดก็เป็นสิ่งจูงใจให้แต่ละประเทศเร่งพัฒนาศักยภาพและคุณภาพสินค้าเกษตรของตนเพื่อป้อนเข้าสู่ตลาดโลกเพิ่มขึ้นเช่นกัน ดังนั้นการรักษาส่วนแบ่งตลาดของไทยจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรการทางการค้าและข้ามพินอุปสรรคทางการค้าที่มีใช้ภาษี (Non-Tariff Measures and Non-Tariff Barriers: NTMs และ NTBs) ใน

รูปแบบต่าง ๆ ให้ได้ โดยเฉพาะด้านสุขอนามัยและความปลอดภัย ซึ่งการนำเข้าผลไม้ไทยของต่างประเทศในสหภาพยุโรปให้ความสำคัญกับเรื่องการตรวจสอบปริมาณสารพิษและเชื้อจุลินทรีย์และทุก ๆ ขั้นตอนของห่วงโซ่อาหาร (Food Chain) ตลอดจนการผลิตอย่างยั่งยืน (สิรินาฏ พรศิริประทาน , 2554) เช่นเดียวกับอีกหลายประเทศที่มีข้อกำหนดในลักษณะคล้ายกันคือ กำหนดให้ผลิตภัณฑ์การเกษตรจะต้องได้รับการรับรองมาตรฐานโดยหน่วยงานที่เชื่อถือได้และกระบวนการผลิตต้องเป็นไปตามมาตรฐานที่ประเทศนั้นกำหนด

อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ที่ก่อให้เกิดปัญหาด้านเกษตรกรรมส่วนใหญ่มาจากสภาพปัญหาที่ดิน ฐานทรัพยากร หนี้สิน ตลาด และสุขภาพ ซึ่งทั้งหมดนี้ได้เชื่อมโยงกันเป็นวงจรและเกิดขึ้นเป็นประจำ ทำให้เกษตรกรอ่อนแอทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม สุขภาพกายและจิตใจที่ย่ำแย่ อีกทั้งสภาพแวดล้อมในระบบโลกาภิวัตน์ได้แก่เงิน ชาวสารเทคโนโลยีและอำนาจทางการเมืองการทหาร ที่กระตุ้นจูงใจและบีบบังคับให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมไปมุ่งหาเงิน ลงทุนและบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น ส่งผลให้เกษตรกรปัจจุบันอยู่ได้ลำบากเกิดการละทิ้งวิถีเกษตรกรรมของทายาทเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น โดยการเปลี่ยนไปเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม การเปลี่ยนมือจากเกษตรกรรายย่อยเป็นส่วนพืชเศรษฐกิจของผู้ประกอบการรายใหญ่ ทั้งต่างชาติและในประเทศไทย ทำให้เกษตรกรรายย่อยที่คงเหลืออยู่และเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์จะเป็นกลุ่มที่มีวิถีชีวิตต้องการเชื่อในธรรมชาติและหลักศาสนา ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่มีอายุค่อนข้างมาก และยังคงมีกิจกรรมถ่ายทอดความเชื่อและอุดมการณ์ให้กับทายาทรุ่นต่อไปตามเดิม (เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์, 2560)

ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในการสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพและแข่งขันได้อย่างยั่งยืนเพื่อกระจายโอกาสเศรษฐกิจให้คนในชุมชนและท้องถิ่นและแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญดังนี้ 1) เสริมสร้างฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืนด้วยการพัฒนาบำรุงรักษาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมที่มีศักยภาพและขยายโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่ทำกินของเกษตรกรให้มากขึ้น 2) สร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรแบบมีส่วนร่วม โดยส่งเสริมการวิจัยพัฒนาปัจจัยการผลิตพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูปใหม่ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าและความหลากหลายของสินค้าพัฒนาวิธีและกระบวนการถ่ายทอดความรู้เพื่อปรับระบบการผลิตให้เหมาะสมตามสภาพพื้นที่และการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ 3) ยกกระตือรือร้นการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารเข้าสู่ระบบมาตรฐานเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและการบริโภคอาหารสุขภาพ โดยการพัฒนากระบวนการมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารในระดับสากลส่งเสริมการผลิตสินค้า

เกษตรและอาหารให้ได้คุณภาพมาตรฐานและความปลอดภัย ผลักดันการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ 4) เสริมสร้างขีดความสามารถการผลิตในห่วงโซ่อุตสาหกรรมเกษตร โดยเสริมสร้างศักยภาพของสถาบันเกษตรกรและการรวมกลุ่มส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตพืช ปศุสัตว์ และการทำประมงให้สอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่และความต้องการของตลาด (Zoning) วิจัยพัฒนาและใช้เทคโนโลยีและเครื่องจักรสมัยใหม่ในกระบวนการผลิต สนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร และการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรชีวภาพเพื่อต่อยอดองค์ความรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง บริหารจัดการผลผลิตอย่างเป็นระบบครบวงจร พัฒนากลไกจัดการความเสี่ยงที่กระทบต่อสินค้าเกษตร สร้างความร่วมมือด้านการเกษตรกับประเทศเพื่อนบ้าน 5) ส่งเสริมและเร่งขยายผลแนวคิดการทำเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการเกษตร ส่งเสริมขยายผลและพัฒนาการผลิตในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ควบคุมการใช้สารเคมีการเกษตรที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัด 6) พัฒนาปัจจัยสนับสนุนในการบริหารจัดการภาคเกษตรและสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยพัฒนาฐานข้อมูลด้านอุปสงค์และอุปทานด้านการเกษตร สร้างบุคลากรด้านการเกษตร ดูแลสวัสดิการชาวนา ควบคู่กับการสนับสนุนการเพิ่มรายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตร รวมถึงการสร้างองค์ความรู้และเข้าถึงเครือข่ายพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและวางระบบบริหารจัดการความรู้เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยี และปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรให้ทันสมัย เช่นกฎหมายด้านสารเคมี กฎหมายด้านสหกรณ์ กฎหมายด้านปฏิรูปที่ดิน กฎหมายด้านอาหาร และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานสินค้าเกษตร เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ทั้งนี้จากผลการศึกษาทางด้านสถานภาพการผลิตและพัฒนาการผลิตส้มโอเฉพาะถิ่นของสังคม เตชะวงศ์เสถียร, สุภัทร์ อิศรากร ณ อยู่ธยา, ผาภจิตร ปาลินทร์ ลากจิตร, พงษ์ศักดิ์ ยั่งยืน, และ เกษสุดา เดชภิมล (2552) พบว่าการปลูกส้มโอให้ได้คุณภาพดีนั้นเป็นผลจากการใช้ประสบการณ์และภูมิความรู้ในการปลูกและการควบคุมของเกษตรกร รวมถึงการนำเทคโนโลยีจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันในกลุ่มยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเกื้อหนุนให้การผลิตส้มโอของเกษตรกรมีคุณภาพเช่นกัน ในขณะที่ปัญหาที่เกิดขึ้นสำหรับการผลิตส้มโอนั้นมีปัจจัยจากเรื่องของดินที่เสื่อมคุณภาพ การมีโรคปนเปื้อน และปัจจัยการผลิตที่มีราคาสูงขึ้น ดังนั้นเพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจการผลิตของเกษตรกรชาวสวนส้มโอ นางนุช อังยุริกุล และสุวพร ผาสุก (2550) จึงเสนอกลยุทธ์เชิงรุกเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งและโอกาสในการประกอบอาชีพการเกษตรสวนส้มโอ อันประกอบด้วย 1) การผลิตของชาวเกษตรกรสวนส้มโอต้องใช้ความได้เปรียบของลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ คุณภาพดิน แหล่งน้ำ และปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ 2) เกษตรกรสวนส้มโอและผู้ค้าต้องมีความร่วมมือกันในการรักษาคุณภาพการผลิตและการส่งมอบให้เป็นที่ยอมรับ 3)

สร้างการรับรู้แก่ผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ อย่างไรก็ตามการดำเนินการเพื่อให้ตลาดการผลิตและส่งออกส้มโอประสบความสำเร็จยังจำเป็นต้องมีกลยุทธ์ด้านการพัฒนาและปรับปรุง ได้แก่ การผลักดันเพื่อให้เกิดความร่วมมือทางการตลาดระหว่างผู้ผลิตกับผู้ผลิต ผู้ผลิตกับผู้ค้า และ ผู้ผลิตกับผู้ส่งออก เพื่อสร้างความสามารถในการต่อรองราคาทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ผลิตไปจนถึงผู้บริโภคทุกกลุ่ม รวมถึงมีการผลักดันด้านการส่งเสริมการตลาดส้มโอของภาครัฐในการขยายตลาดทั้งในและต่างประเทศ และมีการส่งเสริมการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อรายได้และรายจ่ายในแต่ละปีที่ผลิตเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการตัดสินใจในการดำเนินงานต่อไป

จังหวัดนครปฐมเป็นที่ตั้งของมณฑลเก่าแก่ “มณฑลนครชัยศรี” มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งด้านคมนาคมทางน้ำทางบก มีสวนผลไม้มานานาพันธุ์ แบ่งเขตพื้นที่ออกเป็น 7 อำเภอ แม่น้ำนครชัยศรี ไหลผ่าน 3 อำเภอ คือ อำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสสามพราน ซึ่งบริเวณนี้เป็นที่ราบลุ่มมีน้ำไหลขึ้นและไหลลง แม่น้ำนครชัยศรีเมื่อ 30 ปีที่ผ่านมา มีบทบาทสำคัญมาก ในด้านการคมนาคมขนส่งสินค้าทางเศรษฐกิจของประเทศ นอกจากนั้น แม่น้ำนครชัยศรียังเป็นอยู่ข้าวอู่น้ำของชาวนครปฐมดั้งเดิม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ริมแม่น้ำนครชัยศรีเคยเป็นที่ปลูกอ้อยและโรงงานทำน้ำตาลทรายผลิตส่งขายต่างประเทศหลายแห่ง โดยเฉพาะบริเวณอำเภอนครชัยศรี สามพราน เลยไปจนถึงอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร น้ำในแม่น้ำนครชัยศรีไหลเข้าไปในคลองหลายสายทั่วพื้นที่ทำนา ทำสวนทั้งสองฝั่ง ก่อให้เกิดผลผลิตข้าวอย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากโรงสีข้าว ตั้งเรียงรายตามลำแม่น้ำมากมาย พันธุ์ข้าวที่ดีมีชื่อเสียงเกิดขึ้นบริเวณนี้ทั้งสิ้น โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิ สวนผลไม้ที่มีชื่อเสียงก็เช่นเดียวกัน ดังที่ คำขวัญที่กล่าวกันว่า นครปฐมเป็นดินแดน “ส้มโอหวาน ข้าวสารขาว ลูกสาวงาม ข้าวหลามหวานมัน สนามจันทร์งามล้น พุทธมณฑลคู่ธานี พระปฐมเจดีย์เสียดฟ้า” (องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม, 2560)

ส้มโอ เป็นผลไม้ที่สร้างชื่อเสียง และถือเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดนครปฐมที่มีการปลูกกันอย่างแพร่หลายในหลายอำเภอโดยเฉพาะ ”ส้มโอนครชัยศรี” ซึ่งปลูกในเขตอำเภอนครชัยศรี อำเภอสสามพราน และอำเภอพุทธมณฑล เป็นผลไม้ที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาออกสิทธิบัตร “ผลไม้บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมีที่เดียวในโลก สิ่งที่ทำให้รสชาติของส้มโอนครชัยศรีมีความโดดเด่นเฉพาะ เป็นเพราะความสมบูรณ์ของธาตุอาหารในดิน ซึ่งส้มโอนครชัยศรีที่มีผลใหญ่และรสชาติดีส่วนใหญ่มาจากสวนในเขตอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสสามพราน เนื่องจากดินใน 2 อำเภอนี้เป็นดินร่วนปนทราย เหมาะการเจริญเติบโตของส้มโอ และดินที่ปลูกเป็นดินเลนท้องนามาก่อน เมื่อขุดทำเป็นสวนแบบยกร่องมีคูน้ำล้อมรอบ ดินที่ขุดขึ้นมายังมีธาตุอาหารอยู่มาก จึงทำให้ส้มโอนครชัยศรีมีรสอร่อย (แทน ฉันทวีร์, 2558)

จากอุทกภัยในประเทศไทย พ.ศ. 2554 ความรุนแรงของภาวะดังกล่าวทำให้จังหวัดที่น้ำไหลผ่านตั้งแต่จังหวัดนครสวรรค์ลงมายังจังหวัดพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร และจังหวัดนครปฐมซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งที่เป็นแหล่งเป้าหมายในการระบายน้ำของพื้นที่กรุงเทพมหานคร เพื่อผันน้ำออกสู่อ่าวไทยด้วยการอาศัยพื้นที่ลุ่มน้ำของแม่น้ำท่าจีน ซึ่งจากประเด็นดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ในพื้นที่ของจังหวัด และการดำเนินชีวิตของประชาชนจำนวนมาก (คณะอักษรศาสตร์และศูนย์สารสนเทศทางภูมิศาสตร์, 2554) ปัญหาน้ำท่วมขังจากอุทกภัยที่เกิดขึ้นทำให้พื้นที่เกษตรสวนส้มโอนครชัยศรีที่ปลูกไว้ 7,000 ไร่ ใน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอนครชัยศรี อำเภอสามพราน และอำเภอพุทธมณฑล ตายลงกว่าร้อยละ 80 เป็นเหตุให้ชาวนครปฐมสูญเสียพันธุ์ส้มโอท้องถิ่นที่ดีไป (ณัฐ คำวิชัย และทีมงานรักบ้านเกิด, 2560)

ผลกระทบที่เกิดจากอุทกภัยในปี พ.ศ.2554 ทำให้พื้นที่เพาะปลูกส้มโอเกิดความเสียหายอย่างมากโดยเฉพาะสวนส้มโอในเขตอำเภอสามพราน และอำเภอนครชัยศรี ซึ่งผลกระทบที่มีต่อเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรี อาทิ ด้านการลงทุนใหม่เพื่อปลูกทดแทนต้นที่เสียหายและตายไป ด้านการขาดเงินลงทุนของเกษตรกร บ้างก็เปลี่ยนไปทำนา (นิภาวรรณ เจริญลักษณ์, 2558) นอกจากนี้ การขาดประสบการณ์และภูมิความรู้ที่เกี่ยวข้องกับส้มโอเป็นผลให้ผู้สืบทอดรุ่นใหม่ไม่สามารถสืบทอดองค์ความรู้ได้ ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมส่งผลให้การทำสวนส้มโอของเกษตรกรรุ่นใหม่ห่างไกลวิถีชีวิตชาวสวนดั้งเดิม และเกษตรกรสวนส้มโอลดน้อยลงมากขึ้น (สมเดช นิลพันธุ์, ชลรัตน์ พยอมแย้ม, โสรจ การบริบูรณ์, พงษ์นาถ นาดวรานันต์, และ พัชรศักดิ์ อาลัย, 2558) ดังนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาแก้ปัญหาเพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่สามารถเข้าถึงองค์ความรู้เหล่านี้ได้ ซึ่งจำเป็นต้องมีการจัดการระบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาให้เป็นระบบมากขึ้นเพื่อไม่ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำสวนส้มโอสูญหายไป (จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย, 2560)

ด้วยเหตุจากที่ได้กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาภูมิปัญญาในการทำสวนส้มโอนครชัยศรีของชาวสวนในเขตอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพราน ที่สามารถข้ามผ่านวิกฤตการณ์ต่าง ๆ และสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่ทำให้วิถีชีวิตชุมชนการทำเกษตรสวนส้มโอและการสืบทอดการทำสวนส้มโอนครชัยศรีลดน้อยลงด้วยสิ่งเร้าและแรงกระตุ้นของสังคมเมืองที่ส่งผลให้พฤติกรรม ความคิด ของเกษตรกรเปลี่ยนไป และจากปัญหาของการสืบทอดภูมิปัญญาที่มีลดน้อยลงของเกษตรกรรุ่นใหม่นั้น จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่เกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีให้แก่รุ่นต่อไปเพื่อสืบสานและฟื้นฟูรากฐานองค์ความรู้ชุมชนและเศรษฐกิจท้องถิ่นให้กลับมามีเสถียรภาพเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศ ดังนั้นจึงเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาวิจัย การเล่าเรื่องสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี ที่ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของลักษณะภูมิประเทศ สังคม

อีกทั้งยังสามารถเป็นรากฐานและแหล่งความรู้ในการทำเกษตรกรรมสวนส้มโอ นครชัยศรีเพื่อใช้เป็นแนวทางให้กับเกษตรกรในชุมชนรุ่นใหม่ในการอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอ นครชัยศรีให้อยู่คู่ท้องถิ่นสืบไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาในการวิจัยแบบวิธีการศึกษาการเล่าเรื่อง (Narrative Approach) กนกวรรณ สุทธิพร (2553) ได้อธิบายว่าการเล่าเรื่องเป็นวิถีทางการเก็บข้อมูลเพื่อเข้าถึงและทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิต ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของผู้เล่า สถานภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มุมมองต่อภาษา ตัวตนและโลกของผู้เล่าเรื่อง อันประกอบด้วยมิติทางกาลเวลา ภูมิศาสตร์ การเมือง วัฒนธรรม และสังคม ซึ่ง วรณลักษณ์ เมียนเกิด (2558) ได้สรุปว่าการเล่าเรื่องจะเกี่ยวข้องกับเวลา เป็นลักษณะที่สำคัญที่แสดงถึงการกระทำของตัวบุคคลในแต่ละเหตุการณ์ และมีแบบแผนในเชิงสัญลักษณ์ด้านการดำเนินชีวิตที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ยังสามารถใช้การเล่าเรื่องในการเชื่อมโยงจินตนาการของผู้เล่ากับเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ฟังรับรู้และเข้าใจพฤติกรรมของผู้เล่า โดย กิตติพัฒน์ นนทปัทมดลย์ (2552) สันนิษฐานพื้นฐานเพิ่มเติม คือ คนเราจะทำการจัดลำดับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในรูปแบบของการเล่าเรื่อง ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ตามช่วงเวลาและการให้คุณค่าของแต่ละบุคคล รวมถึงการเล่าเรื่องยังมีความหมายที่หลากหลาย ซึ่งการวิจัยแนวการเล่าเรื่องจะถูกปรับเปลี่ยนผ่านการพูดคุยสนทนา โดยเครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้เก็บข้อมูลการศึกษาชีวประวัติและการเล่าเรื่อง ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก ปากกากล้องถ่ายภาพ และผู้ทำวิจัย ซึ่งการเก็บข้อมูลการเล่าเรื่องครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งการเก็บข้อมูลเป็นสองลักษณะได้แก่ 1) ข้อมูลปฐมภูมิ คือ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก 2) ข้อมูลทุติยภูมิ คือ ข้อมูลจากการรวบรวมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงรวบรวมข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาเรียบเรียงเป็นเนื้อหาของวิทยานิพนธ์

คำถามในการวิจัย

1. ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีมีความเป็นมาอย่างไร
2. เกษตรกรสวนส้มโอ นครชัยศรีมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาเพื่อส่งต่อให้รุ่นต่อไปอย่างไร
3. เกษตรกรสวนส้มโอ นครชัยศรีมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอ นครชัยศรีอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีของชุมชนในอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพราณ
2. เพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการปลูกส้มโอของเกษตรกรสวนส้มโอ นครชัยศรีจากรุ่นสู่รุ่น
3. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอ นครชัยศรี

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยเป็น 3 ส่วนได้แก่ 1) ขอบเขตด้านเนื้อหา 2) ขอบเขตด้านพื้นที่ และ 3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1) ศึกษาภูมิปัญญาการทำเกษตรสวนส้มโอ นครชัยศรีของชุมชนในอำเภอนครชัยศรี และ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ท่ามกลางพลวัตของโลกปัจจุบันจากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ส้มโอ นครชัยศรี
- 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการทำเกษตรสวนส้มโอ นครชัยศรี ในอำเภอนครชัยศรี และ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
- 3) ศึกษากระบวนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาในการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนของชาวเกษตรกรสวนส้มโอ นครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี และ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
- 4) ศึกษากระบวนการถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นของเกษตรกรสวนส้มโอ นครชัยศรี ในอำเภอนครชัยศรี และ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะเลือกพื้นที่ในเขตอำเภอนครชัยศรี และ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี และ อำเภอสามพราน ประกอบอาชีพการทำสวนส้มโอ โดยพื้นที่ปลูกส้มโอทั้ง 2 อำเภอ รวมกันจำนวน 5,940 ไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม กรมส่งเสริมการเกษตร, 2558) ผลผลิตเฉลี่ย 50 ผล/ต้น/ปี หรือคิดเป็นผลผลิตเฉลี่ย 1,500 ผล/ไร่ ส้มโอสามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพืชผลทางการเกษตรชนิดอื่น โดยคิดเป็นกำไรสุทธิ 23,290 บาท/ไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม กรมส่งเสริมการเกษตร, 2560)

ขอบเขตด้านเวลา พฤษภาคม พ.ศ.2560 ถึง มิถุนายน พ.ศ.2561 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 1 ปี

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

ผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่ระดับที่หนึ่ง คือระดับกลุ่มชาวสวน องค์กรหน่วยงานในท้องถิ่นที่มีบทบาทและส่วนเกี่ยวข้อง และระดับที่สอง คือระดับเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเกษตรสวนส้มโอเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนและสนับสนุนเพื่อการส่งออก โดยผู้วิจัยได้จำแนกกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

ระดับกลุ่ม

- 1) กลุ่มชาวสวนส้มโอ นครชัยศรี กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี และ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผู้ซึ่งปลูกส้มโอ นครชัยศรีในเขตพื้นที่ดังกล่าวมาไม่น้อยกว่า 10 ปี

เคยประสบกับปัญหาวิกฤตการณ์น้ำท่วมในปี พ.ศ. 2554 และยังคงทำเกษตรสวนส้มโอ นครชัยศรี จนถึงปัจจุบัน

2) องค์การภาครัฐที่มีบทบาทสำคัญ ประกอบด้วย เกษตรอำเภอนครชัยศรี และเกษตรอำเภอสสามพราน

ระดับเครือข่าย

- 1) ประธานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนส้มโอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
- 2) ประธานหอการค้าจังหวัดนครปฐม : นโยบายภาพรวมการส่งเสริมการจัดจำหน่ายส้มโอ นครชัยศรีในตลาดภายในประเทศและเพื่อการส่งออกต่างประเทศ
- 3) เกษตรจังหวัด : นโยบายภาพรวมการส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการเกษตร
- 4) ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ที่ได้จากการคิดเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์ และบริบทของพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ โดยภูมิปัญญาที่ได้นั้นมาจากประสบการณ์ที่สะสม และมีการถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาด้วยวิธีการบอกกล่าว การสร้างเป็นชิ้นผลงาน และการจดบันทึก เพื่อจุดประสงค์ในการดำรงชีวิตที่ราบรื่นและเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม และธรรมชาติ ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นองค์ความรู้ที่สามารถสร้างเสริมศักยภาพให้แก่บุคคลในท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพในการดำรงชีวิตต่อไปได้ในสังคม

ส้มโอ นครชัยศรี หมายถึง พืชเศรษฐกิจที่ปลูกบริเวณสองฝั่งแม่น้ำนครชัยศรี จ.นครปฐม อันได้แก่ อำเภอนครชัยศรี และ อำเภอสสามพราน ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นผลไม้ที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาออกสิทธิบัตร “ผลไม้บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI)” เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมีที่เดียวในโลก

แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรี หมายถึง วิธีการบำรุงรักษาฟื้นฟูเพื่อการดำรงอยู่ของพันธุ์ส้มโอ นครชัยศรี ให้คงอยู่ต่อไป

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ทราบถึงองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวสวนส้มโอ นครชัยศรี
2. ทราบถึงแนวทางการอนุรักษ์ ส้มโอ นครชัยศรีไปสู่พืชเศรษฐกิจในระดับประเทศ และทราบถึงกระบวนการถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นของเกษตรกรสวนส้มโอ นครชัยศรี
3. นำผลการวิจัยมากำหนดนโยบายทิศทางการพัฒนาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีในจังหวัดนครปฐมที่เป็นเศรษฐกิจในระดับประเทศ

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย “การเล่าเรื่องสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี” ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในเรื่องของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวทางการอนุรักษ์ แนวทางการปลูกส้มโอ วิธีวิทยาการเล่าเรื่อง และบริบทพื้นที่ในการทำวิจัย โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรม และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นฐานในการศึกษาวิเคราะห์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเภทของภูมิปัญญา

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวทางในการจัดการและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของการอนุรักษ์

แนวทางในการอนุรักษ์

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการปลูกส้มโอ วิธีปลูก

การปฏิบัติดูแลรักษา

การกักน้ำส้มโอเพื่อช่วยในการออกดอก

การป้องกันน้ำเค็มและน้ำเสีย

ผลผลิตและการเก็บเกี่ยว

โรคและแมลงศัตรูส้มโอ

แนวคิดวิธีวิทยาการเล่าเรื่อง

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวิธีวิทยาการเล่าเรื่องความหมาย

ประเภทการเล่าเรื่อง

กระบวนการวิจัยการเล่าเรื่อง

การวิเคราะห์การเล่าเรื่อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดทางการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษาความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่ามีผู้รู้และนักวิชาการหลายท่านได้ใช้คำเรียกหลากหลายด้วยกัน อาทิ ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาชาวบ้าน อย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้รู้และนักวิชาการจะใช้คำศัพท์ที่เรียกต่างกันแต่ความหมายของคำศัพท์ดังกล่าวนี้มีความหมายใกล้เคียงกัน ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมการให้ความหมายของ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” อาทิ พัฒนา สุขประเสริฐ (2558) ได้สรุปความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ “องค์ความรู้ที่จะช่วยให้บุคคลและชุมชนได้มีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมในบริเวณพื้นที่แห่งนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ” ซึ่ง ชานนท์ วิสุทธิชานนท์ (2558) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การสะสมความรู้ที่ได้จากการสังเกต ทดลองที่ได้มาจากประสบการณ์ที่ผ่านมา ซึ่งเป็นความเชื่อ และนำมาสู่การเป็นองค์ความรู้ของท้องถิ่นในที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนหรือท้องถิ่นสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงพัฒนาการทางวัฒนธรรมที่เกิดจากปรากฏการณ์ของความจริงในการดำรงชีวิตที่สืบทอดต่อกันมาจนเป็นประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม วิถีคิด ที่สร้างคุณค่าและจำเป็นต่อการดำรงชีวิต โดยความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ระบุในสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 23 (กำธร สินธวานนท์, 2556) หมายถึง องค์ความรู้ และเทคนิคในระดับท้องถิ่นซึ่งมีขอบเขตจำกัดตามบริบทของพื้นที่ ที่จะนำมาใช้ในการตัดสินใจและแก้ปัญหา โดยสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย สำหรับ ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ (2553) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ว่าเป็นพื้นฐานของความรู้ ความคิด ความเชื่อ และความสามารถ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นภูมิความรู้ของคนในท้องถิ่นที่เกิดจากประสบการณ์ที่เรียนรู้โดยตรงด้วยตนเองและจากบุคคลอื่น ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น เช่นเดียวกับ ปิยนุช ยอดสมสวย และสุพิมพ์ วงษ์ทองแท้ (2552) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาไว้ คือ องค์ความรู้ในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งมีลักษณะทั้งที่เป็น คติ ความเชื่อ ค่านิยม และลักษณะที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจน เช่น วัสดุอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่คิดและทำขึ้นภายในท้องถิ่น เป็นต้น โดยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เกิดจาก การสังเกต การเรียนรู้ รวบรวมสั่งสม และสืบทอดต่อ ๆ กันมา ทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม ของท้องถิ่น

ประเภทของภูมิปัญญา

ในการจัดประเภทของภูมิปัญญาไทยที่ได้มีการกำหนดไว้ตามหลักการของนักวิชาการแต่ละท่าน และตามวัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์ของแต่ละองค์กร ซึ่งสามารถจัดแบ่งภูมิปัญญาไทยตามสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ออกเป็น 10 สาขา ดังนี้

1) สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม เพื่อให้บุคคลในท้องถิ่นสามารถช่วยเหลือและพึ่งตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ เช่น การปรับวิธีการทำเกษตรกรรมให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของเศรษฐกิจ และเทคโนโลยี โดยการทำการเกษตรแบบผสมผสาน วนเกษตร ไร่นาสวนผสม และสวนผสมผสาน เพื่อแก้ไขปัญหาเกษตรด้านการตลาด การผลิต การแก้ปัญหาเรื่องโรคและแมลง เป็นต้น

2) สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง ความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อลดและชะลอสินค้านำเข้า เพื่อให้เกิดการบริโภคอย่างปลอดภัยและประหยัด ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ เช่น การรวมกลุ่มจัดทำสินค้าโอท็อปต่าง ๆ ทั้งสินค้าอุปโภคและบริโภค เป็นต้น

3) สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ด้วยอาหารและยาสมุนไพร การนวดแผนไทย การดูแลรักษาสุขภาพแผนโบราณไทย เป็นต้น

4) สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ การพัฒนา รวมถึงการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติได้อย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การทำฝายชะลอน้ำ การปลูกปะการัง การอนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุล เป็นต้น

5) สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการกองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่อยู่ในรูปเงินตรา และทรัพย์สิน ทั้งนี้เพื่อสร้างความเชื่อมั่นด้านความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม

6) สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม โดยจัดตั้งกองทุนสวัสดิการสุขภาพชุมชน เป็นต้น

7) สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการสร้างผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น สถาปัตยกรรม จิตรกรรม เป็นต้น

8) สาขาการจัดการ หมายถึง ความสามารถในการจัดการงานด้านต่าง ๆ ขององค์กร เช่น ชุมชน วัด โรงเรียน เป็นต้น

9) สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานด้าน ภาษา อาทิภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย รวมถึงการใช้ภาษาและวรรณกรรม

10) สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถในการนำหลักธรรมคำสอนทาง ศาสนา ความเชื่อ และประเพณี ไปประยุกต์และใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อความสุขของ ตนเองและสังคม

ประภัสสร ทองยินดี (2558) ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) ภูมิ ปัญญาระดับชาติ เป็นองค์ความรู้ ทักษะ และความสามารถที่เป็นที่ยอมรับในระดับชาติ และเป็น ประโยชน์ในการช่วยเหลือ แก้ไข วิกฤตต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตของคนในสังคมส่วนใหญ่ และเป็น ที่รู้จักอย่างกว้างขวาง เช่น การช่วยให้ประเทศชาติรอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตกในยุค ล่าอาณานิคมของไทยในอดีต 2) ภูมิปัญญาระดับท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ของคนในแต่ละท้องถิ่น โดยมีส่วนที่คล้ายและแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่ง ช่วยแก้ไขปัญหาและอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น ขณะที่ ประภากร แก้ววรรณ (2551) ได้สังเคราะห์ ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 2 ประเภทคือ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากศักยภาพหรือความสามารถในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิตของ ชาวบ้านให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น เช่น การฟื้นฟูดินด้วยการนำจุลินทรีย์ที่มีอยู่ใน ธรรมชาติมาเลี้ยง เพื่อใช้ในการปรับปรุงคุณภาพดินและใช้ประโยชน์ในการเกษตรอื่น ๆ เป็นต้น 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่คิดค้น สังสม สืบทอด ปรับปรุง พัฒนา ในเชิงสร้างสรรค์ เช่น การพัฒนาปลาร้าจากรูปแบบเดิมให้กลายเป็นปลาร้าก้อน ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ เป็นต้น กล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากฐานในการพัฒนา เพื่อการพึ่งพาตนเอง สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาด้วยการผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมกับความรู้สากล เข้าด้วยกัน ส่งผลให้ความรู้เกิดการสร้างสรรค์ เป็นการสร้างความรู้ใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการ ของท้องถิ่นตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม และเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ ทำให้ นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษาของนักวิชาการ และหน่วยงานต่าง ๆ ที่จำแนกลักษณะของภูมิปัญญา ท้องถิ่นนั้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมรายละเอียดการแบ่งลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังที่ กนกพร ฉิมพลี (2555) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาที่มีลักษณะที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ซึ่งลักษณะที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุสิ่งของและการกระทำต่าง ๆ ส่วนลักษณะภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม ประกอบไปด้วย ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ รวมทั้งแนวการดำเนินวิถีชีวิตด้วยความสงบสุข นอกจากนี้ภูมิปัญญา

ประกอบไปด้วยกระบวนการด้านการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ โดยมีเป็นการผสมผสานการเรียนรู้จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย และพร้อมเปิดกว้างในการรับความรู้ใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง อีกทั้งต้องพร้อมต่อการปรับตัวเพื่อให้สามารถคงอยู่ได้ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งองค์ประกอบที่อยู่ในลักษณะรูปธรรมและนามธรรมดังกล่าว สามารถจัดความสัมพันธ์ระหว่างกันตามที่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2553) ได้ระบุลักษณะของความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เกิดขึ้นระหว่างกันอันได้แก่ 1) คนกับคนด้วยกันในสังคมหรือชุมชน 2) คนกับสิ่งแวดล้อม และ 3) คนกับธรรมชาติ ซึ่งคนจะมีกระบวนการที่คนที่เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละคนในการใช้ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ และพฤติกรรม แบบองค์รวม โดยเฉพาะการแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอด ซึ่งสอดคล้องกับ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 23 ที่ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาไทยไว้ 7 ลักษณะ คือ 1) เป็นทั้งความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม 2) แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ 3) เป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิตของคน 4) เป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว และการเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม 5) เป็นพื้นฐานสำคัญในการมองชีวิต และพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่าง ๆ 6) มีลักษณะเฉพาะ หรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง 7) มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในการพัฒนาทางสังคม ทั้งนี้ กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม (2560) ได้จัดกลุ่มหรือแบ่งประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 3 ลักษณะด้วยกันคือ 1) ภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม ได้แก่ มโนทัศน์ การตระหนักรู้ ปรัชญาในการดำเนินชีวิตของคน และภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การเกษตร ศิลปะ หัตถกรรม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี เป็นต้น 2) ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความอยู่รอด ประกอบด้วยปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีในการดำเนินชีวิต เช่นการหัตถกรรม การทำเครื่องมือต่าง ๆ เป็นต้น รวมถึงภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และตำนานต่าง ๆ อาทิ บุญบั้งไฟ การทำขวัญ การละเล่นพื้นบ้าน เป็นต้น 3) ภูมิปัญญาของตัวบุคคล ชุมชน และภาพรวมของประเทศ

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการจัดแบ่งลักษณะของภูมิปัญญาจะมีความหลากหลาย แต่เมื่อวิเคราะห์ลักษณะในภาพรวมแล้วสามารถสรุปได้ว่าลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องของการใช้ทักษะ ความรู้ ความเชื่อและพฤติกรรมที่เป็นองค์รวม (Holistic) โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ บุคคล สังคม และธรรมชาติ อันมีความเชื่อมโยงระหว่างกันในทุกมิติของความสัมพันธ์ มีความหลากหลาย (Diversity) ในขณะที่ยังมีเอกลักษณ์ในตัวเอง และมีความยืดหยุ่นเพื่อปรับสมดุลในการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการทางสังคมตลอดเวลา

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนา สุขประเสริฐ (2558) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่แสดงถึงความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเมื่อพิจารณาถึงความสำคัญและประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถจำแนกได้ 4 ด้านคือ

1) ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเรื่องการผลิตค่าใช้จ่าย เช่น การลดพลังงานเชื้อเพลิงด้วยการนำน้ำสับปรดมาหมักทำให้เนื้อสัตว์เปื่อยเร็วขึ้น เป็นต้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังช่วยในเรื่องการสร้างรายได้ เช่น การทำไข่เค็ม การทำดินสอพอง เป็นต้น รวมถึงยังช่วยในเรื่องของการสร้างโอกาสหรือทางเลือกใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ปัจจุบัน

2) ด้านสังคม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ช่วยสนับสนุนการปฏิบัติและสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ทำให้เกิดเป็นแบบแผน บรรทัดฐาน ค่านิยม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ช่วยให้ผู้คนในชุมชนอยู่รอดได้อย่างเป็นปกติสุข มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งทำให้คนในชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำให้เกิดกิจกรรมด้านสังคมขึ้น ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของสมาชิกในชุมชนได้อย่างชัดเจน เช่น โรงเรียนฝึกหัดเย็บมะพร้าว จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่สะท้อนให้เห็นถึงอาชีพหลักของชุมชนนี้ เป็นต้น

3) ด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการมีส่วนร่วมได้อย่างสอดคล้องกับโครงสร้างและระบบการบริหารจัดการที่ดี รวมถึงการตระหนัก ในบทบาทหน้าที่ของทุกระดับ อาทิ ระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่มหรือองค์กร และระดับสังคม จะส่งผลให้ประชาชนจะมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น ภูมิปัญญาการคัดเลือกผู้นำในการสร้างการมีส่วนร่วมกับทุกฝ่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังช่วยให้สังคมและประเทศชาติเกิดความมั่นคง อันได้แก่การจัดลำดับของชนชั้นในสังคมที่นำไปสู่การกำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ชุมชน และสังคมส่วนรวม ทำให้เกิดความสามัคคี

4) ด้านสิ่งแวดล้อม คือ การที่ภูมิปัญญาก่อให้เกิดความสมดุลได้อย่างเหมาะสมด้วยการอยู่อาศัยร่วมกันกับธรรมชาติอย่างสอดคล้องตามวิถีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ภูมิปัญญาการปลูกป่าชุมชนเพื่อลดระดับภาวะโลกร้อน และช่วยฟอกอากาศให้แก่ชุมชน เป็นต้น ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ระบบนิเวศเกิดความยั่งยืนด้วยการเกื้อหนุนการฟื้นตัวของระบบนิเวศ ส่งผลให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศได้อย่างยั่งยืนและมีเสถียรภาพอย่างแท้จริง

ทรงคุณ จันทจร, พิสิฐภัฏ บัญไชย, และ ไพรัช ถิตยผาด (2552) (อ้างถึงใน นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536:3) ได้สรุปว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างน้อย 4 ประการ คือ 1) เป็นความรู้และระบบความรู้ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ เกิดจากการเรียนรู้จากการสังเกตความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น 2) เป็นการสั่งสมความรู้และส่งต่อความรู้ ซึ่งความรู้ได้จากการถูกนำมาบริการคนอื่น 3) การ

ถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกระบวนการที่ซับซ้อนโดยถ่ายทอดตรงจากผู้ทรงภูมิปัญญา 4) การสร้างสรรค์และปรับปรุงความรู้ เกิดจากการปรับตัวของชุมชนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง ซึ่ง ยศพร บันเทิงสุข (2556) กล่าวว่า ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึง ความรู้หรือระบบความรู้จากความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ อาทิ ความเชื่อ ความศรัทธา ที่ทำให้เกิดเป็นลักษณะทางสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยมีการส่งต่อความรู้ดังกล่าวด้วยการถ่ายทอดผ่านระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชน ซึ่งระบบความสัมพันธ์จะมุ่งเน้นและให้ความสำคัญเรื่องการเคารพผู้อาวุโส อาจกล่าวได้ว่าผู้อาวุโสคือผู้ส่งต่อความรู้หรือภูมิปัญญา ผู้เยาว์หรือผู้รับสืบทอดจึงต้องมีความเคารพ

ดังนั้นความสำคัญของภูมิปัญญาคือการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในเรื่องระบบการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น และมีจิตสำนึกถึงคุณค่าความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน ประภัสสร ทองยินดี (2558) ยังกล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทยไว้คือ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและเกียรติภูมิแก่คนไทย เพื่อช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน เพื่อช่วยเปลี่ยนแปลงปรับวิถีชีวิตคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัย และเพื่อสามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาให้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ซึ่งตัวอย่างภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การเคารพและเป็นมิตรกับธรรมชาติของชาวตำบลบางขุนไทร ด้วยวิธีการเก็บหอยด้วยมือและกระดานถีบ เพื่อไม่ให้เกิดการรบกวนธรรมชาติ ซึ่งภูมิปัญญาดังกล่าวเป็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ส่งผลให้ชาวบ้านในท้องถิ่นสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

ทั้งนี้จากการให้ความสำคัญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักวิชาการดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนช่วยในการผลักดันให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ และมีภูมิความรู้เพื่อใช้การดำรงชีวิตของตนได้อย่างราบรื่น อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดความสมดุลในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญในการอุปโภคและบริโภค ซึ่งการประยุกต์และพัฒนางานภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตจะปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสมของสภาวการณ์ในขณะนั้น เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ

แนวทางในการจัดการและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม ยศ สันตสมบัติ (2540) อ้างถึงใน ยศพร บันเทิงสุข (2556) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า การจัดการภูมิปัญญาให้มีความยั่งยืนจะสามารถเกิดขึ้นได้จริงหรือไม่หากภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ตอบสนองกับความต้องการหรือสอดคล้องกับยุคสมัย อีกทั้งข้อจำกัดเรื่องศักยภาพในการผลิต การเรียนรู้ในการเพิ่มมูลค่าแก่ผลผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะสามารถ

จัดการทรัพยากรให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืนหรือไม่ เพราะการเพิ่มผลผลิต และการพัฒนาระบบการผลิต เพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลผลิตจำเป็นต้องมีทุนและการบริหารจัดการที่ดีในทุกด้าน อาทิ ด้านการผลิต ด้านการบัญชี ด้านการตลาด เป็นต้น ซึ่งศักยภาพของแต่ละชุมชนมีความสำคัญในการขับเคลื่อน เพื่อให้เกิดขึ้นได้ และต้องไม่มีการแทรกแซง ครอบงำจากบุคคล หรือองค์กรภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีความภูมิใจในตนเอง เคารพในจารีตประเพณี ระบบคุณค่า และรากเหง้าทางภูมิปัญญาและ วัฒนธรรมของตน

ดังนั้นการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำเป็นต้องมีแนวทางในการจัดการเพื่อให้องค์ ความรู้ที่สืบทอดกันมาจากอดีต จนถึงปัจจุบันสามารถคงอยู่ต่อไปสู่นาคต ประไพศรี รูปดี (2556) จึง ได้สรุปแนวทางในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อันได้แก่ การสร้างความรู้ ด้วยการส่งเสริม ทักษะ ความรู้ความสามารถในลักษณะการศึกษาดูงานเพื่อนำความรู้ที่ได้ในต่างท้องถิ่นกลับมาพัฒนา คุณภาพผลิตภัณฑ์ต่อไป ขณะที่การจัดเก็บความรู้มีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการศึกษา ค้นคว้าของผู้ที่สนใจ หากขาดประสิทธิภาพในการจัดเก็บองค์ความรู้ที่มีอยู่ให้ดีแล้ว อาจทำให้ภูมิ ความรู้เหล่านั้นสูญหายได้ และการทำให้คงอยู่ยังจำเป็นต้องมีการเผยแพร่ความรู้ที่มี โดยควรเน้นย้ำ ถึงความสำคัญในการเรียนรู้และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งควรค่าแก่การรักษาไว้สืบไป ทั้งนี้ แนวทางในการใช้ความรู้และประสบการณ์ดังกล่าวนั้นอาจทำได้โดยการนำมาประยุกต์ปรับใช้กับ กระบวนการดำเนินชีวิตเพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับปัจจุบัน นอกจากนี้ ประภากร แก้ววรรณ (2551) ยังเสริมว่า เพื่อให้การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นไปอย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อสรรหาผู้ทรงภูมิปัญญาในแต่ละสาขา รวมถึงมีการส่งเสริมให้เป็นที่รู้จัก เกิดการยอมรับ และ ดำเนินการรวบรวม จัดเก็บภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะเพิ่มขึ้นและสามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ ซึ่งสอดคล้องกับ แนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ได้วางแนวทาง ไว้คือ

1. มีการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือปราชญ์ชาวบ้านให้มีโอกาสในการถ่ายทอดภูมิ ปัญญาได้อย่างเต็มศักยภาพ รวมถึงสร้างเสริมให้เกิดการพัฒนาคุณภาพของผลงาน ซึ่งต้องมีการ ดำเนินการอย่างต่อเนื่องในการนำไปสู่การเป็นต้นแบบเพื่อกระตุ้นให้ชุมชนในท้องถิ่นได้รู้จัก ยอมรับ และศรัทธาต่อความคิดของบุคคล

2. ดำเนินการคัดสรรหรือสรรหาบุคคลผู้ซึ่งทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละสาขาวิชา ด้วย การคัดเลือก ประกวดผลงาน รวมถึงการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ อาทิ ประวัติส่วนตัว ผลงานต่าง ๆ แล้ว จึงเข้าสู่กระบวนการเผยแพร่รายชื่อบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป ซึ่งจากการดำเนินงาน ดังกล่าวส่งผลให้บุคคลที่ได้รับคัดเลือกมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป

3. ดำเนินการรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยหน่วยงานหรือผู้เกี่ยวข้อง อาทิ องค์กรภาครัฐ เช่น ศูนย์วัฒนธรรมในระดับจังหวัดและอำเภอ องค์กรภาคเอกชน เช่น สถานอุดมศึกษา ตามภูมิภาคต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อประสานงานในการขอความร่วมมือและจัดเก็บข้อมูลตามชุมชน ตำบล อำเภอ และจังหวัดต่าง ๆ ให้ครอบคลุมทั่วประเทศ จากนั้นจึงนำมากลั่นกรองเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการและชัดเจนก่อนจะนำไปจัดทำเป็นสื่อเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ต่อไปในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หนังสือ จุลสาร วารสาร เป็นต้น

4. ส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตามวัตถุประสงค์และความเหมาะสมของแต่ละสาขา เพื่อกระจายความรู้ให้แก่ผู้สนใจสำหรับศึกษาหาความรู้ และสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้

5. สนับสนุนด้านการค้นคว้าวิจัย เพื่อนำไปสู่กระบวนการทดลอง วิเคราะห์ และสรุปผล จนนำไปสู่การเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปพัฒนาและปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญานั้น อาทิ การสร้างรายได้ การเป็นที่รู้จัก การยอมรับจากสังคม เป็นต้น

6. ให้การสนับสนุนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่นักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจ ด้วยการจัดกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยภาครัฐ และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนด้านค่าใช้จ่ายเพื่อช่วยลดภาระให้แก่ผู้เข้าร่วมศึกษา

7. จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อใช้ทางการศึกษาในทุกระดับชั้นเรียน โดยมุ่งเน้นให้นักเรียน นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ และตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษเพื่อร่วมกันอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป

8. การร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพอย่างแท้จริงในการศึกษาค้นคว้า การร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อให้เกิดการเผยแพร่ เป็นต้น

9. การสนับสนุนจากรัฐบาล ด้วยการให้ความสำคัญต่อกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยการมอบหมายให้หน่วยงานที่รับผิดชอบให้ความสำคัญ และดำเนินงานอย่างจริงจังทั้งด้านปฏิบัติการ ติดตามงาน และการประเมินผลงาน รวมถึงการสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นให้ประชาชนมีความรักภาคภูมิใจในภูมิปัญญาบ้านเกิดของตนเอง

10. มีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อรักษาผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของประชาชน อาทิ การจดสิทธิบัตร หรือ ลิขสิทธิ์ เป็นต้น เพื่อเป็นผลคุ้มครองทางกฎหมาย

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญที่ได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมมา โดยผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ ปฏิบัติ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและเพื่อการดำรงชีวิต ซึ่งภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ในการสร้างเสริมศักยภาพให้แก่ชุมชนใน

ท้องถิ่นเพื่อใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสภาวะแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม และธรรมชาติ ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง การปกครอง และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนช่วยในการผลักดันให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ และมีภูมิความรู้เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตของตนได้อย่างราบรื่น อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้คนในท้องถิ่น ก่อให้เกิดการประยุกต์และพัฒนางานภูมิปัญญา อันจะเป็นตัวขับเคลื่อนต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้กับชุมชนและสร้างเศรษฐกิจ ภายในท้องถิ่นให้แข็งแกร่งก่อนการก้าวเข้าสู่ระดับประเทศและต่างประเทศต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของการอนุรักษ์

ไพฑูริย์ ทองสม (2556) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ และการฟื้นฟูภูมิปัญญาชุมชน คือ การอนุรักษ์ หมายถึง การบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงาม และดำรงไว้ซึ่งคุณค่าของแนวคิด แนวปฏิบัติ เพื่อความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนและสิ่งแวดล้อม อาทิ วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ งานศิลปหัตถกรรม เป็นต้น และ การฟื้นฟู หมายถึง การนำสิ่งดีงามที่ใกล้สูญหาย หรือที่หายไป ให้กลับมาคงอยู่อีกครั้งเพื่อประโยชน์ต่อคนรุ่นต่อไป เช่นการรื้อฟื้นการเล่นพื้นบ้าน ดนตรีไทย โดย Krunipawan Mudcharoen (2558) กล่าวไว้ในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (Conservation) คือการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ลดการสูญเสียหรือใช้แบบฟุ่มเฟือยมากที่สุด และรักษาให้สามารถใช้ได้นานที่สุด ซึ่ง กายูจนา เกียรติมณีรัตน์ และสุภาพ ฉัตรภรณ์ (2548) กล่าวว่า การอนุรักษ์และพัฒนานั้นจำเป็นต้องทำควบคู่กันไป โดยการอนุรักษ์คำนึงถึงการใช้ประโยชน์ อย่างมีเหตุผล เป็นไปอย่างสร้างสรรค์รอบคอบ และสงวนรักษาทรัพยากรที่มีคุณค่าหายากไว้ สำหรับการพัฒนาจำเป็นต้องยึดหลักความก้าวหน้า มั่นคง และความเป็นธรรม โดย ชานนท์ วิสุทธิชานนท์ (2558) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้คือ การอนุรักษ์หมายถึง การบำรุงรักษา ดูแล สงวน และหวงแหนสิ่งที่ดีงามให้คงอยู่ไม่สูญหายไป ซึ่งการมองเห็นคุณค่าและคุณประโยชน์ของภูมิปัญญา เพื่อให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์เกิดประโยชน์สูงสุดในทุก ๆ ด้าน อาทิเศรษฐกิจ สังคม เช่นการดำรงไว้ซึ่งประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ และการส่งเสริมพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้มีอยู่สืบไป

จากการให้ความหมายของนักวิชาการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การอนุรักษ์คือการให้ความสำคัญในการดูแลรักษาให้สิ่งที่มีคุณค่า คุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติคงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน ด้วยการฟื้นฟู ปรับปรุง ปรับเปลี่ยน และพัฒนาอย่างเหมาะสม

แนวทางในการอนุรักษ์

Gary Gorman และ Dan Dorner (2009) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ ความรู้ที่เกิดจากการค้นพบและสืบทอดต่อ ๆ กันมาในท้องถิ่นนั้น ๆ มีการนำเสนอออกมาหลายรูปแบบ เช่น การพูด การบันทึก ประสบการณ์ เป็นต้น ซึ่งทั้งสองได้ตั้งข้อสังเกตว่า หากมีการส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบข้างต้นแล้ว ทำไมภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีการสูญหายอีก จากข้อสังเกตดังกล่าว Gary Gorman และ Dan Dorner พบว่า แม้จะมีการบันทึกภูมิปัญญาแล้วก็ตาม แต่ยังคงการทำบันทึกอย่างจริงจังและเป็นระบบ อีกทั้งความรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นนั้นจะสูญหายไปหากขาดผู้สืบทอด

ดังนั้นเพื่อให้การอนุรักษ์ภูมิปัญญา หรือสิ่งที่มีคุณค่าและคุณประโยชน์นั้นคงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีแนวทางในการดำเนินการอนุรักษ์ดังที่ ไพฑูริย์ ทองสม (2556) กล่าวถึงแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าควรเริ่มจากการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นเห็นถึงคุณค่า และความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นอันดับแรก ทั้งนี้เพื่อให้เกิดจิตสำนึกและความหวงแหนอัตลักษณ์ของท้องถิ่น จนนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น อันเป็นที่มาของความรู้และความภูมิใจให้เกิดขึ้นแก่ชุมชน ทั้งนี้การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องพิจารณาในด้านต่าง ๆ เพื่อให้การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นครอบคลุม ทันสมัย และคงอยู่อย่างยั่งยืน อันได้แก่ การฟื้นฟู ด้วยการนำภูมิปัญญาที่ใกล้จะสูญหาย หรือสูญหายไปแล้วให้กลับมามีคุณค่าและความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นอีกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านจริยธรรม ด้านคุณธรรม และค่านิยม จากนั้นจึงเข้าสู่กระบวนการพัฒนา ด้วยการนำภูมิปัญญาเดิมมาปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยด้วยการสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต อาทิ การจัดกลุ่มพัฒนาอาชีพจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานความรู้ด้านเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ในการต่อยอดการผลิต ตลอดจนการใช้แนวคิดด้านการบริหารจัดการในการจัดจำหน่ายและขยายตลาด รวมถึงการดำเนินการที่ไม่ส่งผลเสียกับสิ่งแวดล้อม

เมื่อการนำภูมิปัญญากลับมาใช้ประโยชน์โดยพัฒนาให้เข้ากับยุคสมัยแล้ว การถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ได้มาจากการเลือกสรรและพิเคราะห์อย่างรอบคอบและรอบด้านให้แก่คนและสังคมในท้องถิ่นได้รับรู้ เข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่า คุณประโยชน์ ความสำคัญ และนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมในช่องทางต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษา องค์กรภาครัฐประจำท้องถิ่นด้วยการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ และสถาบันครอบครัว นั้น จะเป็นแนวทางในการสืบสานองค์ความรู้ให้แก่รุ่นต่อไป ซึ่งทำได้โดยการส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ด้วยการสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นผู้นำ ผู้ดำเนินงาน ผู้ประสานงาน และ

ปราชญ์ท้องถิ่น ให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญาและพัฒนาความรู้ความสามารถได้อย่างเต็มที่ ด้วยการจัดให้มีกิจกรรมหรือเวทีเพื่อยกย่องและประกาศเกียรติคุณต่าง ๆ

ทั้งนี้เพื่อให้เกิดแนวความคิดใหม่ๆ จากการศึกษาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมต่างกลุ่มต่างท้องถิ่น การเผยแพร่แลกเปลี่ยนด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมด้วยวิธีการต่าง ๆ ระหว่างกลุ่มชน และระหว่างท้องถิ่นอื่นทั้งในภายในประเทศและต่างประเทศ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชน หรือสมาชิกในกลุ่มที่ร่วมกิจกรรมได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ตามแนวคิดของตน ด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล พร้อมกับเปิดโอกาสสำหรับถ่ายทอดภูมิปัญญาซึ่งกันและกัน ยังผลประโยชน์ต่อการนำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนากิจกรรมของชุมชนในท้องถิ่นที่ดำเนินการอยู่ต่อไป อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดการขยายเครือข่ายระดับบุคคล และระดับกลุ่มให้เพิ่มขึ้น จนนำไปสู่กิจกรรมเวทีชาวบ้าน อันเป็นกิจกรรมที่สำคัญสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ประสบการณ์และองค์ความรู้ของชาวบ้านที่มีร่วมกัน ซึ่งทำให้สมาชิกชุมชนสามารถมีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ กมลทิพย์ ชันแข็ง (2559) ยังกล่าวถึงวิธีการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยด้วยกัน 3 วิธีได้แก่ 1) ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้สินค้าที่ผลิตจากภูมิปัญญาไทย 2) เข้าร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นภูมิปัญญาไทยอย่างสม่ำเสมอ 3) รวมกลุ่มเพื่อร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ พร้อมนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยการวิจัยของ ประไพศรี รุบัติ (2556) ได้สรุปแนวทางการอนุรักษ์และการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการส่งเสริมให้มีการประกวดผลงานหรือผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาคุณภาพมากขึ้น การส่งเสริมให้ประชาชนให้ความสำคัญกับงานที่ได้จากภูมิปัญญาและสร้างเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการผลิต โดยยังคงรักษาคุณภาพและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ รวมถึงการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับสมาชิก หรือประชาชนด้วยการจัดกิจกรรมเพื่อสานความรักสามัคคี และความผูกพันให้เกิดขึ้นในชุมชน จากแนวทางที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังนี้

1) ฟื้นฟู คือ การนำภูมิปัญญาที่สูญหายไปหรือกำลังจะหายไปกลับมาศึกษา เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เดิมที่มีคุณค่า และประโยชน์ให้คงอยู่ต่อไป

2) พัฒนา และประยุกต์ คือ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาใช้ให้เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน ด้วยการปรับเปลี่ยน ปรับปรุง เพื่อให้เกิดความคิดและผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ

3) สร้างเสริมลักษณะนิสัย ทักษะคติ ด้วยการปลูกจิตสำนึกในความเป็นคนท้องถิ่น และสร้างความตระหนักในคุณค่า วิถีชีวิต และความเป็นเอกลักษณ์ของตน เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

4) ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรม ให้เกิดการมีส่วนร่วม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในท้องถิ่น และต่างท้องถิ่น เพื่อเปิดมุมมอง รับรู้แนวคิดหรือวิธีการใหม่ๆ สำหรับนำมาพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์และองค์ความรู้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวต้องมีการจัดอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

5) มีการจัดเก็บ และส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่การจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่สามารถเข้าถึงได้สะดวก ง่ายต่อการเข้าใจ และชัดเจนต่อการนำไปใช้ ซึ่งอาจรวบรวมออกมาในรูปแบบของการบันทึกเป็นรูปเล่ม การบันทึกเป็นภาพการเคลื่อนไหว (การสาธิต) เป็นต้น ในขณะที่การส่งต่อหรือการเผยแพร่อาจทำได้ด้วยการใช้สื่อออนไลน์ อาทิ เฟสบุ๊ก เว็ปไซค์ เป็นต้น

6) หน่วยงานภาครัฐต้องช่วยส่งเสริมโดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงสนับสนุนงบประมาณเพื่อการพัฒนาและต่อยอด

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้รับการเรียนรู้ ฝึกฝน และศึกษาดูงาน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการฟื้นฟู ปรับปรุง เปลี่ยน พัฒนา วิจัยและเผยแพร่ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยการเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่การอนุรักษ์ ซึ่งการสืบทอดองค์ความรู้ในรูปแบบการเล่าเรื่องที่สั่งสมจากประสบการณ์ในอดีตจนถึงปัจจุบันนั้น จะสามารถสะท้อนแนวความคิดและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาให้มีความทันสมัยเหมาะสมและสอดคล้องกับพลวัตของโลกในยุคปัจจุบันได้

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการปลูกส้มโอ

พืชสวนสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มตามลักษณะการใช้ประโยชน์ของพืช ซึ่งส้มโอ จัดอยู่ในประเภทไม้ผลที่ปลูกเพื่อใช้ประโยชน์จากผล ซึ่งแหล่งที่ปลูกของส้มโอจะปลูกกันในแถบที่ราบสูงลุ่มภาคกลางและส้มโอยังสามารถขึ้นได้ในทุกภาคของประเทศไทย ซึ่งต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ อาทิ พื้นที่ ลักษณะดิน สภาพภูมิอากาศ และแหล่งน้ำ ส้มโอปลูกได้ในดินเกือบทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นดินเหนียว ดินทราย ดินปนทรายที่ระบายน้ำได้ดี น้ำไม่ท่วมขังแฉะ แต่คุณภาพผลผลิตแตกต่างกันไป พื้นที่ปลูกที่ทำให้ส้มโอเจริญงอกงามดีผลตก และมีคุณภาพดี ควรปลูกในพื้นที่ดินโปร่ง ร่วนซุย มีอินทรีย์วัตถุอยู่มาก ระบายน้ำได้ดี ถ้าเป็นดินเหนียวต้องยกทรง เพื่อให้มีการระบายน้ำได้ดี ควรมีระดับน้ำใต้ดินไม่น้อยกว่า 4 ฟุต น้ำไม่ขังแฉะ ดินมีความสมบูรณ์ หน้าดินลึกบางกว่า 50 เซนติเมตร ความเป็นกรด-ด่างประมาณ 5.5-6 ควรมีการปรับปรุงสภาพดินด้วยปูนขาว น้ำต้องได้รับสม่ำเสมอ ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยปีละ 1,500-2,000 มิลลิเมตร และอุณหภูมิที่เหมาะสมเฉลี่ยประมาณ 25-30 องศาเซลเซียส และควรมีแหล่งน้ำสะอาดและมีปริมาณพอที่จะให้น้ำได้ตลอดช่วงฤดูแล้ง (ทวีศักดิ์ ต้วงทอง, 2560)

1) วิธีปลูก

การปลูกส้มโอแบบยกร่อง จะปลูกเป็นแถวเดียวใช้ระยะปลูกระหว่างต้นประมาณ 6 เมตรโดยขุดหลุมปลูกกลางแปลงดินส่วนการปลูกในพื้นที่โดยให้มีระยะระหว่างต้นและระหว่างแถวประมาณ 6X6 เมตร หลุมปลูกควรมีขนาดความกว้างประมาณ 0.5 เมตร ขุดหลุมแยกดินบนและดินล่าง กองที่ปากหลุม แล้วตากดินทิ้งไว้ ประมาณ 1-2 เดือน เพื่อให้แสงแดดฆ่าเชื้อราต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในดิน ผสมดินบนกับปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก เศษใบไม้ หญ้าแห้ง และบางส่วนของดินชั้นล่าง แล้วกลบลงไป ในหลุมจนเต็มปากหลุม นำ กิ่งพันธุ์ส้มโอที่เตรียมไว้ปลูกตรงกลางหลุมโดยให้ระดับของดินอยู่เหนือตุ่ม กาบมะพร้าวกิ่งตอนเล็กน้อย หรือถ้าเป็นกิ่งตอนที่ชำ แล้วให้ระดับของดินพอดีกับระดับดินที่ชำ แล้วใช้ไม้หลักปักให้ถึงก้นหลุมเพื่อกันลมโยก รดน้ำให้ชุ่ม หาวัสดุพรางแสงแดด เช่น ทางมะพร้าว หรือ กิ่งไม้ที่มีใบใหญ่พรางแสงแดดทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก

2) การปฏิบัติดูแลรักษา

2.1) การให้น้ำ ในระยะที่ปลูกส้มโอใหม่ๆต้องหมั่นให้น้ำสม่ำเสมอจนกว่าจะตั้งตัวได้ เมื่อส้มโอเจริญเติบโตดีแล้ว ให้น้ำเป็นครั้งคราวเมื่อจำเป็น

2.2) การใส่ปุ๋ย ควรใส่ทั้งปุ๋ยเคมีและปุ๋ยคอกควบคู่กันไปในระยะที่ส้มโอมีอายุ 1-3 ปี หรือยังไม่ให้ผล โดยทั่วไปเมื่อต้นส้มโออายุได้ 6-7 ปี ก็จะโตเต็มที่ การใส่ปุ๋ยอาจจะใส่ครั้งละประมาณ 1 กิโลกรัม สำหรับต้นส้มโอที่มีการติดผลมาก ควรใส่ปุ๋ยทางใบเสริม เพื่อช่วยให้ผลส้มโอมีคุณภาพดี หรือต้นส้มโอที่ใสภาพโทรมมาก ๆ จากการที่มีน้ำท่วมหรือน้ำเค็มควรให้ปุ๋ยทางใบเสริมจะช่วยให้การฟื้นตัวของต้นส้มโอเร็วขึ้น

2.3) การตัดแต่งกิ่ง ควรตัดแต่งกิ่งที่ขึ้นแข่งกับลำ ต้นให้หมด รวมทั้งกิ่งที่ไม่ได้ระเบียบ และกิ่งที่มีโรคแมลงทำลาย ลายออกทิ้ง การตัดแต่งกิ่งควรทำ ด้วยความระมัดระวังอย่าให้กิ่งฉีก หลังจากตัดแต่งกิ่งควรใช้ยากันเชื้อราหรือปูนกินหมากผสมน้ำทาตรงรอยแผลที่ตัดเพื่อกันแผลเน่า ทั้งนี้ประโยชน์ของการตัดแต่งกิ่ง คือ เพื่อให้การออกดอกติดผลดีขึ้นเนื่องจากไปได้รับแสงแดดทั่วถึงกัน การปรุงอาหารของใบมีประสิทธิภาพมากขึ้น และช่วยลดการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช

2.4) การกำจัดวัชพืช การกำจัดหญ้าหรือวัชพืชอื่นให้หมดไปเลยก็ไม่ได้ ควรให้มีเหลืออยู่บ้างช่วยยึดดินไม่ให้หน้าดินพังทลาย รวมทั้งช่วยป้องกันการระเหยของน้ำได้อีกด้วย

3) การกักน้ำส้มโอเพื่อช่วยในการออกดอก

การกักน้ำส้มโอเป็นการบังคับน้ำเพื่อให้ส้มโอออกดอกเร็วขึ้นและสม่ำเสมอโดยการกักน้ำหรือสูบน้ำออกจากร่องสวนให้แห้ง ทิ้งไว้ประมาณ 7-30 วัน ระหว่างนี้ ส้มโอจะเฉา ใบมีลักษณะห่อ จึงปล่อยให้เข้าไปใหม่ ส้มโอจะรีบดูดน้ำเข้าไปอย่างรวดเร็วหลังจากนั้นจะเริ่มแตกใบอ่อนพร้อมกับมีช่อดอกออกมาด้วย นับจากให้น้ำจนถึงออกดอกใช้เวลาประมาณ 15-60 วัน วิธีนี้สามารถ

ทำให้ส้มโอออกดอกเร็วขึ้นตามต้องการได้ แต่จะเป็นการทำให้ต้นส้มโอโทรมเร็วกว่าที่ปล่อยให้ส้มโอทยอยออกดอกตามธรรมชาติ

4) การป้องกันน้ำเค็มและน้ำเสีย

เนื่องจากสวนส้มโอส่วนมากที่อยู่ในภาคกลางมักจะทำสวนกันด้วยการยกร่อง เมื่อถึงฤดูแล้งมักจะประสบปัญหาน้ำเค็มเอ่อเข้าท่วมสวนอยู่มาก สวนส้มโอจึงมักจะได้รับความเสียหายจากน้ำเค็มเป็นประจำ จึงควรทำการป้องกันน้ำเค็มและน้ำเสียไม่ให้เข้าทำลายส้มโอดังนี้

4.1) เมื่อเข้าฤดูแล้งให้รีบกักน้ำจืดไว้แต่เนิ่น ๆ แล้วสร้างทำนบคันดินรอบสวนเพื่อกั้นน้ำเค็มเข้า และหมั่นตรวจดินทำนบกั้นน้ำและประตูระบายน้ำ (ลูกท่อ) อย่าให้รั่วซึมได้

4.2) รดน้ำให้ส้มโออย่างประหยัดเท่าที่จำเป็นเพื่อให้มีน้ำจืดให้เพียงพอเพียง ให้ช่วงที่น้ำเค็มเข้าถึงสภาพของวัชพืชที่ขึ้นบนแปลงปลูกส้มโอยกน้ำส้มโอเพื่อช่วยในการออกดอก

4.3) ขุดลอกท้องร่องหรือไถเลนจากท้องร่องเพื่อนำมาคลุมผิวดินนอกร่อง รวมทั้งหากาบมะพร้าว ใบกล้วย ฟางข้าว เศษไม้ หญ้าแห้ง มาคลุมบริเวณโคนต้นเพื่อรักษาความชุ่มชื้นในดินเป็นการลดปริมาณการให้น้ำลง

4.4) เก็บจอกแหน เศษใบไม้ ผลมะพร้าว ที่ร่วงหล่นอยู่ในน้ำในท้องร่องสวนขึ้นไว้บนนอกร่องให้หมด เพื่อป้องกันน้ำในท้องร่องเน่าเสีย

4.5) หมั่นกรวดน้ำในคูคลองส่งน้ำบ่อย ๆ หากมีน้ำจืดเข้าเป็นครั้งคราว ให้รีบสูบหรือปล่อยน้ำเข้าสวนเพื่อเก็บน้ำไว้

4.6) หมั่นตรวจดูน้ำจืดในบริเวณสวนที่เก็บกักไว้เสมอ โดยการชิมดูว่ามีรสกร่อยหรือเค็ม หรือมีสีรสผิดปกติที่เป็นอยู่หรือไม่ หากมีแสดงว่าคันดินกั้นน้ำหรือประตูระบายน้ำรั่วซึม ให้รีบทำการซ่อมแซมเสีย

4.7) หมั่นตรวจดูอาการของส้มโอในสวนอย่างสม่ำเสมอ หากมีอาการผิดปกติ เช่น ใบอ่อนเริ่มเหี่ยวเฉา ไม้เกรียม เป็นอาการแรกเริ่มของส้มโอที่ถูกน้ำเค็มหรือน้ำเสีย ให้รีบหาน้ำจืดมารดให้ชุ่มโชกเพื่อลดปริมาณความเค็มหรือน้ำเสียให้เจือจางลง

5) ผลผลิตและการเก็บเกี่ยว

5.1) ผลผลิต

ส้มโอจะเริ่มให้ผลเมื่อประมาณ 4 ปี ในฤดูปกติส้มโอที่ปลูกในภาคกลางจะเริ่มออกดอกระหว่างเดือนพฤศจิกายน จนถึง เดือนมีนาคม โดยเฉพาะมกราคมถึงกุมภาพันธ์ จะออกดอกมากที่สุด เรียกว่า ส้มปี ส้มทวาย ดอกที่ออกมานี้จะทน และติดเป็นผลแก่ใช้เวลาประมาณ 8 เดือน ซึ่งเป็นเดือนสิงหาคมและกันยายน จะเป็นฤดูที่ส้มแก่มากที่สุด แต่ส้มโอพันธุ์ขาวทองดีจะแก่ช้ากว่าพันธุ์ขาวพวงและขาวแป้นเล็กน้อยคือจะแก่เก็บได้ราวเดือนกันยายนถึงตุลาคมเป็นส่วนใหญ่ ในด้านความดกนั้นพันธุ์ขาวพวงและขาวแป้นจะดกมาก ต้องทำ การปลิดผลทิ้งให้เหลืออยู่พอดีกับขนาดของต้น

ส้มโอที่ปลูกกันในจังหวัดภาคกลาง ผลผลิตจะเริ่มลดลงเมื่อส้มโออายุประมาณ 10 ปีขึ้นไป เนื่องจากระดับน้ำใต้ดินสูง รากส้มถูกกำจัดพื้นที่ ส่วนส้มโอที่ปลูกในจังหวัดอื่น ๆ ถ้ามีการดูแลรักษาที่ดีสามารถให้ผลผลิตได้สูงถึงอายุ 15-20 ปี

5.2) การเก็บเกี่ยว

ผลส้มโอที่อยู่ที่อยู่ไม่สูงมากนัก ควรใช้กรรไกรตัดขั้ว ถ้าเป็นผลที่อยู่สูงควรใช้ที่เก็บเกี่ยวชนิดมีขอตัดต่อด้าม และมีเชือกกระตุกพร้อมถุงรองรับ จะช่วยให้ผลไม่ร่วงหล่นลงดิน

5.3) วิธีการเก็บเกี่ยว

โดยธรรมชาติส้มโอจะเกิดผลเป็นผลเดี่ยว เป็นพวง 2 ผล หรือ 3 ผลเท่านั้น แต่อุปสรรคในการเก็บเกี่ยวคือขนาดน้ำหนักผล ในพื้นที่ลุ่ม ต้นอาจสูง 4-5 เมตร ซึ่งพอจะดำเนินการเก็บเกี่ยวผลได้ แต่ต้นที่ปลูกในที่ดอนย่อมมีขนาดต้นใหญ่ จะมีปัญหาการเก็บเกี่ยวมากวิธีการเก็บเกี่ยวผลส้มโอในปัจจุบันทำได้หลายแบบคือ การใช้มีดตัด การใช้จ่าปาสอย การใช้กรรไกรแบบตัดหรือหนีบ การใช้ขอตัดแบบเชือกกระตุกต่อด้าม และการใช้เครื่องเก็บแบบ กวศ.1

6) โรคและแมลงศัตรูส้มโอ

ส้มโอเป็นพืชที่มีโรคแมลงรบกวนมาก ชาวสวนจึงต้องให้ความสนใจในการป้องกันกำจัดโรคแมลงให้ดีที่สุด โรคสำคัญที่ทำลายส้มโอ คือ โรครากเน่าและโคนเน่า โรคยางไหล โรคแคงเกอร์ โรคแผลจุด โรคขั้วผลเน่า ส่วนแมลงศัตรูที่ทำลายส้มโอ ได้แก่ เพลี้ยไฟ หนอนชอนใบ หนอนเจาะผลไรขาว และไรแดง (อำไพวรรณ ภราดรนิววัฒน์, 2553a)

แนวคิดวิธีวิทยาการเล่าเรื่อง

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวิธีวิทยาการเล่าเรื่อง

เนื่องจากการวิจัยมนุษย์และสังคมได้มีวิวัฒนาการและเกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงกระบวนทัศน์ ซึ่งในช่วงสองร้อยกว่าปีที่ผ่านมา การวิจัยส่วนใหญ่เป็นการสร้างเพื่อผลิตความรู้อันเกี่ยวกับมนุษย์และสังคม โดยมีที่มาจากการนำแนวคิด มุมมอง และวิธีการแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Sciences) และ วิทยาศาสตร์แบบฟิสิกส์ (Physical Sciences) มาใช้ซึ่งพบว่าวิธีการดังกล่าวไม่สามารถสะท้อนความจริงที่เกี่ยวกับมนุษย์และสังคมได้ทั้งหมด เนื่องจากความจริงที่เกี่ยวกับมนุษย์และสังคมนั้นมีลักษณะพลวัตที่สลับซับซ้อน และไม่แน่นอนสูง ดังนั้นการสะท้อนความจริงได้ครบถ้วนใน มิติและแง่มุมที่หลากหลาย ด้วยความลึกซึ้งรวมทั้งมีความเป็นองค์รวม จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาอารยธรรมความรู้ ภูมิปัญญาของมนุษย์ และสังคมของมนุษย์ ดังนั้น ความรู้และความเข้าใจใหม่ๆ เกี่ยวกับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่สอดคล้องกับความเป็นจริงหรือสามารถสะท้อนความเป็นจริงได้อย่างครบถ้วน หลากหลายแง่มุม หลากหลายมิติ ลึกซึ้ง และมีความเป็นองค์รวม จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาความรู้ ภูมิปัญญา และสังคมของมนุษย์

(ฉันทน์หทัย อาจอ่ำ, 2560) ดังนั้น การวิจัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์จึงมีความแตกต่างจากการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในด้านของกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ค่านิยมด้านความคาดหวังด้านอาชีพของนักเรียนนักศึกษาปีพ.ศ. 2499 กับปี พ.ศ. 2561 อาจแตกต่างกัน เป็นต้น โดยองค์ความรู้หรือความจริงในทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มักใช้คำในภาษาอังกฤษว่า “Truth” ซึ่งหมายถึง ความเป็นจริงหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในช่วงใดช่วงหนึ่ง สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม ขณะที่คำว่า “Fact” มักเป็นคำภาษาอังกฤษที่ใช้สำหรับองค์ความรู้หรือความจริงในทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่ง หมายถึง ความจริงที่ตายตัวไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา (สุบิน ยุระรัช, 2559)

วิธีวิทยาการเล่าเรื่องเป็นอีกหนึ่งวิธีวิทยาที่ใช้สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ โดย M Mitchell และ M Egudo (2003) ได้กล่าวเกี่ยวกับวิธีวิทยาการเล่าเรื่องว่าเป็นวิธีการค่อนข้างใหม่ในการศึกษา ที่กำลังแพร่หลาย และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการเล่าเรื่องเป็นรากฐานที่แสดงถึงความหมายด้านคุณค่าทางวัฒนธรรม และความเข้าใจที่เกิดขึ้นจากร่องรอย โดยการใช่วิธีการเล่าเรื่องนั้นสามารถช่วยทำให้เข้าใจสังคม หรือเอกลักษณ์ขององค์กรได้ อาจเป็นการเปิดเผยเรื่องราวเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาท กระบวนการ และวัฒนธรรมองค์กรที่สะท้อนจากร่องรอยที่เล่า ได้แก่ กระบวนการของการสร้างความหมาย ร่างบรรทัดฐานทางสังคม โครงสร้าง และทัศนคติขององค์กร วิธีกรเล่าเรื่องนี้ยังสะท้อนถึงข้อเท็จจริงตามบทบาทของแต่ละบุคคล ดังนั้นการรวบรวมเรื่องราวแล้วนำมาวิเคราะห์จึงสามารถนำไปสู่ความเข้าใจในองค์กร และความซับซ้อนของชีวิตภายในองค์กรที่ดีขึ้น รวมถึงสามารถใช้เพื่อการเปลี่ยนแปลงองค์กร หรือส่งเสริมการเรียนรู้ได้ นอกจากนี้ Camila Junqueira Muylaert, Vicente Sarubbi Jr., Paulo Rogério Gallo, Modesto Leite Rolim Neto, และ Alberto Olavo Advincula Reis (2014) กล่าวว่าวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการเล่าเรื่องสามารถเปิดเผยความตึงเครียดของเขตข้อมูลเพื่อให้เกิดเสียงสะท้อน (Resonances) และ เผยถึงความไม่สอดคล้อง (Dissonances) ของความหมายที่เกิดขึ้นผ่านการเล่าเรื่อง ซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงปัญหาที่ต้องการทางออก (Problematized) คำบรรยายช่วยให้การวิจัยไปไกลกว่าการถ่ายทอดข้อมูลหรือเนื้อหา คำถามและคำตอบในการสัมภาษณ์ตามวิธีการเล่าเรื่องเผยให้เห็นว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ เนื่องจากช่วยให้การค้นคว้าหาข้อมูลได้ลึกซึ้ง โดยเฉพาะการรวมเรื่องราวชีวิต บริบททางประวัติศาสตร์ และสังคม การวิจัยโดยวิธีวิทยาการเล่าเรื่องจะทำให้เข้าใจถึงความรู้สึกที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความเชื่อและคุณค่าที่มีต่อการกระทำของผู้ให้ข้อมูล

ความหมาย

ตามที่นักวิชาการได้ให้ความสนใจในวิธีวิทยาการเล่าเรื่องเพิ่มมากขึ้น หลายท่านจึงให้ความหมายไว้ในหลายแง่มุม อาทิ อานนท์ ยานนท์ และจารุรินทร์ ปิตานพวงศ์ (2554) กล่าวว่าวิธี

วิทยาการเล่าเรื่องเป็นรูปแบบของวิธีการศึกษา หรือทำความเข้าใจเรื่องราวของชีวิตบุคคล สังคม และโลก โดยนำมาใช้เป็นกระบวนการรับรู้ (Cognitive Process) ในการช่วยจัดระเบียบประสบการณ์ของมนุษย์ และการให้ความหมายเกี่ยวกับโลก (Temporally Meaningful Episodes) โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการศึกษาทางจิตวิทยาที่ต้องการการบอกเล่า หรือถ่ายทอดจากประสบการณ์ของคนซึ่งเป็นบุคคลต้นเรื่องในการถ่ายทอดความเป็นมา ผ่านอารมณ์ ความรู้สึกได้ดีที่สุด ซึ่งการวิจัยในรูปแบบอื่นจะยากต่อการเข้าถึงความหมายและประสบการณ์ได้อย่างเหมาะสม โดย กนกวรรณ สุทธิพร (2553) ได้อธิบายว่าการเล่าเรื่องเป็นวิถีทางการเก็บข้อมูลเพื่อเข้าถึงและทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิต ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของผู้เล่า สถานภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มุมมองต่อภาษา ตัวตนและโลกของผู้เล่าเรื่อง อันประกอบด้วยมิติทางกาลเวลา ภูมิศาสตร์ การเมือง วัฒนธรรม และสังคม ซึ่ง วรณลักษณ์ เมียนเกิด (2558) ได้สรุปว่า การเล่าเรื่อง คือ “โครงสร้างของความหมายที่ถูกจัดระบบเหตุการณ์และการกระทำของมนุษย์ไปสู่องค์รวม” อันมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมของบุคคลและเหตุการณ์เพราะความพยายามต่อการเป็นองค์รวมที่สมบูรณ์ ดังนั้น การเล่าเรื่องจึงเกี่ยวข้องกับเวลา และมีแบบแผนในเชิงสัญลักษณ์ด้านการดำเนินชีวิตที่เกิดขึ้นโดยมีความเกี่ยวข้องกับโลก และยังสามารถใช้การเล่าเรื่องในการเชื่อมโยงจินตนาการของผู้เล่ากับเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ฟังรับรู้และเข้าใจพฤติกรรมของผู้เล่า ทั้งนี้ สธัญ ภู่ง (2559) ให้คำจำกัดความของการวิจัยการเล่าเรื่อง คือ เป็นการศึกษาประสบการณ์โดยผ่านวิธีการเล่าเรื่อง และนักวิจัยการเล่าเรื่องจะคิดเกี่ยวกับประสบการณ์ในมุมมองการเล่าเรื่องโดยการวิจัย Polkingtone D.E. (1998) กล่าวถึงความหลากหลายของการเล่าเรื่องว่าเป็นวิธีการที่ครอบคลุมทั้งการพูดและการเขียน เช่น คำจารึก นิทาน เรื่องสั้น ประวัติศาสตร์ เรื่องตลก ภาพยนตร์ บทสนทนา เป็นต้น โดยสามารถแสดงออกได้ทุกที่ ทุกเวลา และทุกกลุ่มชน ดังนั้น การเล่าเรื่องจึงเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ และ Akinsanya Adedamola และBach Christian (2014) ได้สรุปผลจากการศึกษา “การวิเคราะห์เชิงบรรยาย: แนวทางการเล่าเรื่องประสบการณ์ส่วนบุคคล (Narrative analysis: The Personal Experience Narrative approach) ไว้ว่า การเล่าเรื่องยังเป็นการถ่ายทอดวิถีชีวิตและปรากฏการณ์ที่เฉพาะเจาะจง อันเป็นประโยชน์สำหรับการค้นคว้าวิจัยจากการสัมภาษณ์ และการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งทำให้ผู้ให้ข้อมูลหรือให้สัมภาษณ์สามารถเปิดเผยข้อมูลได้มากขึ้น และการทบทวน วิเคราะห์เนื้อหา ข้อมูลที่ได้จากการเล่าเรื่องนี้จะนำมาใช้ เพื่อการวิจัยต่อไปในอนาคตมากขึ้นด้วย

ทั้งนี้ การให้ความหมายของนักวิชาการแต่ละท่านข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายของวิธีวิทยาการเล่าเรื่อง คือ วิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวของมนุษย์และสังคม ผ่านการเล่าเรื่องที่ได้มาจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นต่อผู้เล่าในแต่ละ

สถานการณ์ และช่วงเวลา เพื่อสะท้อนให้เห็นถึง ค่านิยม บทบาท วัฒนธรรม สังคม ความรู้สึก และความคิด

ประเภทการเล่าเรื่อง

การศึกษาการเล่าเรื่องเป็นการเล่าเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจเกิดขึ้นกับคน สัตว์ เป็นต้น โดยเรื่องราวนั้นจะมีลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายใน หรือระหว่างช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ระยะเวลาอาจอยู่ในช่วงเวลาที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่นาน หรือนานมาแล้ว การเล่าเรื่องมีความสำคัญมากในวัฒนธรรมของมนุษย์ เพราะมนุษย์มักจะแสดงคุณค่าที่สั่งสม สั่งสอนผ่านวัฒนธรรม ในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ (Berger Arthur Asa, 1996) เรื่องจะกลายเป็นกุญแจสู่ความเข้าใจ และกุญแจสำคัญในการเรียนรู้ และทำความเข้าใจ โดย Schank (1990) กล่าวว่า "ความทรงจำของมนุษย์เป็นเรื่องพื้นฐาน ... ไม่ใช่ทุกประสบการณ์ทำให้เป็นเรื่องดี แต่ถ้าทำได้ประสบการณ์ก็จะง่ายขึ้น" ซึ่ง Schank ได้เรียกกระบวนการรวบรวมประสบการณ์ในเรื่องเป็นความทรงจำ ที่เป็นเหตุการณ์ เรื่องราวต่าง ๆ ประสบการณ์ บทเรียน และภูมิปัญญารับรู้ ดังนั้น Schank จึงได้จัดประเภทของการเล่าเรื่องไว้ 5 ประเภทด้วยกัน คือ

- 1) เรื่องที่เป็นทางการ: เรื่องที่เรียนรู้จากแหล่งข้อมูลที่เป็นทางการเช่น โบสถ์และโรงเรียน
- 2) เรื่องที่คิดค้น (ปรับ): เรื่องที่สร้างขึ้นมาจากคน
- 3) เรื่องมือใหม่: ประสบการณ์ของตัวผู้เล่าซึ่งเป็นเรื่องราวที่มักพูดถึงมากที่สุด
- 4) เรื่องมือสอง: เรื่องราวของคนอื่นที่เราเคยได้ยินหรือจำได้
- 5) เรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม: เป็นเรื่องราวที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว

การเล่าเรื่องสามารถถ่ายทอดออกมาโดยการเขียนหรือการพูด การเล่าเรื่องด้วยการพูดนั้น ภาษาที่ใช้จะเป็นภาษาที่เรียบง่ายที่ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อสร้างและรักษาความสัมพันธ์ทางสังคม ในขณะที่การเล่าเรื่องที่เป็นลายลักษณ์อักษรจะใช้ภาษาเขียนในการถอดรหัสและถ่ายโอนข้อมูล

Creswell J.W. (1994) ได้กล่าวถึงการศึกษาการเล่าเรื่องว่า เป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์แต่ละบุคคล ที่ได้ข้อมูลมาด้วยวิธีการสอบถามเรื่องราวทั้งระดับปัจเจกบุคคล หรือระดับกลุ่มบุคคลที่ต้องการศึกษา เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตของพวกเขา เรื่องราวจะถูกดัดแปลงผ่านการถกเถียงพูดคุยกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ด้วยการสนทนา (Dialogue) โดยนักวิจัยจะเป็นผู้ถ่ายทอด และ Creswell J.W. (2005) ใช้การแยกแยะประเภทของการเล่าเรื่องด้วยคำถาม ได้แก่ 1) ใครเป็นผู้เขียนหรือบันทึกการเล่าเรื่อง ตัวอย่างเช่น วิจัยชีวประวัติ (Biography), วิจัยอัตชีวประวัติ (Autobiography) 2) การบันทึกหรือนำเสนอด้านชีวิตมากแค่ไหน ตัวอย่างเช่น ประวัติศาสตร์ชีวิต (Life History), การเล่าเรื่องประสบการณ์ส่วนตัว (Personal Experience Story) 3) ใครเป็นผู้ให้ข้อมูลการเล่าเรื่องดังกล่าว 4) มีการมองหรือทบทวนผ่านทฤษฎีหรือไม่ (อุดมการณ์ที่

ให้โครงสร้างของเรื่อง) 5) รูปแบบการเล่าเรื่องเหล่านั้นมารวมกันเมื่อใด ตัวอย่างเช่น ชีวิตประวัติกับการเล่าเรื่องส่วนตัว

กระบวนการวิจัยการเล่าเรื่อง

คุณลักษณะเด่นในการวิจัยการเล่าเรื่อง คือ กระบวนการในการร่วมมือร่วมใจ (Collaboration Process) ที่เกิดขึ้นระหว่างนักวิจัยกับผู้ให้ข้อมูลและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยเปรียบเสมือนผู้ร่วมมือ (Collaborator) หรือ ผู้มีส่วนร่วม (Research Participant) มากกว่ากลุ่มตัวอย่างหรือเพียงแค่เป็นผู้ให้ข้อมูล (Informant) เท่านั้น ซึ่งการดำเนินการวิจัยแนวการเล่าเรื่อง มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลากหลายวิธี อาทิ การบันทึกภาคสนาม (Field Notes) บทบันทึกเป็นปมเรื่อง (Journal Records) บทสัมภาษณ์ (Interview Transcripts) การสังเกตทั้งจากนักวิจัยและของผู้อื่น จดหมาย งานเขียนเชิงอัตชีวประวัติ รวมถึงข้อมูลเอกสาร เช่น กฎระเบียบรูปภาพ การบันทึกวีดิทัศน์ เป็นต้น (กิตติพัฒน์ นนทปัทมศุลย์, 2552) ซึ่งสอดคล้องกับ Camila Junqueira Muylaert และ อื่น ๆ. (2014) ที่ว่าการเล่าเรื่องถือว่าเป็นตัวแทนและการตีความของโลก ดังนั้นจึงไม่ได้เปิดหลักฐานและไม่สามารถตัดสินว่าเป็นความจริงหรือเท็จ เพราะการเล่าเรื่องของมนุษย์นั้นจะแสดงความจริงเกี่ยวกับมุมมองที่เฉพาะเจาะจงในช่วงเวลาที่ระบุ บริบททางสังคม และประวัติศาสตร์ ดังนั้นการสัมภาษณ์แบบบรรยายจึงเป็นเทคนิคในการสร้างเรื่องราวจากการวิเคราะห์ในลักษณะที่แตกต่างกัน ได้แก่ วิธีการจับใจความ และการถอดความ โดยลักษณะของกระบวนการนี้เป็นลักษณะของการวิเคราะห์ภาษา เช่น เสียงพูด การหยุด การเปลี่ยนแปลงในน้ำเสียง ความเงียบที่สามารถเปลี่ยนเป็นการเล่าเรื่องที่ไม่เคยได้ยื่นการแสดงออก เป็นต้น ส่วนรูปแบบของการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การสังเกต เอกสาร ภาพ และแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ซึ่งสามารถนำเสนอในรูปแบบกระบวนการของการได้รับการสัมภาษณ์การเล่าเรื่องดังที่ Jovchelovitch Sandra และ Bauer Martin W. (2007) สรุปไว้คือ ขั้นตอนของการสัมภาษณ์เล่าเรื่อง (Phase of Narrative Interview) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การจัดเตรียม (Preparation) คือการสำรวจขอบเขตข้อมูล และสร้างแนวคำถาม 2) การเริ่มต้น (Initialization) เป็นการกำหนดหัวข้อในการเล่าเรื่องโดยใช้เครื่องมือโสตทัศนอุปกรณ์ในการบันทึก 3) หลักการเล่าเรื่อง (Main Narration) จะต้องไม่มีการขัดจังหวะในช่วงที่มีการเล่าเรื่องอยู่อีกทั้งยังต้องมีการกระตุ้นให้เกิดความต่อเนื่องของการเล่าเรื่องด้วยการสร้างขวัญกำลังใจเพื่อให้ได้บทสรุปของการเล่าเรื่องนั้น 4) ช่วงการถามคำถาม (Questioning Phase) ควรใช้คำถามเดียวในช่วงที่มีการเล่าเรื่องคือ “แล้วอะไรเกิดขึ้นต่อจากนั้น” โดยไม่แสดงความคิดเห็นหรือมีคำถามในด้านมุมมองหรือทัศนคติส่วนตัวเข้าไปเกี่ยวข้อง ห้ามโต้เถียงหรือแสดงข้อขัดแย้งต่อผู้เล่าเรื่อง และไม่ตั้งคำถามว่า “ทำไม” แต่ควรมีการสอดแทรกคำถามในประเด็นทั่วไปนอกเหนือจากคำถามที่ได้เตรียมมาเพื่อให้ผู้เล่าเกิดความผ่อนคลาย และ 5) การพูดคุย (Small Talk) เป็นช่วงเวลาที่ผู้เล่าเรื่องและผู้

สัมภาษณ์ทำการพูดคุยโดยไม่มีการบันทึกบทสนทนาด้วยอุปกรณ์บันทึกเทปใด ๆ แต่จะเป็นการจดบันทึกทันทีหลังจากสัมภาษณ์ ซึ่งคำถามที่ควรถามคือ “ทำไม”

ทั้งนี้ Akinsanya Adedamola และ Bach Christian (2014) ได้สรุปแบบขั้นตอนของการดำเนินการการเล่าเรื่องประสบการณ์ส่วนบุคคลไว้ 7 ขั้นตอน

1) เป้าหมาย (Goal) ในการเล่าเรื่องประสบการณ์ส่วนบุคคล พิจารณาจากการเล่าเรื่องประสบการณ์ส่วนบุคคล องค์ประกอบของโครงสร้างการเล่าเรื่อง ภาษาประเพณีที่ใช้ในการบรรยายด้วยปากเปล่าและเป็นลายลักษณ์อักษร เป้าหมายของการวิเคราะห์ในรูปแบบการเล่าเรื่อง เป็นการสำรวจเพื่อดูส่วนต่าง ๆ เช่นปัจจัยที่รวบรวมเพื่อสร้างการเล่าเรื่องในรูปแบบประสบการณ์ส่วนบุคคล

2) บทคัดย่อ (Abstract) เนื้อหาบทคัดย่อใช้เพื่อสรุปและแสดงภาพรวมของการการเล่าเรื่องทั้งหมด ซึ่งเป็นประโยชน์มากในการให้ผู้อ่านหรือผู้ชมได้ทราบถึงเป้าหมายก่อนที่จะมองสิ่งที่เล่าเรื่องว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร ดังนั้นผู้ชมจะรู้ว่าการเล่าเรื่องเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ที่น่าสนใจที่เกิดขึ้น ณ ที่แห่งใด

3) การวางแนวการเล่าเรื่อง (Orientation) เป็นการวางกรอบข้อมูลเกี่ยวกับเวลา สถานที่ บุคลิก และกิจกรรม หรือสถานการณ์ของผู้เล่าและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเล่าเรื่อง โดยการตั้งคำถามว่า "ใครคือบุคคลหรือมีบุคคลที่มีส่วนร่วมในประสบการณ์หรือไม่?", "เหตุการณ์เกิดขึ้นที่ใด?" และ "เหตุการณ์เป็นอย่างไร?" และ "ที่ไหน?"

4) การดำเนินการที่ซับซ้อน (Complicating action) เป็นการเล่าเรื่องที่แจ้งให้ผู้ชมทราบว่าเกิดอะไรขึ้น ซึ่งเป็นสาระสำคัญของการเล่าเรื่องเพื่อให้ไปถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการเล่าเรื่องว่าจริง ๆ แล้วเกิดอะไรขึ้น

5) การแก้ปัญหา (Resolution) เป็นการแจ้งให้ทราบถึงวิธีดำเนินการในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน ส่วนนี้จะบอกถึงการสิ้นสุดของชุดเหตุการณ์แต่ละชุด ซึ่งการแก้ปัญหาในการเล่าเรื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพจะสรุปเรื่องราวในการได้รับการแก้ไขของปัญหา เช่น "โชคดีที่หญิงชาวอินเดียที่อยู่ข้างฉันได้เสนอความช่วยเหลือแก่ฉันด้วยการแสดงให้เห็นว่าโปรแกรมนี้ทำงานอย่างไรในระบบของเธอ"

6) การประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินรูปแบบด้านอารมณ์ของการเล่าเรื่องและอธิบายว่าทำไมเรื่องราวจึงมีคุณค่าต่อการบอกเล่า ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นจุดที่น่าสนใจมากเพราะผู้เล่าเรื่องจะใช้ขั้นตอนการประเมินผลเพื่อสื่อสารว่าเขา หรือ เธอรู้สึกอย่างไรในช่วงเวลาที่เล่าเรื่อง โดยอาจใช้แนวคำถาม เช่น "คุณรู้สึกอย่างไรในช่วงเหตุการณ์นั้น?" ซึ่งผู้เล่าอาจตอบมาในการเล่าเรื่องว่า "ฉันรู้สึกโล่งใจและรู้สึกประหลาดใจที่ได้รับความช่วยเหลืออย่างมาก" มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตทางอารมณ์และมีแรงบันดาลใจจากอารมณ์ความรู้สึกระหว่างประสบการณ์บางอย่าง ความสุข

ความโกรธ ความเศร้า และความสำเร็จเป็นเพียงเหตุผลบางประการที่ทำให้ประสบการณ์ส่วนตัวของผู้คนถูกเล่าสู่ผู้อื่น นี่เป็นสิ่งที่สำคัญมากในการวิจัยเชิงคุณภาพเนื่องจากสภาพอารมณ์ของบุคคลสามารถบอกได้ว่าการเล่าเรื่องนั้นได้รับการบอกกล่าวดีหรือไม่ในระหว่างการสัมภาษณ์หรือการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

7) บทสรุปการเล่าเรื่อง (coda) ประโยคสรุปจะตั้งอยู่ตอนท้ายของการเล่าเรื่อง ซึ่งตอนจบจะระบุว่าเรื่องราวสิ้นสุดลงแล้ว หรือบางครั้งก็เป็นการสรุปเรื่องราวสั้น ๆ เช่น สิ่งที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ครั้งนี้ หรือบทเรียนที่ได้จากประสบการณ์นี้ ซึ่งการเล่าเรื่องที่ดีควรมีการถ่ายทอดบทเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้

นอกจากนี้ Schraiber LB (1995) ยังได้กล่าวว่าการสร้างความสนิทสนมระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ช่วยให้นักวิจัยสามารถคลายบทบาทในการควบคุมการเล่าเรื่องของผู้เข้าร่วมได้ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาที่เพียงพอ หรือไม่ตรงกับความต้องการของนักวิจัย โดยเสนอว่าผู้เข้าร่วมควรเล่าเรื่องได้อย่างอิสระจากคำถามที่เปิดกว้างอย่างค่อยเป็นค่อยไปของเรื่องราวด้วยตัวเอง แนวโน้มของเนื้อหาที่มีรายละเอียดลึกซึ้งที่ผู้สัมภาษณ์ไม่ได้ถาม ผู้เล่าอาจเผยออกมาด้วยความเป็นธรรมชาติซึ่งเป็นความท้าทายอีกประการหนึ่งของนักวิจัยทั้งนี้เพื่อให้วิธีการเล่าเรื่องสมบูรณ์มากที่สุด

การวิเคราะห์การเล่าเรื่อง

วรรณลักษณะ เมียนเกิด (2558) ได้สรุปสาระสำคัญของการตีความเรื่องราวโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนอันประกอบไปด้วย 1) การวิเคราะห์การเล่าเรื่อง 2) การวิเคราะห์เนื้อหา และ 3) การนำเสนอตัวแบบ ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) การวิเคราะห์การเล่าเรื่องมี 4 รูปแบบ คือ

1.1) การวิเคราะห์ตามแก่นเรื่อง (Thematic Analysis) เป็นการวิเคราะห์ที่เน้นที่ใจความสำคัญของเรื่อง ซึ่งหมายถึง “คำพูด” มากกว่าจะกล่าวถึง “วิธีการพูด” ซึ่งการวิเคราะห์รูปแบบนี้ต้องใช้เวลาในการรวบรวมเรื่องราว และนำมาสร้างกรอบความคิด หรือประเภทของการเล่าเรื่องในรูปแบบอุปนัย (inductively) โดยวิธีการเพื่อนำเสนอจะทำด้วยวิธีการจัดระเบียบข้อมูลการเล่าเรื่องและมุ่งเน้นไปที่เนื้อหาแล้วนำเสนอเป็นรายการณี หรือการนำกรณีศึกษามาเป็นยกตัวอย่างเพื่อประกอบการบรรยายในการเล่าเรื่อง ซึ่งมีองค์ประกอบพื้นฐานประกอบไปด้วย แก่นเรื่องของผู้เล่า หรือผู้ร่วมวิจัย แนวทางในการอธิบายรายละเอียดการพัฒนาทฤษฎี การให้ความสนใจเนื้อหาของการพูด การวิเคราะห์หรือการตีความหมายสิ่งที่ถูกกล่าวถึง การมุ่งเน้นความหมายในเรื่องราวนั้น โดยมีภาษาเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญในการวิเคราะห์การเล่าเรื่องเป็นสำคัญ

1.2) การวิเคราะห์โครงสร้าง (Structural Analysis) เป็นการวิเคราะห์โครงสร้างหน้าที่ของประโยคในการเล่าเรื่องทั้งหมด ซึ่งไม่เหมาะต่อการมีผู้มีส่วนร่วมจำนวนมาก การวิเคราะห์

โครงสร้างสามารถใช้ประโยชน์จากรายละเอียดของกรณีศึกษา อีกทั้งยังสามารถนำข้อมูลที่มีความหลากหลายไปเปรียบเทียบแม้จะทำการวิเคราะห์กรณีศึกษาเพียงไม่กี่รายก็ยังสามารถนำไปสร้างทฤษฎีได้ ดังนั้น การจะดำเนินการดังกล่าวได้จึงจำเป็นต้องมีข้อมูลของการเล่าเรื่องโดยละเอียด และถอดคำบรรยายเฉพาะที่จำเป็นโดยไม่ตัดตอนคำบรรยายแต่อย่างใดเพราะจะทำให้การวิเคราะห์ทำได้ไม่สมบูรณ์ สำหรับข้อเสียของการวิเคราะห์โครงสร้างนี้ เช่น อาจเกิดการละเลยบริบทที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์หรือความเชื่อมโยงระหว่างกันของผู้เล่าเรื่อง เป็นต้น

1.3) การวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ (Interactional Analysis) เป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับกระบวนการสนทนาระหว่างผู้เล่าและผู้ฟัง การสนทนาที่มีผู้เล่าเรื่องและผู้ฟังอยู่ร่วมกันจะทำให้เกิดการสร้างการเล่าเรื่องและความหมายจากการเล่าเรื่องด้วยกัน โดยการจัดระเบียบเรื่องราวนั้นจะเป็นไปในขณะที่ผู้เล่าและผู้ฟังแลกเปลี่ยนคำถามและคำตอบกัน ซึ่งทำให้ทั้ง 2 ฝ่ายได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ดังนั้น เพื่อให้ได้รายละเอียดที่ครบถ้วนต่อการวิเคราะห์จึง ต้องมีการถอดเสียงการสนทนาของผู้มีส่วนร่วมทั้งหมดที่ได้บันทึกไว้

1.4) การวิเคราะห์การแสดงออก (Performative Analysis) ของผู้เล่าเรื่อง การวิเคราะห์รูปแบบนี้จะเน้นให้ความสำคัญของการเชื่อว่าผู้เล่าเรื่องเป็นผู้แสดงออกซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ด้วย ดังนั้น การแสดงออกของผู้เล่าเรื่องจะแสดงออกมาผ่านทางภาษาและการกระทำ โดยการวิเคราะห์การแสดงออกต้องคำนึงถึงลักษณะตัวละคร บทบาท และสถานที่ จึงจะสามารถเห็นเงื่อนไขของการแสดงออกนั้นได้อย่างถ่องแท้

2) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์ มาจัดลำดับหมวดหมู่ ทำการวิเคราะห์เนื้อหารวมทั้งเชื่อมโยง และหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อนำความรู้ใหม่จากความเข้าใจและปรากฏการณ์ที่ได้ทำการศึกษา

3) การนำเสนอตัวแบบ จะดำเนินการเมื่อรวบรวมข้อมูลจากการเล่าเรื่อง จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และจากการสนทนากลุ่มจากผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

จากกระบวนการในการวิเคราะห์การเล่าเรื่องนั้น Bamberg (2011) กล่าวว่า การเล่าเรื่องมี 2 ขอบเขต คือ 1) ขอบเขตของประสบการณ์ซึ่งผู้บรรยายจะกล่าวถึงวิธีการที่พวกเขาเป็นบุคคลที่ประสบเหตุการณ์บางอย่างและให้ความสำคัญกับประสบการณ์เหล่านี้ และ 2) ขอบเขตของการเล่าเรื่องเพื่อสร้างความรู้สึก ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างการเล่าเรื่องที่เป็นรูปธรรมหมายถึงการสร้างสถานการณ์ในชีวิตส่วนตัวที่เฉพาะเจาะจงมากและเฉพาะเจาะจงมากขึ้นจนถึงการประเมินผลย้อนหลังของหลักสูตรชีวิตซึ่งจะเปิดกว้างสำหรับการวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งการเกิดขึ้นของการวิเคราะห์เล่าเรื่องนั้น มีการชี้แจงว่าการวิเคราะห์การเล่าเรื่องมีการลงทุนทั้งในวิธีการและวิธีการใช้วิธีการเหล่านี้เพื่อนำเสนอผลงาน และตีความประสบการณ์ที่มีความหมาย ซึ่งสามารถเปลี่ยนลำดับของการวิเคราะห์การเล่าเรื่องในทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งในสาขาวิชาจิตวิทยา เพื่อให้เข้าใจถึงสิ่งที่มีความสนใจในการเล่าเรื่องและวิธีการเล่าเรื่องที่ เกิดขึ้นเมื่อเร็ว ๆ นี้ แนวทางการวิเคราะห์ที่แตกต่างกันจึงควรมีการแยกแยะความแตกต่างระหว่าง 1) การเล่าเรื่องเป็นไปได้อย่างไร ได้กลายเป็นที่ยอมรับว่าเป็นวิธีวิทยาประเภทที่สามารถสะท้อนให้เห็น ถึงกลยุทธ์การสร้างความรู้สึกของผู้คนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเล่าเรื่องของชีวิตเช่นในอัตชีวประวัติ การเขียนเรื่องชีวิต การสารภาพ และการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ เป็นต้น 2) การเล่าเรื่อง สามารถนำไปสู่บทบาทของวิธีการอย่างไร ซึ่งเป็นการสร้างความรู้สึกประสบการณ์ส่วนตัวและ ความเป็นส่วนตัว และ 3) ความแตกต่างระหว่างวิธีการเล่าเรื่อง นอกจากนี้ Atkinson และ Delamont (2006) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์การเล่าเรื่องว่า วิธีการการเล่าเรื่องเป็นการประยุกต์วิธีวิทยาการวิจัย เชิงคุณภาพซึ่งมุ่งเน้นต่อการนำมาวิเคราะห์และตีความ โดยระเบียบวิธีวิทยาเชิงคุณภาพจะช่วยให้วิธี วิทยาการเล่าเรื่องมีความลึกซึ้งและเฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น จากข้อมูลการวิเคราะห์การเล่าเรื่องข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปสาระสำคัญ ของการวิเคราะห์การเล่าเรื่องได้ว่าเป็นการตีความของผู้วิจัยโดยอาศัยโลกทัศน์ ประสบการณ์ และ พื้นฐานทางทฤษฎีที่มีในการเข้าถึงเรื่องราวของผู้เล่าเรื่อง ผ่านโครงสร้างของภาษาในรูปแบบของการ เล่าเรื่องซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ผู้เล่า และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมถึงตัวตน มุมมองต่อภาษา และสังคมของผู้เล่าเรื่อง ซึ่งสามารถวิเคราะห์การเล่าเรื่องได้ 4 แบบคือ การวิเคราะห์ ตามแก่นเรื่อง การวิเคราะห์โครงสร้าง การวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์และ การวิเคราะห์การแสดงออก

แนวคิดวิธีวิทยาการเล่าแบบเรื่องเล่าเร้าพลัง

นรินทร์ สังข์รักษา (2560) ได้แบ่งวิธีวิทยาการเล่าเรื่องออกเป็น 3 แนวคิด คือ

1) เรื่องเล่าเร้าพลัง (Storytelling) เป็นการเขียน หรือเล่าประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิด ขึ้นกับผู้เล่าที่ได้ประสบพบเจอ ได้อ่าน หรือได้ยินมาให้บุคคลอื่นฟัง ซึ่งเรื่องเล่าเร้าพลังเป็นการจัดการ ความรู้อย่างหนึ่งที่เป็นเทคนิคในการดึงข้อมูล ประสบการณ์ของผู้เล่าให้บุคคลอื่นฟัง

2) การเล่าเรื่อง (Narrative Approach) เป็นการแสวงหาความรู้ผ่านการเล่าเรื่อง โดยมีการ จัดระบบและระเบียบของประสบการณ์ที่ผ่านมาในรูปแบบ “การเล่าเรื่องที่มีความหมาย” ดังนั้น การเล่าเรื่องจึงเป็นการจัดระเบียบ ลำดับและปรับเปลี่ยนอยู่เสมออันนำไปสู่การค้นหาคำตอบเพื่อ ศึกษาหนทางที่มนุษย์มีประสบการณ์ต่อโลก โดยมนุษย์จะจัดระเบียบของประสบการณ์และถ่ายทอด ออกมาในรูปแบบของการเล่าเรื่อง ซึ่งขึ้นอยู่กับทำให้คุณค่าของแต่ละบุคคล บุคคลที่กล่าวถึง ตลอดจนเวลา และสถานที่ในช่วงเวลานั้น

3) การสนทนา หรือ ถกวิธีวิทยา (Conversation Approach) เป็นวิธีวิทยาการ วิเคราะห์การสนทนา ที่เป็นแนววิธีวิทยาการวิจัยที่เน้นความสำคัญด้านเทคนิคและวิธีการในการ พุดคุยระหว่างการสนทนา

ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาในระดับปริญญาโท ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้วิธีวิทยาการเรื่องเล่าเร้าพลัง (Story Telling) เป็นส่วนใหญ่ เพื่อนำเสนอข้อมูล ความคิดเห็น ความจริงของผู้เล่าเรื่อง เพื่อสามารถทำความเข้าใจชีวิตและตัวตนของพวกเขาเหล่านั้น ซึ่ง นรินทร์ สังข์รักษา (2560) ได้กล่าวว่าเรื่องเล่าเร้าพลังเป็นเทคนิคการจัดการความรู้อย่างหนึ่งในการดึงเอาประสบการณ์การเรียนรู้การทำงานที่มีความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในเรื่องที่จะมาเล่าให้บุคคลอื่นฟังโดยเรื่องที่มาเล่าต้องไม่มีการปรุงแต่ง ซึ่งผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ อันเป็นการแบ่งปันการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในเชิงบวก มีบรรยากาศที่เป็นกันเอง

ลักษณะของเรื่องเล่าเร้าพลังที่ดี

เรื่องเล่าที่ดีเริ่มจากการเริ่มเรื่องที่ดี ซึ่งประกอบด้วยตัวละคร บุคคลหรือสิ่งที่น่าสนใจ มีรายละเอียดเนื้อหาที่เป็นเรื่องและเหตุการณ์ที่ไม่ธรรมดา มีช่วงที่ตื่นเต้นเร้าใจ มีความซับซ้อนแทรกอยู่บ้างจนทำให้เกิดความอยากรู้ใคร่ติดตามเรื่อง ตลอดจนมีการจบเรื่องได้อย่างเหมาะสม โดยต้องมีการเตรียมโครงเรื่องในด้านที่มาของเรื่อง สถานที่และเวลาที่เกิดเรื่อง ผู้เกี่ยวข้องหรือมีบทบาทสำคัญในเรื่อง ลำดับเหตุการณ์ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเรื่องหรือเหตุการณ์นั้น ๆ ให้ชัดเจน

วิธีการและขั้นตอนของเรื่องเล่าเร้าพลัง

ในการเล่าเรื่องแบบเรื่องเล่าเร้าพลังเป็นการเล่าเพียงประเด็นเดียวต่อหนึ่งเรื่อง โดยใช้เวลาอย่างน้อย 2-3 นาที ซึ่งการเล่าเรื่องนั้นต้องเป็นไปตามความเป็นจริงที่มาจากประสบการณ์ ความคิด ความเชื่อ ประสบการณ์หรือความสัมพันธ์ และจากสิ่งที่ได้เห็น ทั้งนี้วิธีการและขั้นตอนประกอบไปด้วย

- 1) การกำหนดเป้าหมายของการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือ “หัวปลา”
- 2) การกำหนดจำนวนผู้เข้าร่วม โดยไม่ควรเกินกลุ่มละ 10 คน เพื่อให้เกิดความใกล้ชิด
- 3) ผู้เข้าร่วมหรือสมาชิกกลุ่มต้องเป็นผู้ปฏิบัติงาน “ตัวจริง” ตามที่ตกลง ด้วยตนเอง
- 4) ควรมีการจัดแบ่งกลุ่มย่อยตามความแตกต่างของสมาชิก เช่น ทำงานต่างหน่วยงาน การคิดต่าง สาขาที่เรียนต่างกัน เป็นต้น เนื่องจากในการประชุมกลุ่มนี้ต้องการใช้พลังของความแตกต่างเพื่อให้ได้มุมมองและผลลัพธ์ที่หลากหลายมากขึ้น
- 5) มีการเลือกหรือแต่งตั้งประธานกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่ดำเนินการประชุมและสรุปประเด็นเป็นระยะ ๆ
- 6) สมาชิกกลุ่มทำการเล่าเรื่องเกี่ยวกับความสำเร็จของตนตามเป้าหมายหรือ “หัวปลา” ที่กำหนดไว้

7) สมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ ทำการช่วยกัน “สกัด” หรือ “ถอด” ความรู้เพื่อการบรรลุหัวปลาออกมา ขณะที่เลขานุการกลุ่มทำการจดขึ้นกระดานเพื่อให้ทุกคนได้เห็นทั่วกันและสามารถแก้ไข ตกแต่งได้ง่าย

8) มีการแต่งตั้ง “คุณอำนวย” (Group Facilitator) หรือผู้ที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อให้การประชุมราบรื่น รวมไปถึงช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีระหว่างการประชุม

9) การเล่าเรื่องให้เล่าเพียงประเด็นเดียวต่อหนึ่งเรื่องและเล่าสั้น ๆ ตามความเป็นจริง

10) การเล่าต้องเล่าแบบข้อมูลดิบ คือ ไม่ผ่านการตีความของผู้เล่าหรือไม่ใช่จากความเข้าใจของผู้เล่าที่ได้จากเหตุการณ์นั้น ๆ เนื่องจากเรื่องเล่าเป็นข้อมูลสำหรับให้สมาชิกกลุ่มได้นำมา ผัดกันตีความเพื่อตั้ง “ความรู้เพื่อการบรรลุหัวปลา” ออกมา

ดังนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปสาระสำคัญของการเล่าเรื่องแบบเรื่องเล่าเร้าพลัง ได้ว่าเป็นเทคนิค การจัดการความรู้อย่างหนึ่งที่ใช้สกัดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา ประสบการณ์ และความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge) ให้เป็นความรู้ที่ชัดเจนได้ (Explicit Knowledge) อันมีเป้าหมาย เพื่อให้ผู้มีความรู้จาก การปฏิบัติได้ปลดปล่อยความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในส่วนลึกของจิตใจ (ความเชื่อ) สมอง (ความคิด) และ ร่างกาย (การปฏิบัติ) ให้ออกมาเป็นคำพูดและท่าทาง

ที่	แนวคิด/ทฤษฎี	กรอบ/ความหมาย/ประเด็น
1.	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญที่ได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมมา โดยผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ ปฏิบัติ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและเพื่อการดำรงชีวิต ซึ่งภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ในการสร้างเสริมศักยภาพให้แก่ชุมชนในท้องถิ่น เพื่อใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสภาวะแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม และธรรมชาติ ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนช่วยในการผลักดันให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ และมีภูมิความรู้เพื่อใช้การดำรงชีวิตของตนได้อย่างราบรื่น อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้คนในท้องถิ่น ก่อให้เกิดการประยุกต์และพัฒนาองค์ความรู้ อันจะเป็นตัวขับเคลื่อนต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้กับชุมชนและสร้างเศรษฐกิจภายในท้องถิ่นให้แข็งแกร่งก่อนการก้าวเข้าสู่ระดับประเทศและต่างประเทศต่อไป
2.	การอนุรักษ์	การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้รับการเรียนรู้ ฝึกฝน และศึกษาดูงาน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการฟื้นฟู ปรับปรุง ปรับเปลี่ยน พัฒนา วิจัยและเผยแพร่ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยการเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่การอนุรักษ์ ซึ่งการสืบทอดองค์ความรู้ในรูปแบบการเล่าเรื่องที่สั่งสมจากประสบการณ์ในอดีตจนถึงปัจจุบันนั้น จะสามารถสะท้อนแนวความคิดและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาให้มีความทันสมัยเหมาะสมและสอดคล้องกับพลวัตของโลกในยุคปัจจุบันได้
3.	วิธีวิทยาการเล่าเรื่อง (Narrative Approach)	เป็นการตีความของผู้วิจัยโดยอาศัยโลกทัศน์ ประสบการณ์ และพื้นฐานทางทฤษฎีที่มีในการเข้าถึงเรื่องราวของผู้เล่าเรื่อง ผ่านโครงสร้างของภาษาในรูปแบบของการเล่าเรื่องซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ผู้เล่า และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมถึงตัวตน มุมมองต่อภาษา และสังคมของผู้เล่าเรื่อง ซึ่งสามารถวิเคราะห์การเล่าเรื่องจากการเล่าเรื่อง 4 แบบคือ การวิเคราะห์ตามแก่นเรื่อง การวิเคราะห์โครงสร้าง การวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์และ การวิเคราะห์การแสดงออก
4.	แนวคิดวิธีวิทยาการเล่าแบบเรื่องเล่าร้ายพลัง (Story Telling)	เป็นเทคนิคการจัดการความรู้อย่างหนึ่งที่ใช้สกัดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา ประสบการณ์ และความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge) ให้เป็นความรู้ที่ชัดเจนได้ (Explicit Knowledge) อันมีเป้าหมาย เพื่อให้ผู้มีความรู้จากการปฏิบัติได้ปลดปล่อยความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในส่วนลึกของจิตใจ (ความเชื่อ) สมอง (ความคิด) และร่างกาย (การปฏิบัติ) ให้ออกมาเป็นคำพูดและท่าทาง

ตารางที่ 1 แสดงการสังเคราะห์ สรุปแนวคิด ทฤษฎีในการวิจัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

นภาพรณ์ หะวานนท์ (2552) วิจัยเรื่องวิธีการศึกษาการเล่าเรื่อง: จุดเปลี่ยนของการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอจุดเปลี่ยนของฐานคิดในการวิจัยด้านสังคมศาสตร์ ด้วยการใช้มุมมองของวิธีการศึกษาการเล่าเรื่อง (Narrative Approach) ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยการเล่าเรื่องเน้นเกี่ยวกับการให้ความหมายตามประสบการณ์ของบุคคล ส่งผลให้การวิจัยสามารถเคลื่อนเข้าสู่แนวความคิดในด้านของความจริงที่ถูกสร้างโดยกระบวนการทางสังคมในบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย ซึ่งความจริงจะเป็นไปตามการตีความจากประสบการณ์ของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้นๆ การใช้การเล่าเรื่องและเรื่องราวของมนุษย์นั้นมีวิธีการสร้าง การจัดระเบียบของประสบการณ์ออกมาเป็นบท หรือตอนต่าง ๆ วิธีการศึกษาการเล่าเรื่องให้ความสำคัญกับการแสดงออกทางภาษา และการสื่อสารต่าง ๆ ของคนที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นการบอกเล่าในสิ่งที่ผู้เล่าต้องการถ่ายทอดให้ผู้ฟังรับรู้ ซึ่งการวิเคราะห์การเล่าเรื่องสามารถทำได้ 2 แบบคือ

1) การนำเรื่องเล่ามาวิเคราะห์ (Analysis of Narrative) หรือ การวิเคราะห์เพื่อสร้างตัวแบบ (Paradigmatic Analysis) เป็นการวิเคราะห์ที่ใช้หลักการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive) เพื่อใช้สร้างข้อเสนอเชิงทฤษฎีจากข้อมูลด้วยการตีความและการให้ความหมายกับข้อมูล และ

2) การวิเคราะห์เพื่อสร้างการเล่าเรื่อง (Narrative Analysis) เป็นการวิเคราะห์ในลักษณะการนำองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคล ความหมาย และการตีความมาสร้างเป็นการเล่าเรื่อง โดยนำเสนอเฉพาะประเด็นที่เป็นจุดสนใจ

นอกจากนี้การเล่าเรื่องยังเปิดพื้นที่สำหรับการก่อรูปความจริงและความรู้ที่มาจากเสียงของผู้ที่เคยเจ็บและถูกข้อนั้น ดังนั้นการศึกษาการเล่าเรื่องจึงสะท้อนจุดเปลี่ยนของการวิจัยทางสังคมศาสตร์ภายใต้กระบวนทัศน์ปฏิฐานนิยมที่เชื่อในการคงอยู่ของความจริงและความเป็นสากลของความรู้ ยังช่วยให้ความจริงต่าง ๆ ได้ปรากฏ และยังให้แนวทางในการทำความเข้าใจในความหมายและคุณค่าเชิงบรรทัดฐาน รวมถึงการให้ความสำคัญต่อผู้ถ่ายทอดหรือเล่าเรื่องในฐานะผู้ร่วมวิจัย ผู้ซึ่งมีความสามารถและเป็นผู้รู้ โดยการสะท้อนตัวตนที่มากกว่าการเป็นวัตถุทางการศึกษาของกระบวนการวิจัย ทั้งนี้การศึกษาการเล่าเรื่องได้เปิดประเด็นใหม่ในการวิจัย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากในการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์

พงษ์นารถ นาถวรานันต์, สุมาลี สิกเสน, และ อนัญญา ทองสิมา (2553) ได้ทำการวิจัยโครงการ “การพัฒนาการเชื่อมโยงองค์ความรู้การผลิตส้มโอสู่เกษตรกร จังหวัดนครปฐม” ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ปัญหาเกษตรกรชาวสวนส้มโอในการผลิตมีผลมาจาก โรคและแมลง ราคาปุ๋ยเคมี

และสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มีต้นทุนที่สูงขึ้น อาการผลร่วงก่อนการเก็บเกี่ยว กิ่งพันธุ์ที่ไม่ดี สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม เช่น ดินเสื่อมโทรมไม่สามารถระบายน้ำได้ ดินเป็นกรด ภูมิอากาศแปรปรวน ความสม่ำเสมอด้านคุณภาพของผลผลิต และปริมาณผลผลิตตกต่ำ นอกจากนี้ยังพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการจำหน่ายส้มโอ ได้แก่ คุณภาพส้มโอ ข้อกำหนดมาตรฐานเพื่อการส่งออก ด้านการคัดขนาดของส้มโอมีมาตรฐานสูง ขาดตลาดรับส้มโอที่ไม่ผ่านมาตรฐานในการส่งออก การขยายตลาดของส้มโอจากต่างถิ่น ราคาขายตกต่ำและถูกกดราคา ขณะที่ปัญหาด้านการตลาดของเกษตรกร ได้แก่ ปัญหาด้านราคาขายที่ต่ำทั้งผลผลิตที่ส่งออกและขายในท้องถิ่น ขณะที่ต้นทุนสูงเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ปัญหาหลักที่ผู้บริโภคและผู้จำหน่ายให้ความสำคัญคือคุณภาพของผลส้มโอที่ไม่สม่ำเสมอ จากปัญหาดังกล่าวสามารถวิเคราะห์แนวทางในการแก้ไขปัญหสำหรับการผลิตส้มโอของเกษตรกร ประกอบด้วย องค์ความรู้ด้านการป้องกันกำจัดโรคและแมลง ด้านการจัดการธาตุอาหาร ด้านการใช้ปุ๋ยเคมีที่เหมาะสม ด้านการคัดเลือกพันธุ์และการเตรียมกิ่งพันธุ์ ด้านการจัดการดินและปรับปรุงดิน ด้านการดูแลรักษาระหว่างการออกดอกและการติดผล และด้านการตลาด

ดังนั้น ปัญหาบางอย่างที่เกษตรกรได้เผชิญอยู่ในการผลิตส้มโอจึงสามารถแก้ไขได้โดยการใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งวิธีในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เหมาะสมตามความต้องการของเกษตรกรนั้นมีความสำคัญต่อการนำไปใช้ในการผลิตส้มโอของเกษตรกร เช่น การฝึกอบรมโดยมีผู้เชี่ยวชาญเป็นวิทยากรในการให้ความรู้ การศึกษาดูงานในพื้นที่สวนส้มโอที่ประสบความสำเร็จโดยมีลักษณะสภาพพื้นที่ และระบบการปลูกส้มโอที่ใกล้เคียงกัน ประกอบกับการมีเอกสารแนะนำที่ใช้ภาษาง่ายต่อการเข้าใจ

กนกพร ฉิมพลี (2555) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา พบว่าความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานเกี่ยวข้องกับการสืบทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดต่อ ๆ กันมา ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม การสร้างและปลูกฝังแนวคิด เพื่อให้ลูกหลานได้ปฏิบัติในการดำเนินชีวิต โดยกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดความรู้ผ่านความร่วมมือของสมาชิกเพื่อคิดและตัดสินใจ 2) การแสวงหาและนำความรู้ที่พบใช้เป็นแกนความรู้พร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความรู้เฉพาะของกลุ่ม 3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ 4) การค้นหาและจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล และ 5) การถ่ายทอดความรู้ ซึ่งมีรูปแบบอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยวงจรของการถ่ายทอดความรู้เป็นกระบวนการที่สามารถย้อนกลับไปกำหนดความรู้ในรูปแบบอื่นได้อีกอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัจจัยที่ทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานประสบความสำเร็จ ได้แก่ การมีจัดการความรู้ที่ดี วัฒนธรรม

องค์การที่เข้มแข็ง ภาวะผู้นำที่มีความรู้และความสามารถ และโครงสร้างพื้นฐานชุมชนที่แข็งแกร่ง ซึ่งปัจจุบันงานหัตถกรรมเครื่องจักรสานของจังหวัดนครราชสีมา ยังคงสร้างอาชีพให้กับท้องถิ่นอันเป็นตัวอย่างของกรณีศึกษาที่ยืนยันว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงคุณค่าและคู่ควรแก่การอนุรักษ์

จากปัญหาที่ได้พบเกี่ยวกับการผลิตส้มโอของเกษตรกร จังหวัดนครปฐมในการวิจัยโครงการ “การพัฒนาการเชื่อมโยงองค์ความรู้การผลิตส้มโอสู่เกษตรกร จังหวัดนครปฐม” พงษ์นาค นาดวรานันต์ และเกรียงศักดิ์ ไทยพงษ์ (2556) จึงได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการติดผล และการร่วงของผลส้มโอพันธุ์ทองดีในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดปัญหา ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการสวนส้มโอให้เหมาะสมสำหรับการผลิตส้มโอได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการติดผล และการร่วงของผลส้มโอพันธุ์ทองดีในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี ในพื้นที่สวนส้มโอ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ทั้งนี้จากการวิจัยพบว่าการติดผลของส้มโอน้อยและการเกิดผลร่วงในการผลิตส้มโอ เป็นปัญหาสำคัญในการทำสวนผลิตส้มโอในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี ซึ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาดังกล่าวประกอบด้วยหลายปัจจัย ผลของการวิจัยพบว่าความมีชีวิตและการงอกของละอองเกสรส้มโอพันธุ์ทองดีนั้น อุณหภูมิที่เพิ่มสูงขึ้นจะส่งผลให้ความมีชีวิตของละอองเกสรลดลง ขณะที่อุณหภูมิในสวนส้มโอไม่มีความสัมพันธ์กับเปอร์เซ็นต์การงอกของละอองเกสร ขณะที่ความชื้นสัมพัทธ์ที่เพิ่มขึ้นเป็นผลให้ความมีชีวิตของละอองเกสรเพิ่มขึ้นและความงอกของละอองเกสรส้มโอลดลง นอกจากนี้การศึกษาชนิดของช่อดอกต่อการติดผลของส้มโอพันธุ์ทองดี พบว่าช่อดอกประเภทหลายดอกหลายใบมีแนวโน้มมีเปอร์เซ็นต์ผลที่ติดบนต้นสูงที่สุด ช่อดอกประเภทช่อดอกที่จำนวนหลายดอกและหลายใบมีความเข้มข้นของฮอร์โมนกลุ่มออกซินและจิบเบอเรลลินสูงกว่าช่อดอกประเภทอื่น ๆ เพราะเมื่อส้มโอเริ่มติดผล และมีการพัฒนาของผลจะเกิดการร่วงของผลโดยผลส้มโอที่ร่วงระหว่างการพัฒนามีรูปทรงภายนอกไม่เป็นทรงกลม อีกทั้งขนาดของผลส้มโอก็เล็กกว่าผลปกติ ผลที่ร่วงระหว่างการพัฒนาพบว่า มีปริมาณคาร์โบไฮเดรตและปริมาณของธาตุอาหารต่ำกว่าผลปกติที่ติดอยู่บนต้น ซึ่งวิธีการปลิดผลร้อยละ 50 จะสามารถลดการร่วงของผลลงได้ทำให้จำนวนการติดผลเพิ่มมากขึ้น และการใช้สารเร่งราก NAA (Naphthalene Acetic Acid) ความเข้มข้น 20 ppm เพื่อพ่นให้กับต้นส้มโอในระยะดอกบานและเมื่อผลมีอายุ 2 เดือนหลังดอกบาน สามารถลดการหลุดร่วงของผลส้มโอ และส่งผลให้ปริมาณการติดผลของส้มโอที่ติดบนต้นเพิ่มขึ้นได้

สาโรช รุ่งเรือง (2557) ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของชุมชนบ้านช่างหล่อ กรณีศึกษาบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาระดับปัจจัยสนับสนุนและระดับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ 2)

เพื่อเปรียบเทียบการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ และ 4) เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของชุมชนบ้านช่างหล่อ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสนับสนุนที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ระดับการศึกษา รายได้ และจำนวนปีที่เข้าพักอาศัยแตกต่างกันส่งผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 อีกทั้งปัจจัยสนับสนุนที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ ประกอบด้วย ด้านคุณค่าและด้านความเชื่อ โดยทำนายระดับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระได้ ร้อยละ 30.2 และ 39.7 ตามลำดับ นอกจากนี้แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของชุมชนบ้านช่างหล่อ ได้แก่ การศึกษาและรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการหล่อพระอย่างจริงจัง การปลูกจิตสำนึกให้คนชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาการหล่อพระ การฟื้นฟูภูมิปัญญาการหล่อพระขึ้นมาใหม่ การพัฒนาปรับปรุงภูมิปัญญาการหล่อพระให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อพระแก่คนรุ่นใหม่ และการจัดกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ แลกเปลี่ยน

อภิชาติ ไจอารีย์ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผลการวิจัยพบว่าองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแปรรูปหน่อไม้ของชุมชนบ้านพุเตย มีที่มาจาก 2 แหล่ง คือ จากภูมิปัญญาดั้งเดิม และ ความรู้ใหม่จากการผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมและวิทยาการสมัยใหม่ โดยการแปรรูปหน่อไม้ ด้วยองค์ความรู้ที่ได้นั้นสามารถสร้างผลิตภัณฑ์ได้ 4 ชนิด คือ 1) หน่อไม้ดอง 2) หน่อไม้ต้ม 3) หน่อไม้แห้ง และ 4) หน่อไม้ซूप ทำให้องค์ความรู้ดังกล่าวกลายเป็นภูมิปัญญาประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการคัดสรร การเรียนรู้และเกิดการถ่ายทอดเพื่อส่งต่อให้รุ่นต่อไป ซึ่งกระบวนการจัดการความรู้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดความรู้ 2) การแสวงหาความรู้ ที่มาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ ผ่านการพูดคุยและปรึกษาหารือเพื่อการแก้ปัญหาในกระบวนการแปรรูป 4) การจัดการเก็บความรู้ ทั้งจากตัวบุคคล เอกสาร และกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้ เป็นต้น 5) การถ่ายทอดความรู้ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีลักษณะอย่างไม่เป็นทางการ ด้วยการถ่ายทอดผ่านสมาชิกภายในครัวเรือน ทั้งนี้เงื่อนไขสู่ความสำเร็จของการจัดการความรู้ ได้แก่ ความรู้ด้านการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี มาจาก วัฒนธรรม วิถีชุมชน ผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ ทรัพยากรท้องถิ่นที่สมบูรณ์ และโครงสร้างพื้นฐานเข้มแข็ง

ชานนท์ วิสุทธิชานนท์ (2558) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อ ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านและเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาชาวบ้าน ตำบลคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การถ่ายทอด ภูมิปัญญาของชาวบ้านส่วนใหญ่มีลักษณะการถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น แต่ละ ครอบครัวอาศัยภูมิปัญญาที่มีและได้ส่งต่อกันมาในการประกอบอาชีพ เช่นการทำประมงในตำบล คลองแดนมีการนำวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาทำเป็นเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ โดยมีลูกหลาน คอยเป็นผู้ช่วยหาวัสดุ เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติในวิธีการทำเครื่องมือและการนำเครื่องมือขึ้นไปใช้ ซึ่ง ขั้นตอนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นกระบวนการในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบอาชีพ ซึ่ง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากการประกอบอาชีพ ของครอบครัวของตน นอกจากนี้แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านของ ชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา สามารถสรุปแนวทางได้ 3 แนวทาง คือ 1). การตั้งกลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งจะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนและชาวบ้าน ทำให้ เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาแต่ละด้านไว้ไม่ให้สูญหายไป 2). การสร้างความร่วมมือจากภาครัฐ โดยมี หน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม เป็น ต้น 3). การมีส่วนร่วมของผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เพื่อถ่ายทอดและร่วมกันอนุรักษ์ ภูมิปัญญา เช่นการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านยาสมุนไพรให้แก่ผู้สนใจ นักเรียน นักศึกษา ให้ได้รู้ถึง ประโยชน์ของยาสมุนไพร

นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ (2558) ศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาและการอนุรักษ์พื้นฟูวิถีชีวิต ชาวสวนส้มโอลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบของภูมิปัญญาของเกษตรกรชาวสวน ส้มโอนั้น ประกอบด้วย คุณค่า ทักษะคติ และความเชื่อ อาทิ ความเชื่อของชาวจีนที่ว่าส้มโอเป็นผลไม้ มงคล นิยมนำมาประกอบพิธีกรรม เพราะส้มโอคือความอุดมสมบูรณ์ แสดงถึงความมีสุขภาพดี ดังนั้น ส้มโอจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีและผลไม้ที่ใช้ในการทำพิธีกรรมของชาวจีน ซึ่งในด้านวิถีการ ประกอบอาชีพ การทำเกษตรสวนส้มโอเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีชาวสวนจึงต้องมีการเรียนรู้ลักษณะภูมิ ประเทศอย่างละเอียดลึกซึ้งเพราะสภาพพื้นที่และระบบนิเวศวิทยาในพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำนครชัยศรีนี้มี ลักษณะเฉพาะ จากบริบทของพื้นที่และระบบนิเวศวิทยาที่ต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันและกันของ ชาวสวน การดูแลรักษาระบบน้ำ พันธุ์ส้มโอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อกอบกู้ สถานการณ์ภัยจากธรรมชาติ ทั้งหมดจึงต้องอาศัยกันและกัน ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เป็น เอกลักษณะ ประกอบกับส้มโอเป็นพืชบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญของจังหวัดนครปฐม จึงส่งผลให้มี นโยบายและการสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอกอย่างต่อเนื่อง อันเป็นปัจจัยสำคัญให้วิถีชีวิตชาวสวน

ส้มโอลุ่มแม่น้ำนครชัยศรีสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง โดยในด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตชาวสวนส้มโอลุ่มแม่น้ำนครชัยศรีมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การจัดการตนเองในเบื้องต้น ทั้งการเรียนรู้และการบริหารจัดการ รายได้ การตลาดซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกษตรกรชาวสวนส้มโอยังคงรักษาการทำสวนส้มโอให้ดำรงอยู่ได้

นอกจากนี้การศึกษายังพบว่าปัจจัยสำคัญของการอนุรักษ์และฟื้นฟูคือกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำงานให้แก่ลูกหลาน ด้วยการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและฝึกฝนทักษะต่าง ๆ จากประสบการณ์ตรงนอกเหนือจากการศึกษาจากตำรา อีกทั้งยังรวมถึงการถ่ายทอดให้กับผู้รับช่วงต่อนโยบายภาครัฐ เพื่อเกษตรกรชาวสวนจะได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งด้านกลไกการตลาด ภาควิชาการ การสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน ถนน หนทางระบบคลองส่งน้ำที่ยังต้องมีการปรับปรุงต่อเนื่อง 2) สภาพของการอนุรักษ์และการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาเกษตรกรสวนส้มโอลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี มีองค์ประกอบทาง ด้านทุนสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมของเกษตรกรสวนส้มโอ ที่มีการสืบทอดส่งต่อกันมาแบบรุ่นต่อรุ่น ขณะที่ด้านคุณค่าความสำคัญของวิถีเกษตรกรสวนส้มโอมีการสร้างความสำนึกในการเป็นชุมชนและความเป็นชาวสวนส้มโอลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี ที่ส่งผลให้ด้านการดำรงอยู่ กระบวนการสืบทอด และการอนุรักษ์ นั้น เกษตรกรชาวสวนส้มโอลุ่มแม่น้ำนครชัยศรีได้ตระหนักและให้ความสำคัญ เพื่อให้ชุมชนและชาวสวนสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ 3) แนวทางการจัดการตนเองโดยใช้ภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี ประกอบไปด้วย การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติแบบเรียนรู้ไปทำไปด้วย เพื่อปรับใช้ให้เหมาะสมกับวิถีชาวสวนส้มโอ นครชัยศรีที่เป็นรูปแบบเฉพาะ ซึ่งต้องอาศัยการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในการปรับตัวและพัฒนาทั้งต่อชุมชนและกลไกภายนอก 4) แนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟู เพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอลุ่มแม่น้ำนครชัยศรีนั้น ประกอบด้วย การฟื้นฟู ซึ่งเป็นแนวทางที่บรรพบุรุษในอดีตได้สั่งสมไว้ อาทิ การปรับสภาพดิน การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอ เป็นต้น กอปรกับการประยุกต์ ที่เป็นการผสมผสานความรู้เก่าและใหม่เพื่อทำให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และการสร้างใหม่ คือการคิดค้น สร้างสรรค์ รูปแบบหรือแนวทางใหม่ๆ เพื่อให้สวนส้มโอสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง

วิลาวัณย์ ไคร์ครวญ (2558) ศึกษาเรื่อง “การใช้ปัจจัยการผลิตและผลตอบแทนต่อหน่วยในระบบการผลิตพืชสวน” ในเขตอำเภอสามพราน และนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรจะมีต้นทุนในการใช้ปัจจัยการผลิตพืชสวน ได้แก่ ส้มโอ ชมพู่ ฝรั่ง และมะนาว ในปีแรกสูงกว่าปีที่สอง ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์อัตราผลตอบแทนจากเงินลงทุน (ROI: Return on Investment) แสดงให้เห็นว่าอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนของการผลิตส้มโอและชมพู่ มีความคุ้มค่าในการลงทุนสูงมาก กล่าวคือคิดเป็นร้อยละ 209.98 และ 160.04 ตามลำดับ ขณะที่ การผลิต

ฝรั่งและมะนาวมีความคุ้มค่าในการลงทุนไม่มาก หรือคิดเป็นร้อยละ 74.49 และ 31.57 ตามลำดับ เมื่อเทียบกับส้มโอและชมพู

จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย (2560) ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องส้มโอมาใช้ในการจัดการเรียนรู้สำหรับครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐมเขต 2” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อพัฒนารูปแบบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องส้มโอมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ และเพื่อ ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องส้มโอมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า ประเด็นสำคัญในการปรับปรุงรูปแบบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องส้มโอมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือ 1) ปรับหลักการจัดการเรียนรู้โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องส้มโอ ตามความต้องการและตามศักยภาพของผู้เรียน 2) ปรับจุดมุ่งหมายให้กระชับและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติ วัดผล และประเมินผลได้ 3) ปรับปรุงเนื้อหาให้มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน 4) ปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องส้มโอให้มีความชัดเจน ประกอบด้วย การวิเคราะห์แหล่งทรัพยากรภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องส้มโอ การวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน การออกแบบการเรียนรู้ การดำเนินการจัดการเรียนรู้ และการประเมินและสะท้อนผลการเรียนรู้ โดยหลักการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องส้มโอมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้แก่ การให้ชุมชนและท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมเพื่อนำไปพัฒนาสาระและกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในทุกระดับชั้น ด้วยวิธีการปฏิบัติบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มสาระ และนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการเรียนรู้อย่างเหมาะสม โดยให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับส้มโอตามศักยภาพของผู้เรียน ซึ่งจุดมุ่งหมายก็เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องส้มโอ สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดและแก้ปัญหาเกี่ยวกับส้มโอโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาเกษตรกรรม แปรรูปผลผลิต และการเก็บรักษาส้มโอ สำหรับกระบวนการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องส้มโอได้แก่การจัดให้มีการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติจริง เน้นกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทักษะด้านการจัดการและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญหรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวจำเป็นต้องมีการวางแผนการปฏิบัติการ การตรวจสอบ และการสะท้อนผลการปฏิบัติ 5 ชั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์แหล่งทรัพยากรภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องส้มโอ เป็นการวิเคราะห์ว่าในชุมชนมีทรัพยากรอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับส้มโอ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้และประสบการณ์ในการปลูกส้มโอ ปราชญ์ชาวบ้าน เกษตรกรผู้ปลูกส้มโอ หน่วยงานราชการ เป็นต้น

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน เป็นการวิเคราะห์ว่าผู้เรียนต้องการปฏิบัติ หรือมีกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะใดที่สามารถสอดคล้องกับศักยภาพของทรัพยากรที่มี

ขั้นที่ 3 ออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องส้มโอ โดยการร่วมมือกันระหว่างครูและปราชญ์ชาวบ้าน โดยกำหนดผลลัพธ์ จุดประสงค์ เนื้อหาสาระ กิจกรรม สื่อ แหล่งการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลการเรียนรู้

ขั้นที่ 4 ดำเนินการจัดการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมตามที่ได้ออกแบบไว้ โดยเน้นการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยมีเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน ด้วยการปฏิบัติ และการให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ขั้นที่ 5 การประเมินและสะท้อนผลการเรียนรู้ เป็นการตรวจสอบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามผลลัพธ์และจุดประสงค์การเรียนรู้ตามแนวทางการประเมินที่เสริมพลังตามสภาพจริง ด้วยการมีผู้ประเมินจากหลายฝ่าย มีการใช้หลายวิธีในการประเมิน

งานวิจัยต่างประเทศ

Johannes Widodo (2012) ศึกษาเรื่อง สิ่งแวดล้อมในเมืองและพฤติกรรมของมนุษย์: การเรียนรู้จากประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น (Urban Environment and Human Behavior: Learning from History and Local Wisdom) ซึ่งกล่าวถึงตัวอย่างต่าง ๆ เกี่ยวกับระดับสภาพแวดล้อมของเมืองที่แตกต่างกันและมุ่งเน้นไปที่วิธีการที่เราสามารถเรียนรู้จากประวัติศาสตร์ ประสบการณ์จริงและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับความพยายามที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจแบบองค์รวม จากการศึกษาพบว่าภูมิปัญญาการสร้างอาคารในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้รับอิทธิพลในการออกแบบและการพัฒนาเทคนิคการก่อสร้าง โดยมีเหตุผลจากภูมิปัญญาในการพิจารณาสภาพภูมิอากาศในท้องถิ่น วัสดุก่อสร้างที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งรูปแบบในการออกแบบยังสะท้อนให้เห็นถึงการแสดงออกด้านความเชื่อและพิธีกรรม รวมถึงวัฒนธรรมที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่จับต้องไม่ได้ นอกจากนี้วิธีการดำเนินการได้เรียนรู้จากบทเรียนที่ได้รับการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างต่อเนื่องด้วยการสืบทอดต่อ ๆ กันมาหลายชั่วอายุคน จึงทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

Akinsanya Adedamola และBach Christian (2014) วิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เชิงบรรยาย: แนวทางการเล่าเรื่องประสบการณ์ส่วนบุคคล (Narrative analysis: The Personal Experience Narrative Approach) โดยวิธีการวิจัยในการวิเคราะห์เล่าเรื่องจะวิเคราะห์จากการเล่าเรื่องของนักศึกษาระดับปริญญาโทด้านวิศวกรรมเพื่อแสดงให้เห็นถึงความถูกต้องและแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นประโยชน์ในการวิจัยในสาขาวิศวกรรม ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การเล่าเรื่องเป็นวิถีชีวิตและ

ปรากฏการณ์ที่เฉพาะเจาะจงซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับการค้นคว้า วิธีการเน้นการสัมภาษณ์และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการจะทำให้ผู้เข้าร่วมสามารถเปิดเผยข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นที่ต้องการได้ ซึ่ง การวิเคราะห์เชิงบรรยายสามารถนำมาใช้เพื่อทบทวนเรื่องราวเกี่ยวกับประสบการณ์ซึ่งเป็นอีกวิธีในการแสดงออกด้านความคิดเห็นทั้งในเชิงบวกและลบ

Sri Ambarwangi (2014) ศึกษาเรื่อง REOG ซึ่งเป็นแนวความคิดและการสร้างชื่อเสียงของนักเรียนในศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมที่อิงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น (REOG as Means of Students' Appreciation and Creation in Arts and Culture Based on the Local Wisdom) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นว่าโดยการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรสามารถเข้าถึงได้ และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ประกอบไปด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถสร้างการรับรู้ให้แก่กันได้ และผลการศึกษาพบว่า Reog หรือแนวความคิดและการสร้างชื่อเสียงของนักเรียนในศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมที่อิงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอเขมารัมย์ยังคงมีอยู่เนื่องจากการสนับสนุนที่ดีจากชุมชน รัฐบาลท้องถิ่น ตลอดจนโลกการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนอาชีวศึกษา Pringapus เป็นการทำงานร่วมกันของครูและหน่วยงานการศึกษา ซึ่งการวิจัยการดำเนินงานของโรงเรียนสำหรับผู้บังคับบัญชาและผู้บริหารตลอดจนการวิจัยทางวัฒนธรรม นี้เป็นผลของการศึกษาที่ครอบคลุมในการหาผลการเรียนรู้รูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับการเรียนวิชาศิลปะและวัฒนธรรมในโรงเรียน

Widya Regsha, Alifia Safira, และ Muhammad Haikal (2017) ได้วิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นโบราณในอินโดนีเซียเพื่อการรักษาคนที่ได้รับผลกระทบจากโรคเรื้อนทางสังคม (An Ancient Local Wisdom in Indonesia as a Power to Treating People Affected by Leprosy in Social Way) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายถึงโครงสร้างของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถแก้ไขปัญหาที่เผชิญกับโรคเรื้อนในประเทศอินโดนีเซียและอธิบายถึงวิธีการภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอิทธิพลต่อการรักษาโรคเรื้อนภายในชุมชนทางสังคม ซึ่งจากความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเรื้อนของคนในท้องถิ่นนั้นมีความเชื่อว่า โรคเรื้อนเป็นคำสาปจากพระเจ้า เป็นความเชื่อของชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันมีเอกลักษณ์เฉพาะนี้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาความทุกข์ทรมานของโรคเรื้อนดังกล่าว ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ในวัฒนธรรมอินโดนีเซียการรักษาโรคเรื้อนด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นที่ยอมรับกันดี ซึ่งการรักษามุ่งเน้นทั้งทางร่างกายและจิตใจ ในกลุ่มคน Batak ผู้ป่วยโรคเรื้อนจะได้รับการรักษาด้วยวิธีแบบเดิม ๆ และวิธีสลับ เช่นการอาบน้ำในบ่อซึ่งเชื่อว่าจะให้ความแข็งแรงเพื่อเผชิญกับความทุกข์ยากของพวกเขา หลังจากพิธีการคนโรคเรื้อนจะรู้สึกว่าได้รับการต้อนรับจากสังคมมากขึ้น ในขณะที่ชาวชวามีทางออกที่แตกต่างกันคือ วิธีการรักษาโรคเรื้อนของชาวชวาได้รับอิทธิพลจาก

ศาสนา จึงทำให้การรักษาเต็มไปด้วยพิธีกรรมทางศาสนา เช่นการอธิษฐานและหวังว่าพระเจ้าจะรักษาคนทุกข์ทรมานจากโรคเรื้อนดังกล่าว ดังนั้น การรักษาโรคเรื้อนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นอีกทางเลือกที่สำคัญ ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจแก่ชุมชน และยังช่วยเพิ่มพลังในการทำงานร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นด้วย

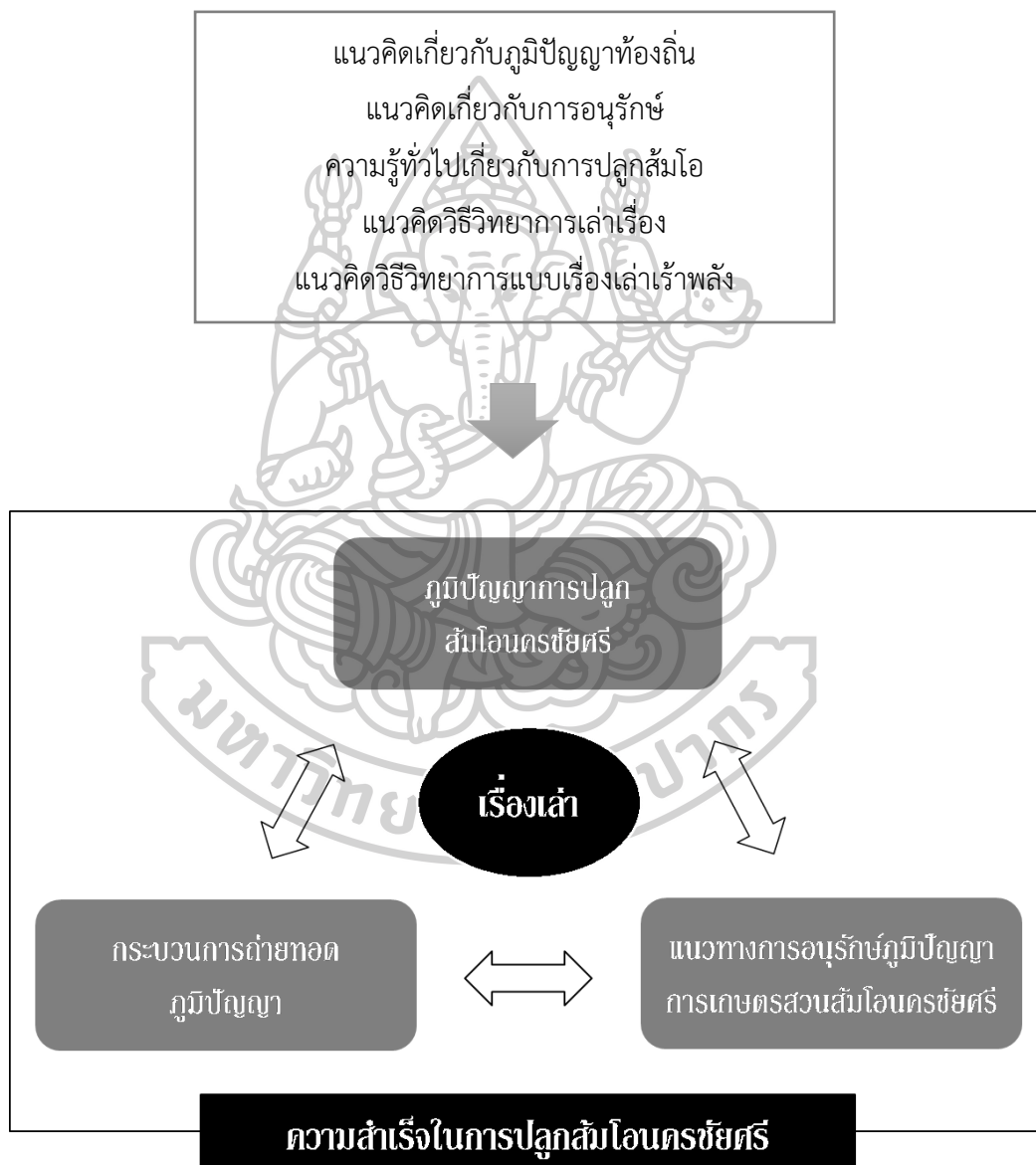
ที่	หัวข้อหลัก	ปีที่วิจัย	จำนวนเรื่อง	ประเภทการวิจัย				
				เอกสาร	ปริมาณ	คุณภาพ	ผสมผสาน	R&D
งานวิจัยในประเทศ								
1	การอนุรักษ์	2557-2558	2	-	-	1	1	-
2	ภูมิปัญญา	2555-2560	4	-	1	3	-	-
3	การผลิตส้มโอ	2553-2558	3	-	1	1	-	1
4	วิธีการศึกษาการเล่าเรื่อง	2552	1	1	-	-	-	-
งานวิจัยต่างประเทศ								
1	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	2010-2017	3	-	-	3	-	-
2	วิธีวิทยาการเล่าเรื่อง	2014	1	-	-	1	-	-
รวม			14	1	2	9	1	1
ร้อยละ			100.00	7.14	14.29	64.29	7.14	7.14

ตารางที่ 2 แสดงการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากตารางที่ 2.3 พบว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 14 เรื่อง ดำเนินการวิจัยในช่วง พ.ศ. 2552-2560 สามารถแยกออกเป็น 5 ประเภท เรียงตามลำดับจากมากมาน้อย ดังนี้ การวิจัยเชิงคุณภาพ 9 เรื่อง, การวิจัยเชิงปริมาณ 2 เรื่อง, เอกสาร 1 เรื่อง, การวิจัยแบบผสมผสาน 1 เรื่อง และ R&D 1 เรื่อง โดยคิดเป็นร้อยละ 64.29, 14.29, 7.14, 7.14 และ 7.14 ตามลำดับ

กรอบแนวคิดทางการวิจัย

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการปลูกส้มโอ แนวคิดเกี่ยวกับความสำเร็จ แนวคิดวิถีวิทยาการเล่าเรื่อง รวมถึงการวิเคราะห์การเล่าเรื่อง เพื่อวิจัยเรื่อง “การเล่าเรื่องสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอ นครชัยศรี” ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังกรอบแนวคิดในการวิจัยด้านล่างนี้

ที่	หัวข้องานวิจัย/ วิทยานิพนธ์	ทฤษฎี/องค์ความรู้ที่ได้	ประเด็นที่มุ่ง ศึกษา	มโนทัศน์ในการ วิจัย
1	ภูมิปัญญา ท้องถิ่น	<p>1. ประเภทของภูมิปัญญา แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา <p>2 ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นแบบองค์รวม (Holistic) ซึ่งเป็นเรื่องของการใช้ทักษะ ความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรม โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ บุคคล สังคม และธรรมชาติ</p> <p>3 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ด้านเศรษฐกิจ คือ สร้างภูมิความรู้เพื่อใช้ในการดำรงชีวิต 2) ด้านสังคม คือ เพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และเกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน 3) ด้านการเมืองการปกครอง คือ การมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับโครงสร้างและระบบการบริหารจัดการที่ดีและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล 4) ด้านสิ่งแวดล้อม คือ เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและรู้คุณค่า <p>4 แนวทางในการจัดการและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) การส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้ทรงภูมิปัญญา 2) มีระบบการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) ส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อกระจายความรู้ผู้สนใจ ด้วยการจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4) การสนับสนุนด้านการค้นคว้าและวิจัยเพื่อพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมปัจจุบัน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. แนวทางการจัดการภูมิปัญญาการทำเกษตรสวนส้มโอ นครชัยศรี 2. การถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นของเกษตรกรสวนส้มโอ นครชัยศรี 	<p>แนวทาง ขั้นตอน กระบวนการ และรูปแบบในการจัดการภูมิปัญญา และการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการทำเกษตรสวนส้มโอ นครชัยศรี</p> <p>ท่ามกลางพลวัตของโลกปัจจุบัน จากการศึกษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ส้มโอ นครชัยศรี เพื่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาในการนำไปพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบัน</p>

ตารางที่ 3 แสดงถึงการสังเคราะห์ หัวข้องานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ องค์ความรู้ที่ได้พบ ประเด็นที่มุ่งศึกษา และมโนทัศน์ในการวิจัย

ที่	หัวข้องานวิจัย/ วิทยานิพนธ์	ทฤษฎี/องค์ความรู้ที่ได้	ประเด็นที่มุ่ง ศึกษา	มโนทัศน์ในการ วิจัย
	ภูมิปัญญา ท้องถิ่น (ต่อ)	5) การส่งเสริมให้เกิดหลักสูตรทางการ ศึกษา เพื่อตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของภูมิปัญญา ท้องถิ่นด้วยวิธีการปฏิบัติบูรณาการภูมิปัญญา ท้องถิ่นในกลุ่มสาระ และนำเทคโนโลยีสารสนเทศ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม สนับสนุน ในการให้มีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา		
2	การอนุรักษ์	<p>แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) การศึกษาและรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญา 2) การปลูกจิตสำนึกให้แก่คนในชุมชนให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ฟื้นฟู คือ การนำภูมิปัญญาที่สูญหายไปหรือกำลังจะหายไปกลับมาศึกษา เพื่อส่งเคราะห์องค์ความรู้เดิมที่มีคุณค่า และประโยชน์ให้คงอยู่ต่อไปด้วยวิธีการดังนี้ <ul style="list-style-type: none"> - การตั้งกลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งจะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนและชาวบ้าน - การสร้างความร่วมมือจากภาครัฐ โดยมีหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม - การมีส่วนร่วมของผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เพื่อถ่ายทอดและร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญา 4) พัฒนา และประยุกต์ คือ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยด้วยการปรับเปลี่ยน ปรับปรุง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตและสามารถเสริมเศรษฐกิจที่ดีในครัวเรือน ชุมชน ตลอดจนประเทศชาติต่อไปได้ 	กระบวนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	แนวทาง และกระบวนการในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาในการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนของชาวเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรี

ตารางที่ 3 แสดงถึงการสังเคราะห์ หัวข้องานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ องค์ความรู้ที่ได้พบ ประเด็นที่มุ่งศึกษา และมโนทัศน์ในการวิจัย (ต่อ)

ที่	หัวข้องานวิจัย/ วิทยานิพนธ์	ทฤษฎี/องค์ความรู้ที่ได้	ประเด็นที่มุ่ง ศึกษา	มโนทัศน์ในการ วิจัย
	การอนุรักษ์ (ต่อ)	<p>5) การถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่คนรุ่นใหม่ หรือผู้ที่สนใจ</p> <p>6) ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรม ให้เกิดการมีส่วนร่วม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในท้องถิ่น และต่างท้องถิ่น เพื่อเปิดมุมมอง รับรู้แนวคิดหรือวิธีการใหม่ๆ สำหรับนำมาพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์และองค์ความรู้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวต้องมีการจัดอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง</p> <p>7) ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่</p> <p>8) มีการจัดเก็บ และส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่การจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่สามารถเข้าถึงได้สะดวก ง่ายต่อการเข้าใจ และชัดเจนต่อการนำไปใช้</p>		
3	วิธีวิทยาการเล่าเรื่อง	<p>1. แนวคิดวิธีวิทยาการเล่าเรื่อง แบ่งออกเป็น 3 แนวคิดคือ</p> <p>1) การเล่าเรื่องเร้าพลัง (Story Telling) เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวที่ได้อ่าน ฟัง หรือประสบพบเจอโดยการเขียนหรือเล่าให้บุคคลอื่นฟัง เป็นเทคนิคการดึงข้อมูลประสบการณ์ของผู้เล่าให้ผู้อื่นฟัง</p> <p>2) การเล่าเรื่อง (Narrative Approach) เป็นการแสวงหาความรู้ผ่านการเล่าเรื่อง โดยมีการจัดระบบและระเบียบของประสบการณ์ที่ผ่านมารูปแบบ “การเล่าเรื่องที่มีความหมาย”</p> <p>3) การสนทนา หรือ ถกวิธีวิทยา (Conversation Approach) เป็นแนววิธีวิทยาการวิจัยที่เน้นความสำคัญด้านเทคนิคและวิธีการในการพูดคุยระหว่างการสนทนา</p>	<p>1. ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล</p> <p>2. ความเป็นมาของสัมมนาจารย์</p> <p>3. ประสบการณ์ในการทำสวน</p> <p>4. ปัญหาอุปสรรคในการทำเกษตรสวน</p> <p>5. สัมมนาจารย์</p>	<p>แนวคิด กระบวนการในการดำเนินการ และปัจจัยแห่งความสำเร็จในการทำเกษตรสวน</p> <p>สัมมนาจารย์</p> <p>พื้นที่สัมมนาจารย์</p> <p>ศรีให้คงอยู่คู่ท้องถิ่นและสร้างการเติบโตให้เศรษฐกิจชุมชน รวมถึงขยายไปสู่ระดับประเทศและต่างประเทศ</p>

ตารางที่ 3 แสดงถึงการสังเคราะห์ หัวข้องานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ องค์ความรู้ที่ได้พบ ประเด็นที่มุ่งศึกษา และมโนทัศน์ในการวิจัย (ต่อ)

ที่	หัวข้องานวิจัย/ วิทยานิพนธ์	ทฤษฎี/องค์ความรู้ที่ได้	ประเด็นที่ มุ่งศึกษา	มโนทัศน์ในการ วิจัย
	วิธีวิทยาการเล่า เรื่อง (ต่อ)	<p>2. กระบวนการวิจัยการเล่าเรื่อง (Narrative Method) ได้แก่</p> <p>1) กระบวนการในการร่วมมือร่วมใจ (Collaboration Process) ที่เกิดขึ้นระหว่างนักวิจัยกับผู้ให้ข้อมูลและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย (Research Participant)</p> <p>2) การกำหนดเป้าหมายในการเล่าเรื่อง</p> <p>3) เนื้อหาที่จะใช้ในการสรุปและแสดงภาพรวมของการเล่าเรื่องทั้งหมด เพื่อให้ผู้อ่านหรือผู้ชมสามารถเข้าใจและรู้ว่าการเล่าเรื่องเกี่ยวกับอะไร ที่ไหน เวลาใด</p> <p>4) วางแนวการเล่าเรื่อง ด้านกรอบข้อมูลเกี่ยวกับเวลา สถานที่ บุคลิก และกิจกรรม หรือสถานการณ์ของผู้เล่าและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเล่าเรื่อง โดยชี้ให้เห็นถึง "ใครคือบุคคลหรือมีบุคคลที่มีส่วนร่วมในประสบการณ์? "; "เหตุการณ์เกิดขึ้นที่ใด?" และ "เหตุการณ์เป็นอย่างไร?" และ "ที่ไหน?"</p> <p>5) ความซับซ้อนของการดำเนินเรื่อง (Complicating action) เป็นการเล่าเรื่องที่แจ้งให้ผู้ชมทราบว่าเกิดอะไรขึ้น ซึ่งเป็นสาระสำคัญของการเล่าเรื่องเพื่อให้ไปถึงรายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาของการเล่าเรื่องว่า จริง ๆ แล้วเกิดอะไรขึ้น</p> <p>6) การแก้ปัญหา (Resolution) เป็นการแจ้งให้ทราบถึงวิธีดำเนินการในการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน ส่วนนี้จะบอกถึงการสิ้นสุดของชุดเหตุการณ์แต่ละชุด ซึ่งการแก้ปัญหาในการเล่าเรื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพจะสรุปเรื่องราวในการได้รับการแก้ไขของปัญหา เช่น "โชคดีที่หญิงสาวอินเดียที่อยู่ข้างฉันได้เสนอความช่วยเหลือแก่ฉันด้วยการแสดงให้เห็นว่าโปรแกรมนี้ทำงานอย่างไรในระบบของเธอ"</p>		

ตารางที่ 3 แสดงถึงการสังเคราะห์ หัวข้องานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ องค์ความรู้ที่ได้พบ ประเด็นที่มุ่งศึกษา และมโนทัศน์ในการวิจัย (ต่อ)

ที่	หัวข้องานวิจัย/ วิทยานิพนธ์	ทฤษฎี/องค์ความรู้ที่ได้	ประเด็นที่ มุ่งศึกษา	มโนทัศน์ใน การวิจัย
	วิธีวิทยาการ เล่าเรื่อง (ต่อ)	<p>7) การประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินรูปแบบด้านอารมณ์ของการเล่าเรื่องและอธิบายว่าทำไมเรื่องราวจึงมีคุณค่าต่อการบอกเล่า ผู้เล่าเรื่องจะใช้ขั้นตอนการประเมินผลเพื่อสื่อสารว่าเขา หรือ เธอรู้สึกอย่างไรในช่วงเวลาที่เล่าเรื่อง โดยอาจใช้แนวคำถาม เช่น "คุณรู้สึกอย่างไรในช่วงเหตุการณ์นั้น?"</p> <p>8) บทสรุปการเล่าเรื่อง (coding) เช่น สิ่งที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ครั้งนี้ หรือบทเรียนที่ได้จากประสบการณ์นี้ ซึ่งการเล่าเรื่องที่ดีควรมีการถ่ายทอดบทเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้</p> <p>3. ขั้นตอนของการสัมภาษณ์เล่าเรื่อง (Phase of Narrative Interview) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) การเตรียม (Preparation) หรือสำรวจขอบเขตข้อมูลและสร้างแนวคำถาม 2) เนื้อหาหลักของการเล่าเรื่อง (Main Narration) เป็นการปล่อยให้ผู้เล่าได้เล่าเรื่องอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้บทสรุปของการเล่าเรื่องนั้น ๆ 3) การถามคำถาม (Questioning Phase) ควรถามในลักษณะ “แล้วต่อจากนั้นอะไรเกิดขึ้น” โดยไม่แสดงความเห็นส่วนตัวหรือมีคำถามตามทัศนคติของผู้วิจัยเข้าไปเกี่ยวข้อง อีกทั้งห้ามโต้เถียงและแสดงถึงข้อขัดแย้งต่อผู้เล่าเรื่อง 4) การสนทนา (Small Talk) เป็นการพูดคุยเพื่อลดความเป็นทางการและให้ผู้เล่าได้ผ่อนคลายโดยไม่มีภาระบังคับใด ๆ <p>3. การวิเคราะห์การเล่าเรื่อง สามารถทำได้ 2 แบบคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) การนำเรื่องเล่ามาวิเคราะห์ (Analysis of Narrative) หรือ การวิเคราะห์เพื่อสร้างตัวแบบ (Paradigmatic Analysis) เพื่อใช้สร้างข้อเสนอเชิงทฤษฎีจากข้อมูลด้วยการตีความและการให้ความหมายกับข้อมูล 2) การวิเคราะห์เพื่อสร้างการเล่าเรื่อง (Narrative Analysis) เป็นการวิเคราะห์ในลักษณะการนำองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคล ความหมาย และการตีความมาสร้างเป็นการเล่าเรื่อง โดยนำเสนอเฉพาะประเด็นที่เป็นจุดสนใจ 		

ตารางที่ 3 แสดงถึงการสังเคราะห์ หัวข้องานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ องค์ความรู้ที่ได้พบ ประเด็นที่มุ่งศึกษา และมโนทัศน์ในการวิจัย (ต่อ)

ที่	หัวข้องานวิจัย/ วิทยานิพนธ์	ทฤษฎี/องค์ความรู้ที่ได้	ประเด็นที่มุ่ง ศึกษา	มโนทัศน์ในการ วิจัย
4	วิธีวิทยาการเล่า เรื่องแบบเรื่อง เล่าเร้าพลัง)	<p>วิธีการและขั้นตอนของเรื่องเล่าเร้าพลัง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) การกำหนดเป้าหมายของการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือ “หัวปลา” 2) การกำหนดจำนวนผู้เข้าร่วม โดยไม่ควรเกินกลุ่มละ 10 คน เพื่อให้เกิดความใกล้ชิด 3) ผู้เข้าร่วมหรือสมาชิกกลุ่มต้องเป็นผู้ปฏิบัติงาน “ตัวจริง” ตามที่ตกลง ด้วยตนเอง 4) ควรมีการจัดแบ่งกลุ่มย่อยตามความแตกต่างของสมาชิก เช่น ทำงานต่างหน่วยงาน การคิดต่าง สาขาที่เรียนต่างกัน เป็นต้น เนื่องจากในการประชุมกลุ่มนี้ ต้องการใช้พลังของความแตกต่างเพื่อให้ได้มุมมองและผลลัพธ์ที่หลากหลายมากขึ้น 5) มีการเลือกหรือแต่งตั้งประธานกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่ดำเนินการประชุมและสรุปประเด็นเป็นระยะ ๆ 6) สมาชิกกลุ่มทำการเล่าเรื่องเกี่ยวกับความสำเร็จของตนตามเป้าหมายหรือ “หัวปลา” ที่กำหนดไว้ 7) สมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ ทำการช่วยกัน “สกัด” หรือ “ถอด” ความรู้เพื่อการบรรลุหัวปลาออกมา ขณะที่เลขานุการกลุ่มทำการจดขึ้นกระดานเพื่อให้ทุกคนได้เห็นทั่วกันและสามารถแก้ไขตกแต่งได้ง่าย 8) มีการแต่งตั้ง “คุณอำนวย” (Group Facilitator) หรือผู้ที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อให้การประชุมราบรื่น รวมไปถึงช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีระหว่างการประชุม 9) ในการเล่าเรื่องให้เล่าเพียงประเด็นเดียวต่อหนึ่งเรื่องและเล่าสั้น ๆ ตามความเป็นจริง 10) การเล่าต้องเล่าแบบข้อมูลดิบ คือ ไม่ผ่านการตีความของผู้เล่าหรือไม่ใช่จากความเข้าใจของผู้เล่าที่ได้จากเหตุการณ์นั้น ๆ เนื่องจากเรื่องเล่าเป็นข้อมูลสำหรับให้สมาชิกกลุ่มได้นำมาผลัดกันตีความเพื่อดึง “ความรู้เพื่อการบรรลุหัวปลา” ออกมา 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล 2. ความเป็นมาของสัมมนาออนไลน์ 3. ประสบการณ์ในการทำสวน 4. ปัญหาอุปสรรคในการทำเกษตรสวน 	<p>แนวคิดกระบวนการในการดำเนินการและปัจจัยแห่งความสำเร็จในการทำเกษตรสวนส้มโอเพื่ออนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนอร์ชัชชัชศรีให้คงอยู่คู่ท้องถิ่นและสร้างการเติบโตให้เศรษฐกิจชุมชนรวมถึงขยายไปสู่ระดับประเทศและต่างประเทศ</p>

ตารางที่ 3 แสดงถึงการสังเคราะห์ หัวข้องานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ องค์ความรู้ที่ได้พบ ประเด็นที่มุ่งศึกษา และมโนทัศน์ในการวิจัย (ต่อ)

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเล่าเรื่องสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาในการวิจัยแบบวิธีการศึกษาการเล่าเรื่อง (Narrative Approach) โดย กนกวรรณ สุทธิพร (2553) ได้อธิบายว่าการเล่าเรื่องเป็นวิถีทางการเก็บข้อมูลเพื่อการเข้าถึงและทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิต ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของผู้เล่า สถานภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มุมมองต่อภาษาตัวตนและโลกของผู้เล่าเรื่อง อันประกอบด้วยมิติทางกาลเวลา ภูมิศาสตร์ การเมือง วัฒนธรรมและสังคม โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้ แหล่งข้อมูล กลุ่มเป้าหมาย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

แหล่งข้อมูล

ในการวิจัย ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษา เกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการจัดการภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีท่ามกลางพลวัตของโลกปัจจุบัน รวมถึงด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอนครชัยศรีสู่รุ่นต่อไปได้ เนื่องจากส้มโอนครชัยศรีส่วนใหญ่ปลูกในเขตพื้นที่อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นพื้นที่ ดินดำ น้ำชุ่ม อุดมสมบูรณ์ เหมาะกับการปลูกพืชผลไม้เน่าพันธุ์ นอกจากนี้จังหวัดนครปฐมจัดเป็นเขตเกษตรก้าวหน้า เพราะเกษตรกรมีศักยภาพและการเรียนรู้วิทยาการใหม่ๆ โดยการนำเทคโนโลยีทางการเกษตรมากขึ้น รวมถึงมีระบบการวางแผนบริหารจัดการการผลิตและการส่งออกที่ดี อีกทั้งระบบชลประทานที่อาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติที่มาจากกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำแม่กลอง และแม่น้ำท่าจีน ที่ไหลผ่าน (กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2559) ซึ่งแนวการไหลผ่านของแม่น้ำท่าจีนที่ลาดจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือลงสู่ทิศตะวันออกเฉียงใต้ใน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี อำเภอกุสุมาลย์ และ อำเภอสามพราน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพรานที่เป็นพื้นที่สำคัญในการทำเกษตรสวนส้มโอซึ่งถือเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดนครปฐม ประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ อำเภอนครชัยศรี และ อำเภอสามพราน ประกอบอาชีพเกษตรกรสวนส้มโอ โดยพื้นที่ปลูกส้มโอทั้ง 2 อำเภอ รวมกันจำนวน 5,940 ไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม กรมส่งเสริมการเกษตร, 2558) ส้มโอที่ได้ทำการปลูกในพื้นที่ดังกล่าวเรียกว่า “ส้มโอนครชัยศรี” ซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications: GI) ของจังหวัดนครปฐมและสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรชาวสวนส้มโอ สูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพืชผลทางการเกษตรชนิดอื่น (สำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม กรมส่งเสริมการเกษตร, 2560)

กลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติและกำหนดเกณฑ์การเลือกกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1) กลุ่มชาวสวนส้มโอนครชัยศรี กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม มาไม่น้อยกว่า 10 ปี เคยประสบกับปัญหาวิกฤตการณ์น้ำท่วมในปี พ.ศ. 2554 และยังคงทำเกษตรสวนส้มโอนครชัยศรีจนถึงปัจจุบัน

2) องค์กร เครือข่าย หน่วยงานที่ดูแลหรือมีส่วนเกี่ยวข้องด้านการสนับสนุน แนะแนว ในการพัฒนาระบบการทำเกษตร การผลักดันเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามนโยบายต่าง ๆ จากภาครัฐ และเอกชน

ดังนั้นจากคุณสมบัติที่ได้ระบุไว้ข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้จำแนกกลุ่มเป้าหมายเป็น 2 ระดับได้แก่ ระดับที่หนึ่ง คือระดับกลุ่มชาวสวนหรือองค์กรหน่วยงานในท้องถิ่นที่มีบทบาทและส่วนเกี่ยวข้อง และระดับที่สอง คือระดับเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเกษตรสวนส้มโอเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนและสนับสนุนเพื่อการส่งออกนโยบายภาพรวม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในแต่ละระดับ จำนวนรวมทั้งสิ้น 13 คน หรือจนข้อมูลอิ่มตัว ประกอบด้วย

ระดับกลุ่ม

1) กลุ่มชาวสวนส้มโอนครชัยศรีในเขตอำเภอนครชัยศรี จำนวน 2 คน และ อำเภอสสามพราน จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 6 คน หรือจนข้อมูลอิ่มตัว

2) องค์กรภาครัฐที่มีบทบาทสำคัญ ประกอบด้วย

2.1) เกษตรอำเภอนครชัยศรี จำนวน 1 คน

2.2) เกษตรอำเภอสสามพราน จำนวน 1 คน

ระดับเครือข่าย

1) ประธานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนส้มโอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

2) ประธานหอการค้าจังหวัดนครปฐม : นโยบายภาพรวมการส่งเสริมการจัดจำหน่ายส้มโอนครชัยศรีในตลาดภายในประเทศและเพื่อการส่งออกต่างประเทศ

3) เกษตรจังหวัด : นโยบายภาพรวมการส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการเกษตร

4) ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม

5) รองนายกเทศบาลเมืองไร่ขิง

เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลักในการวิจัยที่สำคัญครั้งนี้คือ ตัวผู้วิจัย โดยมีเครื่องมือในการช่วยเก็บรวบรวมข้อมูล คือ เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก ปากกา กล้องถ่ายภาพ และผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

ซึ่งการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้ยึดหลักการสร้างหัวข้อสัมภาษณ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย ด้วยการถามทีละประเด็นด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่ถามซ้ำนำผู้ให้สัมภาษณ์ และหลีกเลี่ยงคำถามที่อาจส่งผลให้บรรยากาศและผู้ให้สัมภาษณ์มีความรู้สึกอึดอัด ซึ่งการสร้างแบบสัมภาษณ์มีขั้นตอนดังนี้ (ถาวร ทิศทองคำ, 2559)

- 1) ดำเนินการศึกษาวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อนำไปกำหนดหัวข้อและประเด็นที่ต้องการในการตั้งคำถาม
- 2) ดำเนินการสร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 3) รวบรวมข้อคำถามที่ได้นำไปพิจารณาความชัดเจนและความเหมาะสมของภาษาที่จะใช้แก่ผู้ให้ข้อมูล
- 4) พิจารณาความครอบคลุมของข้อคำถาม และนำแนวคำถามในการสัมภาษณ์เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาแล้วนำมาปรับปรุงก่อนนำไปใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ตรงตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการวิจัยนี้มี 2 ส่วน อันประกอบด้วย

- 1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ได้กำหนดประเด็นคำถามเพื่อใช้สนทนาอย่างเป็นระบบ โดยทำการเรียงลำดับคำถามในการสนทนาไว้อย่างดี ทั้งนี้รูปแบบของแนวคำถามในการสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ แบบสัมภาษณ์แบบคำถามปลายปิด และแบบสัมภาษณ์แบบคำถามปลายเปิด ซึ่งแนวคำถามในการวิจัยต่อการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอบนนครชัยศรี แนวคำถาม ประกอบด้วย

- 1.1) ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนบุตร-ธิดา ประสบการณ์ในการทำสวนส้มโอบนนครชัยศรี

- 1.2) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ส้มโอบนนครชัยศรีเป็นอย่างไร

- 1.2.1) จากอดีตจนถึงปัจจุบันประชาชนในเขตอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสสามพราน มีการประกอบอาชีพใดเป็นหลัก และหันมาปลูกส้มโอบนนครชัยศรีตั้งแต่เมื่อไหร่

- 1.2.2) เขตอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสสามพราน มีลักษณะที่เหมาะสมแก่การปลูกส้มโอบนนครชัยศรีอย่างไร

- 1.2.3) ชื่อ “ส้มโอบนนครชัยศรี” มีความเป็นมาอย่างไร

- 1.3) ภูมิปัญญาการทำเกษตรสวนส้มโอบนนครชัยศรีเป็นอย่างไร

- 1.3.1) วิธีการจัดเก็บความรู้ของเกษตรกรสวนส้มโอบนนครชัยศรีเป็นอย่างไร

- 1.4) ปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรสวนส้มโอบนนครชัยศรีเป็นอย่างไร

- 1.4.1) ปัญหาและอุปสรรคการทำเกษตรสวนส้มโอนครชัยศรีสมัยก่อนเป็นอย่างไร
 - 1.4.2) ปัญหาและอุปสรรคการทำเกษตรสวนส้มโอนครชัยศรีช่วงก่อนน้ำท่วมในปี พ.ศ.2554 เป็นอย่างไร
 - 1.4.3) ปัญหาและอุปสรรคการทำเกษตรสวนส้มโอนครชัยศรีช่วงหลังน้ำท่วมในปี พ.ศ.2554 เป็นอย่างไร
 - 1.4.4) ปัญหาและอุปสรรคด้านการตลาดของส้มโอนครชัยศรีจากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นอย่างไร
 - 1.5) การอนุรักษ์ภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีเป็นอย่างไร
 - 1.5.1) แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีเป็นอย่างไร
 - 1.5.2) วิธีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีเป็นอย่างไร
 - 1.6) การถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีเป็นอย่างไร
 - 1.6.1) แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีเป็นอย่างไร
 - 1.6.2) วิธีการสืบทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีเป็นอย่างไร
- 2) แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview Guideline) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์เกษตรกรชาวสวนส้มโอนครชัยศรีในแนวทางการจัดการภูมิปัญญาการทำเกษตรสวนส้มโอนครชัยศรี ปัญหาและอุปสรรค กระบวนการอนุรักษ์ภูมิปัญญา และกระบวนการถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นของเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรี

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน โดยมุ่งเน้นข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ลักษณะ คือ

1) ข้อมูลปฐมภูมิ

การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งต้องการข้อมูลละเอียดลึกซึ้งเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นการสนทนาแบบมีเป้าหมาย โดยสัมภาษณ์เกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีระดับกลุ่ม และระดับเครือข่ายได้แก่องค์กร หรือหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการเกษตรสวนส้มโอนครชัยศรี เพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนและสนับสนุนเพื่อการส่งออก ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์เอง ทำให้ได้ข้อมูลที่ต้องการจะศึกษา เพราะผู้วิจัยไม่จำกัดประเด็นคำตอบ ไม่มีการกำหนดเวลาสนทนาที่แน่นอน ทั้งนี้ตามความเหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในการสนทนาในขณะนั้น ซึ่งเรื่องที่จะสัมภาษณ์

เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอนครชัยศรี การอนุรักษ์และการถ่ายทอดภูมิปัญญาเกษตรสวนส้มโอนครชัยศรีจากรุ่นสู่รุ่น โดยผู้วิจัยได้เตรียมแนวคำถามการสัมภาษณ์ให้กับผู้ให้ข้อมูลหลักทราบก่อนการสัมภาษณ์ โดยแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1.1) แบบเปิดกว้าง คือ การสัมภาษณ์โดยการไม่จำกัดคำตอบ โดยผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เปิดโอกาสให้ผู้สัมภาษณ์สามารถเล่าประสบการณ์และแนวความคิดของตนได้อย่างอิสระ

1.2) แบบเจาะลึก (Depth Interview) คือ การสัมภาษณ์เพื่อค้นหาคำตอบหรือข้อมูลที่ผู้วิจัยมีความสนใจอยู่แล้ว โดยพยายามผลักดันความสนใจของผู้สัมภาษณ์เข้ามาสู่เป้าประสงค์ที่ตั้งไว้

1.3) แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คือ การสัมภาษณ์เพื่อมุ่งเน้นในเรื่องที่ต้องการรู้อย่างละเอียดลึกซึ้ง

2) ข้อมูลทุติยภูมิ

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิด้วยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เป็นการทบทวนข้อมูลจากเอกสาร ตำรา แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้า และทบทวนข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับความสำคัญและคุณค่าของภูมิปัญญา การอนุรักษ์ และการถ่ายทอดภูมิปัญญา อันมีความสำคัญในวิถีการทำเกษตรสวนส้มโอนครชัยศรี ของเกษตรกรชาวสวนส้มโอที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอ นครชัยศรี และอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อแสวงหาความเชื่อถือของแหล่งข้อมูลจากแหล่งที่มาที่ต่างกัน (สุภางค์ จันทวานิช, 2553 : 128-130) โดยผู้วิจัยใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การตรวจสอบด้านบุคคล เป็นการรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกันจากบุคคลและกลุ่มบุคคลที่แตกต่างกัน ได้แก่ ระดับกลุ่ม และระดับเครือข่าย ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรสวนส้มโอในท้องถิ่น เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนส้มโอนครชัยศรี นักวิชาการเกษตรระดับตำบลและอำเภอ องค์กรที่สนับสนุนและส่งเสริมการเกษตรและการส่งออก อาทิ หอการค้าจังหวัด และเกษตรจังหวัด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาถึงความเพียงพอของข้อมูลและเป็นการยืนยันข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และผู้วิจัยสามารถตรวจสอบความเชื่อถือของข้อมูลที่ได้อีกมาตลอดกระบวนการวิจัยด้วยวิธีตรวจสอบข้อมูลแบบถามซ้ำ โดยมีการตรวจสอบการสัมภาษณ์ด้วยการซักถามเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังเป็นข้อสงสัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน จากนั้นจึงสรุปผลการวิจัยและเขียนรายงานผลการวิจัยตามลำดับ ทั้งนี้

เพื่อสร้างความเที่ยงตรงและเชื่อถือโดยปราศจากผลกระทบด้านความคิด ความรู้สึกของตัวผู้วิจัยที่มีต่อกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงจะใช้คำพูดของผู้ให้ข้อมูลในการนำเสนอผลงานวิจัยเพื่อเป็นการยืนยันข้อเท็จจริงอย่างชัดเจนในทุกประเด็นของการวิเคราะห์และรายงานผลวิจัยในครั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยวิธีการวิเคราะห์วิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) และการเล่าเรื่อง ตามจุดประสงค์ของการวิจัย โดยการวิเคราะห์ข้อมูลขณะเดียวกันกับการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ ตั้งแต่วันแรกจนถึงวันสุดท้ายของการเก็บข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

- 1) จัดบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ทั้งจากการสังเกต และการบันทึกภาพ
- 2) ทำการถอดข้อมูลจากเครื่องบันทึกเสียงที่ได้จากการสัมภาษณ์ชนิดคำต่อคำ (Transcribing Interview) โดยไม่เว้นประโยค
- 3) สร้างรหัสข้อมูล (Data Coding) เพื่อจัดกลุ่มข้อมูล (Category) โดยเลือกคำเฉพาะบางคำเพื่อใช้ในการจัดกลุ่มข้อมูล
- 4) ตัดทอนข้อมูล (Data Reduction) เพื่อหาข้อสรุปเบื้องต้นในแต่ละเรื่อง
- 5) สรุปข้อเท็จจริงจากข้อมูลที่ได้
- 6) พิสูจน์ข้อสรุป

ในการนำเสนอผลการวิจัย “การเล่าเรื่องสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี” ผู้วิจัยได้ใช้การนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา (Description) และพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ตามวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อให้ทราบถึง ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอนครชัยศรี การอนุรักษ์และการถ่ายทอดภูมิปัญญาการปลูกส้มโอนครชัยศรีสู่รุ่นต่อไป

รูปที่ 1 แผนภูมิสรุบบนขั้นตอนในการวิจัย

วัตถุประสงค์	วิธีการ	กลุ่มเป้าหมาย/ เอกสาร	เครื่องมือ/สถิติ
1. วิเคราะห์แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	1. เอกสารแนวคิด ทฤษฎี 2. งานวิจัย	- แบบบันทึกข้อมูล/การ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)
2. เพื่อศึกษาภูมิปัญญา การปลูกส้มโอพันธุ์นคร ชัยศรีของชุมชนใน อำเภอนครชัยศรี และ อำเภอสามพราน	- เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย เชิงคุณภาพ ด้วยแบบ สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) - การสัมภาษณ์เชิงลึก (In- Depth Interview) เกี่ยวกับ ข้อมูลส่วนตัว และ ประสบการณ์ของผู้ให้ สัมภาษณ์	1. กลุ่ม เกษตรกร ชาวสวนส้มโอ นครชัยศรี 2. หน่วยงาน ภาครัฐและ ภาคเอกชนที่ เกี่ยวข้อง	1. อุปกรณ์บันทึกข้อมูล ต่าง ๆ ได้แก่ สมุด ปากกา เครื่องบันทึก เทป 2. แบบสัมภาษณ์แบบมี โครงสร้าง (Structured Interview) 3. การสัมภาษณ์เชิงลึก 4. วิเคราะห์เนื้อหาด้วย วิธีการวิเคราะห์แบบ อุปนัย (Analytic Induction) และการเล่า เรื่อง
3. เพื่อศึกษาการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาของ เกษตรกรสวนส้มโอ นครชัยศรีจากรุ่นสู่รุ่น	- เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย เชิงคุณภาพ ด้วยแบบ สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview)		
4. เพื่อศึกษาแนว ทางการอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาการปลูกส้มโอ นครชัยศรี	- การสัมภาษณ์เชิงลึก (In- Depth Interview) ด้าน นโยบาย แนวทาง การอนุรักษ์ ภูมิปัญญา		

ตารางที่ 4 สรุปแนวทางการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนา

บทที่ 4 ผลการดำเนินการวิจัย

จากการศึกษาภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีของชุมชนในอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพราน การถ่ายทอดภูมิปัญญาการปลูกส้มโอของเกษตรกรสวนส้มโอ นครชัยศรีจากรุ่นสู่รุ่น และแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอ นครชัยศรี ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนและสืบค้นความเป็นมาของพื้นที่ที่จะทำการวิจัยซึ่งประกอบไปด้วยบริบทจังหวัดนครปฐม บริบทพื้นที่อำเภอนครชัยศรีและอำเภอสามพราน เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาของแหล่งเพาะปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรี และใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกษตรกรชาวสวนที่ประกอบอาชีพปลูกส้มโอ นครชัยศรีในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพรานเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี ซึ่งผ่านวิกฤตการณ์อุทกภัยในปี พ.ศ. 2554 และยังคงทำเกษตรสวนส้มโอ นครชัยศรีมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งเพศชาย เพศหญิง และมีศักยภาพให้ข้อมูลได้ จำนวน 6 ราย และองค์กร เครือข่าย รวมถึงหน่วยงานที่ดูแลหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับด้านการสนับสนุน แนะนำ ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเกษตรสวนส้มโอเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนและสนับสนุนเพื่อการส่งออกนโยบายภาพรวม ประกอบด้วยเกษตรอำเภอนครชัยศรี เกษตรอำเภอสามพราน เกษตรจังหวัดนครปฐม ประธานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนส้มโอ นครชัยศรีจังหวัดนครปฐม ประธานหอการค้าจังหวัดนครปฐม ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม และรองนายกเทศมนตรีเมืองไร่ขิง จำนวน 7 ราย รวมทั้งสิ้น 13 ราย โดยผู้วิจัยได้จำแนกผลการวิจัยออกเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบทพื้นที่ และประวัติศาสตร์

ส่วนที่ 2 ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีของชุมชนในอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพราน

ส่วนที่ 3 การถ่ายทอดภูมิปัญญาการปลูกส้มโอของเกษตรกรสวนส้มโอ นครชัยศรีจากรุ่นสู่รุ่น

ส่วนที่ 4 แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอ นครชัยศรี

ส่วนที่ 1 บริบทพื้นที่ และประวัติศาสตร์

บริบทจังหวัดนครปฐม

“นครปฐม” เป็นอู่อารยธรรมสำคัญที่มีประวัติความเป็นมายาวนานในแผ่นดินสุวรรณภูมิ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวว่า เมืองนครปฐมแต่เดิมนั้นตั้งอยู่ริมทะเล เป็นเมืองเก่าแก่มีความเจริญรุ่งเรืองมานับตั้งแต่สมัยสุวรรณภูมิ และเป็นราชธานีสำคัญในสมัยทวารวดี ในยุคนั้น “นครปฐม” เป็นแหล่งเผยแพร่อารยธรรมจากประเทศอินเดียซึ่งรวมทั้งพุทธศาสนา “นครปฐม” จึงเป็นศูนย์กลางของความเจริญ มีชนชาติต่าง ๆ อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก ในเวลา

ต่อมาเมื่อเกิดความแห้งแล้งขึ้นเพราะ กระแสน้ำที่ไหลผ่านตัวเมืองเกิดการเปลี่ยนเส้นทาง ประชาชน จึงได้อพยพไปอาศัยอยู่ริมน้ำ และสร้างเมืองใหม่ขึ้นชื่อ “เมืองนครไชยศรี” หรือ “ศรีวิชัย” ทำให้ “นครปฐม” กลายเป็นเมืองร้างมาเป็นเวลาหลายร้อยปี จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะที่ยังผนวชได้ทรงคิไปพบพระปฐมเจดีย์ และทรงเห็นว่าเป็นเจดีย์องค์ใหญ่ไม่มีที่ใดเทียบเท่า ครั้นเมื่อได้ครองราชย์จึงโปรดเกล้าฯ ให้ก่อเจดีย์แบบลังกาครอบองค์เดิมไว้ โดยให้ชื่อว่า “พระปฐมเจดีย์” และทรงปฏิสังขรณ์สิ่งต่าง ๆ ในบริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ให้มีสภาพดี รวมถึงโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองเจดีย์บูชาเพื่อให้การเสด็จมานมัสการมีความสะดวกขึ้น ซึ่งต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เริ่มก่อสร้างทางรถไฟสายใต้ผ่านเมือง “นครปฐม” ในขณะนั้นยังเป็นพงป่ารก พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองจากตำบลท่านา อำเภอนครชัยศรี มาตั้งที่บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์เหมือนเช่นครั้งสมัยโบราณ ครั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังสนามจันทร์ เป็นที่เสด็จแปรพระราชฐานและฝึกซ้อมรบแบบเสือป่า โดยโปรดเกล้าฯ ให้ตัดถนนเพิ่มขึ้นอีกหลายสายรวมทั้งสร้างสะพานเจริญศรัทธาข้ามคลองเจดีย์บูชาเชื่อมระหว่างสถานีรถไฟกับองค์พระปฐมเจดีย์ ตลอดจนสร้างพระร่วงโรจนฤทธิ์ทางด้านทิศเหนือขององค์พระปฐมเจดีย์และบูรณะองค์พระปฐมเจดีย์ให้สมบูรณ์สวยงามดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน และได้โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อจากเมือง “นครไชยศรี” เป็น “นครปฐม”

ที่ตั้งและอาณาเขต

ที่ตั้งและอาณาเขตของจังหวัดนครปฐมอยู่ในภาคกลางด้านตะวันตก ตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำท่าจีนซึ่งเป็นพื้นที่บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง โดยอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 13 องศา 45 ลิปดา 10 พิลิปดา ดา เส้นแวงที่ 100 องศา 4 ลิปดา 28 พิลิปดา มีพื้นที่ 2,168.327 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,355,204 ไร่ เท่ากับร้อยละ 0.42 ของประเทศ และมีพื้นที่เป็นอันดับที่ 62 ของประเทศ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปตามเส้นทางถนนเพชรเกษม 56 กิโลเมตร หรือตามเส้นทางถนนบรมราชชนนี (ถนนปิ่นเกล้า - นครชัยศรี) 51 กิโลเมตร และตามเส้นทางรถไฟ 62 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดสุพรรณบุรี (อำเภอสองพี่น้อง)

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดราชบุรี (อำเภอบางแพ) และ จังหวัดสมุทรสาคร (อำเภอกระทุ่มแบน อำเภอบ้านแพ้ว)

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดนนทบุรี (อำเภอไทรน้อย อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางกรวย) กรุงเทพมหานคร (เขตทวีวัฒนา เขตหนองแขม) และ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (อำเภอบางไทร)

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดราชบุรี (อำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม) และ จังหวัดกาญจนบุรี (อำเภอท่ามะกา อำเภอพนมทวน)

รูปที่ 2 แผนที่จังหวัดนครปฐม
(ที่มา: บรรยายสรุปจังหวัดนครปฐม ปี 2555)

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดนครปฐมโดยทั่วไปมีลักษณะเป็นที่ราบถึงค่อนข้างราบเรียบ ไม่มีภูเขา และป่าไม้ ระดับความแตกต่างของความสูงของพื้นที่อยู่ระหว่าง 2-10 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง สภาพพื้นที่โดยทั่วไปลาดจากทิศเหนือสู่ทิศใต้ และตะวันตกสู่ตะวันออกมีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ พื้นที่ทางตอนเหนือและทางตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่เป็นที่ดอน ส่วนพื้นที่ทางตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบลุ่ม มีที่ดอนกระจายเป็นแห่ง ๆ และมีแหล่งน้ำกระจาย สำหรับพื้นที่ด้านตะวันออก และด้านใต้เป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนได้แก่ ท้องที่อำเภอนครชัยศรี อำเภอสามพราน และอำเภอบางเลน มีคลองธรรมชาติและคลองข่อยที่ขุดขึ้นเพื่อการเกษตรและคมนาคมอยู่มาก

เป็นที่อุดมสมบูรณ์ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำสวน ทำไร่ และสวนผลไม้ โดยเฉพาะการปลูกส้มโอ ซึ่งนำชื่อเสียงมาสู่จังหวัดนครปฐมจนได้ชื่อว่าเป็นเมืองส้มโอหวาน

ประชากร

จำนวนประชากรของจังหวัดนครปฐมจากข้อมูล ณ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 มีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 900,085 คน เป็นชาย จำนวน 432,267 คน หญิง จำนวน 467,818 คน ครัวเรือน จำนวน 369,889 ครัวเรือน โดยอำเภอที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมือง มีประชากรจำนวน 278,482 คน อำเภอสามพราน มีประชากรจำนวน 203,648 คน และอำเภอกำแพงแสน มีประชากรจำนวน 127,626 คน ตามลำดับ

การเมืองการปกครอง

จังหวัดนครปฐมมีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ คือ อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอสามพราน อำเภอนครชัยศรี อำเภอบางเลน อำเภอกำแพงแสน อำเภอดอนตูม และอำเภอพุทธมณฑล ประกอบด้วย 106 ตำบล ซึ่งหน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) 3 แห่ง เทศบาลนคร 3 แห่ง เทศบาลเมือง 4 แห่ง เทศบาลตำบล 38 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 93 แห่ง ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงการแบ่งเขตการปกครอง

อำเภอ	พื้นที่ (ตร.กม.)		จำนวน ตำบล	จำนวน เทศบาล นคร	จำนวน เทศบาล เมือง	จำนวน เทศบาล ตำบล	จำนวน อบต.
	รวม	ร้อยละ					
1.เมืองนครปฐม	417.44	19.3	25	1	1	8	21
2. สามพราน	249.347	11.5	16	-	3	2	12
3. นครชัยศรี	284.031	13.1	24	-	-	3	22
4. บางเลน	588.836	27.1	15	-	-	4	15
5. กำแพงแสน	405.019	18.7	15	-	-	1	15
6. ดอนตูม	171.354	7.9	8	-	-	1	6
7. พุทธมณฑล	52.3	2.4	3	-	-	2	2
รวม	2,168.327	100	106	1	4	18	93

(ที่มา : กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดนครปฐม อ้างถึงใน: ที่ทำการปกครองจังหวัด, สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัด)

สภาพทางสังคมและคมนาคม

นครปฐม เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร การคมนาคม สะดวกสบาย สามารถเดินทางไปยังจังหวัดใกล้เคียงด้วยเวลาอันรวดเร็ว เนื่องจากมีเส้นทางคมนาคมที่ดีที่สุดจังหวัดหนึ่งของประเทศ การเดินทาง จากกรุงเทพฯ โดยทางรถยนต์ส่วนบุคคลผู้ตัวจังหวัดนครปฐมสามารถใช้ เส้นทางสายบางแคมาตามถนนเพชรเกษม หรือใช้เส้นทางสายปิ่นเกล้า- นครชัยศรี ซึ่งใช้เวลา 40 นาที ด้วยความเร็วตามปกติธรรมดา

อดีตเมื่อยังไม่มีทางรถไฟ และถนนรถยนต์ ชาวนครปฐมไปมาหาสู่กันโดยการเดินเท้า ถ้ามีสัมภาระจะใช้เกวียนบรรทุก ส่วนการคมนาคมทางน้ำ ชาวบ้านจะใช้เรือเป็นพาหนะ เช่น เรือบด เรือสำปั้น เรืออีแปะ เรือแจว เรือมด เรือข้าว เรือแกชี เรือยนต์ เรือพ่วง และเรือกลไฟ แต่ปัจจุบันมีเรือเร็วติดเครื่องยนต์ที่ทำเรือเรียกว่า เรือหางยาว ใช้หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีเรือโดยสารขนาดใหญ่ของบริษัทสุพรรณบุรีขนส่ง วิ่งบริการในแม่น้ำนครชัยศรีเป็นเรือโดยสารสีแดง ต่อมาได้เลิกกิจการไปเมื่อการคมนาคมทางน้ำลดบทบาทลง

1) ทางรถไฟสายใต้ สร้างขึ้นเมื่อครั้งรัชกาลที่ 5 เชื่อมต่อจากทางรถไฟที่ตำบลคลัง ชั้น จังหวัดธนบุรี มายังจังหวัดนครปฐมที่อำเภอนครชัยศรี มีสะพานข้ามแม่น้ำนครชัยศรีหรือแม่น้ำท่าจีนที่ตำบลไทยवास และตำบลวัดแค สะพานแห่งนี้ชื่อ สะพานเสาวภา และตัดตรงมายังองค์พระปฐมเจดีย์ ทางด้านทิศเหนือ ห่างจากองค์เจดีย์เพียง 1 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของสถานีนครปฐม จากนั้นจึงมุ่งไปสู่จังหวัดราชบุรี และภาคใต้

2) ทางรถยนต์สายเพชรเกษม เริ่มจากวงเวียนใหญ่ กรุงเทพมหานคร พุ่งตรงมายังองค์พระปฐมเจดีย์ ระยะทาง 56 กิโลเมตร คู่ขนานกับทางรถไฟสายใต้ไปสู่จังหวัดราชบุรีและจังหวัดภาคใต้ ปัจจุบันมีทางรถยนต์สายปิ่นเกล้า-นครชัยศรี มาบรรจบกับถนนเพชรเกษมที่ตำบลขุนแก้ว อำเภอนครชัยศรี ระยะทาง 30 กิโลเมตร ทำให้การเดินทางมาจังหวัดนครปฐมสะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมีถนนสายมาลัยแมนเป็นทางเชื่อมระหว่างจังหวัดนครปฐมกับจังหวัดสุพรรณบุรี ระยะทาง 102 กิโลเมตร

สภาพเศรษฐกิจ

อาชีพที่สำคัญนอกจากการเกษตรกรรมอันได้แก่ การทำไร่ ทำนา ทำสวนผลไม้ และเลี้ยงสัตว์แล้ว จังหวัดนครปฐมยังเป็นพื้นที่ที่มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ประชากรบางส่วนจึงมีอาชีพรับจ้างเป็นพนักงานตามโรงงานต่าง ๆ

สัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดนครปฐม ได้แก่ สุกร เป็ด ไก่ ไก่ชน และโคเนื้อ ด้านการประมงมีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ได้แก่ ปลาต่าง ๆ เช่น ปลาช่อน ปลาดุก ปลาตะเพียน ปลาสวาย และปลานิล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีฟาร์มเลี้ยงกุ้งน้ำจืด ตะพาบน้ำ และกบอีกด้วย

1) กลีกรรรม กลีกรทำไร่ ทำนา ทำสวนและเพาะปลูก โดยมีพื้นที่เพาะปลูกคิดเป็นร้อยละ 65 ของพื้นที่จังหวัด

2) การทำนา เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาในอำเภอเมืองนครปฐม อำเภอนครชัยศรี อำเภอบางเลน อำเภอสสามพราน และอำเภอดอนตูม

3) การทำไร่ เกษตรกรส่วนใหญ่จะทำไร่กันในพื้นที่อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอกำแพงแสน อำเภอดอนตูม พื้นที่ปลูก ได้แก่ อ้อย ข้าวโพด ถั่ว และกระชาย ขิง ผักกาด ผักคะน้า ผักชี ฯลฯ

4) การทำสวน เกษตรกรส่วนใหญ่ทำสวนผลไม้ ปลูกพืชผักหลายชนิด เช่น ส้มโอ ขนุน ฝรั่ง ชมพู่มะละกอ มะม่วง หน่อไม้ฝรั่งและผักต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ทั้งยังปลูกไม้ดอกไม้ประดับกระจัดกระจายทั่วไป เช่น สวนกล้วยไม้ เป็นต้น ในเขตอำเภอเมืองนครปฐม อำเภอนครชัยศรี อำเภอสสามพราน อำเภอฟุทธมณฑล และอำเภอดอนตูม

5) การเลี้ยงสัตว์ สัตว์ที่เลี้ยงมากที่สุด คือ สุกร ไก่ เป็ด ไก่ ไก่ และโคเนื้อ การทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์มีมากที่สุดในพื้นที่อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอบางเลน และอำเภอนครชัยศรี

6) การประมง แต่เดิมการประมงตามแหล่งธรรมชาติ บริเวณแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง และไม่เป็นอาชีพที่ทำรายได้มากนัก ส่วนใหญ่นำมาบริโภคภายในครอบครัว ปัจจุบันมีผู้ขุดบ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้ง และเลี้ยงสัตว์อื่น ๆ ได้แก่ กบ ตะพาบน้ำ และจระเข้ ตลอดจนทำการประมงในไร่นาสวนผสม ก่อให้เกิดอาชีพที่ทำรายได้ปีละมาก ๆ กระจายอยู่ทั่วไปในเขตอำเภอต่าง ๆ

7) การพาณิชย์กรรม มีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดนครปฐมเป็นอย่างมาก นครปฐมเป็นศูนย์กลางการค้าสินค้าเกษตรในภูมิภาคตะวันตก เป็นแหล่งรวบรวมและกระจายผลผลิตสินค้าเกษตร และสินค้าอุตสาหกรรมสู่ภูมิภาคต่าง ๆ อีกทั้งยังเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการลงทุนสูงเพราะใกล้กรุงเทพฯ การคมนาคมสะดวก ทำให้มีการขยายตัวการลงทุนในธุรกิจต่าง ๆ

8) การอุตสาหกรรม จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร เมื่อรัฐบาลจำกัดการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในเขตกรุงเทพมหานคร จึงทำให้โรงงานอุตสาหกรรมออกมาสู่จังหวัดนครปฐม และเนื่องจากจังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่มีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน จึงมีศักยภาพและทรัพยากรเอื้อต่อการอุตสาหกรรม ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาในอดีตที่สำคัญ ได้แก่ โรงหีบอ้อย โรงสีข้าว โรงกลั่นสุรา และโรงคราม เป็นต้น ปัจจุบันมีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก ได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตอาหารสำเร็จรูป อาหารและผลไม้กระป๋อง โรงงานสิ่งทอและเสื้อผ้าสำเร็จรูป โรงงานกลั่นน้ำมันพืช โรงงานสุรา โรงงานผลิตชิ้นส่วนประกอบรถยนต์ อู่ซ่อมและเคาะพ่นสีรถยนต์ เป็นต้น พื้นที่ที่โรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่มากที่สุด คือ อำเภอสสามพราน รองลงมาได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอนครชัยศรี อำเภอกำแพงแสน อำเภอบางเลน อำเภอดอนตูม และอำเภอฟุทธมณฑล ตามลำดับ

สภาพบริบทของกลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี

ตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ลุ่มน้ำท่าจีนหรือลุ่มน้ำนครชัยศรีตั้งอยู่ทางตอนกลาง ของประเทศไทย และอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวมทั้งสิ้น 13,477.16 ตารางกิโลเมตร โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ครอบคลุม 13 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร กาญจนบุรี ชัยนาท นครปฐม นนทบุรี พระนครศรีอยุธยา ราชบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สิงห์บุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง และ อุทัยธานี ลุ่มน้ำมีลักษณะทอดยาวตามแนวทิศเหนือถึงใต้ อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 13 องศา 10 ลิปดาเหนือถึงเส้นรุ้งที่ 15 องศา 30 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 98 องศา 15 ลิปดาตะวันออกถึงเส้นแวงที่ 100 องศา 10 ลิปดาตะวันออก

สภาพทั่วไปของลุ่มน้ำท่าจีนหรือลุ่มน้ำนครชัยศรี เป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำซึ่งเป็นที่ราบเดียวกันกับที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก ตอนบนของลุ่มน้ำเป็นที่เชิงเขาแต่มีระดับไม่สูงมากนัก ส่วนตอนกลางและตอนล่างเป็นที่ราบลุ่มติดต่อกับที่ราบลุ่มของลุ่มน้ำแม่กลอง ลุ่มน้ำท่าจีนมีอาณาเขตติดต่อกับลุ่มน้ำต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับลุ่มน้ำสะแกกรัง

ทิศใต้ ติดกับอ่าวไทย

ทิศตะวันออก ติดกับลุ่มน้ำเจ้าพระยา

ทิศตะวันตก ติดกับลุ่มน้ำแม่กลอง

ลุ่มน้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำที่มีความสำคัญอันดับสองของประเทศรองจากแม่น้ำเจ้าพระยา ต้นกำเนิดของแม่น้ำท่าจีนเริ่มจากต้นน้ำที่แยกออกมาทางฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลมะขามเฒ่า อำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาท ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม และออกสู่อ่าวไทย ที่จังหวัดสมุทรสาคร ด้วยเหตุที่ไหลผ่านจังหวัดต่าง ๆ ดังนั้นแม่น้ำท่าจีนจึงมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน กล่าวคือ จังหวัดชัยนาท ต้นกำเนิดของแม่น้ำแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่อำเภอดงสิงห์ มีความยาว ประมาณ 45 กิโลเมตร เรียกว่า “แม่น้ำมะขามเฒ่า” จังหวัดสุพรรณบุรี มีความยาวประมาณ 133 กิโลเมตร เรียกว่า “แม่น้ำสุพรรณ” จังหวัดนครปฐม มีความยาวประมาณ 98 กิโลเมตร เรียกว่า “แม่น้ำนครชัยศรี” ช่วงที่อยู่ในจังหวัดนครปฐม ผ่านอำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสสามพราน จังหวัดสมุทรสาคร มีความยาวประมาณ 41 กิโลเมตร เรียกว่า “แม่น้ำท่าจีน” ตามภูมิศาสตร์ของประเทศแล้วแม่น้ำท่าจีนนับเป็นแม่น้ำที่มีหลายชื่อสายหนึ่งของประเทศไทย (สถาพร ถาวรธวัช, 2555)

การผลิตส้มโอจังหวัดนครปฐม

จังหวัดนครปฐมมีพื้นที่เพาะปลูกส้มโอ ในปี 2560 รวมทั้งสิ้น 7,448.29 ไร่ ปลูกมากที่สุด อยู่ในพื้นที่ 4 อำเภอได้แก่ อำเภอสสามพราน 6,338.87 ไร่ อำเภอนครชัยศรี 901.21 ไร่ อำเภอพุทธมณฑล 161.46 ไร่ และอำเภอบางเลน 28 ไร่ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561)

บริบทพื้นที่อำเภอนครชัยศรี

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี พื้นที่อำเภอนครชัยศรีเคยเป็นที่ตั้งเมืองนครชัยศรี ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ (พ.ศ. 2091-2111) โปรดให้สร้างเมืองใหม่ แขวงเมืองราชบุรีจึงถูกแบ่งพื้นที่บางส่วนรวมกับพื้นที่บางส่วนของแขวงเมืองสุพรรณบุรี ตั้งเป็นเมืองนครชัยศรี เพื่อรองรับพลเมืองไทยที่หนีสงครามระหว่างไทยกับพม่าที่เริ่มมาตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระชัยราชาธิราช (พ.ศ. 2077-2089) ไปอยู่ตามป่าเขา ให้กลับเข้ามาเป็นกำลังของพระนครยามมีศึก โดยมีตัวเมืองอยู่ได้ปากคลองบางแก้ว (ห่างจากตัวอำเภอปัจจุบันประมาณ 2 กิโลเมตร) เดิมขึ้นสังกัดกรมมหาดไทย ภายหลังได้โอนไปสังกัดกรมท่า

ครั้นเมื่อมีการปรับปรุงการปกครองใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2437 ในรัชกาลที่ 5 มีการจัดตั้งกระทรวงมหาดไทยขึ้น และจัดรูปการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาล เมืองนครชัยศรีได้โอนไปสังกัดกระทรวงมหาดไทย และตั้งมณฑลขึ้นโดยรวมเมืองนครชัยศรี สมุทรสาคร และสุพรรณบุรีไว้ในมณฑลเดียวกัน เรียกว่า มณฑลนครชัยศรี มีที่ตั้งอยู่ ณ เมืองนครชัยศรี ครั้นในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ยุบมณฑลนครชัยศรีลง เมืองนครชัยศรีเดิมถูกเปลี่ยนเป็นอำเภอนครชัยศรี ขึ้นอยู่กับจังหวัดนครปฐม

ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอนครชัยศรีมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ เรียงตามเข็มนาฬิกา ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอดอนตูมและอำเภอบางเลน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอพุทธมณฑลและอำเภอสสามพราน

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอสสามพราน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมืองนครปฐม

ลักษณะที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอนครชัยศรี มีพื้นที่ 284.031 ตารางกิโลเมตร สภาพภูมิอากาศทั่วไปค่อนข้างร้อน มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของอำเภอคือแม่น้ำนครชัยศรี

ประชากร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น รวม 111,119.00 คน (พ.ศ. 2560)

ความหนาแน่นของประชากร 391.22 คน/ตร.กม

การเมืองการปกครอง

อำเภอนครชัยศรีแบ่งเขตการปกครองเป็น 24 ตำบล 108 หมู่บ้าน ได้แก่

1. นครชัยศรี (Nakhon Chai Si)	3 หมู่บ้าน	13. แหลมบัว (Laem Bua)	8 หมู่บ้าน
2. บางกระเบา (Bang Krabao)	3 หมู่บ้าน	14. ศรีมหาโพธิ์ (Si Maha Pho)	5 หมู่บ้าน
3. วัดแค (Wat Khae)	4 หมู่บ้าน	15. สัมปทวน (Sampathuan)	6 หมู่บ้าน
4. ท่าตำหนัก (Tha Tamnak)	4 หมู่บ้าน	16. วัดสำโรง (Wat Samrong)	4 หมู่บ้าน
5. บางแก้ว (Bang Kaeo)	4 หมู่บ้าน	17. ดอนแฝก (Don Faek)	4 หมู่บ้าน
6. ท่ากระชับ (Tha Krachap)	4 หมู่บ้าน	18. ห้วยพลู (Huai Phlu)	5 หมู่บ้าน
7. ชุนแก้ว (Khun Kaeo)	4 หมู่บ้าน	19. วัดละมุด (Wat Lamut)	5 หมู่บ้าน
8. ท่าพระยา (Tha Phraya)	5 หมู่บ้าน	20. บางพระ (Bang Phra)	4 หมู่บ้าน
9. พะเนียด (Phaniat)	4 หมู่บ้าน	21. บางแก้วฟ้า (Bang Kaeo Fa)	5 หมู่บ้าน
10. บางระกำ (Bang Rakam)	4 หมู่บ้าน	22. ลานตากฟ้า (Lan Tak Fa)	5 หมู่บ้าน
11. โคกพระเจดีย์ (KhokPhra Chedi)	5 หมู่บ้าน	23. จีวราย (Ngio Rai)	4 หมู่บ้าน
12. ศีระษทอง (Sisa Thong)	5 หมู่บ้าน	24. ไทยาวาส (Thaiyawat)	4 หมู่บ้าน

สภาพเศรษฐกิจ

อาชีพหลัก ได้แก่ การทำสวน ทำนา โรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญได้แก่ ส้มโอ ชมพู่ ฝรั่ง ขณะที่อาชีพเสริม ได้แก่

อาชีพหลัก ได้แก่ การทำสวน ทำนา โรงงานอุตสาหกรรม

1. เกษตรกรรม ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ส้มโอ ชมพู่ และฝรั่ง
2. รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งโรงงานอุตสาหกรรมที่สำคัญ ได้แก่ 1) บริษัทน้ำมันพีซีไทย ที่ตั้ง ตำบลชุนแก้ว 2) บริษัทซัมซิลล์จำกัด ที่ตั้ง ตำบลชุนแก้ว

อาชีพเสริม ได้แก่ การเลี้ยงปลา การจักสานผักตบชวา

ข้อมูลพื้นที่ปลูกส้มโอที่ประสบอุทกภัยในอำเภอ นครชัยศรีปี พ.ศ.2554

หลังจากเกิดอุทกภัยในปี พ.ศ.2554 ที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่การทำสวนส้มโอในอำเภอ นครชัยศรีนั้น เกษตรกรได้มีการฟื้นฟูสวนส้มโอขึ้นมาใหม่โดยมีสถิติรายงานสรุปยอดผู้ปลูกส้มโอนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2557 - พ.ศ.2560 ดังนี้

ตารางที่ 6 รายงานสรุปยอดผู้ปลูกส้มโอในอำเภอนครชัยศรี ปีพ.ศ.2557 – 2560

ปี พ.ศ	ครัวเรือน	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)
2557	60	275.75	275.75
2558	127	832.50	823.50
2559	112	771.75	762.75
2560	141	901.21	899.21

(ที่มา: ระบบฐานข้อมูลทะเบียนเกษตรกรกลาง กรมส่งเสริมการเกษตร

<http://farmer.doae.go.th/famer/report.act/reportTambon>)

บริบทพื้นที่อำเภอสามพราน

ในอดีตอำเภอสามพรานนั้นมีชื่อเรียกว่า อำเภอตลาดใหม่ ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2439 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยสร้างขึ้นในที่ดินของพระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงครามรามภักดีสุริยะพาหะ (อ๊ กรรณสูต) ซึ่งพื้นที่บริเวณนั้นเรียกว่าตลาดใหม่ ในปี พ.ศ. 2458 ได้ย้ายที่ทำการไปสร้างใหม่ในตำบลสามพราน เนื่องจากที่ทำการเดิมคับแคบ ให้บริการประชาชนได้ไม่สะดวก พร้อมกับเปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอสามพราน ตามชื่อสถานที่ตั้งที่ว่าการอำเภอซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของมณฑลนครชัยศรี ต่อมาปี พ.ศ. 2474 ทางราชการยุบมณฑลนครชัยศรีลง อำเภอสามพรานจึงขึ้นอยู่กับเมืองราชบุรีอยู่ระยะหนึ่ง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2476 ได้ยุบมณฑลทั้งหมดทั่วราชอาณาจักร อำเภอสามพรานจึงได้ขึ้นอยู่กับจังหวัดนครปฐม ตามพระราชบัญญัติระเบียบการบริหารราชการของราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2476

ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอสามพรานตั้งอยู่ทางทิศใต้สุดของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงเรียงตามเข็มนาฬิกา ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอนครชัยศรีและอำเภอพุทธมณฑล

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตทวีวัฒนา และ เขตหนองแขม (กรุงเทพมหานคร)

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอกระทุ่มแบนและอำเภอบ้านแพ้ว (จังหวัดสมุทรสาคร)

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอบางแพ (จังหวัดราชบุรี) และอำเภอเมืองนครปฐม

ลักษณะที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอสามพราน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดนครปฐม มีพื้นที่ 249,347 ตารางกิโลเมตร สภาพภูมิอากาศทั่วไปร้อนชื้น ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของอำเภอคือ แม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน) และบึงบางช้าง

ประชากร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น รวม 208,836.00 คน (พ.ศ. 2560)
ความหนาแน่นของประชากร 837.53 คน/ตร.กม

การเมืองการปกครอง

อำเภอสามพราน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 16 ตำบล 137 หมู่บ้าน สำหรับการบริหารราชการท้องถิ่น ประกอบด้วย เทศบาลตำบล 2 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 15 แห่ง

1. ท่าข้าม (Tha Kham)	6 หมู่บ้าน	9. ท่าตลาด (Tha Talat)	10 หมู่บ้าน
2. ทรงคนอง (Song Khanong)	6 หมู่บ้าน	10. กระทุ่มล้ม (Krathum Lom)	9 หมู่บ้าน
3. หอมเกร็ด (Hom Kret)	6 หมู่บ้าน	11. คลองใหม่ (Khlung Mai)	7 หมู่บ้าน
4. บางกระทีก (Bang Krathuek)	8 หมู่บ้าน	12. ตลาดจินดา (Talat Chinda)	11 หมู่บ้าน
5. บางเตย (Bang Toei)	7 หมู่บ้าน	13. คลองจินดา (Khlung Chinda)	14 หมู่บ้าน
6. สามพราน (Sam Phran)	9 หมู่บ้าน	14. ยายชา (Yai Cha)	6 หมู่บ้าน
7. บางช้าง (Bang Chang)	11 หมู่บ้าน	15. บ้านใหม่ (Ban Mai)	5 หมู่บ้าน
8. ไร่ขิง (Rai Khing)	14 หมู่บ้าน	16. อ้อมใหญ่ (Om Yai)	8 หมู่บ้าน

สภาพเศรษฐกิจ

อาชีพหลัก ได้แก่

1). เกษตรกรรม ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ส้มโอ ชมพู่ทับทิมจันทร์ มะพร้าว น้ำหอม และฝรั่ง

2). รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งโรงงานอุตสาหกรรมที่สำคัญ ได้แก่ 1) โรงงานมาลี ที่ตั้ง ต.สามพราน 2) โรงงานโอดานี ที่ตั้ง ต.คลองใหม่ 3) บริษัทผลิตภัณฑ์อาหารไทย (ไวไว) ที่ตั้ง ต.อ้อมใหญ่ 4) บริษัท แพชั่นฟู้ด ที่ตั้ง ต.คลองใหม่ 5) บริษัท แอสส์แสงอุดม ที่ตั้ง ต.หอมเกร็ด 6) โรงงานแสงโสม ที่ตั้ง ต.หอมเกร็ด 7) บริษัท เส้นหมี่ขอเฮง ที่ตั้ง ต.ยายชา 8) บริษัท เทพผดุงพร มะพร้าว ที่ตั้ง ต.กระทุ่มล้ม

3). ค้าขาย

อาชีพเสริม ได้แก่การทำสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล เปิดร้านอาหาร

ข้อมูลพื้นที่ปลูกส้มโอที่ประสบอุทกภัยอำเภอสามพรานปี พ.ศ.2554

พื้นที่ปลูกส้มโอที่ได้รับความเสียหายจำนวน 5,271 ไร่ เกษตรกรจำนวน 1,013 ราย ซึ่งหลังจากปี พ.ศ.2554 ได้มีการฟื้นฟูสวนส้มโอโดยมีสถิติรายงานสรุปลงของผู้ปลูกส้มโอนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2557 - พ.ศ.2560 ดังนี้

ตารางที่ 7 รายงานสรุปลงของผู้ปลูกส้มโอในอำเภอสามพราน ปีพ.ศ.2557 – 2560

ปี พ.ศ.	ครัวเรือน	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)
2557	513	3,174.66	3,094.03
2558	1,018	6,269.94	5,171.59
2559	901	5,834.83	4,789.11
2560	997	6,338.87	5,369.20

(ที่มา: ระบบฐานข้อมูลทะเบียนเกษตรกรกลาง กรมส่งเสริมการเกษตร

<http://farmer.doae.go.th/famer/report.act/reportTambon>)

ประวัติความเป็นมาของส้มโอนครชัยศรี

จากข้อสันนิษฐานแหล่งที่มาของส้มโอในประเทศไทย (นิภาวรรณ เจริญลักษณ์, 2558) นั้น มีข้อสันนิษฐานที่หลากหลายได้แก่ 1) การมีจุดกำเนิดที่มาจากประเทศจีนตอนใต้โดยเข้าสู่ประเทศไทยทางบก ต่อเมื่อได้อพยพลงมาทางใต้จนเข้ามา ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาจักรไทยปัจจุบันนี้ (พ.ศ. 1650-1850) คงจะได้นำเอาพืชผลและสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ รวมทั้งส้มชนิดต่าง ๆ ติดขบวนมาด้วย เพราะมีหลักฐานว่าขณะที่ยังมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศ จีนนั้น การปลูกส้มในประเทศจีนได้เจริญมากแล้ว 2) การเข้าสู่ประเทศไทยทางทะเลจากแคว้นตังเกี๋ย ประเทศจีน ในต้นสมัยกรุงธนบุรีหรือต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2310 - พ.ศ.2438) เนื่องจากมีการเข้ามาตั้งรกรากของชาวจีนเป็นจำนวนมาก 3) การเข้าสู่ประเทศไทยทางทะเลจากหมู่เกาะมลายู ซึ่งเชื่อกันว่าเป็น ถิ่นฐานของส้มโอ และจากประวัติศาสตร์เราทราบว่าดินแดนทางฝั่งใต้ของประเทศไทยเคยเป็น เมืองขึ้นของประเทศชวา (อาณาจักรศรีวิชัย พ.ศ. 1214-1920) มาก่อน จึงอาจกล่าวได้ว่าส้มโอถูกนำมาปลูกในประเทศไทยในยุคนี้ ปัจจุบันเราพบว่าส้มโอปลูกอยู่ทางจังหวัดชายทะเลภาคใต้ เช่น นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี และชุมพร ส้มโอบางพันธุ์นำมาจากประเทศชวา เช่น ส้มโอพันธุ์ปัตตาเวีย และ 4) จากการสำรวจพบว่าประเทศไทยมีเชื้อพันธุ์ส้มโอมากที่สุดในโลก ซึ่งปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับกันในวงการวิทยาศาสตร์แล้วว่า ประเทศไทยเป็นถิ่นกำเนิดของส้มโอ

“ส้มโอนครชัยศรี” มีจุดเริ่มต้นจากการที่มีแหล่งปลูกส้มโอในพื้นที่ที่สมัยก่อนเรียกว่า “มณฑลนครชัยศรี” ซึ่งตั้งขึ้นในพ.ศ. 2438 ประกอบด้วย 3 เมือง คือ เมืองนครชัยศรี เมืองสมุทรสาคร และเมืองสุพรรณบุรี อันมีอาณาเขต คือ ทิศเหนือจดมณฑลนครสวรรค์ ทิศใต้จดอ่าวไทย และมณฑลราชบุรี ทิศตะวันออกจดมณฑลอยุธยาและมณฑลกรุงเทพฯ ทิศตะวันตกจดมณฑลราชบุรี มณฑลนครชัยศรีมีขนาดประมาณ 8,358 ตารางกิโลเมตร ซึ่งถือว่าเป็นมณฑลที่มีขนาดเล็ก (สวาทเสนาณรงค์, 2516) เมืองสุพรรณบุรี มีเนื้อที่ประมาณ 5,339 ตารางกิโลเมตร แบ่งพื้นที่ เป็น 7 อำเภอ คือ บางปลาม้า เมือง นางบวช สองพี่น้อง ศรีประจันต์ จระเข้สามพัน สามชุก เมืองนครชัยศรี มีเนื้อที่ประมาณ 2,179 ตารางกิโลเมตร แบ่งพื้นที่เป็น 5 อำเภอ คือ เมือง พระปฐมเจดีย์ ตลาดใหม่ บางปลา และกำแพงแสน เมืองสมุทรสาคร มีเนื้อที่ประมาณ 840 ตารางกิโลเมตร แบ่งพื้นที่เป็น 3 อำเภอ คือ เมือง บ้านบ่อ และกระทุ่มแบน เมืองในมณฑลนครชัยศรี ทั้ง 3 เมือง เป็นเมืองเก่าแก่และเป็นแหล่งชุมชนที่เจริญรุ่งเรือง (นิภาวรรณ เจริญลักษณ์, 2558) ซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...สันนิษฐานว่าน่าจะมีการปลูกส้มโอดั้งแต่เมื่อครั้งเป็นมณฑลนครชัยศรีแต่ดั้งเดิม ซึ่งเมื่อก่อนยังไม่แยกเป็นอำเภอนครชัยศรี อำเภอสามพราน...”

(อดัม โอบุชชัยมพราย, 18 เมษายน 2561)

ซึ่ง นายลือชัย มีกุล ปราชญ์ชาวนวน ยังได้กล่าวเสริมว่า เดิมทีอำเภอสามพรานเป็นอำเภอตลาดใหม่ซึ่งอยู่ในมณฑลนครชัยศรี แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง การยุบตัวมณฑลนครชัยศรีก็แบ่งออกเป็นอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพราน ภายใต้จังหวัดนครปฐม

“...ความเป็นมาของส้มโอนครชัยศรีก็คือก่อนนี้เป็นมณฑลนครชัยศรีตอนที่ยังไม่มีการยุบตัวนครปฐม ก็อำเภอสามพราน ก็ยังเป็นอำเภอตลาดใหม่อยู่ในเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงไป กับมณฑลนครชัยศรีก็ยุบตัวเป็นอำเภอนครชัยศรี อ้อ..ก็จะเปลี่ยนเป็นจังหวัดนครปฐมแทน เพราะฉะนั้นอำเภอสามพรานเนี่ยมันก็อยู่ในมณฑลนครชัยศรี ซึ่งส้มโอก็คือส้มโอของนครชัยศรี ก็คือที่เดียวกัน...”

(ลือชัย มีกุล, 18 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ชื่อส้มโอนครชัยศรี ควรเปลี่ยนมาเรียกว่า “ส้มโอมณฑลนครชัยศรี” เพราะ “มณฑล” คือ 3 อำเภอ ได้แก่พุทธมณฑล สามพราน และนครชัยศรี ดังการให้สัมภาษณ์นายประวิทย์ บุญมี ดังนี้

“...ชื่อส้มโอมนครชัยศรีนี้จริง ๆ ปัจจุบันเราต้องเรียกว่า “ส้มโอมณฑลนครชัยศรี” เพราะคำว่า “มณฑล” คือ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอพุทธมณฑล อำเภอสามพราน และอำเภอนครชัยศรี แต่ตอนที่เราขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้เราก็ไม่ได้นึกถึงตรงนั้น คือเราไปขอขึ้นทะเบียนกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ก่อนหน้า
ท่วม...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

จากการลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริงในปี พ.ศ.2398 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โดยเซอร์ จอห์นเบาว์ริง (Sir. John Bowring) ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนกฎระเบียบการค้าระหว่างประเทศด้วยการสร้างระบบการนำเข้าและส่งออกใหม่ซึ่งผลที่เกิดจากการเปิดประเทศสู่การค้าเสรีคือ การเปลี่ยนจากระบบการแลกเปลี่ยนสินค้ามาเป็นระบบการค้าขายในระบบเงินตรา ต่อมาปี พ.ศ.2441 เมื่อเมืองนครชัยศรีได้กลายเป็นทางเชื่อมเข้าสู่หัวเมืองทางการค้าโดยมีการค้าขายผลผลิตทางการเกษตรและพืชสวนที่สำคัญ ซึ่งขณะนั้นส้มโอของนครชัยศรีเริ่มมีการส่งออกไปขายในหัวเมืองอื่น ๆ ส้มโอมนครชัยศรีจึงเป็นที่รับรู้แก่ผู้บริโภคในวงกว้างทั้งในและต่างประเทศ และในปี พ.ศ.2450 ส้มโอพันธุ์นครชัยศรีมีชื่อเสียงจนได้รับการตอบรับจากตลาดผู้รับซื้อต่างประเทศ (นิภาวรรณ เจริญลักษณ์, 2558)

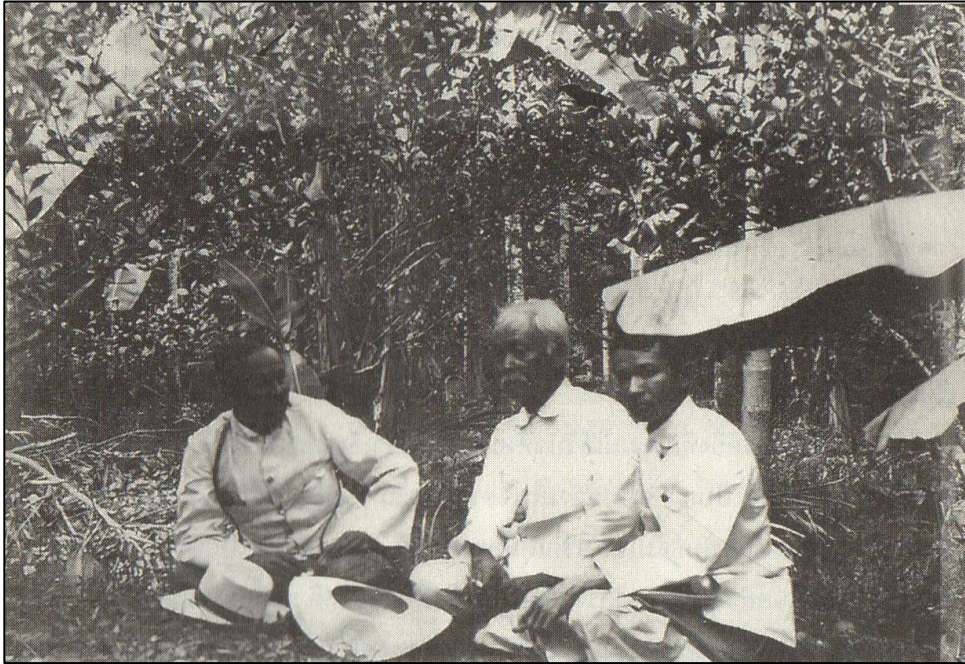
กระทั่งปี พ.ศ.2453 กรมเพาะปลูกอเมริกันได้แจ้งกงสุลอเมริกันเพื่อขอกิ่งส้มโอพันธุ์นครชัยศรีกับกระทรวงเกษตรเพื่อนำไปปลูกในประเทศอเมริกา ซึ่งจากเอกสารดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงค่านิยมชมชอบเรื่องพันธุ์ส้มโอมนครชัยศรี ภายหลังเมื่อกรมเพาะปลูกอเมริกันได้รับกิ่งส้มโอมนครชัยศรีไปปลูกแล้ว ผลปรากฏว่าไม่ประสบความสำเร็จและต้องล้มเลิกโครงการลงเป็นที่สุด (อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล, 2557) ซึ่งประเทศอังกฤษนับเป็นชาติที่สองที่ได้ทำการร้องขอกิ่งส้มโอมนครชัยศรีเพื่อนำไปปลูกในประเทศอาณานิคมของตน เมื่อครั้งนั้นในปี พ.ศ.2456 ทางกระทรวงเกษตรของประเทศไทยได้รับหนังสือจากกรมเพาะปลูกประเทศแอฟริกาตะวันออก ในเรื่องการขอพันธุ์ส้มโอมนครชัยศรีชนิดที่ไม่มีเมล็ดเพื่อนำไปทดลองปลูกจำนวน 12 กิ่ง ที่ตำบล กิสมายู (Kismayu) ริมแม่น้ำยูบา (Juba) เนื่องจากแม่น้ำสายดังกล่าวมีลักษณะคล้ายกับแม่น้ำท่าจีนและเมื่อเวลามีน้ำเค็มหนุนสูงเนื่อง ๆ เช่นกัน ซึ่งรัฐบาลไทยได้เลือกกิ่งพันธุ์ส้มโอมนครชัยศรีจากอำเภอตลาดใหม่ ด้วยวิธีการเพาะชำในถังبيبให้แก่ทางแอฟริกาตะวันออกได้สำเร็จในปีถัดมา จากการทดลองปลูกกิ่งพันธุ์ส้มโอมนครชัยศรีในพื้นที่ดังกล่าวจึงทำให้ทราบว่าส้มโอพันธุ์นครชัยศรีสามารถทนน้ำเค็มได้ หลังปี พ.ศ.2456 เป็นต้นมาส้มโอมกลายเป็นผลไม้ที่มีความสำคัญในเชิงสัญลักษณ์ของชาวนครชัยศรีชัดเจนมากขึ้น (รัฐพล กรธีระธาดา, 2551)

พันธุ์ส้มโอไม่มีเม็ดของนครชัยศรีนั้นมีการเล่าเรื่องจากประวัติศาสตร์ว่า มีที่มาจากชาวสวน 2 คน ชื่อนายเม้ากับนายเน้ย ซึ่งเป็นคนบ้านอ้อม ตำบลบ้านใหม่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ได้ไปนำกิ่งตอนส้มโอจากตำบลบางขุนนนท์ และตำบลราษฎร์บูรณะ ฝั่งธนบุรีมาทดลองปลูก ผลปรากฏว่าได้ผลดีกว่าแหล่งที่ปลูกเดิม ซึ่งส้มโอไม่มีเม็ดแบ่งเป็น 2 ชนิดคือ ผลมีจุกเรียกว่า “ขาวพวง” กับผลกลมแป้นไม่มีจุกเรียกว่า “ขาวแป้น” เฉพาะชนิดขาวพวงนั้นยังแบ่งออกเป็นอีก 3 ชนิด ได้แก่ ขาวหอม ขาวนนท์ และจำปาตะ การปลูกส้มโอไม่มีเม็ดที่ได้ผลดีนั้นอยู่ที่หมู่บ้านอ้อม ริมแม่น้ำท่าจีน ในพื้นที่อำเภอสามพราน ทำให้บางครั้งเรียกกันว่า “ส้มอ้อม” ซึ่งมีการเล่ากันว่าชาวสวนส้มโอบริเวณนี้ เคยนำส้มโอไม่มีเม็ดขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายรัชกาลที่ 5 รัชกาลที่ 6 และรัชกาล 7 ทุกปีมา โดยเมื่อครั้งรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้เสด็จเยือนสวนส้มโอของขุนภักดี ที่เมืองนครไชยศรีไว้ด้วย และเมื่อปี พ.ศ.2493 ชาวนครปฐมยังได้นำส้มโอชนิดนี้ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายแก่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ครั้นเมื่อเสด็จประพาสหัวหินด้วยขบวนรถไฟพระที่นั่ง ณ สถานีรถไฟนครปฐม ด้วยเช่นกัน (อภิรักษ์ ณ เกษมผลกุล, 2557) ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“...ความเป็นมาหรือประวัติศาสตร์ดั้งเดิม จริง ๆ แล้วส้มโอนี้มีปลูกกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ไม่ต่ำกว่าร้อยปีมาแล้ว ซึ่งบางคนก็บอกว่าส้มโอมาจากนนทบุรี บางคนก็บอกว่ามีจุดกำเนิดมาจากอำเภออ้อมใหญ่ ซึ่งก็ไม่มีหลักฐานอะไรที่ปรากฏชัดเจนครับ มีแต่การเล่าเรื่องตั้งแต่ปู่ ย่า ตา ยาย...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

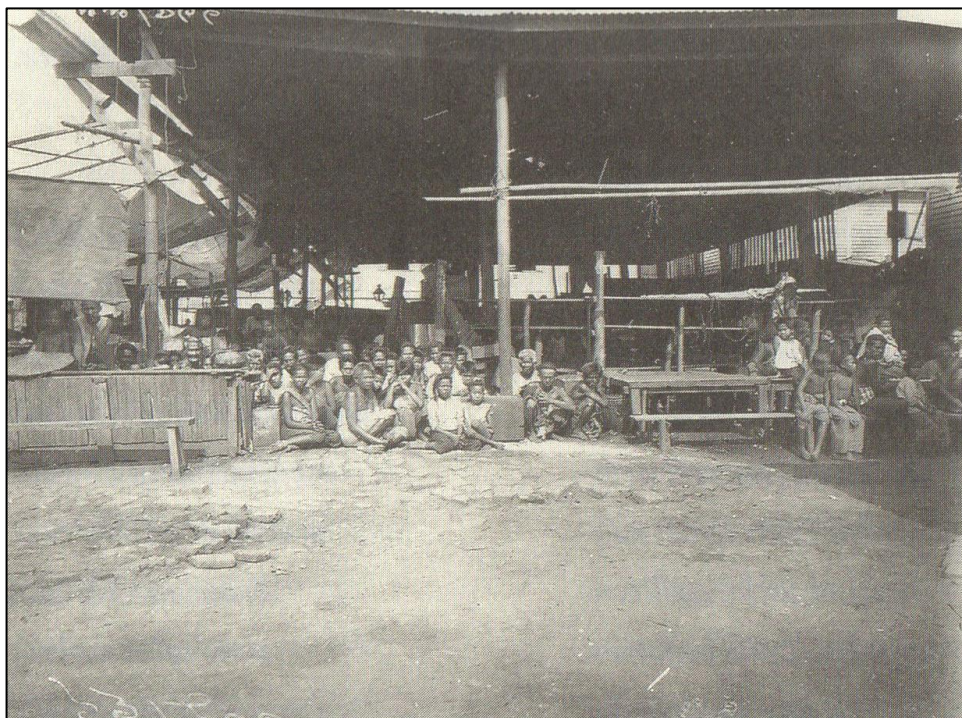

รูปที่ 4 เจ้านายที่ตามเสด็จ รัชกาลที่ 5 แวะพัก ณ สวนส้มโอขุนภักดี เมืองนครไชยศรี
(ที่มา : หนังสือบุญบุชาปีตานุสรณ์ หน้า 26)

รูปที่ 5 ทำนํ้าบ้านขุนภักดี เมืองนครไชยศรี
(ที่มา : หนังสือบุญบุชาปีตานุสรณ์ หน้า 27)

รูปที่ 6 ราษฎรชาวเมืองนครไชยศรีที่มารอรับเสด็จ รัชกาลที่ 5

(ที่มา : หนังสืออนุญาตนาฏเศรษฐี หน้า 27)

ข้อมูลทั่วไปของส้มโอ

ข้อมูลส้มโอทั่วไปมีดังนี้ (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2550)

ส้มโอ (pummelo หรือ shaddock) เป็นผลไม้ ตระกูลส้ม (citrus) มีชื่อวิทยาศาสตร์คือ *Citrus grandis* Osb. อยู่ในวงศ์ Rutaceae ลักษณะผล ส้มโอมีลักษณะผลเป็นผลเดี่ยว (simple fruit) ประเภทเฮสเพริเดียม (hesperidium) รูปร่างกลมโต บางพันธุ์ตรงข้ามมีจุดสูงขึ้นมา ผิวของผล (exocarp) ไม่เรียบ มีต่อมน้ำมันอยู่ทั่วผิวผล เมื่อผลยังอ่อนมีสีเขียว เมื่อแก่จัดเปลี่ยนเป็นสี เขียวอมเหลือง ส้มโอที่มีความเหมาะสมจะพิจารณาจากลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) ผลส้มโอต้องมีปริมาณของแข็งที่ละลายน้ำได้ทั้งหมด (Total Soluble Solids, TSS) หรือที่อนุโลมให้เรียกว่าความหวาน ไม่น้อยกว่า 8 องศาบริกซ์

(2) สีเขียวของผิวผลส้มโอจางลงอย่างน้อยสองส่วนในสามส่วนของผิวทั้งผล มีลักษณะถูกต้องเป็นปกติตามพันธุ์ หรือมองเห็นพื้นที่ระหว่างต่อมน้ำมันที่ปลายผลขยายออกชัดเจน

ภายในผลเป็นช่องๆ แผ่นบาง ๆ สีขาวกั้นเนื้อให้แยกออกจากกัน เนื้อแต่ละส่วนเรียกว่า กลีบ ในแต่ละกลีบมีถุงน้ำหวาน หรือที่เรียกว่า กุ้ง เนื้อส้มโอมีรสหวานหรือหวานอมเปรี้ยว มีเมล็ดฝังอยู่ระหว่างเนื้อมากกว่า 1 เมล็ด

รูปที่ 7 ถุงน้ำหวานในกลีบส้มโอ หรือที่เรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า “กุ่ม”
(ที่มา : สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2550)

รูปที่ 8 ลักษณะของถุงน้ำหวานที่เป็นสีขาวขุ่น แข็ง มีน้ำน้อยหรือแห้งหรือที่เรียกว่า “ข้าวสาร”
(ที่มา : สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2550)

รูปที่ 9 ลักษณะของถุงน้ำหวานที่เป็นข้าวสาร และที่ไม่เป็นข้าวสาร
(ที่มา : สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2550)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลักษณะของส้มโอโดยทั่วไปเป็นดังนี้ (ศูนย์วิจัยพืชยืนต้นและไม้ผลเมืองร้อน, 2561)

ลำต้น ส้มโอจัดเป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง มีลำต้นมักเป็นเหลี่ยมไม่ได้รูปทรงแน่นอน มีทรงต้นสูงประมาณ 5-15 เมตร ทรงพุ่มสวยงาม ภายในทรงพุ่มจะมีกิ่งก้านสาขาแตกออกมากมาย และกิ่งจะโน้มลง กิ่งขณะที่ยังอ่อนจะมีขนสั้นๆ ปกคลุมอยู่ นอกจากนี้ยังมีหนามอ้วนขนาดความยาว 1-5 เซนติเมตร

ใบ มีขนาดใหญ่ แผ่นใบมีความกว้าง 2-12 เซนติเมตรและยาว 5-20 เซนติเมตร มีรูปร่างคล้ายรูปไข่ หรือรูปไข่ยาวๆ หรือรูปโล่ ส่วนของฐานใบแหลมป้านหรือกลม ปลายใบมักมีรอยเว้าเล็กน้อย ก้านใบมีปีกขนาดใหญ่มีลักษณะคล้ายรูปไข่กลับหัวหรือรูปหัวใจกลับค่อนข้างยาว มีความกว้างประมาณ 0.3-7.0 เซนติเมตร ฐานปีกแคบ ปลายปีกรูปหัวใจ

ดอก มีดอกขนาดใหญ่ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-7 เซนติเมตร อาจเกิดบริเวณซอกใบ ลักษณะเป็นดอกเดี่ยวหรือดอกช่อ ช่อดอกมีจำนวน 10-20 ดอก ดอกมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 3-7 เซนติเมตร ดอกประกอบด้วยชั้นของกลีบเลี้ยงมีจำนวน 3-5 กลีบติดกัน ชั้นกลีบดอกมีจำนวน 4-5 กลีบ มีเกสรตัวผู้จำนวน 0-25 อัน เชื่อมติดกันเป็นกลุ่ม 4-5 กลุ่ม ส่วนเกสรตัวเมียจะมีรังไข่ประมาณ 11-16 ช่อง

ผล มีรูปร่างค่อนข้างกลมแบบผลสาลี ผลมีขนาดใหญ่มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10-30 เซนติเมตร ผลอ่อนมีสีเขียว เมื่อแก่จะมีสีเขียวอมเหลืองหรือสีเหลืองทอง เปลือกหนา 1.5-2 เซนติเมตรอ่อนนุ่ม สีเปลือกด้านในเป็นขาวหรือสีชมพูตามลักษณะประจำพันธุ์ เนื้อของแต่ละกลีบจะแยกออกจากกันได้ง่าย ภายในมีน้ำบรรจุอยู่ และมีรสหวานหรือหวานอมเปรี้ยว

เมล็ด มีจำนวนเมล็ดในผลน้อย เมล็ดมีหลายขนาดตั้งแต่ขนาดใหญ่จนถึงเล็กสุด สีขาวเหลือง ผิวเมล็ดจะมีลักษณะเป็นร่องลึก ในเมล็ดเดียวจะเพาะได้เป็นต้นกล้าเพียงต้นเดียวเท่านั้น

พันธุ์ส้มโอและแหล่งผลิตส้มโอ

พันธุ์ส้มโอที่นิยมปลูกเป็นการค้าในประเทศไทย ซึ่งให้ผลผลิตมีคุณภาพมาตรฐานเมื่อปลูกในแหล่งที่เหมาะสมดังนี้ (พิมพ์เพ็ญ พรเฉลิมพงศ์ และนิธิยา รัตนานนท์, 2561)

1) **พันธุ์ขาวทองดี** เป็นส้มโอที่มีแหล่งปลูกสำคัญในภาคกลาง จังหวัดนครปฐม สมุทรสาคร และราชบุรี เริ่มให้ผลผลิตเมื่ออายุ 4 ปีหลังปลูก ออกดอกเดือนมกราคม เก็บเกี่ยวผลผลิตเดือนสิงหาคม-กันยายนของทุกปี ถ้าเป็นทวายจะออกดอกเดือนมิถุนายน เก็บเกี่ยวผลผลิตเดือนมีนาคม-เมษายน ผลกลมแป้น หัวมีจีบเล็กน้อย ขนาดผลปานกลาง เส้นผ่าศูนย์กลางผลประมาณ 14-16 เซนติเมตร เยื่อหุ้มกลีบมีสีชมพูเรื่อๆ เนื้อกึ่งฉ่ำสีชมพูอ่อน รสหวานจัด นิยมบริโภคทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

2) **พันธุ์ขาวน้ำผึ้ง** เป็นส้มโอที่มีแหล่งปลูกเช่นเดียวกับพันธุ์ขาวทองดี แหล่งปลูกสำคัญคือ อำเภอสสามพราน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เริ่มให้ผลผลิตเมื่ออายุ 4 ปีหลังปลูก ออกดอกเดือน ธันวาคม-มกราคม เก็บเกี่ยวผลผลิตเดือนสิงหาคม-กันยายนของทุกปี ผลกลมค่อนข้างสูง ขนาดปานกลาง เส้นผ่าศูนย์กลางของผลประมาณ 17 เซนติเมตรเยื่อหุ้มกลีบสีขาว และเนื้อกึ่งเป็นสีน้ำผึ้ง รสหวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย ให้ผลดก ราคาใกล้เคียงกับพันธุ์ขาวทองดีพันธุ์ขาวแตงกวาเป็นส้มโอที่มีแหล่งปลูกอยู่ทางภาคเหนือตอนล่าง จังหวัดชัยนาท นครสวรรค์ และอุทัยธานี เริ่มให้ผลผลิตเมื่ออายุ 4 ปีหลังปลูก ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ เก็บเกี่ยวผลผลิตเดือนกันยายนของทุกปี ถ้าเป็นทวายจะออกดอกเดือนสิงหาคม เก็บเกี่ยวผลผลิตเดือนมีนาคม ผลกลมแป้น ขนาดปานกลาง เส้นผ่าศูนย์กลางผลประมาณ 14-16 เซนติเมตร เยื่อหุ้มกลีบสีขาว เนื้อกึ่งสีขาวอมเหลือง รสหวานอมเปรี้ยวเล็กน้อยมีราคาสูง

“...พันธุ์ขาวน้ำผึ้งเนื้อเคี้ยวคล้ายน้ำผึ้ง รสชาติก็จะหวานกรอบ ส่วนพันธุ์ทองดี สีชมพูอมส้มรสชาติก็จะหวานฉ่ำอมเปรี้ยวชนิดหน่ยครับ ”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

3) **พันธุ์ชาวพวง** เป็นส้มโอที่มีแหล่งปลูกในภาคกลาง จังหวัดนครปฐม ราชบุรี สมุทรสาคร และปราจีนบุรี เริ่มให้ผลผลิตเมื่ออายุ 4 ปี หลังปลูก ออกดอก และเกี่ยวเก็บผลผลิตช่วงเดียวกับพันธุ์ทองดี ผลกลมสูงเล็กน้อย หัวจุกสูงมีจีบ ขนาดปานกลาง เส้นผ่านศูนย์กลางผลประมาณ 18 เซนติเมตร เยื่อหุ้มกลีบและเนื้อกึ่งขาวอมเหลือง รสหวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย นิยมใช้ในเทศกาลไหว้พระจันทร์ และส่งไปขายต่างประเทศ ราคาค่อนข้างดี

4) **พันธุ์ท่าข่อย** เป็นส้มโอที่มีแหล่งปลูกในภาคเหนือตอนล่าง จังหวัดพิจิตร และพิษณุโลก เริ่มให้ผลผลิตเมื่ออายุ 4 ปีหลังปลูก ออกดอกเดือน มกราคม-กุมภาพันธ์ เก็บเกี่ยวผลผลิตเดือนสิงหาคมถึงกันยายนของทุกปี ถ้าเป็นทวายจะออกดอกเดือนมิถุนายน ให้ผลผลิตเดือน กุมภาพันธ์-มีนาคม ผลกลมสูง หัวมีจีบเล็กน้อย ขนาดปานกลาง เส้นผ่านศูนย์กลางผลประมาณ 15-18 เซนติเมตร เยื่อหุ้มกลีบสีชมพู เนื้อกึ่งสีชมพูอ่อนฉ่ำน้ำรสหวานอมเปรี้ยว มีเมล็ดน้อยหรือเมล็ดลีบ บางผลไม่มีเมล็ด ราคาดีปานกลาง

5) **พันธุ์ท่าข่อยบุญยงค์พิจิตร** เป็นส้มโอพันธุ์แนะนำ ได้จากการคัดเลือกส้มโอท่าข่อยโคลนพันธุ์ดีจากสวนเกษตรกรในเขตอำเภอโพทะเลอำเภอเมือง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร และจังหวัดกำแพงเพชร 19 สวน ได้นำผลผลิตมาตรวจสอบลักษณะภายนอก-ภายใน จำนวน 5 ผล ต่อต้น เพื่อคัดเลือกหาพันธุ์ดี โดยดำเนินการเก็บข้อมูลและติดตามตรวจสอบอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 3 ปี (พ.ศ. 2532 - 2535) พบว่าให้ผลผลิตสูงลักษณะดีเด่น คือ เนื้อมีรสชาติดีกว่าส้มโอพันธุ์ท่าข่อยทั่วไป สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของเขตภาคเหนือตอนล่างได้ดี ให้ผลผลิตสูงถึงประมาณ 180 ผลต่อต้นต่อปี ซึ่งสูงกว่าส้มโอท่าข่อยทั่วไป ที่ให้ผลผลิต 140 ผลต่อต้นต่อปี ผลค่อนข้างโต โดยมีน้ำหนักผลโดยเฉลี่ย 1.53 กิโลกรัม ซึ่งสูงกว่าส้มโอท่าข่อยทั่วไปที่ให้เปอร์เซ็นต์เนื้อ 52.83%

6) **พันธุ์ขาวใหญ่** แหล่งปลูกอยู่จังหวัดสมุทรสงคราม นครปฐม และสมุทรสาคร เริ่มให้ผลผลิตเมื่ออายุ 4 ปีหลังปลูก ออกดอก เดือนธันวาคม-มกราคม เก็บเกี่ยวผลผลิตเดือนสิงหาคม-กันยายน ผลกลมสูง ขนาดปานกลาง เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณประมาณ 14-18 เซนติเมตร เยื่อหุ้มกลีบสีขาวเนื้อกึ่งแห้ง สีขาวอมเหลือง รสหวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย ราคาใกล้เคียงกับพันธุ์ชาวทองดี

7) **พันธุ์ขาวหอม** แหล่งปลูกเช่นเดียวกับพันธุ์ชาวทองดี ปลูกมากที่อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม เริ่มให้ผลผลิตเมื่ออายุ 4 ปีหลังปลูก ออกดอกเดือนธันวาคม-มกราคม เก็บเกี่ยวผลผลิตเดือนสิงหาคม-กันยายนของทุกปี ผลกลม ขนาดปานกลาง เส้นผ่านศูนย์กลางผลประมาณ 12-16 เซนติเมตร เยื่อหุ้มกลีบสีขาว เนื้อกึ่งสีขาวอมเหลือง รสหวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย นิยมบริโภคมาก พันธุ์ขาวแป้นแหล่งปลูกเช่นเดียวกับพันธุ์ชาวพวง เริ่มให้ผลผลิตเมื่ออายุ 4 ปี หลังปลูก ออกดอก และเก็บผลผลิตในช่วงเดียวกับพันธุ์ชาวทองดี ผลกลมแป้น หัวไม่มีจุก แต่มีจีบเล็กน้อย ขนาดเล็ก เส้นผ่านศูนย์กลางผลประมาณ 12-15 เซนติเมตร เยื่อหุ้มกลีบและเนื้อกึ่งสีขาว รสหวานอมเปรี้ยว ให้ผลผลิตสูง ราคาไม่ค่อยสูง

8) **พันธุ์หอมหัดใหญ่** ปลูกมากที่อำเภอหัดใหญ่ จังหวัดสงขลา เริ่มให้ผลผลิตเมื่ออายุ 4 ปี หลังปลูก ออกดอกเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม เก็บเกี่ยวผลผลิตเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม ผลกลมสูงเล็กน้อย ขนาดปานกลาง เส้นผ่านศูนย์กลางผลประมาณ 15 เซนติเมตร เยื่อหุ้มกลีบสีขาวอมชมพูอ่อน เนื้อสีทับทิม หรือชมพูเข้มถึงสีแดง รสหวานอมเปรี้ยว เนื้อกึ่งฉ่ำน้ำแต่แห้ง ราคาดี ส่งออกประเทศสิงคโปร์ และมาเลเซีย

ทั้งนี้ (อำเภอพรรณ ภาดรรณวัฒน์, 2553b)ให้รายละเอียดของพันธุ์ขาวแตงกวา และพันธุ์ทับทิมสยามคือ

9) **พันธุ์ขาวแตงกวา** เป็นอีกพันธุ์ที่มีความสำคัญและนิยมปลูก ซึ่งแหล่งปลูกที่สำคัญคือ อำเภอสุวรรณบุรี อำเภอวัดสิงค์ และอำเภอโมรรมย์ จังหวัดชัยนาท จังหวัดนครสวรรค์ และอุทัยธานี ส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวามีลักษณะผลทรงกลมแบนไม่มีจุก ก้านผลปานถึงเว้าเล็กน้อย ขนาดผลปานกลาง ผิวเปลือกเรียบสีเขียว มีต่อมน้ำมันละเอียด เปลือกหนาปานกลาง เนื้อผลหรือกึ่งนิ่มสีขาวอมเหลืองเปลือกกันค่อนข้างแน่น รสชาติหวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย แห้งกรอบไม่ฉะฉาน แกกกลีบและเนื้อออกได้ง่าย

10) **พันธุ์ทับทิมสยาม** เป็นพันธุ์ส้มโอที่ถือว่ามีศักยภาพอีกพันธุ์ในการตลาด โดยมีแหล่งปลูกสำคัญ คือ นครศรีธรรมราช (บ้านแสงวิมาน ปากพนัง) ซึ่งมีลักษณะประจำพันธุ์ที่เป็นเอกลักษณ์คือ ใบค่อนข้างกว้าง ปลายใบแหลม ใต้ใบมีขนอ่อนนุ่ม ทรงผลกลมมีจุกคล้ายหลอดไฟ ผลมีขนาดใหญ่ หัวจีบ (คล้ายชาวพวง) ผิวผลเรียบมีสีเขียว มีขนอ่อนนุ่มคล้ายกำมะหยี่ปกคลุมทั่วทั้งผล เปลือกบาง หากเก็บเกี่ยวหรือขนส่งไม่ดีจะขำง่าย เปลือกในและผนังกลีบสีชมพูเข้ม เนื้อผลหรือกึ่งมีขนาดปานกลาง สีชมพูเข้มถึงสีแดงเข้มคล้ายทับทิม รสชาติหวานและหอมนุ่ม

พันธุ์ส้มโอ	แหล่งเพาะปลูก	ลักษณะผล	ลักษณะกึ่ง	รสชาติ
ขาวทองดี	- นครปฐม - สมุทรสาคร - ราชบุรี	- ผลกลมแป้น - หัวมีจิบเล็กน้อย - ขนาดปานกลาง	เนื้อกึ่งฉ่ำสีชมพูอ่อน	หวานจัด
ขาวน้ำผึ้ง	- นครปฐม - สมุทรสาคร - ราชบุรี	- ผลกลมค่อนข้างสูง - ขนาดปานกลาง	- เนื้อหุ้มกลีบสีขาว - เนื้อกึ่งเป็นสีน้ำผึ้ง	หวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย
ขาวพวง	- นครปฐม - สมุทรสาคร - ราชบุรี - ปราณบุรี	- ผลกลมสูงเล็กน้อย - หัวจุกสูงมีจิบ - ขนาดปานกลาง	- เนื้อหุ้มกลีบสีขาวอมเหลือง - เนื้อกึ่งเป็นสีขาวอมเหลือง	หวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย
ท่าช้อย	- พิจิตร - พิษณุโลก	- ผลกลมสูง - หัวมีจิบเล็กน้อย - ขนาดปานกลาง	- เนื้อหุ้มกลีบสีชมพู - เนื้อกึ่งเป็นสีชมพูอ่อน - ฉ่ำน้ำ	รสหวานอมเปรี้ยว
ท่าช้อยบุญยงค์พิจิตร	- พิจิตร - กำแพงเพชร	- ผลกลมสูง - หัวมีจิบเล็กน้อย - ขนาดใหญ่	- เนื้อหุ้มกลีบสีชมพู - เนื้อกึ่งเป็นสีชมพูอ่อน - ฉ่ำน้ำ	หวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย
ขาวใหญ่	- สมุทรสงคราม - นครปฐม - สมุทรสาคร	- ผลกลมสูง - หัวมีจิบเล็กน้อย - ขนาดปานกลาง	- เนื้อหุ้มกลีบสีขาว - เนื้อกึ่งเป็นสีขาวอมเหลือง	หวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย
ขาวหอม	- นครปฐม	- ผลกลม - ขนาดปานกลาง	- เนื้อหุ้มกลีบสีขาว - เนื้อกึ่งเป็นสีขาวอมเหลือง	หวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย
หอมหาดใหญ่	- สงขลา	- ผลกลมสูงเล็กน้อย - ขนาดปานกลาง	- เนื้อหุ้มกลีบสีขาวอมชมพู - เนื้อสีทับทิม ชมพูเข้มถึงแดง	หวานอมเปรี้ยว
ขาวแตงกวา	- ชัยนาท - นครสวรรค์ - อุทัยธานี	- ผลกลมแป้น - ไม่มีจุก - ก้นผลป้าน - ขนาดปานกลาง	- เนื้อกึ่งเปื่อยคั้นค่อนข้างแน่น เป็นสีขาวอมเหลือง	หวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย แห้งกรอบไม่ฉ่ำน้ำ
ทับทิมสยาม	- นครศรีธรรมราช	- ผลกลม - มีจุกคล้ายหลอดไฟ - หัวจิบ	- เนื้อหุ้มกลีบสีชมพูเข้ม - เนื้อสีชมพูเข้มถึงแดง	หวานและหอมนุ่ม

ตารางที่ 8 แสดงลักษณะส้มโอพันธุ์ต่าง ๆ

การขยายพันธุ์ส้มโอ

การขยายพันธุ์ส้มโอสามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ การเพาะเมล็ด การติดตา การเสียบกิ่ง และการตอน ทวีศักดิ์ ต้วงทอง (2560) ปัจจุบันชาวสวนนิยมขยายพันธุ์ส้มโอด้วยวิธีการตอน เนื่องจากเป็นวิธีที่ชาวสวนส้มโอมีความชำนาญมาก และมีข้อดีหลายประการ เช่นวิธีการทำง่าย อุปกรณ์หาได้ง่าย ราคาถูก ออกกรากเร็ว ต้นที่ได้ไม่กลายพันธุ์ ให้ผลเร็ว ต้นไม่สูง ทรงต้นเป็นพุ่ม สะดวกในการเข้าไปดูแลรักษา แต่ก็มีข้อเสียคือ อายุไม่ยืน และอ่อนแอต่อโรค

1) อุปกรณ์ที่ใช้ในการตอนกิ่งส้มโอ ได้แก่ มีด ขุยมะพร้าว ถุงพลาสติก และเชือกฟาง

มีด ที่ใช้ในการตอนกิ่งควรเป็นมีดที่คมและสะอาดใช้ในการควั่นกิ่งหลังจากใช้แล้วควรลับและทำความสะอาดอยู่เสมอ เป็นการป้องกันเชื้อโรคที่อาจติดมาจากการควั่นกิ่งส้มโอที่อาจเป็นโรคที่จะแพร่ไปยังต้นอื่น ๆ ต่อไปได้

ขุยมะพร้าว เป็นเศษเหลือของโรงงานทำ เส้นใยมะพร้าวซึ่งได้ทุบกาบมะพร้าวเพื่อนำ เส้นใยไปทำ เบาะนั่งเศษเหลือเหล่านี้เป็นผงๆ มีคุณสมบัติเบาอุ้มน้ำได้ดี และเก็บความชื้นไว้ได้นาน จึงเหมาะที่จะนำมาใช้หุ้มรอยควั่น เมื่อจะใช้ต้องพรมน้ำให้ขุยมะพร้าวมีความชื้นพอเหมาะไม่แฉะและไม่แห้งเกินไป สังเกตได้โดยกำ ขุยมะพร้าวและบีบจะมีน้ำซึมออกมาเล็กน้อย ถ้าให้ขุยมะพร้าวแฉะเกินไปจะทำให้รอยที่ควั่นเนาได้หรือถ้าแห้งไปเมื่อนำ ไปหุ้มรอบควั่นจะทำให้ขุยมะพร้าวแห้งก่อนที่รากจะงอก นำขุยมะพร้าวที่พรมน้ำแล้วบรรจุลงในถุงพลาสติกขนาด 5X8 นิ้ว อันให้แน่นพร้อมกับมัดปากถุงให้แน่นเตรียมไว้ในการตอนต่อไป

ถุงพลาสติกไว้สำหรับบรรจุขุยมะพร้าว ควรใช้ขนาด 5X8 นิ้ว ซึ่งใหญ่พอที่จะใส่ขุยมะพร้าวได้มากพอเพียงสำหรับการงอกของรากส้มโอ ถุงพลาสติกที่ใช้ควรเป็นแบบใส เพราะเมื่อรากงอกออกมาแล้วจะเห็นได้ชัด

เชือกฟางใช้สำหรับมัดปากถุงพลาสติกหลังจากบรรจุขุยมะพร้าวแล้ว กันไม่ให้ขุยมะพร้าวร่วงออกมาจากถุง และกันการระเหยของน้ำที่ใส่ในขุยมะพร้าว

2) ฤดูที่ทำ การตอนกิ่งส้มโอ

การตอนกิ่งไม้ทุกชนิดจะทำ การตอนในฤดูฝน คือตั้งแต่เดือนพฤษภาคมไปจนถึงเดือนสิงหาคม เพราะในระยะนั้นต้นไม้ก้ำ ลังอยู่ในระยะที่ก้ำ ลังเจริญเติบโต ฝนตกบ่อยไม่ต้องเสียเวลาในการรดน้ำให้กับกิ่งตอน

3) การคัดเลือกกิ่งตอน

ก่อนที่จะทำ การคัดเลือกกิ่งส้มโอที่จะตอน ต้องพิจารณาเลือกต้นก่อน เพราะถ้าต้นแม่พันธุ์ที่ใช้ตอนไม่ดีแล้ว กิ่งตอนที่จะทำ ไปปลูกต่อไปก็จะมีผลซึ่งมีหลักในการพิจารณาหลายประการ เช่น

- เลือกต้นแม่พันธุ์ที่ให้ผลแล้ว ซึ่งทำให้สามารถพิจารณาลักษณะที่ดี ๆ ตามมาได้อีกเป็นต้น ต้นที่ให้ผลดกให้ผลสม่ำเสมอ เป็นพันธุ์ดีและมีรสดี
- เลือกจากต้นที่มีความเจริญเติบโต แข็งแรง สังกะสีจากมีการเจริญเติบโตดีกว่าต้นอื่น ๆ

- เลือกจากต้นที่ปราศจากโรคและแมลงรบกวน

เมื่อเลือกได้ต้นที่ดีแล้ว จึงมาทำการคัดเลือกกิ่งที่จะตอน ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ดังนั้นจึงควรเลือกกิ่งตอนดังนี้

- 1) กิ่งที่จะให้ตอนนั้น ต้องเป็นกิ่งพอสลาด คือไม่แก่ ไม่อ่อนเกินไป มีใบยอดคลี่เต็มที และเจริญเติบโตจนเป็นใบแก่แล้ว
- 2) กิ่งที่จะตอนควรจะเป็นกิ่งกระโดงตั้งตรง หรือเอียงเล็กน้อยไม่เป็นกิ่งที่ห้อยเอายอดลงดินเพราะจะทำให้รากที่งอกออกมาเมื่อตัดไปปลูกจะได้กิ่งตอนที่ปลายรากชี้ฟ้า
- 3) เป็นกิ่งที่มีความยาวประมาณ 50-70 เซนติเมตร มีกิ่งแขนงแยกออก 2-3 กิ่ง
- 4) เป็นกิ่งที่เจริญเติบโตแข็งแรงปราศจากโรคและแมลง

“...และส้มโอเนี่ยหลักสำคัญคืออยู่ที่แม่พันธุ์ คือต้นนั้นต้องสมบูรณ์...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

4) วิธีตอนกิ่ง

4.1) เมื่อเลือกได้กิ่งที่สมบูรณ์ตามต้องการแล้วจึงทำ การควั่นกิ่ง การควั่นนั้นให้ควั่นที่ใต้ข้อของกิ่ง การควั่นนั้นให้ควั่นที่ใต้ข้อของกิ่งเล็กน้อย เนื่องจากบริเวณข้อของรากเร็ว และได้รากจำนวนมากรอยควั่นด้านล่างห่างจากรอยควั่นบนเท่ากับความยาวของเส้นวงของกิ่ง

4.2) กรีดที่เปลือกระหว่างรอยควั่นทั้งสองลอกเปลือกตรงรอยควั่นออกส่วนมากแล้วกิ่งที่ลอกเปลือกออกยาก ใช้มีดขูดเยื่อเจริญซึ่งมีลักษณะเป็นเยื่อสีนํ้าออกให้หมดเพื่อป้องกันไม่ให้เยื่อเจริญมาประสานกันต่อได้อีก ซึ่งจะทำให้รากไม่งอก สังเกตได้โดยใช้มือจับดู ถ้าหยาบแล้วแสดงว่าขูดเยื่อเจริญออกหมดแล้ว

4.3) นำถุงขุยมะพร้าวที่เตรียมไว้มาผ่าตรงกลางจากด้านที่มีเชือกมัดถึงก้นถุง

4.4) ใช้มือแหวกขุยมะพร้าวให้แยกออกเป็นร่อง นำไปหุ้มรอยควั่น

4.5) มัดด้วยเชือกฟางให้แน่นอย่างให้ถุงขุยมะพร้าวหมนได้

4.6) หลังจากทำการตอนกิ่งเสร็จแล้ว คอยสังเกตว่ามีมดหรือปลวกเข้าไปทำรังอาศัยอยู่หรือไม่ ถ้ามีให้รีบกำจัดโดยใช้ยาเคมีฉีดพ่นที่ตุ่มตอน หรือถ้าตุ่มตอนมีการชำรุดเนื่องจากมีสัตว์มาทำลาย ก็ให้ทำการซ่อมแซมใหม่ในสภาพปกติแล้วสัปดาห์จะงอกรากหลังจากทำการตอนประมาณ 1 เดือน

5) การตัดกิ่งตอน

ส่วนการตัดกิ่งนั้นจะตัดเมื่อไรให้สังเกตจากรากที่งอกออกมา โดยจะทำการตัดได้เมือ รากที่งอกออกจากกิ่งตอนเป็นสีน้ำตาลและมีรากสีขาวแตกออกมาอีกที่จึงจะตัดได้ เพราะรากฝอยหรือรากสีขาวนั้นเป็นรากดูดอาหาร ควรตัดกิ่งตอนในตอนเย็นเพราะเป็นระยะที่ใบหยุดการคายน้ำ กิ่งจะไม่เหี่ยวหรือเฉาได้ง่าย ควรตัดใบและกิ่งที่มีมากเกินไปทิ้งบ้าง เพื่อป้องกันการระเหยของน้ำแช่กิ่งตอนในน้ำให้น้ำท่วมตุ่มตอน สัก 1-2 ชั่วโมง จึงไปชำ ต่อไป

6) ระยะเวลาปลูก

เนื่องจากต้นส้มโอที่ใช้ปลูกกันส่วนมากได้จากกิ่งตอน จึงมีทรงพุ่มไม่กว้างมากนัก ดังนั้นถ้าปลูกในสภาพที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์ดีอาจมีระยะระหว่างต้นและระหว่างแถว ประมาณ 8X8 เมตร แต่ถ้าปลูกในสภาพที่ดินไม่อุดมสมบูรณ์เท่าไรนัก หรือที่ที่มีระดับน้ำใต้ดินสูงอาจปลูกให้มีระยะระหว่างต้นและระหว่างแถวประมาณ 6X6 เมตร ดังนั้นในพื้นที่ 1 ไร่ จะสามารถปลูกส้มโอได้ประมาณ 25 – 40 ต้น

การตอนกิ่งส้มโอ	รายละเอียด
อุปกรณ์ที่ใช้	มีด, ขุยมะพร้าว, ถุงพลาสติก, เชือกฟาง
ฤดูที่ทำ	ฤดูฝน ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม - สิงหาคม
การคัดเลือกกิ่ง	<ul style="list-style-type: none"> - เลือกต้นแม่พันธุ์ที่ให้ผลแล้ว ให้ผลดกสม่ำเสมอ เป็นพันธุ์ที่ดี มีการเจริญเติบโตแข็งแรง ปราศจากโรคและแมลงรบกวน - กิ่งที่เลือกต้องไม่แก่ไม่อ่อนเกินไป มีใบยอดคลี่เต็มที่และเจริญเติบโตเป็นใบแก่แล้ว - กิ่งเป็นกิ่งกระโดงตั้งตรง หรือเอียงเล็กน้อย - กิ่งมีความยาวประมาณ 50-70 เซนติเมตร มีกิ่งแขนงแยกออก 2-3 กิ่ง
วิธีการตอนกิ่ง	<ul style="list-style-type: none"> - ทำการควั่นกิ่งใต้ข้อของกิ่งเล็กน้อย รอยควั่นด้านล่างห่างจากรอยควั่นบนเท่ากับความยาวของเส้นวงของกิ่ง - กรีดเปลือกระหว่างรอยควั่นทั้ง 2 - ลอกเปลือกตรงรอยควั่นออก - ใช้มีดขูดเยื่อเส้น ๆ ออกให้หมด โดยการใช้มือจับดูถ้าหายเส้นแสดงว่าขูดเยื่อออกหมดแล้ว - ผ่าถุงขุยมะพร้าวตรงกลางจากด้านที่มีเชือกมัดถึงก้นถุง - แหวกขุยมะพร้าวให้เป็นร่อง นำไปหุ้มรอยควั่น
การตัดกิ่งตอน	<ul style="list-style-type: none"> - ให้สังเกตจากรากที่งอกออกมา โดยทำการตัดได้เมื่อรากที่งอกออกจากกิ่งตอนเป็นสีน้ำตาลและมีรากสีขาวแตกออกมาอีกที - ควรตัดกิ่งตอนในตอนเย็นเพราะเป็นระยะที่ใบหยุดการคายน้ำ กิ่งจะไม่เหี่ยวหรือเฉาง่าย - แخذกิ่งตอนในน้ำให้ท่วมตุ้มตอนประมาณ 1-2 ชั่วโมง จึงนำไปชำต่อไป
ระยะปลูกกิ่งตอน	<ul style="list-style-type: none"> - ถ้าปลูกลงในดินที่สมบูรณ์ดี ระยะระหว่างต้นและระหว่างแถว ประมาณ 8x8 เมตร - ถ้าปลูกลงในดินที่ไม่สมบูรณ์ ระยะระหว่างต้นและระหว่างแถว ประมาณ 6x6 เมตร

ตารางที่ 9 แสดงการขยายส้มโอพันธุ์ด้วยการตอนกิ่ง

ส่วนที่ 2 ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีของชุมชนในอำเภอนครชัยศรี และสามพราน

2.1 ความเป็นมาของการประกอบอาชีพจากอดีตสู่ปัจจุบัน

2.1.1 สภาพพื้นที่และอาชีพในอดีต

พื้นที่เขตอำเภอนครชัยศรี และสามพราน ในอดีตส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นา และเมื่อเวลาผ่านไปเกษตรกรจึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยนจากการทำนาเป็นการทำสวนด้วยการปลูกพืชล้มลุก เช่น แตงกวา พริก มะเขือ แตงโม ส้ม เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ดังนี้

“...สมัยก่อนพื้นที่เป็นท้องนาปลูกข้าว จากนั้นก็มีการเปลี่ยนจากนาไปปลูกพืชล้มลุก ก็มีหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา พืชล้มลุก พริกนี้เยอะแฉนั้นปลูก พริก แตงโม แล้วก็มาส้ม ส้มเขียวหวานก็เยอะ...”

(ปรีชา มรกฏจินดา, 24 เมษายน 2561)

2.1.2 จุดเริ่มต้นในการทำสวนส้มโอ

การทำสวนส้มโอของเกษตรกรชาวสวนนั้นเป็นการรับทอดต่อมาจากรุ่นพ่อแม่ ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ส่วนที่ทำสวนส้มนี้ก็ทำมาตั้งแต่รุ่นเตี่ยแล้ว แล้วก็ทำต่อมาประมาณน่าจะ 30 กว่าปีแล้ว พ่อเตี่ยเสียก็รับทอดต่อมา...”

(เฉลียว หวานชะเอม, 2 พฤษภาคม 2561)

นอกจากนี้ยังมาจากความตั้งใจในการที่จะเปลี่ยนอาชีพจากการทำนาเป็นการทำสวน เนื่องจากการทำนาสมัยก่อนสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เพียงปีละครั้งคือในเดือนสิบสอง ซึ่งเป็นช่วงอากาศเย็นและหน้าน้ำหลากทำให้การเก็บเกี่ยวเป็นไปด้วยความลำบาก ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ลุงทำสวนส้มโอมาตั้งแต่ปี 2512 ก็ทำมาประมาณ 60 กว่าปีแล้ว ซึ่งที่ทำสวนเนี่ยจริง ๆ แล้วตอนอายุเกิน 20 ปี ก็เริ่มมีความคิดแล้วว่าเวลาทำนาครั้งก่อนเนี่ยทำครั้งเดียว เวลาเกี่ยวก็จะเกี่ยวข้าวเดือนสิบสอง สิบสองนี้น้ำก็มา เวลาลงไปเกี่ยวข้าวนี้ น้ำแค่กันข้าง แค่เข้าข้าง และบางทีน้ำค้ำมันกระโชกน้ำค้ำมันเยอะ แล้วเวลาเกี่ยวข้าวไป 10 กว่าวันเนี่ยมือก็ทะลุ กำ ๆ ๆ ไปเนี่ยทุกวัน ๆ มือลิกวันละหน่อย ๆ ทะลุ พอทะลุมันก็แหยง เลือดก็ออก กำแล้วก็เลือดออกก็เอาผ้าพลาสติกมาพัน ๆ ๆ หนาวก็

หนาว นึกในใจว่าจะเลิกทำนาให้ได้แต่พ่อแม่ก็ไม่ยอม พอช่วงอายุ 27-28 ปี ที่นี้พ่อแม่ก็อายุมากแล้ว 60 กว่า เค้าก็หยุดทำนาแล้วปล่อยให้เรามาทำต่อ ก็ขออนุญาต เค้าก็ให้ไว้ 15 ไร่ที่นี้ที่นี้... ”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนพื้นที่นามาเป็นสวน เกษตรกรชาวสวนค่อย ๆ พัฒนาพื้นที่ที่ละน้อย จากนั้นเมื่อเห็นว่าการปลูกส้มโอสร้างรายได้ที่ดีจึงเพิ่มพื้นที่ในการปลูกของต้นจนเต็มพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ดังนี้

“...ที่นี้มาทำสวนเนี่ย เริ่มจากบรรพบุรุษของลุงเป็นชาวสวน ชาวนาที่นี้ตั้งแต่ดั้งเดิม ตอนเล็ก ๆ ก็ช่วยกันทำสวนทำนา...ที่มีอยู่เดิมทีก็มีบริเวณเนี่ยนิดหน่อย ประมาณ 8 ไร่ จากนั้นก็ซื้อเพิ่ม ญาติพี่น้องมาขายบ้างอะไรบ้าง...หลังจากเกษียณเราก็งมาทำดูประมาณ 6-7 ปี พอล้มดีแล้วก็ปลูกส้มเต็มพื้นที่ 30 ไร่...”

(บุญชูบ ป๋อวิ, 30 เมษายน 2561)

2.1.3 แหล่งเพาะปลูกที่สำคัญ

แหล่งเพาะปลูกส้มโอ นครชัยศรีที่สำคัญ คืออำเภอสามพราน โดยตำบลที่มีการปลูกกันมาก ได้แก่ ตำบลบางเตย ตำบลทรงคนอง ตำบลท่าตลาด และตำบลไร่ชิง สำหรับอำเภอนครชัยศรี ตำบลที่มีการปลูกกันมาก ได้แก่ ตำบลดอนแฝก ตำบลห้วยพลู ตำบลจิวราย และตำบลไทยवास ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ดังนี้

“...ตำบลที่ปลูกส้มโอของอำเภอสามพรานหลัก ๆ มีอยู่ 4 ตำบล คือ ไร่ของ ทรงคนอง ท่าตลาด แล้วก็บางเตย ของอำเภอนครชัยศรีก็ตำบลดอนแฝก ห้วยพลู จิวราย ที่ไทยवास แต่ที่นครชัยศรีนี้มีไม่มาก ... ”

(ปรีชา มรกฏจินดา, 24 เมษายน 2561)

2.1.4 สายพันธุ์ที่นิยมปลูก

ในอดีตเกษตรกรชาวสวนมีการปลูกส้มโอพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ขาวพวง ทองใหญ่ ขาวน้ำผึ้ง ขาวแป้น ขาวจีบ ขาวหอม ขาวทับทิม ทองดี ซึ่งพันธุ์ขาวพวงเป็นที่นิยมกันมาก โดยเฉพาะคนจีนเนื่องจากขาวพวงจะมีลูกขึ้นมาซึ่งมีลักษณะที่ดีเหมือนกับว่าทำอะไรก็จะงอกเงย แต่เมื่อเริ่มมีการส่งพันธุ์ทองดีและพันธุ์ขาวน้ำผึ้งออกไปขาย จึงทำให้ผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศหันมานิยมใน

รสชาติมากกว่าพันธุ์ข้าวพวง ซึ่งราคาของพันธุ์ทองดีและขาวน้ำผึ้งสูงกว่าพันธุ์ข้าวพวง ทำให้ปัจจุบันเกษตรกรชาวสวนจึงนิยมปลูกพันธุ์ขาวน้ำผึ้ง และพันธุ์ทองดี

“...สมัยตา ยายของผมที่ปลูกก็เป็นพวกพันธุ์ทองดี ขาวแป้น ขาวทับทิม...ซึ่งสมัยก่อนนี้ก็จะมีส่วนพันธุ์มากมายเลย สมัยเมื่อ 40-50 ปี ก่อนก็จะมีมีการปลูกพันธุ์ข้าวพวง พันธุ์ขาวแป้น ขาวจีบ ขาวทับทิม ขาวหอม แล้วตอนหลังถึงจะมีพันธุ์ทองดีเข้ามาและขาวน้ำผึ้งก็ตามมาทีหลัง ซึ่งสมัยก่อนนี้ข้าวพวงเค้านิยมมาก ซึ่งคนจีนบอกว่าข้าวพวงนะเค้ามีปลูกขึ้นมาเหมือนกับว่าทำอะไรก็จะงอกเงยเค้าก็เลยชอบข้าวพวง แต่ปัจจุบันนี้ตลาดจะนิยมพันธุ์ทองดี และขาวน้ำผึ้ง 2 สายพันธุ์นี้ ซึ่ง 2 สายพันธุ์นี้เป็นที่นิยมของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ ส่วนพวกข้าวพวง ขาวแป้น ขาวจีบ ขาวหอมต่าง ๆ ที่พูดถึงเนี่ยราคาไม่ดีและรสชาติเค้าเปรี้ยวมากเกินไปทำให้ตลาดของผู้บริโภคในและต่างประเทศไม่นิยมกัน”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

2.1.5 สภาพการค้าขายและดำเนินการในอดีต

ในอดีตกว่า 30 ปี เกษตรกรใช้เส้นทางทางน้ำเพื่อทำการค้าขาย การขายส้มโอจะทำการขายควบคู่ไปกับกล้วยหอม โดยพ่อค้าจะนำเรือมารับซื้อโดยจะนำสินค้าขึ้นบรรจุที่ท่าพุทธรงคนอง ดอนหวาย ซึ่งราคาส้มโอจะอยู่ที่ผลละ 15-16 บาท ดังคำให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวนดังนี้

“เมื่อประมาณปี พ.ศ.2526 เนี่ย ส้มโอขาวพวงเนี่ยจะเอามาส่งกันที่ตลาดท่าช้างคือทิพย์โพธิ์แก้ว ก็จะมาขายตรงนั้น ส้มโอขาวพวงผมจำได้ว่าผลละ 5 บาท พอปี พ.ศ. 2526 เนี่ย ส้มนี้มันเริ่มส่งออกต่างประเทศ ก็จะมีพ่อค้ามารับ มันจะขายควบคู่ไปกับกล้วยหอม กล้วยหอมจะขายเป็นเครือเครือละ 16 บาท ส้มโอผลละ 15-16 บาท ปรากฏว่าในปีนั้นส้มโอนครชัยศรีคือส้มขาวพวงเนี่ยเป็นที่ติดใจของชาวต่างประเทศ จากลูกละ 10 บาท ขึ้นไปเป็น 15 บาท ...ประมาณเดือนกันยายน ผมจำได้เมื่อปี 2526 เนี่ย จะประมาณวันที่ 4 กันยายนจะต้องเตรียม สมัยนั้นยังไม่มีทางรถเกาะลัดอี่แทนต้องใช้เรือ ก็จะมาขึ้นที่ ท่าพุทธรงคนอง ดอนหวาย ขึ้นปีแรกขึ้นที่วัดท่าพุทธรงก่อนเรือทุกลำจะมาขึ้นเพื่อจะมาบรรจุแล้วส่งไป”

(พนม ศรีสนิท, 18 เมษายน 2561)

2.1.6 สภาพการค้าขายและดำเนินการในปัจจุบัน

ปัจจุบันผลผลิตส้มโอที่ได้ของเกษตรกรชาวสวนส่งออกต่างประเทศ ได้แก่ ใต้หวัน มาเลเซีย เป็นต้น ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ของมส่งออกไปใต้หวัน และ มาเลเซีย”

(พนม ศรีสนิท, 18 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ พ.ท.บุญชู ปัลวิ ปราชญ์ชาวสวนยังกล่าวเสริมว่าค่านิยมของต่างชาติจะชอบพันธุ์ทองดี และพันธุ์ขาวน้ำผึ้ง โดยคนจีนมักนิยมทองดี ส่วนญี่ปุ่น และอเมริกาจะชอบขาวน้ำผึ้ง ซึ่งเกษตรกรชาวสวนยังไม่สามารถผลิตให้ทันตามความต้องการของตลาดได้

“...ค่านิยมของต่างชาติเนี่ยจะเอาทองดี ขาวน้ำผึ้ง ซึ่งพันธุ์ขาวน้ำผึ้งเนี่ยจะหวานแต่คนจีนจะไม่ชอบเท่าไร เพราะเค้าจะชอบอมเปรี้ยวแล้วก็สีแดง ๆ แต่อเมริกา ญี่ปุ่น เค้าจะชอบขาวน้ำผึ้ง ซึ่งเราก้ยังไม่สามารถผลิตให้ทันความต้องการของเค้าได้ เพราะเค้าต้องการเยอะ ...”

(บุญชู ปัลวิ, 30 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ราคาของพันธุ์ทองดีต่อผลอยู่ระหว่าง 60-100 บาท และพันธุ์ขาวน้ำผึ้งต่อผลอยู่ระหว่าง 80-120 บาท ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“.... ทองดีราคาก็ไม่แน่นอนราคาปัจจุบันอยู่ระหว่าง 60 – 100 บาท ขาวน้ำผึ้ง ก้อยู่ที่ 80-120 บาท อันนี้คือราคาลงทั้งในประเทศและต่างประเทศครับ...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

2.1.7 การปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ของเกษตรกรชาวสวน

ระยะเวลาการปลูกส้มโอจนทำการเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ใช้เวลา 4-5 ปี ดังนั้น เพื่อให้พื้นที่เกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นการสร้างรายได้ช่วงระหว่างรอเก็บผลผลิต เกษตรกรจึงมีการปลูกพืชแซมจำพวกพืชล้มลุกที่สามารถเก็บเกี่ยวได้นานและหมุนเวียนได้ถึงปี เช่น มะเขือ แตงกวา ฝรั่ง มะนาว หมากรวม มะพร้าว กลัวยหอม เป็นต้น และเมื่อต้นส้มโอพุ่มใหญ่ขึ้นเกษตรกรชาวสวนยังสามารถปลูกบวบได้อีก ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...เมื่อพื้นที่การทำนาก็หายไป แล้วการทำสวนส้มโอต้องใช้เวลาถึง 5 ปีถึงจะเริ่มออกลูก ถ้าเป็นก่อนก็เอาไว้ไม่ได้เพราะจะทำให้ต้นโทรมเร็วก็ต้องเอาไว้ในเกณฑ์ 4-5 ปี ประมาณนี้ ซึ่งในระหว่างนั้นเราก็ปลูกพืชล้มลุกเพื่อไม่ให้เสียพื้นที่...ที่นี้ก็หันมาปลูกมะเขือ มะเขือปลูกที่จะเก็บได้เป็นปี...เราก็เลยจับประเด็นได้ว่าต้องเอาพืชที่มันเก็บได้นานและหมุนเวียนได้ถึงปีอย่างนี้เราจะอยู่ได้ ถึงตอนแพงเราก็เจอถูกเราก็เจอพอถึงตอนล้นมีลูกเราก็ต่อยอด ปีที่ 4 พุ่มส้มจะเริ่มใหญ่มาปลูกล้มลุกจะไม่ค่อยได้แล้ว ถ้าใครขยันหว่าง ๆ ยังมีอยู่ก็ปักไม้ตามหว่าง ๆ ปลูกบวบ บวบมันขึ้นไปหาแสงได้อันนั้นก็ได้กินพออยู่ได้ ส้มโอก็เหมือนฝากไว้ก่อนเดี๋ยวงวดหน้าถึง 5 ปีค่อยว่ากัน เราก็ค่อย ๆ ทำมา ก็ดีขึ้นตามลำดับ...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ พ.ท.บุญชู ปัตถวิ ปราชญ์ชาวสวนยังได้กล่าวอีกว่า ลักษณะการปลูกพืชแซมเพื่อเป็นพืชหมุนเวียนเป็นวิธีการทำเกษตรแบบที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงแนะนำไว้ว่าไม่ควรปลูกพืชเชิงเดี่ยว ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ลุงก็ศึกษาเรื่องทำยังไงถึงจะได้เงินมา ก็มีพืชที่สามารถปลูกแซมไปได้ เช่น มะนาว หนาม มะพร้าว อะไรพวกนี้ ซึ่งชาวบ้านเค้าไม่ได้ศึกษา คือเป็นพืชที่ให้คุณต่อกันแล้วยังได้เงินด้วย ซึ่งเป็นพืชหมุนเวียน เพราะในหลวงรัชกาลที่ 9 ท่านก็บอกว่าอย่าปลูกพืชเชิงเดี่ยว...สำหรับลุงปลูกส้มตรงกลางแล้วฝรั่งอยู่ข้าง ๆ หว่างกลางข้าง ๆ 2 ข้างเนี่ย เพราะฝรั่งเป็นรายได้ดี เดือนนึงได้แสนกว่าที่ลุงทำอยู่เนี่ย ฝรั่งพันธุ์แป้นกับกิมจู 2 อย่างนี้ก็ใช้ได้เลย ที่ว่าทำให้มีรายได้ขึ้นมา เราก็เลยสามารถปลูกบ้านได้ เพราะโลหนึ่ง 30 บาทเนี่ย วันละสองพันโล 30 วันไม่มีวันหยุดเก็บอยู่อย่างเนี่ย...”

(บุญชู ปัตถวิ, 30 เมษายน 2561)

ข้อมูลความเป็นมา	รายละเอียด
สภาพพื้นที่และอาชีพในอดีต	พื้นที่เขตอำเภอนครชัยศรี และสามพราน ในอดีตส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นา และเมื่อเวลาผ่านไปเกษตรกรจึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยนจากการทำนาเป็นการทำสวนด้วยการปลูกพืชล้มลุก เช่น แตงกวา พริก มะเขือ แตงโม ส้ม เป็นต้น
จุดเริ่มต้นในการทำสวนส้มโอ	การทำสวนส้มโอเป็นการรับทอดต่อมาจากรุ่นพ่อแม่ และจากความตั้งใจในการที่จะเปลี่ยนอาชีพจากการทำนาเป็นการทำสวน เนื่องจากการทำนาก่อนสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เพียงปีละครั้งคือในเดือน 12 ซึ่งเป็นช่วงอากาศเย็นและหน้าน้ำหลากทำให้การเก็บเกี่ยวเป็นไปได้ด้วยความลำบาก โดยการปรับเปลี่ยนพื้นที่นาเป็นสวนเกษตรกรชาวสวนจึงพัฒนาพื้นที่ที่ละน้อย จากนั้นเมื่อเห็นว่าการปลูกส้มโอส่งรายได้ที่ดีจึงเพิ่มพื้นที่ในการปลูกของตนจนเต็มพื้นที่
แหล่งเพาะปลูกที่สำคัญ	แหล่งเพาะปลูกส้มโอ นครชัยศรีที่สำคัญ คืออำเภอสามพราน โดยตำบลที่มีการปลูกกันมาก ได้แก่ ตำบลบางเตย ตำบลทรงคนอง ตำบลท่าตลาด และตำบลไฉฉิง สำหรับอำเภอ นครชัยศรี ตำบลที่มีการปลูกกันมาก ได้แก่ ตำบลดอนแฝก ตำบลห้วยพลู ตำบลจรัญราย และตำบลไทยवास
สายพันธุ์ที่นิยมปลูก	ในอดีตเกษตรกรชาวสวนมีการปลูกส้มโอพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ขาวพวง ทองใหญ่ ขาวน้ำผึ้ง ขาวแป้น ขาวจิบ ขาวหอม ขาวทับทิม ทองดี ซึ่งพันธุ์ขาวพวงเป็นที่นิยมกันมาก โดยเฉพาะคนจีน เนื่องจากขาวพวงจะมีลูกขึ้นมาซึ่งมีลักษณะที่ตีเหมือนกับว่าทำอะไรก็จะออกเลย แต่เมื่อเริ่มมีการส่งพันธุ์ทองดีและพันธุ์ขาวน้ำผึ้งออกไปขาย จึงทำให้ผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศหันมานิยมในรสชาติมากกว่าพันธุ์ขาวพวง ซึ่งราคาของพันธุ์ทองดีและขาวน้ำผึ้งสูงกว่าพันธุ์ขาวพวง ทำให้ปัจจุบันเกษตรกรชาวสวนจึงนิยมปลูกพันธุ์ขาวน้ำผึ้ง และทองดี
สภาพการค้าขายและดำเนินการในอดีต	ในอดีตกว่า 30 ปี เกษตรกรใช้เส้นทางทางน้ำเพื่อทำการค้าขาย การขายส้มโอจะทำการขายควบคู่ไปกับกล้วยหอม โดยพ่อค้าจะนำเรือมารับซื้อโดยจะนำสินค้าขึ้นบรรจุที่ ท่าพูด ทรงคนอง ดอนหวาย ซึ่งราคาส้มโอจะอยู่ที่ผลละ 15-16 บาท
สภาพการค้าขายและดำเนินการในปัจจุบัน	ปัจจุบันผลผลิตส้มโอที่ได้ของเกษตรกรชาวสวนส่งออกต่างประเทศ ได้แก่ ใต้หวัน มาเลเซีย เป็นต้น ซึ่งค่านิยมของต่างชาติจะชอบพันธุ์ทองดี และพันธุ์ขาวน้ำผึ้ง โดยคนจีนมักนิยมทองดี ส่วนญี่ปุ่น และอเมริกาจะชอบขาวน้ำผึ้ง ซึ่งเกษตรกรชาวสวนยังไม่สามารถผลิตให้ทันตามความต้องการของตลาดได้ ซึ่งปัจจุบันราคาของพันธุ์ทองดีต่อผลอยู่ระหว่าง 60-100 บาท และพันธุ์ขาวน้ำผึ้งต่อผลอยู่ระหว่าง 80-120 บาท
การปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ของเกษตรกรชาวสวน	ระยะเวลาการปลูกส้มโोजนทำการเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ใช้เวลา 4-5 ปี ดังนั้น เพื่อให้พื้นที่เกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นการสร้างรายได้ช่วงระหว่างรอเก็บผลผลิต เกษตรกรจึงมีการปลูกพืชแซมจำพวกพืชล้มลุกที่สามารถเก็บเกี่ยวได้นานและหมุนเวียนได้ถึงปี เช่น มะเขือ แตงกวา ฝรั่ง มะนาว หอมกานพลู มะพร้าว กล้วยหอม เป็นต้น และเมื่อต้นส้มโอพุ่มใหญ่ขึ้นเกษตรกรชาวสวนยังสามารถปลูกบวบได้อีก ซึ่งลักษณะการปลูกพืชแซมเป็นพืชหมุนเวียนเป็นวิธีการทำเกษตรแบบที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงแนะนำว่าไม่ควรปลูกพืชเชิงเดี่ยว

ตารางที่ 10 แสดงความเป็นมาของการประกอบอาชีพจากอดีตสู่ปัจจุบัน

2.2 คุณลักษณะและความเหมาะสมของพื้นที่

2.2.1 การขึ้นทะเบียน “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI: Geographical Indication)”

ส้มโอนครชัยศรีได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือ GI (Geographical Indication) กับกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ในปี พ.ศ.2548 ใน 3 อำเภอคือ อำเภอสามพราน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอพุทธมณฑล โดยพันธุ์ส้มโอที่ได้ขึ้นทะเบียน ได้แก่ พันธุ์ทองดี และพันธุ์ขาวน้ำผึ้ง ดังคำให้สัมภาษณ์ของประธานวิสาหกิจชุมชนส้มโอนครชัยศรี และปราชญ์ชาวนวน ดังนี้

“ปัจจุบันส้มโอนครชัยศรีเราได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือ GI 3 อำเภอ ได้แก่ สามพราน นครชัยศรี และพุทธมณฑล ที่เราขึ้นทะเบียนบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ 2 สายพันธุ์คือ ทองดี กับขาวน้ำผึ้ง พันธุ์ขาวน้ำผึ้งครับ”
(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ นายทิม ไทยทวี ปราชญ์ชาวนวน ยังกล่าวเสริมว่าส้มโอนครชัยศรีได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นตัวแรกของประเทศไทย ซึ่งส้มโอจากชัยนาท อัมพวา และที่อื่น ๆ ได้ทำการจดกันในเวลาต่อมา ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...สมัยก่อนที่ลุงให้ข้อมูลส้มโอนครชัยศรี สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ เป็นตัวแรกของประเทศไทย ...ซึ่งจดสิทธิบัตรไปเมื่อปลายปี 48 เดือนกันยายน ต่อจากนั้นมาก็จะมีแถวชัยนาท แถวอัมพวา แถวอะไรต่ออะไรก็จดต่อกันเรื่อย ๆ แต่ของเรานี้เป็นตัวแรกของประเทศไทย คือลุ่มน้ำนครชัยศรี...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

2.2.2 เอกลักษณะเฉพาะของส้มโอนครชัยศรี

เอกลักษณ์และจุดเด่นของส้มโอนครชัยศรีคือไม่เหนียว ไม่แข็งกระด้าง กรอบนุ่ม ๆ ซึ่งจุดเด่นด้านรสชาติของส้มโอนครชัยศรี คือ ไม่ขม ไม่เปรี้ยว คือไม่เปรี้ยวแบบเซ็ดฟัน และไม่ขมไม่ซ่า กัดริมฝีปาก ดังคำให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...รสชาติส้มโอของเราเนี่ยอร่อย คือไม่เหนียว ไม่แข็งกระด้าง จะกรอบนุ่ม ๆ... จุดเด่นของเราเนี่ยทั้ง 3 อำเภอ หรือของนครปฐมดีกว่า จะไม่ขม ไม่เปรี้ยว คือไม่

เปรี้ยวแบบเซ็ดฟัน และไม่ขมไม่ซ่ากัตรีมฝีปาก เพราะถ้าเป็นของที่อื่นเนี่ยกินคำแรกพอได้ พอคำที่ 2 ที่ 3 จะมึนสขมแล้วจะซ่ากัตรีมฝีปากแบบยิบ ๆ ที่ริมฝีปาก และอีกอันคือเนื้อกัณกินแล้วจะนุ่ม ๆ กรอบพอดี ๆ ไม่เหนียว ไม่แข็งกระด้าง...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบความหวานความฉ่ำระหว่างส้มโอบนครชัยศรีและส้มโอบนพื้นที่อื่นแล้วนั้น ส้มโอบนครชัยศรีได้รับการยอมรับว่าเป็นส้มโอที่ดีที่สุด ดังการให้สัมภาษณ์ของนายอุดม โอบุญชัยมพราย ดังนี้

“...เท่าที่ไปศึกษาดูงาน ยกตัวอย่างเช่นจังหวัดสมุทรสงครามมีส้มโอขาวใหญ่ ซึ่งขาวใหญ่มีลูกใหญ่ เนื้อเยอะ แต่รสชาติเรื่องความหวานความฉ่ำสู้ส้มโอบนครชัยศรีไม่ได้ ทางสมุทรสงครามได้ให้การยอมรับว่าส้มโอที่ดีที่สุดอยู่ที่นครปฐม...”

(อุดม โอบุญชัยมพราย, 18 เมษายน 2561)

2.2.3 คุณลักษณะพื้นที่

จากลักษณะพื้นที่ตั้งเป็นที่ราบลุ่มทำให้ได้รับน้ำจากแม่น้ำนครชัยศรีที่ไหลลงมา มากกว่าที่ดอน ซึ่งที่ดอนมักจะปลูกพืชได้ไม่ดีเพราะแร่ธาตุสารอาหารน้อย ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวนา ดังนี้

“...แต่ก่อนแม่น้ำเนี่ยมันจะไหลลงมากกว่าไหลขึ้น จะไหลลง แร่ธาตุสารอาหารต่าง ๆ เนี่ยมันก็จะมา มาจากข้างบนลงมา เกษตรกรก็เอาน้ำขึ้นไปใช้ในการเกษตร ก็ทำให้ได้รับแร่ธาตุสารอาหารจากแม่น้ำเนี่ยเป็นส่วนใหญ่ ทำให้พืช ผักผลไม้ที่เกษตรกรอยู่ริมแม่น้ำเนี่ยจะปลูกได้ดี ดีที่เขาเรียกว่าทางลุ่มทางดอน ทางดอนเนี่ยปลูกอะไรก็มันไม่ค่อยดีเพราะว่าแร่ธาตุสารอาหารมันน้อย ที่นี้เป็นที่ลุ่มเขาก็นิยมปลูก คือปลูกส้มแล้วมันได้ดี...”

(ลือชัย มีกุล, 18 เมษายน 2561)

นายทิม ไทยทวี ยังได้กล่าวอีกว่า เมื่อถึงหน้าน้ำหลากทำให้พาตะกอนดินมาทับถมจนเป็นที่ต้นเขินทำให้สามารถใช้พื้นที่ในการทำเกษตรได้ เนื่องจากพื้นดินเป็นดินที่มีธาตุอาหารสูงเป็นผลมาจากการทับถมของอินทรีย์วัตถุตั้งแต่ครั้งที่เคยเป็นทะเลเก่ามาก่อน ซึ่งตะกอนดินที่ทับถมจะกลายเป็นดินเหนียว สิ่งที่น่าสนใจได้ว่าบริเวณพื้นที่ดังกล่าวเคยเป็นทะเลเก่าคือการพบเจอทรายและ

เปลือกหอยเป็นแนวเมื่อทำการขุดดินเลนลึกลงไปประมาณ 2-3 เมตร ในบริเวณฝั่งหน้าตลาดน้ำดอนหวาย

“...เมื่อก่อนนครชัยศรีเป็นที่ราบลุ่ม พอถึงหน้าน้ำ น้ำก็หลาก พอน้ำหลากมา เชื้อนก็ยังไม่มีการขุดดินมาทับถมจนเป็นที่ตื้นเขินแล้วทำกินได้ แล้วสิ่งที่พิสูจน์ได้ก็คือเวลานี้ฝั่งดินเลนฝั่งหน้าตลาดน้ำดอนหวายฝั่งตรงข้ามนั้น ขุดลึกไปประมาณ 2-3 เมตรก็จะเจอทรายกับเปลือกหอยเป็นแนวเป็นแถว นั่นคือเป็นพื้นทะเลเก่า ซึ่งก็ยังมีหลักฐานอยู่ ไฟฟ้าบอกว่าขุดหลุมฝั่งนั้นทิ้งค้างคืนไม่ได้หลุมมันยุบลงไปเลยเพราะทราย...แล้วตะกอนดินที่ทับถมเนี่ยก็จะกลายเป็นดินเหนียวไม่ใช่ทรายเพราะทรายลอยมาไม่ได้ ซึ่งเมื่อกลายเป็นดินเหนียวก็จะสะสมสารอาหารไว้ครบถ้วน...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่า คุณภาพของดิน น้ำ และสภาพภูมิอากาศ เป็นปัจจัยสำคัญในการปลูกส้มโอ ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวนา ดังนี้

“...ส้มโอเนี่ยปัจจัยหลักก็คืออยู่ที่คุณภาพของดินเป็นหลัก ตัวสำคัญเลยดินกับน้ำนี้ ส่วนอากาศ ภูมิอากาศแถวนี้มันก็เหมือนกันในภาคนี้แต่ภาคอื่นไม่รู้ ว่าจะไปสัมภาษณ์ตำบลไหนปลูกไม่ได้เพราะอะไรเพราะดิน เพราะดินไม่ดี เกี่ยวกับดิน สมัยก่อนมันจะมีตะกอนทับถมอินทรีย์วัตถุสูงทั้งนั้นที่อยู่ในชายน้ำ ตำบลที่อยู่ไปไกล ๆ ปลูกไม่ได้ผล ที่ปลูกได้ผลจะอยู่แถวทรงคนอง บางเตย ไร่ชิง ซึ่งแถว ๆ ริมน้ำเหมือนเป็นทะเลเก่าและทับถม สภาพดินมันเหมาะสม ...”

(ปรีชา มรกฏจินดา, 24 เมษายน 2561)

ในส่วนของสภาพความเหมาะสมของพื้นที่ในการปลูกส้มโอนั้น ชาวบ้านเรียกว่า “ดินดำ น้ำฉ่ำ” หรือ “น้ำไหล ทรายมูล” คือ การมีสภาพดินที่ไม่แฉะ มีน้ำไหลตลอด ดังที่นาย ประวิทย์ บุญมี ได้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ที่เกาะลัดดีแค้น 4 ตำบลเนี่ยเหมือนมีแม่น้ำล้อมรอบมันจะทำให้ “ดินดำ น้ำฉ่ำ” หรือ “น้ำไหล ทรายมูล” คือจะมีน้ำไหลตลอด แล้วก็ไม่มีทับถมเรื่อย ๆ ทำให้แร่ธาตุในดินอุดมสมบูรณ์...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ ช่วงประมาณเดือนสี่ เดือนห้า น้ำที่ไหลมาจะมีความเค็มชนิดน้อยหรือที่เรียกว่า “น้ำกร่อย” ส่งผลให้ต้นส้มโอเจริญเติบโตได้ดี และทำให้รสชาติของส้มโอหวานและเนื้อนุ่ม ดังการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...พื้นที่ตรงนี้ลุงดูแล้วว่าเหมาะที่สุดคือการปลูกส้มโอ รสชาติส้มโอที่เนี้ยใช้ได้ เพราะน้ำเค็ม ส้มโอเนี้ยต้องการน้ำเค็มที่เป็นน้ำกร่อยไม่ใช่ น้ำเค็มเลย...พอก่อนนี้สักประมาณเดือนสี่ เดือนห้า เนี้ยน้ำจะกร่อย กร่อยมากก็จะไปถึงแถวนครชัยศรี จนเกือบถึงบางเลน ตัวนี้ความเค็มก็พอดี ๆ และทำให้ดินตรงนี้มีความอุดมสมบูรณ์ในการปลูกส้มโอเพราะเค้าชอบให้มีความเค็มชนิด ๆ ถ้าไม่เค็มเลยรสจะเปรี้ยวเนื้อก็จะไม่นุ่ม...”

(บุญชู ปัลวิ, 30 เมษายน 2561)

นายบุญชู ปัลวิ ปราชญ์ชาวสวน ยังกล่าวเสริมอีกว่าเมื่อน้ำเหนือหลากมาท่วมในพื้นที่ยังได้นำธาตุอาหารจากทางไหลเขาที่ไหลลงมาตามแม่น้ำ ปิง วัง ยม น่าน สู่มแม่น้ำเจ้าพระยา ผ่านเข้าแม่น้ำสุพรรณ มาทับถมไว้ทำให้พื้นดินดีอีกด้วย ดังคำให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“... เพราะดินในนี้มันมีน้ำเค็มมาแล้วน้ำเหนือหลากมาก็จะมาท่วมที่สวนเรา สมัยก่อนมันก็จะเอาพวกตะกอนอะไรต่ออะไรมาตกค้างอยู่ที่ดินเพราะเอาธาตุอาหารมาทางไหลเขาทางอะไรเนี้ยมาเยอะเลย แล้วก็ไหลมาตามแม่น้ำตั้งแต่ ปิง วัง ยม น่าน แล้วก็มาเจ้าพระยา ไหลเข้ามาแม่น้ำสุพรรณนี้ สมัยเราเล็ก ๆ ก็จะมาท่วมบ้านเราทำให้พื้นดินเราดีเอาพวกธาตุอาหารมาทับถมไว้ให้เรา...”

(บุญชู ปัลวิ, 30 เมษายน 2561)

2.2.4 องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาคุณลักษณะและความเหมาะสมของพื้นที่

สภาพภูมิอากาศที่ร้อนชื้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้รสชาติส้มโอ นครชัยศรีไม่เหมือนกับที่อื่น ซึ่งหากอากาศเย็น จะทำให้รสชาติของส้มโอขม ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...แล้วเกี่ยวกับอากาศร้อนชื้น ทำให้รสชาติของส้มโอจะไม่เหมือนกับที่อื่น... อากาศที่ร้อนชื้นจึงทำให้ส้มโอ นครชัยศรีรสดีที่สุดในโลก แม้ของอัมพวาจะมีตะกอนดินทับถมเหมือนกันกับเราแต่รสชาติของเค้ายังมีขมนิด ๆ เพราะอากาศเค้าเย็นกว่า เนื่องจากเค้าอยู่ใกล้ทะเลก็เลยหนาวกว่าเรา”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

ในส่วนของลักษณะสภาพดินที่เป็นดินทรายหรือดินภูเขา ก็เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้รสชาติของส้มโอหอมเช่นกัน ดังการให้สัมภาษณ์ของ นายประวิทย์ บุญมี ดังนี้

“...ส้มโอเนี่ยเค้าชอบพื้นที่ชุ่มชื้น คือไม่ได้ชุ่มแฉะหรือชุ่มฉ่ำ และก็ชอบดินเหนียวในอำเภอสามปราชญ์ พุทธมณฑล นครชัยศรี เนี่ยเป็นดินเหนียว แต่เมื่อใดที่เป็นดินทรายหรือดินภูเขารสชาติของส้มโอจะหอม... รสชาติส้มโอที่เปรี้ยวยังแก้ได้ ภูมิปัญญาคือการใช้เกลือโรย...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

และนายประวิทย์ บุญมี ยังกล่าวอีกว่าหากรสชาติของส้มโอเปรี้ยว ภูมิปัญญาที่เกษตรกรชาวสวนใช้คือ การโรยเกลือเพื่อทำให้รสชาติหวานขึ้น ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...รสชาติส้มโอที่เปรี้ยวยังแก้ได้ ภูมิปัญญาคือการใช้เกลือโรย...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ พ.ท.บุญชู ปัตวิ ได้กล่าวเสริมอีกว่าต้นส้มโอจะชอบดินที่มีค่าความเค็มไม่เกิน 3 ซึ่งถ้ามากกว่านี้จะทำให้โทษต่อรากของต้นส้มโอ ดังนั้นเกษตรกรชาวสวนจึงควรตรวจเช็คค่า PH และค่าความเค็มของดินก่อนการหว่านเกลือ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ส้มโอเนี่ยชอบดินเค็มแต่ไม่เค็มเกินไป คือต้องดูค่า PH ว่าเป็นเท่าไรแล้วดูความเค็มอยู่ค่าไม่เกิน 3 เนี่ยส้มโอจะชอบ ...ชาวบ้านบางคนก็จะเอาเกลือหว่านไปที่โคนต้นซึ่งอันตรายอยู่เพราะเราไม่รู้ค่าของดินว่ามีความเค็มอยู่ที่เท่าไร เป็นกรดเป็นด่างอยู่ที่เท่าไร ...เราก็มีการเอาดินไปตรวจที่กรมวิชาการเกษตร กำแพงแสน และที่กรุงเทพฯ 2 ที่ เราเลยได้รู้ว่าความเค็มดินอย่าให้เกินนี้เพราะจะให้โทษต่อรากส้ม เราก็เลยพัฒนากันเรื่อยมา...”

(บุญชู ปัตวิ, 30 เมษายน 2561)

คุณลักษณะและความเหมาะสมของพื้นที่	รายละเอียด
การขึ้นทะเบียน “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์”	ส้มโอนครชัยศรีได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือ GI (Geographical Indication) กับกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ในปี พ.ศ.2548 ใน 3 อำเภอคือ อำเภอสามพราน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอพุทธมณฑล โดยส้มโอนครชัยศรีที่ได้ขึ้นทะเบียน ได้แก่ พันธุ์ทองดี และพันธุ์ชวาน้ำผึ้ง
เอกลักษณ์เฉพาะของส้มโอนครชัยศรี	เอกลักษณ์ของส้มโอนครชัยศรีคือไม่เหนียว ไม่แข็งกระด้าง กรอบนุ่ม ๆ ซึ่งจุดเด่นด้านรสชาติของส้มโอนครชัยศรี คือ ไม่ขม ไม่เปรี้ยว คือไม่เปรี้ยวแบบเข็ดฟัน และไม่ขมไม่ซ่ากัดริมฝีปาก จนได้รับการยอมรับว่าส้มโอนครชัยศรีเป็นส้มโอที่ดีที่สุด
คุณลักษณะพื้นที่	<p>พื้นที่ตั้งเป็นที่ราบลุ่มทำให้ได้รับน้ำจากแม่น้ำนครชัยศรีที่ไหลลงมามากกว่าที่ตอนเมื่อถึงหน้าน้ำหลากทำให้พาตะกอนดินมาทับถมจนเป็นที่ดินชั้นดี พื้นดินเป็นดินที่มีธาตุอาหารสูงเป็นผลมาจากการทับถมของอินทรีย์วัตถุตั้งแต่ครั้งที่เคยเป็นทะเลเก่ามาก่อน สิ่งที่น่าสนใจได้ว่าเป็นบริเวณพื้นที่ดังกล่าวเคยเป็นทะเลเก่าคือการพบเจอทรายและเปลือกหอยเป็นแนวเมื่อทำการขุดดินเลนลึกลงไปประมาณ 2-3 เมตร ในบริเวณฝั่งหน้าตลาดน้ำดอนหวาย</p> <p>สภาพความเหมาะสมของพื้นที่ในการปลูกส้มโอชาวบ้านเรียกว่า “ดินดำ น้ำฉ่ำ” หรือ “น้ำไหล ทรายมูล” คือ การมีสภาพดินที่ไม่แฉะ มีน้ำไหลตลอด ซึ่งประมาณเดือนสี่ เดือนห้า น้ำที่ไหลมาจะมีความเค็มดินน้อยหรือที่เรียกว่า “น้ำกร่อย” ทำให้ต้นส้มโอเจริญเติบโตได้ดี ส่งผลต่อรสชาติและความนุ่มของเนื้อส้มโอ</p> <p>เมื่อเวลาน้ำเหนือหลากมาท่วมในพื้นที่ยังได้นำธาตุอาหารจากทางไหล่เขาที่ไหลลงมาตามแม่น้ำ ปิง วัง ยม น่าน สู่มแม่น้ำเจ้าพระยา ผ่านเข้าแม่น้ำสุพรรณ มาทับถมไว้ทำให้พื้นดินดี</p>
องค์ความรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1) สภาพภูมิอากาศที่ร้อนชื้นทำให้รสชาติส้มโอนครชัยศรีไม่เหมือนกับที่อื่น ซึ่งหากอากาศเย็น หรือลักษณะสภาพดินเป็นดินทรายหรือดินภูเขาจะทำให้รสชาติของส้มโอขม 2) ถ้าส้มโอมีรสเปรี้ยวเกษตรกรชาวสวนจะให้การโรยเกลือเพื่อทำให้รสชาติหวานขึ้นได้ 3) ต้นส้มโอจะชอบดินที่มีค่าความเค็มไม่เกิน 3 ซึ่งถ้ามากกว่านี้จะให้โทษต่อรากของต้นส้มโอ ดังนั้นเกษตรกรชาวสวนจึงควรตรวจเช็คค่า PH และค่าความเค็มของดินก่อนการหว่านเกลือ

ตารางที่ 11 แสดงคุณลักษณะและความเหมาะสมของพื้นที่

2.3 ภูมิปัญญาในการทำสวนส้มโอ

2.3.1 ที่มาขององค์ความรู้

เกษตรกรสวนส้มโอต้องมีใจรักและรู้จักภูมิปัญญา รวมถึงต้องมีการสังเกต ดึงการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ภูมิปัญญาของท้องถิ่นเนี่ย ถ้าหากว่าปลูกที่ที่ไม่ใช่ก็ไม่เวิร์คครับ คือเราต้องรู้จักภูมิปัญญา จะต้องปลูกยังไงให้เหมาะกับพื้นที่ที่เราอยู่ เราต้องมีใจรัก แล้วก็ต้องสังเกต...”

(พนม ศรีสนิท, 18 เมษายน 2561)

องค์ความรู้ที่ได้มาของเกษตรกรชาวสวนส่วนหนึ่งมาจากการศึกษาในภาคปฏิบัติจากการเรียนรู้ด้วยตัวเองอันมาจากการสังเกต การทดลอง การติดตาม เช่น การศึกษาทดลองเพื่อพัฒนาหัวเชื้อจุลินทรีย์เข้มข้นในการช่วยย่อยสลายเศษซากพืชที่อยู่ในดินทำให้ดินโปร่งตัวและร่วนซุย เป็นต้น ดึงการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ลุงชอบศึกษา ลุงยังเคยไปถามที่ สวทช. เลย์ว่าตัวจุลินทรีย์ที่เค้าเอามาเรียนเอามาศึกษากันเนี่ยเอามาจากไหน เค้าบอกเอามาจากป่า เอามาแล้วก็มาคัดแยก คัดเอาตัวดีไว้ ลุงก็ศึกษาต่อโดยซื้อตำรามาอ่านบ้างอะไรบ้าง...คนที่จะเรียนรู้เนี่ยต้องเข้าสวนตลอดไป ดู ไปสังเกต คอยแก้ซึ่งแก้แล้วก็ต้องตามผลด้วย ไหนจะโรคแมลงเดี๋ยวนี้ก็มีแปลก ๆ มาให้เราแก้ยุ่งเรื่อย ๆ...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

นอกจากนี้เกษตรกรยังมีวิธีการศึกษาหาความรู้ด้วยการไปดูวิธีการจากผู้อื่นเป็นต้นแบบ เช่น การปลูกต้องปลูกครั้งละกี่ต้น วิธีการทำอย่างไร เป็นต้น ซึ่งต้องการเอาใจใส่และสังเกต เพราะทุกอย่างคือการเรียนรู้ ดึงการให้สัมภาษณ์ของนายเฉลียว หวานชะเอม ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ก็ไปศึกษาเอาจากที่มีที่ปลูกด้วยกันก็ทางเนี่ย ทางแถวสามพรานเค้าปลูกก่อนไง ก็จะมีคนอายุ 80 กว่าปลูกก่อนคนหนึ่ง ไปปลูกตามกัน ก็ไปเอากิ่งจากแถวสามพราน ก็ไปสวนเขาไป เอากิ่งไปดูว่าเขาปลูกครั้งเท่าไร ทำยังไง... มันก็เรียนรู้ไป

เองนั่นแหละ ก็มันอยู่ที่ว่าเราดูแลเอาใจใส่แค่นั้นแหละ ต้องสังเกตต้นเป็น ต้องสังเกตแมลงอะไรทุกอย่าง ทุกอย่างคือการเรียนรู้...”

(เฉลิม หวานชะเอม, 2 พฤษภาคม 2561)

สำหรับการศึกษาคณาจารย์ของเกษตรกรชาวสวน มาจากการค้นคว้าตามแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ ตำรา เอกสาร การสอบถามจากผู้รู้ เช่น การให้น้ำต้องให้ปริมาณเท่าใด การให้ปุ๋ยหรืออาหารเสริมกับต้นส้มโอต้องให้เมื่อใดและอย่างไร เพื่อให้ต้นส้มโอสามารถเจริญเติบโตและให้ผลผลิตที่ดี เป็นต้น ซึ่งเกษตรกรแต่ละคนก็จะมีเทคนิคแตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมในพื้นที่ของตน ดังคำให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...วิธีการปลูกของชาวสวนก็จะคล้าย ๆ กัน แต่จะมีเทคนิคเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ต่างกันไป ซึ่งขึ้นอยู่กับวิธีการสังเกตของแต่ละคนและต้องดูเลย เพราะถ้าคนที่จะทำส้มจริง ๆ ต้องดูภาคปฏิบัติกับวิชาการควบคู่กันไป เช่น สัปดาห์ที่ 1 ต้องให้น้ำยังไง ให้ปุ๋ยอะไร ให้อะไรบ้าง ก็ต้องเอาตำรามาดู ไล่เป็นสัปดาห์ถึงจะได้ผล และต้องติดตามอย่างต่อเนื่อง ส้มออกดอกวันที่เท่าไร ส้มหนึ่งเดือนจะออกดอกนับเป็น 4 สัปดาห์ สัปดาห์ที่ 5 เราจะทำอะไร ก็เอาหนังสือมาดูช่วยได้มากเลย เหมือนเป็นคัมภีร์ แล้วก็จะมีบอกว่าช่วงเวลานี้จะเริ่มมีแมลงเข้ามากินแล้ว แมลงจะเป็นอะไร เพราะดอกส้มเป็นดอกหอม ปลูกพร้อมกันทุกที่แมลงจะมา...”

(บุญชู ปัญญะ, 30 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ นายทิม ไทยทวี ได้กล่าวเสริมอีกว่าการสร้างสัมพันธ์ภายในกลุ่มชุมชนเกษตรกรชาวสวนด้วยกันเช่นการมีสภากาแฟ ยังเป็นช่องทางในการแบ่งปันข่าวสารในการอัพเดทข้อมูลและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันจะทำให้ได้ประโยชน์ต่อการทำสวนส้มโออีกด้วย ดังคำให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ที่ดีที่สุดคือถ้ามีสภากาแฟ คือตอนเช้า ๆ ไปกินกาแฟก็คุยกัน มีปัญหาอะไรก็จะคุยกันได้ประโยชน์ด้วยกันทั้งคู่”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

2.3.2 ภูมิปัญญาการปลูกและการดูแลส้มโอ

1) การยกทรง

การปลูกส้มโอในประเทศไทยสมัยก่อนมักจะปลูกเป็นพีชไร่ ซึ่งความรู้เบื้องต้นในการปลูกส้มโอแบบยกทรงที่ทำกันอยู่ในปัจจุบันนั้น ได้รับต้นแบบมาจากชาวจีนครั้งสมัยรัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 5 ซึ่งการยกทรงสวนก็เพื่อป้องกันน้ำขังเวลาฝนตกซึ่งเรียกว่า “ดินระบายน้ำ”

“...ส้มโอ ต้นแบบที่ปลูกก็คือคนจีน การปลูกยกทรง ธรรมดาคนไทยเราเนี่ยที่ปลูกทั่ว ๆ ไปจะปลูกเป็นพีชไร่ ทีนี้นักวิชาการเขาไปค้นประวัติมาว่าคนจีนเนี่ยเอาการยกทรงมาปลูก ต้นแบบ ทีนี้ส้มโอนครชัยศรีที่มีชื่อทุกวันนี้คนจีนเขามาปลูก คนจีนรู้จักวิธียกทรงยกทรงสูง การยกทรงสวนเนี่ยเวลาฝนตกน้ำจะไปขัง มันจะไหลลงระบาย เขาเรียกว่าดินระบายน้ำ ก็ส้มโอที่เกิดที่นครชัยศรีเป็นต้นแบบ ของส้มโอ นครชัยศรีก็คือคนจีนเป็นผู้นำมา อันนี้ก็มาประมาณสมัย ร.4 - ร.5...”

(พนม ศรีสนิท, 18 เมษายน 2561)

ทั้งนี้การปลูกยกทรงสามารถทำให้เกษตรกรชาวสวนจำกัดระดับน้ำที่มีได้ ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...สวนสูงเป็นการปลูกแบบยกทรง ซึ่งแถวบ้านเราเนี่ยปลูกยกทรงจะได้ผลดีกว่า เพราะน้ำมีทั้งปี จำกัดระดับน้ำได้...”

(บุญชู ปัตถวี, 30 เมษายน 2561)

ซึ่งระยะความลึกของร่องจากข้างบนลงข้างล่าง อย่างน้อย 70 เซนติเมตร เพื่อให้รากส้มสามารถหยั่งลงไปได้เพราะถ้าน้อยกว่านี้รากจะขึ้นมาข้างบน

“...ส้มโอเนี่ยหลังร่องจนถึงข้างล่างเนี่ย อย่างน้อยควรจะ 70 เซนติเมตร ขึ้นไป ให้รากส้มสามารถหยั่งลงไปได้ ถ้าน้อยกว่านั้นก็ขึ้นมาข้างบน แล้วธาตุอาหารข้างบนจะมีน้อยถ้าข้างล่างน้ำจะมี...”

(บุญชู ปัตถวี, 30 เมษายน 2561)

จากที่ปราชญ์ชาวสวนได้กล่าวข้างต้น นายทิม ไทยทวี ได้กล่าวเสริมว่า หากหลังร่องเตี้ยจะทำให้ฉ่ำน้ำซึ่งทำให้ต้นส้มโอตายได้ ดังนั้นควรยกระดับท้องร่องขึ้นมาสูงนิดหนึ่งซึ่งควรเป็นความสูงที่ประมาณ 2 เมตร ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...แต่ท้องร่องเนี่ยควรจะเป็น 2 เมตร ท้องร่อง 2 เมตรเนี่ยดินจะไปมากนิดหนึ่ง ยกกระดับหลังร่องขึ้นมาสูงนิดหนึ่ง ถ้าแคบ ๆ เนี่ยหลังร่องก็จะเตี้ยแล้วน้ำจะฉ่ำเสร็จอีก คือมันต้องให้สมลักษณะของเค้า...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

สำหรับระยะความกว้างหลังร่องควรอยู่ที่ 6 เมตร โดยวัดเอาไว้ 5 เมตร และ 1 เมตร ซึ่งอีก 1 เมตรเอาไว้เป็นชานรองรับดินเมื่อเวลาดินทลายลงมาจะได้ไม่ต้องคอยไปลอกเลน ซึ่งจะทำให้หลังร่องมีลักษณะมนสโบลลงไป ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ในระหว่างร่องที่ยกร่องดินเหนียวเนี่ยส่วนมาร่องนี้ก็ประมาณกว้างซอก 5 เมตร เวลาทำสวนยกร่องหลังร่องเนี่ยวัดเอาไว้ 5 เมตร พอ 5 เมตรเนี่ยข้างหนึ่งก็ขุดเอาไว้ 1 เมตรเอาไว้วางดินเอาไว้เป็นชานเวลาดินทลายลงมาเพื่อรองรับดินเมื่อนั้นดินก็ลงท้องร่องเลย ต้องคอยไปลอกเลนกันอีก แล้วต่อไปเนี่ยขอบก็จะเลื่อน ๆ แล้วจะสโบลเนี่ยลงไป...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

วิธีการยกร่องสมัยก่อนนี้เรียกว่า “ตั้งหุ่น” โดยหลังร่องจะมีลักษณะเป็นเหมือนหลังเต่าคือมน ๆ ทั้งนี้หากการยกระดับหลังร่องเตี้ยเกินไปจะทำให้น้ำฉ่ำส่งผลให้เกิดผลเสียกับต้นส้มโอได้ ดังการให้สัมภาษณ์นายประวิทย์ บุญมี ดังนี้

“...หลังร่องอยู่ประมาณ 6 เมตร แล้วหลังร่องจะเป็นหลังเต่าคือมน ๆ สมัยก่อนเรียกว่า “ตั้งหุ่น...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

ในส่วนของระยะความกว้างระหว่างร่องควรมีระยะไม่ควรเกิน 1.20 เมตร มิฉะนั้นจะทำให้เกิดการตื่นเงินของดินที่เกิดจากการพังทลายของดินจากการรดน้ำและเวลาฝนตก ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ความกว้างของท้องร่องอย่าให้กว้างกว่า 1.20 เมตรเพราะต่อไปดินมันจะพังทลาย รดน้ำฝนตกดินก็จะหล่นลงไปเรื่อย ๆ...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

สำหรับการจำกัดน้ำเมื่อทำการยกร่องนั้น นายประวิทย์ บุญมี ยังได้กล่าวว่า วิธีดำเนินการด้วยการปรับระยะความลึกของร่อง คือ หากต้องการน้ำเยอะและหลังร่องสูงต้องทำการตัดลงไปประมาณ 1.70 เมตร เพื่อน้ำจะได้ไหลลงร่อง ซึ่งหากดินทลายแล้วท้องร่องเกิดการตื้นเขินวิธีแก้ไขทำได้โดยทำการ “เฉ่งโคน” หรือ “ตูดเลน” แล้วนำดินขึ้นมาไว้หลังร่องซึ่งวิธีการดังกล่าวสามารถให้แร่ธาตุอาหารแก่ต้นส้มโออีกด้วย

“...ถ้าต้องการน้ำเยอะและหลังร่องสูงพื้นที่คุณต่ำคุณก็ต้องตัดลงไปถึง 1.70 เมตร เพื่อจะได้มีน้ำลงร่องและหนีน้ำเวลาฝนตก... พอเห็นว่าดินทลายแล้วตื้นเขินขึ้นมา ก็ทำการ “เฉ่งโคน” แต่เดี๋ยวนี้ใช้เครื่องมือเค้าเรียก “ตูดเลน” ก็เอาขึ้นมาไว้หลังร่องเพื่อเอามาไว้เป็นแร่ธาตุอาหารให้กับผลไม้...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

2) แนวการลงต้นส้มโอในแปลงสวน

เมื่อทำการเตรียมแปลงสวนเรียบร้อยแล้ว แนวการลงต้นส้มโอสามารถทำได้ 2 แบบ คือการปลูกแบบแถวเดียวและการปลูกแบบสลับฟันปลา ซึ่งการปลูกแบบแถวเดียวจะเหมาะกับร่องส่วนที่ไม่ใหญ่โดยการปลูกตรงกลางร่อง แต่หากร่องสวนใหญ่จำเป็นต้องปลูกแนวสลับฟันปลาเพื่อให้ดินเกิดการระบายน้ำที่ดีและจะทำให้รากไม่แฉะและเน่า โดยระยะห่างระหว่างแถวควรจะห่างประมาณ 5 เมตร ทั้งนี้เพื่อให้พุ่มไม้มาชนกันเร็วขึ้นเนื่องจากอากาศที่ร้อนมากกว่าอดีต ดังคำให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...เวลาลงต้นเนี่ยพื้นดินของสวนเป็นดินเหนียวหรือดินอะไรก็แล้วแต่ถ้าจะปลูกให้มันสวยต้องปลูกเป็นแถว แถวเดียวไม่ต้องยักฟันปลา ถ้าปลูกข้างก็ต้องยักฟันปลาหน่อยนึง ที่นี้ทำไมถึงปลูกข้างเพราะว่าถ้าร่องมันใหญ่เนี่ยดินเหนียวนี้การคายน้ำไม่ดี ปลูกข้างร่องมันคายน้ำได้ดี รากมันจะไม่แฉะรากจะไม่ค่อยเน่า แต่ถ้าปลูกแบบนี้แต่ร่องไม่ใหญ่ก็ปลูกตรงกลางได้ ถ้าร่องใหญ่ความชื้นในดินมันเยอะเดี๋ยวจะมีปัญหา แล้วจังหวะการปลูกของมันก็คือระหว่างแถวเนี่ย 5 เมตร เมื่อก่อนปลูก 6 เมตรเพราะแต่

ก่อนแต่ยังไม่ค่อยร้อน แต่ตอนนี้แดดมันร้อนจัดต้องการทรงพุ่มให้มาชนกันเร็วชนิดนี้ เพื่อให้แดดมันไม่ตกถึงพื้นซึ่งจะบรรเทาความร้อนได้ก็เลยเอา 5 เมตรต่อต้น...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

3) การลงต้นส้มโอเพื่อเพาะปลูก

ในการนำต้นส้มโอเพื่อลงดินปลูกนั้น นายทิม ไทยทวี ได้กล่าวถึงวิธีการปลูกแบบ “นั่งแท่น” ว่าควรมีการเตรียมดินทั้งแปลงให้เรียบร้อยก่อน จากนั้นนำปุ๋ยคอกจำพวกขี้วัว ขี้ควายไปโรยตามต้นแล้วนำจอบสับดินนวดหน้าเพื่อให้ปุ๋ยลงดิน เสร็จแล้วก็นำต้นส้มโอวางไว้ตรงหน้าดินในตำแหน่งที่จะปลูก นำไม้มายึดแล้วเอาดินกลบให้มิดจากลูกตอนสูงประมาณ 6 นิ้ว กดให้พอแน่น ซึ่งข้อดีในการปลูกแบบนี้ คือจะทำให้ต้นส้มโอเมื่อโตมีความแข็งแรงเพราะรากจะกระจายไปเกาะอยู่ที่หน้าดินและยังทำให้รากไม่เน่าอีกด้วย

“...ที่นี้ส้มโอเวลาปลูกเนี่ยต้องปลูกแบบนั่งแท่น หมายความว่า เตรียมดินให้เรียบร้อยทั้งแปลง พอไปถึงมีขี้วัวก็เอาขี้วัวไปโรย ๆ ไว้ต้นละกระสอบหรือครึ่งกระสอบ ก็แล้วแต่เท่าที่มี ก็เอาจอบไปจก ๆ ให้ปุ๋ยมันลงดินหน่อย แล้วก็เอาต้นมาวางไว้เฉย ๆ ไม่ต้องขุดหลุมตอกไม้ยึดไว้แล้วเอาดินข้าง ๆ มากลบ กลบให้มิดจากลูกตอนประมาณ ซัก 6 นิ้ว ดินก็จะพูนขึ้นมาเป็นโคกหน้ายก ๆ ให้ดินแน่นหน่อย แล้วต่อไป 2-3 ปี รากก็จะลงในพื้นดินอัตโนมัติ ซึ่งเค้าจะปรับตัวเค้าเองว่าลักษณะไหน ตรงไหนที่ไม่มีอากาศ เค้าก็จะไม่ลง เค้าก็จะวนเป็นรากขัดสมาธิและ พอ 2 ปีไปแล้วดินทลายลงรากก็อยู่หน้าดินเหมือนนิ้วมือไปตั้งอยู่หน้าดิน ซึ่งนักวิชาการก็เอาไปลงตำราแล้วก็บอกต่อกันไป จริง ๆ แล้วถ้าศึกษาประวัติของต้นไม้ก่อนได้ก็ดี...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

4) การให้น้ำต้นส้มโอ

การรดน้ำเพื่อไม่ให้รากต้นส้มโอและหรือแห้งเกินไปปราศผู้ชาวสวนแนะนำว่าควรตรวจสอบความชื้นของดินก่อนด้วยอุปกรณ์การวัดความชื้น เพื่อให้ทราบความต้องการของต้นไม้ว่าควรให้น้ำหรือไม่ ให้ที่เปอร์เซ็นต์ ซึ่งปกติการรดน้ำจะรดทุก ๆ 2-3 วัน นอกจากนี้ต้องอาศัยการสังเกตสภาพทั่วไปควบคู่กันไปด้วย อาทิ ถ้าดินร่วนมากน้ำใต้ดินก็จะไม่มี ถ้ายอดไม้มีน้ำค้างแสดงว่าต้นไม้สามารถดูดน้ำขึ้นมาเลี้ยงต้นได้ ถ้าใบสลดแสดงว่าดินมีความเค็มทำให้ต้นไม้ไม่สามารถดูดน้ำหรือธาตุอาหารขึ้นไปหล่อเลี้ยงทำให้คายน้ำออกมามาก เป็นต้น

“...รากส้มพอน้ำแล้งบางทีรดน้ำไม่ถึงเนี่ยรากส้มก็จะแห้งไปเพราะเค็ม น้ำเนี่ยก็ต้องให้เครื่องวัดอุณหภูมิมาวัด ความลึก 30 เซนติเมตรเนี่ยตอนนี้ไม่มีน้ำ ก็มีที่วัดเจาะลงไปวัดว่าความชื้นในดินมีเท่าไร เราต้องให้น้ำมัย ให้ก็เปอร์เซ็นต์ เพราะส้มโอชอบชื้นแต่ไม่ชอบแฉะ ก็ 2-3 วันรดทีหนึ่ง แต่จะไปดูตรงนั้นไม่ได้ต้องดูพื้นดิน ดินบ้านเราแห้งมัย ถ้าดินร่วมมากก็จะแห้งเยอะน้ำใต้ดินก็จะไม่มี ต้องดูแลเลย...ลุงนี่ตอนเช้าประมาณสัก 6 โมงก็เดินเข้าไปดูแล้ว น้ำในใบไม้เนี่ยมีมัย ที่ยอดไม้มีน้ำค้างมัย ถ้ามีแสดงว่าต้นไม้สามารถดูดน้ำขึ้นมาเลี้ยงต้นได้ ถ้าไม่มีเนี่ยก็ต้องดูว่าใบสลดมัยถ้าใบสลดเมื่อไหร่เนี่ยเราต้องให้น้ำแสดงว่าน้ำไม่พอแล้ว...บ้างครั้งพอน้ำแห้งแล้วเนี่ยต้นไม้ไม่สามารถดูดเอาธาตุอาหารเหล่านี้ขึ้นไปได้เพราะมีความเค็มใต้ดินใบก็จะเหี่ยวและคายน้ำออกมามากต้นส้มก็จะโทรม...”

(บุญชูบ ปัทวี, 30 เมษายน 2561)

5) การให้ธาตุอาหารต้นส้มโอ

สมัยก่อนธาตุอาหารในดินจะดีกว่าปัจจุบันเนื่องจากการใช้ปุ๋ยเคมีไม่ค่อยมี ส่วนใหญ่จะใช้ปุ๋ยคอกที่มาจากขี้หมู ขี้วัว เป็นหลัก แต่ปัจจุบันการให้ธาตุอาหารแก่ดินเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก โดยธาตุอาหารหลักของพืช ได้แก่ N = ไนโตรเจน, P = ฟอสฟอรัส, K = โพแทสเซียม นอกจากนี้ยังมีธาตุอาหารอื่น ๆ อีกเช่น สังกะสี แมงกานีส แมกนีเซียม แคลเซียม โบรอล โมลิบดีนัม เป็นต้น ซึ่งเกษตรกรชาวสวนจำเป็นต้องสังเกตความผิดปกติของต้นส้มโอเพื่อจะได้ทราบว่าควรเสริมธาตุอาหารใดอีก ตัวอย่าง เช่น หากใบสะท้อนแสงแดดแล้วเป็นเงาแสดงว่ามีแมกนีเซียม มีสังกะสี เป็นต้น

“...การจะให้ธาตุอาหารปัจจุบันแตกต่างกัน สมัยก่อนจะดีกว่าเพราะปุ๋ยเคมีไม่มี มีแต่พวกขี้หมู ขี้วัว แต่สมัยนี้ต้องให้เพราะขณะนี้ธาตุในดินไม่มีแล้ว เพราะดินสมัยนี้เป็นดินเมื่อ 40-50 ปี ที่พ่อแม่เราทำมันก็เลยเป็นกรดเป็นด่างหมดแล้วเพราะใส่แต่ปุ๋ยอย่างเดียว ไม่ค่อยได้บำรุงดิน พอเห็นว่าใส่ปุ๋ยแล้วงาม ๆ พอสุดท้ายเนี่ยความเค็มมันอยู่มาก...ซึ่งมรดกธาตุอาหารทางดินเนี่ยพอใช้กันมาเรื่อย ๆ 50-60 ปี ก็ย่อยหรือลงไป ดังนั้นเราจึงต้องบำรุงเลย การปลูกเพื่อให้ส้มเจริญงอกงามเราต้องดูว่าต้นส้มชอบธาตุอาหารอะไรบ้าง ธาตุ 16 ธาตุเนี่ย ต้นเล็ก ๆ ก็ NPK 3 ตัว ก็ดูพวอปลูกไปแล้วจะงามขนาดไหน ดินไม่ดีใบก็จะแสดงอาการให้เราเห็นว่าต้นนี้ขาดธาตุอะไร สังกะสี แมงกานีส แมกนีเซียม แคลเซียม โบรอล โมลิบดีนัม อะไรนี้เราต้องดูแลเรามีตำราอยู่ ตำรานี้เราก็จะดูเอาว่าลักษณะนี้ขาดธาตุอะไร เราก็จะดูซึ่งเราต้องศึกษาตรงนี้ ...เพราะต้นส้มนี้มีลูกเยอะก็แบบคนมีลูกเยอะ ต้องการธาตุอาหารเยอะต้องการอะไรต่ออะไร

เยอะ เราก็ต้องพยายามให้แล้วก็ดู พอแสงอาทิตย์เริ่มออกพักนี้เราจะรู้เลยเพราะแสงอาทิตย์จะสะท้อนที่ใบ ใบเป็นเงามัว มีแมกนีเซียม มีสังกะสีมัว ถ้าใบเป็นเงาแสดงว่าดีแต่ถ้าขาดใบก็จะดำน ๆ ก็ต้องบำรุงแล้ว 2 ตัวเนี่ยสำคัญที่สุดเลยแมกนีเซียมสังกะสี ส่วน NPK เราให้อยู่ประจำอยู่แล้วขาดไม่ได้ ในดินก็มีแต่ยังไม่ครบเท่าที่ควร...”

(บุญชู ปัทวี, 30 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ปราชญ์ชาวนยังกล่าวต่อว่า การปลูกพืชแซมอย่างต้นทองหลางยังคุณประโยชน์ให้แก่ต้นส้มโอเช่นกัน เพราะเมื่อใบทองหลางตกลงไปร่องส่วนและเกิดการย่อยแล้วสามารถนำมาเป็นปุ๋ยที่ใช้บำรุงดินเป็นอย่างดี ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวน ดังนี้

“...อีกอย่างคือล้มกับทองหลางเนี่ยเค้าต้องอยู่คู่กันเพราะเวลาใบทองหลางตกลงไปในร่องมันก็จะเน่าเราก็ลาดขึ้นมาที่โคนต้นก็จะเป็นปุ๋ยชั้นหนึ่งเลย ดินากปุ๋ยพวกนี้ไม่ให้โทษแต่ใบไม้อื่นจะสลายช้าทำให้ส้มโอเอาไปกินได้ช้าเกินไป ทองหลางเนี่ยลงไปในน้ำ 4-5 วันเนี่ยย่อยเลย...”

(บุญชู ปัทวี, 30 เมษายน 2561)

นอกจากนี้นายทิม ไทยทวี ปราชญ์ชาวน ยังกล่าวเสริมเรื่องการใส่ปุ๋ยและการทำเกษตรอินทรีย์สำหรับส้มโอว่าควรทำควบคู่กันไป ซึ่งนั่นจะทำให้ส้มโอสามารถได้สารอาหารครบถ้วนและปลอดภัยไปพร้อม ๆ กัน เนื่องจากส้มโอต้องการปุ๋ยเพื่อไปสร้างเนื้อ สร้างรสชาติต่าง ๆ เป็นเวลาถึง 7 เดือน ซึ่งหากใช้เกษตรอินทรีย์อย่างเดียวจะส่งผลในระยะยาวทำให้ต้นส้มโอโทรมและอาจทำให้ต้นทุนสูงขึ้นอีกด้วย แต่ถ้าใช้ปุ๋ยเคมีอย่างเดียวก็จะทำให้ไม่ปลอดภัย ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...การที่จะทำอะไรก็ได้ อย่างเกษตรอินทรีย์นี้ถ้าสุดโต่งมันก็จะได้เป็นบางพืชพืชผักนี้ใช้เวลา 1-2 เดือนจะทำยังไงก็ได้ แต่ผลไม่ต้องการกินปุ๋ยไปถึง 7 เดือน เพื่อไปเลี้ยงลูก ทั้งรสชาติทั้งสร้างเนื้อทั้งอะไรทุกอย่าง แล้วพอปีที่ 3 เริ่มโทรมเลยเพราะมันไม่กิน... ปุ๋ยคอกนี่โถม ๆ ไป ทำไปทำมาต้นทุนจะสูงกว่าปุ๋ยเคมีอีก คือธรรมชาติของเค้าต้องมีปุ๋ยเคมีช่วยรสชาติถึงกลมกล่อม ลูกดูแล้วก็ไม่ได้และ ก็เลยไปคุยกับเจ้าของสวนสามพรานเค้าเป็นเจ้าของโปรเจกต์นี้ ที่แรกเค้าทำ GAP พอลองทำตรงนี้ก็ทำได้แต่คณะกรรมการก็มาตรวจตีวเข้มแบบสุดโต่ง ผมว่ามันเกินธรรมชาติ เอาตำรามาพูดอย่างเดียว คือพืชบางตัวทำไม่ได้ บางตัวก็ทำได้...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

6) การพัฒนาด้านการดูแลรักษา

การดูแลรักษาเพื่อให้ต้นส้มโอเติบโตได้ดีนอกจากการเตรียมแปลงสวนที่ดี การลงต้นส้มโอเพื่อให้เกิดความแข็งแรง การให้น้ำ การให้ปุ๋ยหรือธาตุอาหารแล้ว ประชาชนชาวสวนยังมีการพัฒนาเพื่อการดูแลรักษาด้วยการศึกษาและทดลองทำจุลินทรีย์ในการย่อยสลายเศษซากพืชที่อยู่ในดินทำให้ดินโปร่งตัวร่วนซุยและดับกลิ่นเหม็นอีกด้วย ดังการให้สัมภาษณ์ประชาชนชาวสวน ดังนี้

“...ลุงทำแลบ ทำจุลินทรีย์ไปใช้กับพืช แล้วยาฆ่าแมลงนี้เราจะไม่ใช่... พอลุงทำเสร็จลุงก็เอาไปให้ตรวจจับดูว่าเป็นยังไงโดยเขียนไปว่า ..หัวเชื้อจุลินทรีย์เข้มข้นช่วยย่อยสลายเศษซากพืชที่อยู่ในดินทำให้ดินโปร่งตัวและร่วนซุยเพื่อช่วยให้พืชเจริญเติบโตได้ดี ช่วยย่อยสลายขยะและดับกลิ่นเหม็น... สรุปว่าผ่าน เวลาเราทำเนี่ยผมก็ส่งเชื้อไปตรวจที่ วว. พอของลุงตรวจออกมาได้ 10⁸ จากนั้นก็ส่งไปที่กรมวิชาการเกษตร ซึ่งลุงก็รอลุ้นประมาณอาทิตย์นึง ก็ได้ใบ Certificate ออกมา ได้กำลัง 9 ซึ่งก็ยังไม่มีการทำถึง และลุงก็ไม่ได้ทำขายเพราะเราทำตลาดไม่เป็น...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

นอกจากนี้เกษตรกรชาวสวนยังนำสารชีวภาพที่ทำมาจากพืชต่าง ๆ เช่น สะเดา บอระเพชร เป็นต้น มาใช้เพื่อช่วยไล่แมลงเช่น เพลี้ยไฟ ไรแดง แมงมุมแดง ต่าง ๆ ไป และยังใช้กำมะถันผงเข้าไปช่วยเพื่อกำจัดไรสนิม ไรขาว ที่เป็นสาเหตุให้ผิวส้มดำด้วย ดังการให้สัมภาษณ์ประชาชนชาวสวน ดังนี้

“...กลัวที่สุดคือเพลี้ยไฟ ไรแดง แมงมุมแดง ซึ่งเราก็มียาที่จะเอาไปฆ่าโดยไม่ใช้ปลอดพืชแต่ปลอดภัย หมายความว่า ยาตัวนี้ฉีดไปแล้วประมาณกี่วันจะไม่มีสารตกค้างจริง ๆ 15 วัน แต่เราจะไว้ 1 เดือน พอส้มเริ่มแก่แล้วแมลงจะไม่ค่อยมีแล้วแต่ถ้ามีเราก็จะโยยเล็ก ๆ น้อย ๆ เอาพวกนาโนเข้าไปช่วยที่เป็นผลิตภัณฑ์มาจากประเทศอิสราเอล ซึ่งเป็นสารชีวภาพต่าง ๆ เช่นพวก สะเดา บอระเพชร ต่าง ๆ เนี่ย จะไม่ให้โทษ พวกนี้ก็จะไล่ แต่ก็อาจจะจะมีไรนิด ๆ พวกไรสนิม ไรขาว พวกนี้มาหน่อย ๆ ซึ่งจะทำให้ผิวส้มดำเนี่ย เราก็ใช้พวกกำมะถันผงเข้าไปช่วย ใช้แบบผสมผสานแต่ไม่ใช่สารเคมีที่แรง พวกโอไมค์ ไมแทค ก็จะไม่ใช้ โอไมค์เนี่ยแรงฉีกกล้วยลูกใหม่ทันทีเลยซึ่งอันตราย แต่จะใช้เมื่อตอนลูกเล็ก ๆ...”

(บุญชูบ ปัตวี, 30 เมษายน 2561)

ภูมิปัญญาการปลูกและการดูแลส้มโอ	รายละเอียด
การยกร่อง	<p>การปลูกส้มโอแบบยกร่องในปัจจุบันได้รับต้นแบบมาจากชาวจีนครั้งสมัยรัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 5 เพื่อป้องกันน้ำขังเวลาฝนตกซึ่งเรียกว่า “ดินระบายน้ำ” การปลูกยกร่องสามารถทำให้เกษตรกรชาวสวนจำกัดระดับน้ำที่มีได้</p> <p>ระยะความลึกของร่องจากข้างบนลงข้างล่าง อย่างน้อย 0.70-2.0 เมตร ความกว้างหลังร่อง 6 เมตร โดยวัดเอาไว้ 5 เมตร ซึ่งอีก 1 เมตรเอาไว้เป็นขานรองรับดินเมื่อเวลาดินทลายลงมาซึ่งจะทำให้หลังร่องมีลักษณะมนเหมือนหลังเต่า ระยะความกว้างระหว่างร่องประมาณ 1.20 เมตร ซึ่งการยกร่องนี้สมัยก่อนเรียกว่า “ตั้งหุ่น” หากการยกระดับหลังร่องเตี้ยเกินไปจะทำให้หน้าจ้ำส่งผลให้เกิดผลเสียกับต้นส้มโอได้</p> <p>การจำกัดน้ำทำได้โดยการปรับระยะความลึกของร่อง ขณะที่ความกว้างร่องไม่ควรกว้างเกิน 1.20 เมตร มิฉะนั้นจะทำให้เกิดการตื่นเงินของดินที่เกิดจากการพังทลายของดินจากการรดน้ำและเวลาฝนตก ซึ่งวิธีดำเนินการปรับระยะความลึกของร่อง คือ หากต้องการน้ำเยอะและหลังร่องสูงต้องทำการตัดลงไปประมาณ 1.70 เมตร เพื่อน้ำจะได้ไหลลงร่อง ซึ่งหากดินทลายแล้วร่องเกิดการตื่นเงิน วิธีแก้ไขทำได้โดยทำการ “เฉ่งโคน” หรือ “ตูดเลน” แล้วนำดินขึ้นมาไว้หลังร่องซึ่งวิธีการดังกล่าวสามารถให้แร่ธาตุอาหารแก่ต้นส้มโออีกด้วย</p>
แนวการลงต้นส้มโอในแปลงสวน	<p>แนวการลงต้นส้มโอสามารถทำได้ 2 แบบ คือการปลูกแบบแถวเดียวและการปลูกแบบสลับฟันปลา ซึ่งการปลูกแบบแถวเดียวจะเหมาะกับร่องส่วนที่ไม่ใหญ่โดยการปลูกตรงกลางร่อง แต่หากร่องสวนใหญ่จำเป็นต้องปลูกแนวสลับฟันปลาเพื่อให้ดินเกิดการระบายน้ำที่ดีและจะทำให้รากไม่แฉะและเน่า โดยระยะห่างระหว่างแถวควรจะห่างประมาณ 5 เมตร ทั้งนี้เพื่อให้พุ่มไม้มาชนกันเร็วขึ้นเนื่องจากอากาศที่ร้อนมากกว่าอดีต</p>
การลงต้นส้มโอเพื่อเพาะปลูก	<p>วิธีการปลูกแบบ “นั่งแท่น” ควรมีการเตรียมดินทั้งแปลงให้เรียบร้อยก่อน จากนั้นนำปุ๋ยคอกจำพวกขี้วัว ขี้ควายไปโรยตามต้นแล้วนำจอบสับดินนิคหน่อยเพื่อให้ปุ๋ยลงดิน เสร็จแล้วก็นำต้นส้มโอวางไว้ตรงหน้าดินในตำแหน่งที่จะปลูก นำไม้มายึดแล้วเอาดินกลบให้มิดจากลูกตอมสูงประมาณ 6 นิ้ว กดให้พอแน่น ซึ่งข้อดีในการปลูกแบบนี้คือจะทำให้ต้นส้มโอเมื่อโตมีความแข็งแรงเพราะรากจะกระจายไปเกาะอยู่ที่หน้าดินและยังทำให้รากไม่เน่า</p>

ตารางที่ 12 แสดงภูมิปัญญาการปลูกและการดูแลส้มโอ

ภูมิปัญญาการปลูกและการดูแลส้มโอ	รายละเอียด
การให้น้ำต้นส้มโอ	<p>การรดน้ำเพื่อไม่ให้รากต้นส้มโอและหรือแห้งเกินไปควรตรวจสอบความชื้นของดินก่อนด้วยอุปกรณ์การวัดความชื้น เพื่อให้ทราบความต้องการของต้นไม้ว่าควรให้น้ำหรือไม่ ให้ที่เปอร์เซ็นต์ ซึ่งปกติการรดน้ำจะรดทุก ๆ 2-3 วัน นอกจากนี้ต้องอาศัยการสังเกตสภาพทั่วไปควบคู่กันไปด้วย อาทิ ถ้าดินร่วนมากน้ำได้ดินก็จะมี ถ้ายอดไม่มีน้ำค้างแสดงว่าต้นไม้สามารถดูดน้ำขึ้นมาเลี้ยงต้นได้ ถ้าใบสลดแสดงว่าดินมีความเค็มทำให้ต้นไม้ไม่สามารถดูดน้ำหรือธาตุอาหารขึ้นไปหล่อเลี้ยงทำให้คายน้ำออกมามาก เป็นต้น</p>
การให้ธาตุอาหารส้มโอ	<p>สมัยก่อนธาตุอาหารในดินจะดีกว่าปัจจุบันเนื่องจากการใช้ปุ๋ยเคมีไม่ค่อยมี ส่วนใหญ่จะใช้ปุ๋ยคอกที่มาจากขี้หมู ขี้วัว เป็นหลัก แต่ปัจจุบันการให้ธาตุอาหารแก่ดินเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก โดยธาตุอาหารหลักของพืช ได้แก่ N = ไนโตรเจน, P = ฟอสฟอรัส, K = โพแทสเซียม นอกจากนี้ยังมีธาตุอาหารอื่น ๆ อีกเช่น สังกะสี แมงกานีส แมกนีเซียม แคลเซียม โบรอล โมลิบดีนัม เป็นต้น ซึ่งเกษตรกรชาวสวนจำเป็นต้องสังเกตความผิดปกติของต้นส้มโอเพื่อจะได้ทราบว่าควรเสริมธาตุอาหารใดอีก ตัวอย่างเช่น หากใบสะท้อนแสงแดดแล้วเป็นเงาแสดงว่ามีแมกนีเซียม มีสังกะสี เป็นต้น</p> <p>การปลูกพืชแซมอย่างต้นทองหลางยังคุณประโยชน์ให้แก่ต้นส้มโอเช่นกัน เพราะเมื่อใบทองหลางตกลงไปร่องส่วนและเกิดการย่อยแล้วสามารถนำมาเป็นปุ๋ยที่ใช้บำรุงดินเป็นอย่างดี</p> <p>การใส่ปุ๋ยและการทำเกษตรอินทรีย์ควรทำควบคู่กันไป ซึ่งจะช่วยให้ส้มโอสามารถได้สารอาหารครบถ้วนและปลอดภัยไปพร้อม ๆ กัน เนื่องจากส้มโอต้องการปุ๋ยเพื่อไปสร้างเนื้อ สร้างรสชาติต่าง ๆ เป็นเวลาถึง 7 เดือน ซึ่งหากใช้เกษตรอินทรีย์อย่างเดียวจะส่งผลในระยะยาวทำให้ต้นส้มโอโทรมและอาจทำให้ต้นทุนสูงขึ้นไปอีกด้วย แต่ถ้าใช้ปุ๋ยเคมีอย่างเดียวก็จะทำให้ไม่ปลอดภัย</p>
การพัฒนาด้านการดูแลรักษา	<p>การดูแลรักษาเพื่อให้ต้นส้มโอเติบโตได้ดีนอกจากการเตรียมแปลงสวนที่ดี การลงต้นส้มโอเพื่อให้เกิดความแข็งแรง การให้น้ำ การให้ปุ๋ยหรือธาตุอาหารแล้ว ประชาชนชาวสวนยังมีการพัฒนาเพื่อการดูแลรักษาด้วยการศึกษาและทดลองทำจุลินทรีย์ในการย่อยสลายเศษซากพืชที่อยู่ในดินทำให้ดินโปร่งตัวร่วนซุยและดับกลิ่นเหม็นอีกด้วย</p> <p>เกษตรกรชาวสวนยังนำสารชีวภาพที่ทำมาจากพืชต่าง ๆ เช่น สะเดา บอระเพ็ด เป็นต้น มาใช้เพื่อช่วยไล่แมลงเช่น เพลี้ยไฟ ไรแดง แมงมุมแดง ต่าง ๆ ไป และยังใช้กำมะถันผงเข้าไปช่วยเพื่อกำจัดโรสนิม โรขาว ที่เป็นสาเหตุให้ผิวส้มดำด้วย</p>

ตารางที่ 12 แสดงภูมิปัญญาการปลูกและการดูแลส้มโอ (ต่อ)

2.3.3 เกณฑ์การตัดสินการประกวดส้มโอ

การประกวดส้มโอมีเกณฑ์การตัดสินโดยพิจารณาจากผิวส้มที่เรียบเนียน สีผิวที่เข้ม เพื่อแสดงถึงอายุวัยของส้มโอ ความหนาของเปลือก และปริมาณเมล็ด ดังคำสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ลุงเคยเป็นคณะกรรมการตัดสินส้มโอ ก็จะมีเกณฑ์ตัดสินหากส้มใกล้เคียงกัน อันแรกนอกจากผิวแล้ว ก็ดูเปลือกใครหนาใครบาง ต่อไปก็ผ่าดูเมล็ดอันไหนเม็ดมากเม็ดน้อย ถ้าเม็ดเท่ากัน สีเท่ากัน ที่นี้ถ้าเท่ากันทั้งหมดที่นี้จะดูสีผิวว่าใครเขียวว่าก็ชนะไป เพราะเราดูจากอายุวัยของส้มซึ่งจะดีกว่าตรงนี้ ซึ่งถ้าเราไม่มีเกณฑ์เราก็จะตอบชาวบ้านไม่ได้แล้วจะเป็นปัญหา”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

2.3.4 องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาการปลูกและการดูแลส้มโอ

1) เทคนิคการเตรียมดินและการปลูก

เมื่อทำการยกร่องเสร็จแล้วต้องทำการตากดินให้แห้งเพื่อให้ดินสุกประมาณ 2-3 เดือน เพื่อการเจริญเติบโตที่ดีของต้นส้มโอดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...หลังยกหลังร่องเสร็จก็ต้องตากดินให้แห้งอีกครั้งหนึ่ง เค้าเรียกว่าให้ดินสุกก็ประมาณ 2-3 เดือน แต่ถ้าบางคนใจร้อนรอไม่ได้เอาแมคโครเข้าหลังร่องคู้หลังร่องปลูกเลย คุณปลูกไป 3 ปี คนที่บอกว่าเตรียมดิน 3 เดือน แล้วปลูกหลังคุณเนี่ยปรากฏว่าคนที่ปลูกหลังคุณเนี่ยเค้างามกว่าคุณ คุณก็ยื่นมองว่าแล้วเมื่อไหร่ของคุณจะไปได้คือโตไม่โต ตายไม่ตาย...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

สำหรับการปลูกนั้นปราชญ์ชาวสวนแนะนำให้ปลูกแบบนั่งแท่นแทนการขุดหลุม เพราะการปลูกแบบขุดหลุมเมื่อรดน้ำหรือฝนตกลงไปจะทำให้ขังอยู่ในดินส่งผลให้รากเน่าและตาย เนื่องจากดินบริเวณรอบข้างจะแน่นทำให้น้ำระบายได้ยาก แต่การปลูกแบบนั่งแท่นทำให้รากสามารถมีอากาศและแผ่ขยายเกาะยึดหน้าดิน น้ำที่รดหรือฝนที่ตกลงมาสามารถระบายได้อย่างง่ายดาย และเมื่อต้นส้มโอโตใหญ่ขึ้นจะทำให้ไม่โคนล้มได้ง่าย ซึ่งวิธีการปลูกแบบนั่งแท่นสามารถใช้ได้กับพืชทุกชนิด ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...บางคนถามว่าทำไมไม่ขุดหลุมปลูก ลุงบอกว่ามันผิดจากสมัยก่อนที่ว่าปลูก ลึกจะได้ไม่ล้ม ลุงก็บอกปลูกตื้นไม่ล้ม ตั้งไว้เฉย ๆ หน้าดินกลับแน่นปึกเลย ตอนนั้น สวนซีพีที่กำแพงเพชรโทรมาให้ไปดูล้มล้ม พอไปดูก็ถามว่าทำยังไง ปรากฏว่าลูกน้อง บางคนปลูกแบบลึก เพราะมันทำให้รากไม่มีอากาศพอพุ่มใหญ่โดนลมโดนฝนก็หักคะเมนเลย แต่ถ้าปลูกแบบนั่งแท่นแล้วรากจะเหมือนมือก็จะไปยึดทุกด้านไม่ว่าลมมาด้าน ไหนก็ไม่ล้ม ตัวอย่างต้นไม้ในป่าเวลาหล่นลงมาแล้วใครไปปลูก เวลาลมมาต้นไม้ในป่า ล้มมัย รากของมันเนี่ยบางที่เรายังไปนั่งเล่นบนรากเลย นั่นแหละเค้าจะลงอัตโนมัติตามธรรมชาติ ซึ่งการปลูกนั่งแท่นเนี่ยได้ทุกพืช แต่เวลาขุดปลูกเนี่ยก็ถามเค้าว่าขุดเพื่ออะไร บางคนก็บอกขุดเพื่อให้ดินมันหลวมรดน้ำก็ลง นั่นแหละจุดตายเพราะข้าง ๆ มันแน่น รดน้ำลงไปมันก็ขังอยู่ในนั้นแหละ ฝนตกก็ขัง ไปไม่รอดตาย...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

2) เทคนิคการทำให้ดินโป่งตัวและร่วนซุย

ความร่วนซุยและโป่งตัวของดินนั้นส่งผลต่อการเจริญเติบโตของต้นส้ม เนื่องจากจะทำให้รากสามารถซอนลึกลงไปเพื่อดูน้ำขึ้นมาหล่อเลี้ยงต้นต่อไป ซึ่งการนำหัวเชื้อจุลินทรีย์มาใช้ย่อยสลายซากพืชและขยะที่อยู่ในดินสามารถทำให้ดินโป่งตัวส่งผลให้การเจริญเติบโตได้ดี

“เรื่องของจุลินทรีย์นี้ มาตรฐานของจุลินทรีย์ 10^6 ขึ้นไปเนี่ยผมเป็นคนเสนอเอง ที่กระทรวงเกษตร เพราะเป็นผู้แทนเกษตรกร ซึ่ง 10^6 คือ จำนวนตัวจุลินทรีย์แสนล้าน ตัวต่อ 1 ซีซี. ซึ่งมากที่สุดคือ 10^{12} ก็หนึ่งล้านล้านตัว แต่ไม่มีใครทำถึง...จุลินทรีย์ที่เอามาจากป่า ป่าที่สมบูรณ์ดี ๆ จุลินทรีย์ตัวที่ไม่ดีจะไม่ค่อยมีเพราะตัวดีมันคลุมพื้นที่ไว้หมด แล้วตัวที่ไม่ดีก็จะอยู่ในช่องที่เนา ๆ เสียด ๆ ตัวอย่างเนื้อหากเราไม่เอาเข้าตู้เย็นสักพักก็เริ่มเหม็น เริ่มเปลี่ยนสีแล้ว นั่นแหละคือตัวจุลินทรีย์ที่ไม่ดี ซึ่งเวลาผลิตเข้าไปในถังเนี่ย ถ้าจุลินทรีย์มันเยอะจนหนาแน่น สมมติว่าตัวที่ไม่ดีจะมาลงก็จะโดนจำกัดหมดแล้ว ซึ่งการที่จะทำจุลินทรีย์อย่างที่ลุงบอกก็จะต้องมีอาหารเลี้ยงเชื้อ ก็มีอยู่ คือ น้ำตาล แล้วก็ มีตัวอื่นซึ่งไม่ค่อยจะเปิดเผยกัน กว่าลุงจะได้มานี้ลุงก็ได้มาจากคนที่เค้าเห็นใจเค้าก็แยม มาให้โดยการให้ไปดูแหล่งแต่ก็ไม่ได้แนะนำ ซึ่งเค้าอาจจะมึนงงอะไรของเค้า ลักอย่างก็ได้ ลุงก็ไปแกะรอยมาแล้วก็พัฒนามาเรื่อย ๆ ...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

นอกจากนี้เกษตรกรชาวสวนยังใช้วิธีการปลูกกล้วยหอมแซมเพื่อให้รากกล้วยชอนลึกไปตูดน้ำขึ้นมา เมื่อรากสัมผัสมาแตะกับรากกล้วยก็จะดูดเอาน้ำจากรากกล้วยไปใช้ ในช่วงที่อากาศร้อน รากกล้วยก็จะคายน้ำออกมาแล้วสัมผัสก็จะได้ ซึ่งช่องที่รากเดินไปได้ก็จะทำให้ดินร่วนขึ้น

“...ลุงก็กำลังพิจารณาว่าจะมีต้นอะไรที่มีมาอยู่กับต้นส้มได้ นั่นก็คือกล้วยหอม ซึ่งรากเค้าจะชอนไปลึกแล้วจะไปตูดน้ำขึ้นมา แล้วรากส้มเวลามาแตะกับรากกล้วยก็จะดูดเอาน้ำจากรากกล้วยนี้ไป จังหวะที่ร้อนจัด ๆ รากกล้วยก็จะคายน้ำออกมาแล้วสัมผัสก็จะได้ แล้วมันเป็นช่องที่รากจะเดินไปได้เพราะทำให้ดินร่วนขึ้น...”

(บุญชูบ ปัทวี, 30 เมษายน 2561)

3) เทคนิคการตอนกิ่ง

การตอนกิ่งหากทิ้งไว้ 6-12 เดือน จะทำให้ต้นเจริญเติบโตได้ไม่สมบูรณ์ และการตอนกิ่งจากต้นแม่พันธุ์ไม่ควรตอนเกิน 20-30 กิ่ง เนื่องจากจะทำให้ต้นแม่โทรม

“...บางทีกิ่งส้มโอเนี่ยพอตอนไว้ประมาณ 6 เดือน หรือปีนึงเนี่ยรากเค้าจะชดอยู่ในถุงแล้วความเจริญงอกงามของต้นก็จะไม่สมบูรณ์ ซึ่งในหนึ่งต้นก็จะตอนได้ประมาณ 20-30 กิ่ง เพราะถ้าตอนมากกว่านั้นต้นแม่เค้าจะโทรม...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ นายทิม ไทยทวี ยังได้กล่าวเสริมด้านเทคนิคการตอนกิ่งว่า ไม่ควรขุดเนื้อเยื่อ เพราะจะทำให้ช้ำซึ่งจะทำให้น้ำเลี้ยงไม่พอต่อการส่งไปเลี้ยงตรงปลายและจะทำให้กิ่งที่ตอนนั้นตายได้ ปราชญ์ชาวสวนจึงแนะนำว่าหลังจากควั่นเสร็จควรปล่อยทิ้งไว้ 3 วันเพื่อให้เมือกที่อยู่ห่างจากนั้นจึงค่อยมาหุ้มตามขั้นตอนปกติต่อไป ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...แล้วเวลาตอนกิ่งเค้าไม่ให้ขูด บางคนไม่เชื่อขุดไปนี้ตายบานเลย ที่เค้าขูดเนี่ยเพราะเค้ากลัวว่าเนื้อเยื่อจะลามมาชนกันแล้วมันจะไม่ออกราก แต่เทคนิคของเราคือควั่นเสร็จก็ปล่อยทิ้งไว้ 3 วัน เยื่อที่เป็นเมือกอยู่ก็จะแห้งเพราะโดนอากาศโดนแสง ไม่ต้องไปขูดเลย ขูดแล้วมันช้ำ แล้วจะเอาน้ำเลี้ยงไปเลี้ยงต่อยอดตรงปลายก็จะสะดุดละน้ำเลี้ยงไม่พอ แห้ง ทีนี้ก็ตายเลย ถึงบอกว่าอย่าขูด และถ้าควั่นแล้วไปหุ้มเลยเนี่ยบางทียังไม่แห้งมันอาจจะลามชนกันได้ เทคนิคเลยต้องทิ้งไว้ก่อนแล้วจึงค่อยมาหุ้มมันถึง

ปลอดภัย และสมมติว่ามันชนกันปุ๊บมันจะไม่ออกรากใหม่ ซึ่งถ้าไม่ออกรากก็ยังไม่เสีย เดี่ยวเดือนหน้าหรือปีหน้าก็มาดูแลตอนใหม่ก็ได้ แต่ถ้าชุดนี้ตายเลยเสียของ...”

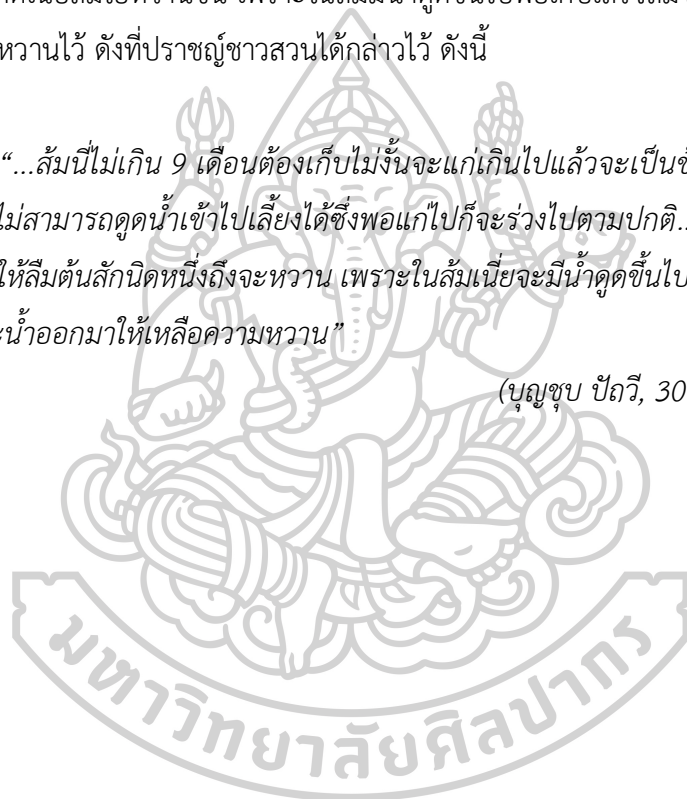
(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

4) เทคนิคการเก็บเกี่ยวผลส้มโอ

ช่วงอายุของผลส้มโอที่เหมาะสมแก่การเก็บเกี่ยวไม่ควรเกิน 9 เดือน มิฉะนั้นผลส้มโอจะแก่เกินไปส่งผลให้น้ำเนื้อแข็งและเป็นข้าวสาร หลังจากเก็บผลแล้วควรทำการฝังให้ส้มต้นสักชนิดหนึ่งเพื่อทำให้รสชาติเนื้อส้มโอหวานขึ้น เพราะในส้มมีน้ำคูดขึ้นไปพอเก็บเสร็จส้มจะทำการคายน้ำออกมาคงเหลือความหวานไว้ ดังที่ปราชญ์ชาวสวนได้กล่าวไว้ ดังนี้

“...ส้มนี้ไม่เกิน 9 เดือนต้องเก็บไม่นั้นจะแก่เกินไปแล้วจะเป็นข้าวสาร เนื้อแข็ง เพราะไม่สามารถคูดน้ำเข้าไปเลี้ยงได้ซึ่งพอแก่ไปก็จะร่วงไปตามปกติ...เวลาตัดส้มมาก็ต้องฝังให้ส้มต้นสักชนิดหนึ่งถึงจะหวาน เพราะในส้มเนี่ยจะมีน้ำคูดขึ้นไปพอเก็บเสร็จเนี่ยมันก็จะนำออกมาให้เหลือความหวาน”

(บุญชูบ ปัตวี, 30 เมษายน 2561)

องค์ความรู้จากการศึกษา ภูมิปัญญาการปลูกและ การดูแลส้มโอ	รายละเอียด
เทคนิคการเตรียมดินและ การปลูก	<p>1) เมื่อทำการยกร่องเสร็จแล้วต้องทำการตากดินให้แห้งเพื่อให้ดินสุกประมาณ 2-3 เดือน เพื่อการเจริญเติบโตที่ดีของต้นส้มโอ</p> <p>2) การปลูกแบบนั้งแท่นแทนการขุดหลุม เพราะการปลูกแบบขุดหลุมเมื่อรดน้ำหรือฝนตกลงไปจะทำให้ขังอยู่ในดินส่งผลให้รากเน่าและตายเนื่องจากดินบริเวณรอบข้างจะแน่นทำให้น้ำระบายได้ยาก แต่การปลูกแบบนั้งแท่นทำให้รากสามารถมีอากาศและแผ่ขยายเกาะยึดหน้าดิน น้ำที่รดหรือฝนที่ตกลงมาสามารถระบายได้อย่างง่ายดาย และเมื่อต้นส้มโอโตใหญ่ขึ้นจะทำให้ไม่โคนล้มได้ง่าย ซึ่งวิธีการปลูกแบบนั้งแท่นสามารถใช้ได้กับพืชทุกชนิด</p>
เทคนิคการทำดินให้ไปง ตัวและร่วนซุย	<p>1) การนำหัวเชื้อจุลินทรีย์มาใช้ย่อยสลายซากพืชและขยะที่อยู่ในดินสามารถทำให้ดินโปร่งตัวส่งผลให้การเจริญเติบโตได้ดี</p> <p>2) การปลูกกล้วยหอมแซมเพื่อให้รากกล้วยขอนลึกไปตูดน้ำขึ้นมา เมื่อรากส้มมาแตะกับรากกล้วยก็จะดูดเอาน้ำจากรากกล้วยไปใช้ ในช่วงที่อากาศร้อนรากกล้วยก็จะคายน้ำออกมาแล้วส้มก็จะได้ ซึ่งช่องที่รากเดินไปได้ก็จะทำให้ดินร่วนขึ้น</p>
เทคนิคการตอนกิ่ง	<p>1) การตอนกิ่งหากทิ้งไว้ 6-12 เดือน จะทำให้ต้นเจริญเติบโตได้ไม่สมบูรณ์ และการตอนกิ่งจากต้นแม่พันธุ์ไม่ควรตอนเกิน 20-30 กิ่ง เนื่องจากจะทำให้ต้นแม่โทรม</p> <p>2) เวลาตอนกิ่งไม่ควรชูดเนื้อเยื่อเพราะจะทำให้ช้ำซึ่งจะทำให้หน้าเลี้ยงไม่พอต่อการส่งไปเลี้ยงตรงปลายและจะทำให้กิ่งที่ตอนนั้นตายได้ หลังจากควั่นเสร็จควรปล่อยทิ้งไว้ 3 วันเพื่อให้เมือกที่อยู่แห้ง จากนั้นจึงค่อยมาหุ้มตามขั้นตอนปกติต่อไป</p>
เทคนิคการเก็บเกี่ยวผล ส้มโอ	<p>ระยะเวลาตั้งแต่การเริ่มออกผลของส้มโอ ช่วงอายุของผลส้มโอที่เหมาะสมแก่การเก็บเกี่ยวไม่ควรเกิน 9 เดือน มิฉะนั้นผลส้มโอจะแก่เกินไปส่งผลให้เนื้อแข็งและเป็นข้าวสาร หลังจากเก็บผลแล้วควรทำการผึ่งให้ลมต้นสักชนิดหนึ่งเพื่อให้รสชาติเนื้อส้มโอหวานขึ้น เพราะในส้มมีน้ำตาลสูงขึ้นไปพอเก็บเสร็จส้มจะทำการคายน้ำออกมากงเหลือความหวานไว้</p>

ตารางที่ 13 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาภูมิปัญญาการปลูกและการดูแลส้มโอ

2.4 คุณค่าและความสำคัญของส้มโอที่มีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิต

2.4.1 ความสำคัญในฐานะพืชเศรษฐกิจ

เกษตรกรชาวสวนให้ความสำคัญกับส้มโอในด้านความเป็นเอกลักษณ์และการเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดนครปฐมและประเทศไทย ทำให้เกษตรกรชาวสวนสามารถสร้างหลักประกันได้ เนื่องจากส้มโอนครชัยศรียังเป็นที่ต้องการของตลาด ดังคำให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ของส้มโอนครชัยศรีเนี่ยมีคุณค่า และความสำคัญ เป็นอย่างมากเลย เพราะเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดและของประเทศของเรา แต่ว่าปีนึงทุกคนไม่กล้าบอกว่าได้เป็นล้านได้เป็นแสนเพราะทุกคนกลัวภาษี และอยู่แบบรวบกันแบบเจียบ ๆ คนสวนเราที่เนี่ยรวยแต่ไม่โอ คือการทำสวนส้มโอนครชัยศรีเนี่ยส่งผลต่อความเป็นอยู่ ความภูมิใจในท้องถิ่น การสร้างหลักประกัน...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ เกษตรกรชาวสวนยังให้ความสำคัญในด้านชื่อเสียงที่ต้องการรักษาให้คงอยู่คู่กับจังหวัดนครปฐมต่อไป ดังการสัมภาษณ์นายสุรพงศ์ บุญยงค์ ดังนี้

“...ถ้ามาถึงความสำคัญว่ามีไหมมันก็มี ถ้ามาถึงความสำคัญ ก็เวลาเกษตรกรปลูกอะไรเนี่ย หนึ่งรักษาชื่อเสียง เพื่อจะให้คงอยู่ คู่กับคำขวัญจังหวัดนครปฐม...”

(สุรพงศ์ บุญยงค์, 30 เมษายน 2561)

2.4.2 คุณค่าด้านความเชื่อ

ส้มโอมีคุณค่าด้านความเชื่อว่าเป็นไม้มงคลดีลืทธิที่ใช้ในการประกอบพิธีมงคล และเป็นไม้มงคลที่ 5 ทรงโปรดปรานมาก ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ย้อนไปในสมัยก่อนก็เนี่ย เมื่อปี 26 เนี่ย ที่ออกต่างประเทศมากมาย เขาเอาไปไหว้ไม่ได้กิน เพราะชาวพวงจะสวยสวย สวย เหลืองทอง แล้วส้มเนี่ย ต่างชาติเขาเขา คิดว่าเป็นต้นไม้ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ไม้มงคล เวลาคนไม่สบาย อาบน้ำต้มใบส้ม ซึ่งผมก็ทำส่งออกอยู่ คือตอนนั้นครับที่น้ำยังไม่ท่วมเนี่ย ใบส้มเนี่ย ผมส่งเป็นพัน ๆ โหล ที่เป็นไม้มงคลเนี่ย แม้แต่ชั้นหมากเนี่ย ชั้นหมากนี่ก็ต้องมีส้ม จะใช้ 9 ผลที่จะใส่ถาด ถาดหนึ่ง 4 อีกถาดหนึ่ง 5 ก็ถือเป็นไม้มงคล ร.5 ท่านโปรดปรานมาก ก็ถือว่าเป็นไม้มงคล...”

(ลือชัย มีกุล, 18 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ไบส്മิโอน่าไปใช้ปักแจกัน ต้มอาบ เพื่อช่วยปิดเป่าสิ่งไม่ดี ซึ่งมีคุณค่าทางความรู้สึกอีกด้วย ดังการให้สัมภาษณ์นายพนม ศรีสนิท ดังนี้

“...ไบส്മิเนี่ยส่งไปในทางเครื่องบิน ผมก็สงสัยก็ถาม เขาเอาไปปักแจกัน เขาเอาไปต้มอาบ อย่างคนออกจากโรงพยาบาล ออกจากคุกอะไรอย่างเนี่ย เขาเอาน้ำต้มไบส്മิ ส്മินี้เป็นไม้มงคล มันยังมีคุณค่าทางความรู้สึกด้วย...”

(พนม ศรีสนิท, 18 เมษายน 2561)

2.4.3 คุณค่าด้านการเป็นพีชบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

สิ่งที่ทำให้เกษตรกรชาวสวนเกิดความภาคภูมิใจและทำให้มีการประกอบอาชีพการปลูกส้มโอต่อไป คือ การที่ส้มโอ นครชัยศรี ได้ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โลกไว้ เมื่อปี พ.ศ.2547 ซึ่งได้รับการยอมรับโดยทั่วว่าส้มโอ นครชัยศรี เป็นส้มโอที่มีรสชาติดีที่สุดในโลก ดังที่รัชกาลที่ 5 ได้พระราชดำรัสไว้ตอนหนึ่งว่า “ไม่มีต้นที่ไหนดีกว่าส้มโอ นครชัยศรี แต่ไม่ดีไปทั้งหมด ดีแต่ที่อ้อมใหญ่กับอ้อมน้อย” ซึ่งทำให้เกษตรกรชาวสวนเกิดความหวงแหน ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ร.5 ท่านพระราชดำรัสไว้ตอนหนึ่งว่า “ไม่มีต้นที่ไหนดีกว่าส้มโอ นครชัยศรี แต่ไม่ดีไปทั้งหมด ดีแต่ที่อ้อมใหญ่กับอ้อมน้อย” อ้อมใหญ่ คือ อำเภอสามพรานเขตติดต่อกับตำบลไร่ขิง ความภูมิใจส่วนหนึ่งของชาวสวนส้มโอเนี่ยที่ยังคิดว่าจะปลูกส้มโอกันต่อไปเนี่ย ส่วนหนึ่งก็คือในขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โลกไว้เมื่อปี 2547 หลังจากที่มีพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โลกไว้ เมื่อปี 2546 ซึ่งปี 47 ก็ขึ้นทะเบียน ซึ่งทั่วโลกก็ยอมรับว่าส้มโอจุดเนี่ยเป็นจุดที่หวานรสชาติดีที่สุดในโลก...”

(ลือชัย มีกุล, 18 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ นายพนม ศรีสนิท ปราชญ์ชาวสวนได้กล่าวเสริมอีกว่า ความภูมิใจในการปลูกส้มโอ นครชัยศรีคือ หากมีการนำกิ่งพันธุ์ส้มโอ นครชัยศรี ไปปลูกที่อื่นก็ไม่สามารถใช้คำว่า “นครชัยศรี” ได้ เนื่องจากได้จดสิทธิบัตรว่าต้องปลูกที่อำเภอสามพราน อำเภอพุทธมณฑล และอำเภอนครชัยศรี เท่านั้น สิ่งนี้จึงทำให้เกษตรกรชาวสวนเกิดความหวงแหน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...อีกอย่างของความภูมิใจ ส้มโออนครชัยศรีนี้ถ้าหากว่าเอาไปปลูก ไปปลูก เชียงใหม่หรือว่าไปปลูกที่อื่น ใช้คำว่านครชัยศรีไม่ได้ เขาจดสิทธิบัตรว่าต้องปลูกที่ อำเภอสามพราน อำเภอพุทธมณฑล อำเภอนครชัยศรี จึงใช้คำว่าส้มโออนครชัยศรีได้ เป็นส้มที่จดสิทธิบัตร มันหวงแหน หวงแหนสิ่งที่มี กลัวมันจะหายไป...”

(พนม ศรีสนิท, 18 เมษายน 2561)

2.4.4 คุณค่าด้านวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน

จากที่กล่าวมา การปลูกส้มโออนครชัยศรียังบ่งบอกถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน แม้ว่าการปลูกส้มโอจะเป็นผลไม้ที่ต้นทุนสูง แต่ผลผลิตก็ยังเป็นที่นิยมชมชอบ ซึ่งทำให้เกษตรกรชาวสวนเกิดความภาคภูมิใจและยังคงให้ความสำคัญในการปลูกส้มโออนครชัยศรีต่อไป

“...มันเป็นวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนอยู่แล้ว คงทำกันต่อไปครับ ไม่ว่าใคร ทั้งนั้น ปลูกส้มก็ส้มเรื่อยไป ทำงานก็ทำงานเรื่อยไป... จุดขายคือส้มโอครับ นี่คือความภูมิใจของเรา ส้มโอมีสติจากธรรมชาติ”

(ลือยศ บรรพกาญจน์, 18 เมษายน 2561)

คุณค่าและความสำคัญ	รายละเอียด
ความสำคัญในฐานะพืชเศรษฐกิจ	เกษตรกรชาวสวนให้ความสำคัญกับส้มโอในด้านความเป็นเอกลักษณ์และการเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดนครปฐมและประเทศไทย ทำให้เกษตรกรชาวสวนสามารถสร้างหลักประกันได้เนื่องจากส้มโออนครชัยศรียังเป็นที่ต้องการของตลาด รวมถึงความต้องการที่จะรักษาชื่อเสียงให้คงอยู่คู่กับจังหวัดนครปฐมต่อไป
คุณค่าด้านความเชื่อ	ส้มโอยังมีคุณค่าด้านความเชื่อว่าเป็นไม้มงคลดีลื้มที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีมงคล ช่วยปัดเป่าสิ่งไม่ดี
คุณค่าด้านการเป็นพืชบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	การที่ส้มโออนครชัยศรีได้ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โลกไว้ เมื่อปี พ.ศ. 2547 ซึ่งได้รับการยอมรับโดยทั่วว่าส้มโออนครชัยศรีเป็นส้มโอที่มีรสชาติดีที่สุดในโลก ซึ่งหากมีการนำกิ่งพันธุ์ส้มโออนครชัยศรีไปปลูกที่อื่นก็ไม่สามารถใช้คำว่า “นครชัยศรี” ได้ เนื่องจากได้จดสิทธิบัตรว่าต้องปลูกที่อำเภอสามพราน อำเภอพุทธมณฑล และอำเภอนครชัยศรี เท่านั้น สิ่งนี้จึงทำให้เกษตรกรชาวสวนเกิดความหวงแหน
คุณค่าด้านวัฒนธรรมและวิถีชุมชน	การปลูกส้มโออนครชัยศรียังบ่งบอกถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน แม้ว่าการปลูกส้มโอจะเป็นผลไม้ที่ต้นทุนสูง แต่ผลผลิตก็ยังเป็นที่นิยมชมชอบ ซึ่งทำให้เกษตรกรชาวสวนเกิดความภาคภูมิใจและยังคงให้ความสำคัญในการปลูกส้มโออนครชัยศรีต่อไป

ตารางที่ 14 แสดงคุณค่าและความสำคัญของส้มโอที่มีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิต

2.5 ปัญหาและอุปสรรคด้านภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรี

1) การวางแผนองค์ความรู้

ปัญหาและอุปสรรคด้านภูมิปัญญาการปลูกส้มโอคือ การที่เกษตรกรชาวสวนยังคงมองเรื่องวิธีการทำสวนส้มโอเพื่อการยังชีพเป็นสำคัญ

“...ปัญหาคือเกษตรกรเนี่ยจะมองเรื่องของการผลิตยังชีพของเขา...”

(อดม โอบุชชัยมพราย, 18 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ปราชญ์ชาวสวนได้กล่าวอีกว่า ด้านองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาของเกษตรกรชาวสวนของแต่ละคนนั้นจะแตกต่างกันออกไป ซึ่งเกษตรกรชาวสวนเหล่านั้นมีความวางแผนองค์ความรู้ของตนไว้เป็นความลับเพราะอยากเป็นมือหนึ่งของอำเภอ ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้นั้นมาจากการลองผิดลองถูก ใช้วิธีการสังเกตดูดินฟ้าอากาศ และใช้ภูมิปัญญาร่วมกับประสบการณ์ที่มี

“...ในด้านองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาเนี่ย 10 สวนทุกคนก็มีความรู้ของแต่ละคนไม่เหมือนกันเพราะเค้าจะอุบเป็นความลับเกี่ยวกับจะปลูกส้มโอว่าจะให้งามยังไง ไม่ยอมเปิดเผยเพราะอยากจะเป็นมือหนึ่งของอำเภอสามพรานคือสูตรใครสูตรมัน ลองผิดลองถูก ต้องลองเองปฏิบัติเอง ต้องดูดิน น้ำ ดินฟ้าอากาศด้วย ร้อนเกินไปมัย น้ำท่วม น้ำแล้งมากเกินไปมัย และก็ใช้ภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่มี มันคือปัญหาและอุปสรรคของเรา...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

จากคำสัมภาษณ์ของนายประวิทย์ บุญมี ข้างต้น ได้สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ พ.ท.บุญชูบ ปัตถิ์ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ลุงมาใหม่ ๆ เนี่ยถามทำไงส้มถึงจะงามก็มีทำที่ฮึดฮัดพูดจาไม่ดี หวงความรู้กัน...”

(บุญชูบ ปัตถิ์, 30 เมษายน 2561)

2) การละเมิดลิขสิทธิ์ของส้มโอต่างถิ่น

ด้วยความต้องการของตลาดที่ยังมีมากกว่าผลผลิตที่ผลิตได้ ทำให้เกิดช่องทางให้กับพ่อค้าแม่ค้าที่นำส้มโอต่างถิ่นเข้ามาขาย ดังการให้สัมภาษณ์จากนายประวิทย์ บุญมี ดังนี้

“...ก็มีคนหัวดีไปเอาส้มโอจากที่อื่นมาขายกลายเป็นว่าส้มโอที่มาขายไม่ใช่ส้มโอนครชัยศรีแท้ ๆ ของเรา เป็นส้มที่อื่นมาปลอมแปลง ทีนี้ก็เต็มไปหมดเลย จากวิกฤตนั้นก็กลายเป็นโอกาสของส้มต่างจังหวัด พอคนมาซื้อเค้าก็ไม่รู้นี่ว่าเป็นส้มนครชัยศรีจากลูกละ 40-50 บาท ก็กลายเป็นลูกละร้อยก็ซื้อ ผู้ส่งออกก็ไม่มีส้ม...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

นอกจากการนำส้มโอต่างถิ่นเข้ามาปลอมใช้ชื่อส้มโอนครชัยศรีแล้ว ปัญหาด้านการปลอมลิขสิทธิ์ GI ด้วยการนำคิวอาร์โค้ดไปแปะด้วยนั้น ทำให้ส่งผลกระทบต่อสวนส้มโอทุกสวนในพื้นที่ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ปัญหามันมีที่ว่าถ้าเอาคิวอาร์โค้ดไปแปะที่ไม่ใช่พันธุ์นครชัยศรีเนี่ยที่นี้พอมมีปัญหา มันจะส่งผลกับทุกสวน บางที่เขาปลอมได้ในเรื่องของลิขสิทธิ์ ก็เลยไม่รู้จะแก้ปัญหายังไงเหมือนกัน...”

(สุรพงศ์ บุญยงค์, 30 เมษายน 2561)

ในส่วนของ QR Code ประชาชนชาวสวนได้ให้มุมมองว่าเป็นดาบสองคม คือ อาจมีการกลั่นแกล้งโดยนำ QR Code ไปติดส้มโอพันธุ์อื่น ซึ่งจะเป็นผลให้ชื่อเสียงและความเชื่อมั่นของผู้บริโภคที่มีต่อส้มโอนครชัยศรีเสียหาย

“...บางคนก็ปลอมสติ๊กเกอร์ GI แม้กระทั่ง QR Code เนี่ยเป็นดาบสองคมของเค้า ยกตัวอย่างหากผมไม่พอใจคุณแล้วผมเอาสติ๊กเกอร์ของคุณไปติดอันอื่น ทีนี้ก็เสียสิทธิ์แต่มันก็ขึ้นอยู่กับสำนึกของแต่ละคน...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

อย่างไรก็ตาม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้พยายามคิดแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วย การหาตลาดกลางเพื่อเป็นแหล่งขายเฉพาะส้มโอนครชัยศรี ซึ่งปัจจุบันปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ส้มโอนครชัยศรีของส้มโอต่างถิ่นยังไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมได้ เพราะต้องมีความร่วมมือจากหลายส่วน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เคยจะหาเหมือนที่ตลาดกลางเพื่อเป็นแหล่งขายเลย ให้กลุ่มเราไปขายส้มโอ นครชัยศรีแท้ ๆ แต่ก็ยังเป็นเพียงแค่ว่าความคิด เพราะมันต้องมีความร่วมมือจากหลายส่วน ด้วย...”

(สุรพงศ์ บุญยงค์, 30 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ นายอุดม โอษฐ์ยิ้มพราย ได้กล่าวเสริมว่า เกษตรกรควรรวมกลุ่มเพื่ออนุรักษ์พันธุ์ ส้มโอที่เป็นเอกลักษณ์ โดยภาครัฐและเอกชนเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุน อาทิ การโปรโมต จัดแผน สนับสนุนด้านงบประมาณในการพัฒนา เป็นต้น ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เกษตรกรควรรวมกลุ่มกันเพื่ออนุรักษ์พันธุ์ พันธุ์ที่เป็นเอกลักษณ์ ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ทุกภาคส่วนต้องมารวมช่วยกัน โปรโมต จัดแผน ให้เป็นที่รู้จัก ศูนย์ งบประมาณ สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนา...”

(อุดม โอษฐ์ยิ้มพราย, 18 เมษายน 2561)

3) ต้นทุนในการเพาะปลูกและดูแลรักษาที่สูง

ปัญหาหลักของเกษตรกรคือเรื่องเงินทุน ซึ่งนอกเหนือจากทุนในการดูแลบำรุงรักษา แล้ว เกษตรกรเองยังมีความเสี่ยงในเรื่องของต้นส้มโอที่ตายด้วย โดยปัจจุบันต้นทุนการปลูกส้มโอต่อไร่จนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตประมาณเก้าหมื่นถึงแสนกว่าบาท ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของเกษตรกร ชาวสวน ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ปัญหาหลักก็เรื่องเงินทุน ถ้าลงไปเนี่ย 4 ปี แต่ถ้ามันเสียเนี่ยปลูกมาเสียเรื่อง ปลูกมา 2 ปีก็ต้องซ่อม ถ้าซ่อมเร็ว ๆ มันก็ทัน ปัญหาตรงนั้นแหละ ถ้าไปกู้เขามา มัน เสีย ไร่หนึ่งประมาณตั้งแปดเก้าหมื่นถึงแสนกว่าบาทต่อไร่ ถ้ารักษาดี ๆ 4 ปี เต็ม ๆ เนี่ยสามารถไว้ลูกได้เลย แล้วก็เรื่องโรคแมลง พวกเพลี้ยไฟ ไรแดง 2 ตัวเนี่ยสำคัญ แล้วก็โรคกรีนนิ่ง กรีนนิ่งรุนแรง กรีนนิ่งอ่ะร้าย ปลูกส้มโอมันปลูกยากแต่ถ้ามีเงินมันก็ไม่ ยาก แต่มันก็เสี่ยง...”

(เฉลิม หวานชะเอม, 2 พฤษภาคม 2561)

จากคำกล่าวของปราชญ์ชาวสวนข้างต้น สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนายประวิทย์ บุญมี ประธานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนส้มโอ นครชัยศรี และปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ต้นทุนการปลูกส้มต่อไร่จนถึงเก็บเกี่ยวผลผลิตผมว่าไม่ต่ำกว่าหนึ่งแสนบาท”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

4) การขยายตัวของชุมชนเมือง

ผลกระทบสำคัญของปัญหาพื้นที่เพาะปลูกลดลงคือ การขยายตัวของชุมชนเมือง ซึ่งราคาเป็นสิ่งจูงใจต่อการขายพื้นที่อย่างมาก ดังการให้สัมภาษณ์นาย ปรีชา มรกฏจินดา เกษตรอำเภอสามพราน ดังนี้

“...สิ่งที่ส่งผลกระทบสำคัญๆ ก็จะเป็นเรื่องของการขยายตัวของชุมชนเมือง ที่ราคาค่อนข้างจะจูงใจในการขายพื้นที่...”

(ปรีชา มรกฏจินดา, 24 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ คำสัมภาษณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนายประวิทย์ บุญมี ดังนี้

“...เมื่อความเจริญมันเข้ามาพื้นที่ส้มโอมันก็จะหายไป คือมูลค่าของชุมชนเมืองมันเป็นสิ่งจูงใจและแก้ไขได้ลำบากมากซึ่งจะทำให้สวนเนี่ยค่อย ๆ ลดลง...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

ทั้งนี้การตัดสินใจในการขายพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรชาวสวน ขึ้นอยู่กับความคุ้มค่าของราคาขายที่ได้ ดังการให้สัมภาษณ์นายค่านวน ไพโรจน์สถาพร ประธานหอการค้าจังหวัดนครปฐม ดังนี้

“...ถามว่าเนื้อที่พื้นที่ของการเกษตรของสวนส้มโอเนี่ยจะมันก็อาจมีโอกาสดูซึ่งจะโดนปรับจากเกษตรมาเป็นที่อยู่อาศัยหรือป่า มันก็คงจะค่อย ๆ เข้ามา ถ้า...คือพื้นที่ตรงนั้นเนี่ยมันคุ้ม...”

(ค่านวน ไพโรจน์สถาพร, 2 พฤษภาคม 2561)

ปัจจุบันในตำบลท่าตลาด ที่อยู่ในพื้นที่เกาะลัดดีแทน เริ่มมีหมู่บ้านจัดสรรเข้าไปบ้างแล้วทั้ง ๆ ที่เป็นพื้นที่สีเขียว ซึ่งการสร้างหมู่บ้านจัดสรรและโรงงานต่าง ๆ มีการระบายน้ำเสียลงแม่น้ำนครชัยศรีอันเป็นสาเหตุของการทำลายสิ่งแวดล้อมและสวนส้มโอ ดังการสัมภาษณ์ ดังนี้

“...ปัญหาปัจจุบัน ก็คือ เมืองที่เข้ามาตลอด ซึ่งเกาะลัดดีแทนเราก็ยังเป็นพื้นที่สีเขียวอยู่ แต่เราก็ยังห่วงอยู่เพราะเริ่มมีหมู่บ้านจัดสรรเข้าไปในตำบลท่าตลาดบ้างแล้ว ทั้ง ๆ ที่บอกว่าเป็นพื้นที่สีเขียว...อุปสรรคที่มีอีกก็คือเรื่องน้ำเสียเพราะช่วง พฤษภิกายจนถึง มกราคม 3 เดือนเนี่ยจะเป็นช่วงที่สกัดน้ำ ให้น้ำเพื่อให้แตกยอดอ่อน แล้วก็ให้ออกดอก จะเป็นช่วงเดียวกับที่พวกโรงงานและหมู่บ้านต่าง ๆ ปล่อยน้ำเสียประมาณสิ้นปีพอดี...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

การสร้างมลพิษของโรงงานทำให้ต้นส้มโอดูดอาหารได้น้อยลงเพราะไม่สามารถดูดสโมซิสอาหารและน้ำได้ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อตรงทั้งเกษตรกรชาวสวน

“...อีกอย่างก็คือเวลาพวกโรงงานเข้ามา ก็จะมีพวกมลพิษเขม่าควันมาจับที่ใบ แล้วการดูดอาหารของส้มก็น้อยลงเพราะพวกน้ำมันที่มาจับเนี่ยทำให้ต้นไม้ไม่โต ไม่สามารถจะดูดสโมซิส อาหาร น้ำ พวกนี้ได้เลย และการที่ที่ดินราคาสูงก็เป็นแรงจูงใจให้คนขายที่...”

(บุญชู ปัทวี, 30 เมษายน 2561)

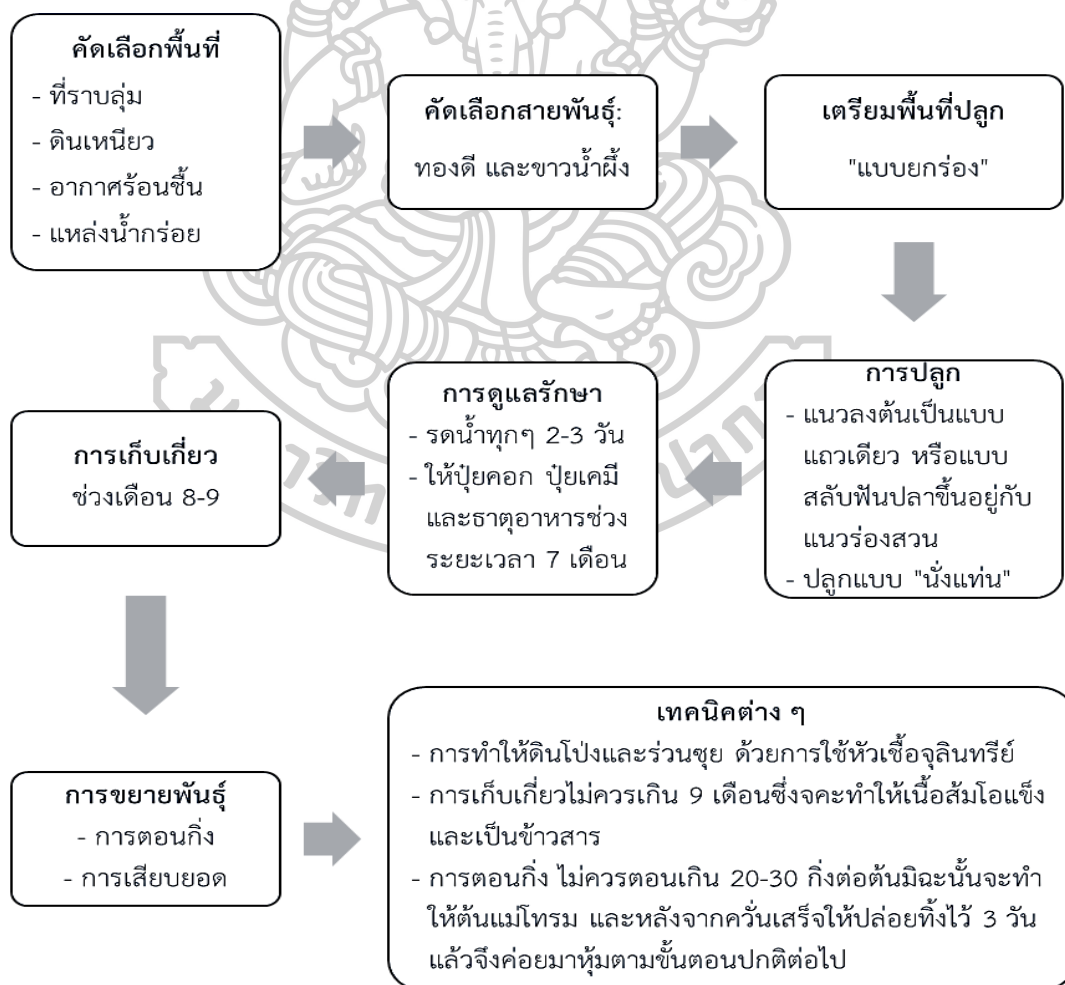
5) การขาดองค์ความรู้และประสบการณ์ของเกษตรกรชาวสวนรุ่นใหม่

เกษตรกรชาวสวนรุ่นใหม่ยังขาดทักษะและความชำนาญอยู่มาก เพราะการทำสวนส้มโอเพียงการใช้หลักทฤษฎีที่เรียนมาโดยไม่ได้ศึกษาธรรมชาติจะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ ดังการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...คนที่จบมาเพียว ๆ พ่อแม่ไม่ได้เป็นเกษตรกรออกมาทำ เอาทฤษฎีที่เรียนมาทำ โดยไม่ได้ศึกษาธรรมชาติทั้งหมดทุกราย เหมือนข้างบ้านลุง 3-4 รายที่ทำ ใจหมด... สตังค์พร้อมทุนพร้อม แต่เกษตรกรเนี่ยทุนไม่ค่อยมี กล่อมแกล่ม ๆ แต่ไปได้ ที่จบ ป.4 เนี่ยไปได้ นั่นคือเค้าเรียนกับธรรมชาติมา...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

ทั้งนี้จากการศึกษาภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีในพื้นที่อำเภอสามพราน และอำเภอนครชัยศรี สรุปได้ว่าภูมิปัญญาการปลูกส้มโอนั้นเป็นการสั่งสมความรู้ของเกษตรกร ชาวสวน โดยเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกพื้นที่เพาะปลูกที่เป็นที่ราบลุ่ม สภาพดินที่เป็นดินเหนียวและมีธาตุอาหารดี มีแหล่งน้ำที่เป็นน้ำกร่อยหรือมีรสเค็มชนิด ๆ ในช่วงเดือนสี่และเดือนห้าเพื่อให้รสชาติส้มโอหวาน ซึ่งหากดินมีรสเปรี้ยวก็สามารถนำเกลือมาโรยบนดินเพื่อแก้ไขให้รสชาติหวานขึ้น อีกทั้งสภาพอากาศร้อนชื้นเพื่อไม่ให้ส้มโอมีรสขม การคัดเลือกสายพันธุ์ที่เป็นที่ต้องการของตลาด การปลูกต้นส้มโอในพื้นที่ราบลุ่มด้วยวิธีการยกร่องเพื่อให้สามารถจำกัดปริมาณน้ำและเป็นการป้องกันการเกิดรากเน่าของต้นส้มโอ ซึ่งภูมิปัญญาการปลูกและดูแลรักษาอาศัยการสังเกตสภาพแวดล้อม และอาการของต้นส้มโอที่แสดงออกมาทั้งทางดิน ลำต้น ใบ ดอก ผล เพื่อสามารถให้น้ำ ปุ๋ย สารอาหาร ได้อย่างเหมาะสมตามอาการของต้นส้มโอที่เกิดขึ้น โดยระยะเวลาการเก็บเกี่ยวผลส้มโอที่เหมาะสมอยู่ที่ช่วงเดือนที่ 8 โดยการขยายพันธุ์ที่นิยมคือการตอนกิ่ง

รูปที่ 10 กระบวนการทำสวนส้มโอ

รูปที่ 11 แสดงผลความเชื่อมโยงภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรี

ส่วนที่ 3 การถ่ายทอดภูมิปัญญาการปลูกส้มโอของเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีจากรุ่นสู่รุ่น

3.1 การเรียนรู้ของเกษตรกรชาวสวน

การเรียนรู้ของเกษตรกรชาวสวนมาจากความชอบส่วนตัว การปลูกฝังจากรุ่นพ่อแม่ด้วยการติดตามเข้าไปช่วยหรือเป็นลูกมือในสวน และการดำเนินวิถีตามรอยพ่อแม่ ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...พี่น้องท้องเดียวกันมี 10 คน แต่นี้เป็นคนเดียวที่ทำสวนส้ม คนอื่นก็จะไปค้าขายมั่งอะไรมั่ง เหมือนตามรอยพ่อไง ไปเป็นลูกมือพ่อแล้วก็ทำต่อมาเรื่อย ๆ นี่ก็ยังคงชอบอยู่ทุกวันนี้...”

(เฉลิม หวานชะเอม, 2 พฤษภาคม 2561)

นอกจากนี้การเรียนรู้ของเกษตรกรชาวสวนยังมาจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการลองผิดลองถูก จนเกิดเป็นทักษะและความชำนาญ ซึ่งสิ่งที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้และทำสวนส้มโอ คือ ความอดทน การสู้ไม่ย่อท้อ การปรับปรุงพัฒนาอยู่อย่างต่อเนื่อง ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ความรู้ที่ได้มาก็มาจากการเรียนรู้ด้วยตัวเองทั้งจากการทดลอง ทั้งการผิดพลาดแล้วก็มาแก้ถึงออกมาเป็นสูตรที่ให้สำเร็จ สิ่งที่ทำให้ประสบความสำเร็จคือความอดทน แล้วก็ต้องสู้ไม่ย่อท้อ ก็พัฒนาไปเรื่อย ๆ คิดต่อยอดกันไป อะไรที่ยังต่อไม่ได้ก็เก็บข้อมูลไว้ก่อนแล้วค่อย ๆ ทำไป ต้องไม่หยุดนิ่ง...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

3.2 แรงจูงใจในการเรียนรู้ของเกษตรกรชาวสวน

แรงจูงใจที่ทำให้เกิดการเรียนรู้นั้นมาจากความรักในอาชีพและต้นไม้ ความภูมิใจในการเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...การปลูกส้มโอไม่มีสูตรสำเร็จเพราะต้นไม้ก็เป็นสิ่งที่มีชีวิต อีกอย่างคือเรารักต้นไม้เราทิ้งเค้าไม่ได้ พอเราไม่ทิ้งเค้า เค้าก็ไม่ทิ้งเรา และเราก็มีความภูมิใจเพราะส้มโอเป็นเอกลักษณ์สำคัญของนครปฐมด้วย...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

นายพนม ศรีสนิท กล่าวเสริมว่า แรงจูงใจอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรชาวสวนทิ้งการทำสวนส้มโอไม่ได้คือ ราคาของส้มโอ ซึ่งความคุ้มค่าในการนำพืชชนิดอื่นมาปลูกก็ไม่คุ้ม ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...คือว่าราคาของมันช่วยวนการทำให้เราทิ้งไม่ได้ เพราะราคาดี เป็นไม้ที่ต้นทุนสูง ถ้าหากว่าเรารักษาได้ก็สามารถอยู่ได้ หากว่าเราไปปลูกไม้อื่นมันไม่คุ้มกันครับ จะไปปลูกส้ม ปลูกมะม่วง ปลูกอะไรก็ไม่คุ้มกับเหมือนปลูกส้ม...”

(พนม ศรีสนิท, 18 เมษายน 2561)

ส้มโอเป็นพืชเศรษฐกิจที่ส่งออกนอกได้ราคาไม่ตก และรายได้ดี โดยรายได้ของส้มโอ 5 ไร่ จะอยู่ประมาณ 1 ล้านบาท ในขณะที่พืชหรือสินค้าชนิดอื่นราคาไม่ค่อยแน่นอน จึงเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรชาวสวนขยายพื้นที่ขึ้นเรื่อยมา ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ส้มโอเป็นพืชเศรษฐกิจที่สามารถส่งออกนอกได้ และก็ราคาไม่ตก สินค้าอื่นเนี่ยไม่ค่อยแน่นอน เราก็เลยมาช่วยกันบูรณะต้นไม้เก่า ๆ และมียกเพิ่มขึ้นมา ๆ ซึ่งก็มีคนมารับซื้อเนี่ยเยอะ...ส้มโอนี้รายได้ดี ส้มโอ 5 ไร่นี้ 1 ล้านบาทอยู่ในมือเราแล้วเรามี 30 ไร่...”

(บุญชู ปัทวี, 30 เมษายน 2561)

จากการให้สัมภาษณ์ข้างต้น สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนายเฉลียว หวานชะเอม ปราชญ์ชาวสวน คือ ส้มโอเป็นผลไม้ทำเงินได้ดี เพราะกำไรที่ได้คิดเป็นร้อยละ 50 ของการลงทุน ซึ่งสามารถนำกำไรที่ได้มากลับมาต่อยอดในการลงทุนครั้งต่อไปได้เรื่อย ๆ และยังมีเงินหมุนเวียนสำหรับใช้สอยอีกด้วย ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ส้มโอมันก็เป็นผลไม้ทำเงินได้ดี ตอนนี้หลานพูดถึงมันทำนาไม่ได้เท่าไรหรอก แต่ส้ม 17 ไร่ลงทุนไปประมาณสี่ห้าแสนแล้วได้กำไร ๆ ล้านอย่างจ้ะมันก็ยังได้ 6 แสน เนี่ยมันก็เหลือครึ่ง ๆ และพอได้มาก็มาลงทุนเรื่อย ๆ ไปมันก็ยังได้เงินไว้ ได้ใช้มันอะไรมั้ง เราก็ยังมีเงินทุนไม่ต้องไปซื้อกูเขามาซื้อใหม่ มันได้แหละมันได้ทุกปี...”

(เฉลียว หวานชะเอม, 2 พฤษภาคม 2561)

3.3 การสืบทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรชาวสวน

เกษตรกรชาวสวนยังคงตั้งใจที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีให้แก่รุ่นลูกหลานต่อไป เนื่องจากเสียดายในการทำสวนส้มโอ เนื่องจากพื้นที่ที่ทำสวนเหมาะสม อีกทั้งการจะเปลี่ยนไปทำหรือปลูกไม้อื่นจะไม่คุ้มค่างบที่ที่ดิน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ก็ลูก ๆ นั้นแหละ ก็ต้องรับต่อกันไป สำหรับผมเองผมเสียดายครับ เสียดายอาชีพนี้ ก็ต้องถ่ายทอดให้ไป...ให้ลูกให้หลานตลอดไปครับ เพราะว่าถามว่ามันเหมาะสมที่ที่แถวนั้นจะไปปลูกไม้อื่นอาจจะเป็นต้นมะม่วง มันไม่คุ้มกับที่ดินของเรา ที่อยู่ตรงนี้เป็นดินที่ดีที่เหมาะสมในการทำส้มโอ...”

(พนม ศรีสนิท, 18 เมษายน 2561)

นอกจากนี้เกษตรกรชาวสวนจะมีผู้สืบทอดจากตนเองที่เป็นลูกหลานอย่างน้อย 1 คน ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“ลุงมีลูก 3 คน ผู้หญิง 2 ผู้ชาย 1 มีสวนที่สามพราน 15 ไร่ ที่นครชัยศรี 30 ไร่ ติดหลังวัดกกตาล ตอนนี้นักจะมีลูกชายที่ต่อยอด...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ เกษตรกรชาวสวนเป็นบุคคลสำคัญในการสร้างแรงจูงใจต่อการสืบทอดของลูกหลาน ซึ่งเมื่อลูกหลานได้ทราบถึงความคุ้มค่างก็จะทำให้มีการสืบทอดกันต่อไป ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...เมื่อสัมภาษณ์คุณแล้วว่าคุณจะไปได้ เขาคงยังเก็บไว้สืบไปก่อนซึ่งการสืบทอดก็ต้องให้ตัวเกษตรกรเองเป็นคนพูดคุยต่อกับลูกหลาน เป็นการถ่ายทอดเองแบบนี้...”

(สุรพงศ์ บุญยงค์, 30 เมษายน 2561)

3.4 การสร้างแรงจูงใจในการสืบทอดภูมิปัญญาแก่รุ่นต่อไป

แนวทางในการสร้างแรงจูงใจแก่ทายาทผู้สืบทอด เกษตรกรชาวสวนยังคงพยายามสร้างแรงจูงใจด้วยการบอกกล่าวทั้งในด้านของราคาผลผลิต ความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด การสร้าง

ความคุ้มค่าในการใช้ที่ดิน ความมั่นคงในอาชีพ เพื่อให้เกิดการสืบทอดต่อไป ดั่งการให้สัมภาษณ์
ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...เราก็บอกลูกเอ๊ยตัวนี้มันช่วยเราได้ ไหนจะเก็บกล้วยที่อยู่ในโครงการส้ม
ได้อีกวันละพันบาท เดือนนึงก็ 30,000 บาท ไหนจะมะนาวอีก แล้วไหนจะหมากอีก
เดือน ๆ นี้ได้ 2 หมื่นกว่าเกือบ 3 หมื่น ซึ่งหมากเป็นผลพลอยได้ ปลุกหว่าง ซึ่งเราไม่
ต้องทำอะไรเลยเพราะถ้าเราใส่ให้ส้มหมากก็ได้กินไปด้วย เราก็พยายามบอกลูก ๆ
นอกจากราคาส้มที่ยังเติบโตได้อยู่ ลูกก็ยังชอบการทำสวนและอยากให้ลูก ๆ สืบทอด
การทำสวนต่อไป เพราะส้มเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดเรา อาชีพทำสวนเนี่ยมันเป็น
อาชีพที่มั่นคง เราไม่ต้องเป็นลูกจ้างใคร อีกร้อยอย่างถ้าขายแล้วก็ต้องไปอยู่ไกล จะไม่ได้
บรรยากาศดี ๆ แบบนี้ ที่นี่ดีที่สุด ซึ่งลูก ๆ ก็รับปากไว้แล้ว...”

(บุญชูบ ปัตวิ, 30 เมษายน 2561)

3.5 แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่รุ่นต่อไป

3.5.1 การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง (Learning by doing)

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรชาวสวน ได้แก่การพาลูกหลานเข้าไปในสวน
ทำให้ดูแล้วให้ลงมือปฏิบัติจริง คอยสอนและแนะนำ ดั่งการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ก็เนี่ยแหละก็พาเขาไปด้วย ก็ให้เขาดูเขาทำ ก็มาช่วยเก็บช่วยอะไรเนี่ย ก็
มองดูว่าเขาทำยังไง ยกร่องแบบไหนก็สังเกต...”

(เฉลิม หวานชะเอม, 2 พฤษภาคม 2561)

นายทิม ไทยทวี ปราชญ์ชาวสวน ได้กล่าวเสริมว่า การถ่ายทอดความรู้ส่วนใหญ่จะเป็น
ลักษณะของการบอกเล่ามากกว่าการจดบันทึก รวมถึงการปล่อยให้เรียนรู้จากความผิดพลาด เพราะ
การเรียนรู้ต้องลงพื้นที่ ดั่งการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...การถ่ายทอดความรู้ส่วนใหญ่ก็จะเป็นการบอกเล่าไป ยังไม่ได้มีการจดหรือ
บันทึกอะไร เวลาลูกสอนเนี่ย ลูกก็จะให้ทำกันไปแล้วปล่อยให้มันเสียไม่ทันเวลาบอกก็
รันกันเพราะเค้าถือว่าเค้าเรียนมา แต่ไอ้ที่เรียนมาเนี่ยมันเจ๊งกันแทนที่จะเอามา
ประยุกต์...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

จากการให้สัมภาษณ์ข้างต้น นายพนม ศรีสนิท กล่าวเสริมอีกว่า วิถีภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดให้แก่รุ่นลูกหลานเป็นแบบวิถีชีวิตชาวบ้านธรรมดา คือ ถ่ายทอดจากพ่อสู่ลูก ไม่มีข้อจำกัด และไม่ได้มีการเปิดอบรมเป็นทางการ แต่เป็นการใช้ให้ทำและอาศัยการจดจำ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ก็แบบใช้วิถีชีวิตชาวบ้านธรรมดาเนียแหละ ไม่มีข้อจำกัด มันไม่ได้มีการเปิดอบรมเป็นทางการว่าจะต้องเปิดห้องเรียนอะไรอย่างนั้น มันก็ถ่ายทอดจากพ่อสู่ลูก ลูกผมมันก็ปลูกเป็นทุกคน ใช้ให้ทำ ก็อาศัยจากดูที่มาปลูก เพราะว่าพื้นเพ คือมันรู้ในทำนี้ท่วงนี้ทำนองนี้...”

(พนม ศรีสนิท, 18 เมษายน 2561)

3.5.2 การส่งเสริมและสนับสนุนการให้ความรู้ของปราชญ์ชาวสวน

เกษตรกรชาวสวนยังให้การสนับสนุนและส่งเสริมการให้ความรู้หรือสอนให้กับผู้ที่สนใจทั่วไปด้วยการรับแต่งตั้งให้เป็นวิทยากรประจำฐานการเรียนรู้การปลูกส้มโอให้ได้มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) สัมปลอดภัยและมีคุณภาพ ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ของลุงเนี่ยก็เวลาใครมาก็จะตั้งให้ลุงเป็นวิทยากรประจำฐานการเรียนรู้การปลูกส้มโอให้ได้มาตรฐาน GAP สัมปลอดภัย มีรสชาติดีให้คุณภาพอยู่...”

(บุญชู บัณเฑาะ, 30 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ การถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรชาวสวนยังอยู่ในลักษณะให้คำบอกกล่าวเมื่อมีการสอบถาม เพื่อให้ผู้สนใจสามารถนำความรู้ดังกล่าวไปต่อยอดเพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายในการทำสวนส้มโอต่อไปอีกด้วย ดังที่ปราชญ์ชาวสวนได้ให้สัมภาษณ์ไว้ ดังนี้

“...ก็สอน ใครถามก็สอนก็บอกไม่ว่า นักวิชาการ นักเรียน นักศึกษา แม้กระทั่งคนสวนด้วยกัน เพราะอยากให้เค้าได้ไม่ต้องเสียหายเพราะถ้าทำแบบครั้งก่อน ๆ นี้ใช้เวลาเป็นสิบปี แล้วที่มากทำข้อมูลเนี่ยก็ถือว่าเป็นสูตรสำเร็จแล้ว ก็เอามาต่อยอดให้กับคนรุ่นหลัง ๆ ให้เค้าทำ เค้าจะได้ไม่ต้องเสียหาย ถ้าเสียหายก็ไปเสียหายอย่างอื่นก็ยังไม่แก้ได้เหมือนบ้านลงเสาเข็มไม่ดีก็แก้ไม่ได้แล้ว ตรงนี้สำคัญ...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

3.5.3 การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงานด้านการเกษตรได้สนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การอบรมเวทีสัมมนา และเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้เกษตรกรชาวสวนและผู้บรรยายได้นำประสบการณ์ที่พบเจอมาแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกัน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เราจะมีในเรื่องของวิธีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ว่าอบรมให้ความรู้ ก็มีเวทีสัมมนา เวลาเราประชุมอะไรใครเก่งเราก็เชิญมาพูด คนนี้ม้องค์ความรู้เรื่องนี้ คนนี้เก่งเรื่องโรคแมลง คืออยากให้เราเอาประสบการณ์ที่เขาพบมาแชร์ความรู้ซึ่งกันและกัน บางที่เราไปบรรยายเหมือนเราเอาความรู้ไปให้ แต่ก็สู้ให้คนที่เจอปัญหาพูดดีกว่า แล้วเขาก็แก้ปัญหาตรงจุด เหมือนองค์ความรู้เค้า เทคนิคนี้เรื่องการพ่นน้ำอย่างนี้...”

(สุรพงศ์ บุญยงค์, 30 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ นายปรีชา มรกฏจินดา เกษตรอำเภอสสามพราน ได้กล่าวเสริมว่า หน้าที่ของหน่วยงานคือส่งเสริมความรู้ในเรื่องการประกอบอาชีพในแต่ละพืช เน้นให้เกษตรกรปรับปรุงคุณภาพและปลอดภัย หรือ GAP การปลูกพืชให้ได้คุณภาพและมาตรฐานที่ตลาดต้องการ เป็นต้น ซึ่งทางหน่วยงานเกษตรมีการจัดทุกปีโดยแต่ละปีจะเปลี่ยนหัวข้อตามความต้องการของเกษตรกร ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เราอยู่ตรงเนี่ย เราก็ต้องส่งเสริมความรู้ในเรื่องการประกอบอาชีพในแต่ละพืช โดยเฉพาะตอนนี้เขาเน้นระบบพืชปลอดภัยหรือ GAP พยายามให้คำแนะนำปรับปรุงคุณภาพ คือการปลูกพืชให้ได้คุณภาพและมาตรฐานที่ตลาดต้องการโดยที่ไม่มีสารพิษตกค้าง ไม่ว่าจะในผู้บริโภค ผู้ผลิตหรือสิ่งแวดล้อม เน้นประเด็นนี้... อีกทั้งส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ครับ ในเรื่องต่าง ๆ ด้านวิชาการ การใช้ปุ๋ย การใช้ยา การทำยังงให้มันผลิดดอกออกผลเนี่ย เราถ่ายทอดในเรื่องของความรู้ต่าง ๆ ยกตัวอย่างปีนี้ถ่ายทอดในเรื่องการจัดการคุณภาพ เพราะว่าถ้าเขามีความรู้มีแหล่งความรู้ก็สามารถทำได้ เขาก็จะทำได้อย่างยั่งยืน ซึ่งจะมีการจัดในทุกปีแต่ประเด็นเนี่ยแต่ละปีก็เปลี่ยนประเด็นประเด็นไหนที่เป็นประโยชน์และเขาต้องการอะไร...”

(ปรีชา มรกฏจินดา, 24 เมษายน 2561)

แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญา	รายละเอียด
การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ	<p>วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรชาวสวน ได้แก่ การพาลูกหลานเข้าไปในสวน ทำให้ดูแล้วให้ลงมือปฏิบัติจริง คอยสอนและแนะนำ การถ่ายทอดความรู้ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของการบอกเล่ามากกว่าการจดบันทึก รวมถึงการปล่อยให้เรียนรู้จากความผิดพลาดเพราะการเรียนรู้ต้องลงพื้นที่ ซึ่งวิถีภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดให้แก่รุ่นลูกหลานเป็นแบบวิถีชีวิตชาวบ้านธรรมดา คือ ถ่ายทอดจากพ่อสู่ลูก ไม่มีข้อจำกัด และไม่ได้มีการเปิดอบรมเป็นทางการ แต่เป็นการใช้ให้ทำและอาศัยการจดจำ</p>
การส่งเสริมและสนับสนุนการให้ความรู้ของประชาชนชาวสวน	<p>เกษตรกรชาวสวนยังให้การสนับสนุนและส่งเสริมการให้ความรู้หรือสอนให้กับผู้ที่สนใจทั่วไปด้วยการรับแต่งตั้งให้เป็นวิทยากรประจำฐานการเรียนรู้การปลูกส้มโอให้ได้มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี GAP สัมปลอดภัยและมีคุณภาพ นอกจากนี้ การถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรชาวสวนยังอยู่ในลักษณะให้คำบอกกล่าวเมื่อมีการสอบถาม เพื่อให้ผู้สนใจสามารถนำความรู้ดังกล่าวไปต่อยอดเพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายในการทำสวนส้มโอต่อไปอีกด้วย</p>
การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	<p>หน่วยงานด้านการเกษตรได้สนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การอบรม เวทีสัมมนา และเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้เกษตรกรชาวสวนและผู้บรรยายได้นำประสบการณ์ที่พบเจอมาแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกัน หน้าที่ของหน่วยงานคือส่งเสริมความรู้ในเรื่องการประกอบอาชีพในแต่ละพืช เน้นให้เกษตรกรปรับปรุงคุณภาพและปลอดภัย หรือ GAP การปลูกพืชให้ได้คุณภาพและมาตรฐานที่ตลาดต้องการ เป็นต้น ซึ่งทางหน่วยงานเกษตรมีการจัดทุกปีโดยแต่ละปีจะเปลี่ยนหัวข้อตามความต้องการของเกษตรกร</p>

ตารางที่ 15 แสดงแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญา

3.6 แนวทางการจัดการความรู้

การจัดเก็บความรู้ที่มีเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้มีการส่งต่อองค์ความรู้ให้แก่รุ่นต่อไปหรือผู้ที่สนใจ สถาบันการศึกษาจึงเข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมในการจัดการองค์ความรู้ให้อยู่ในรูปแบบเอกสารหรือตำราโดยร่วมมือกับเกษตรกรชาวสวนเพื่อลงพื้นที่ปฏิบัติจริง แล้วทำการเก็บข้อมูล จัดบันทึก ตั้งแต่การเตรียมดิน การปลูก การบำรุงรักษา การป้องกัน จนกระทั่งเก็บเกี่ยวผลผลิต ดึงการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...การจัดเก็บองค์ความรู้ต่าง ๆ ก็มีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม กำลังทำเป็นคู่มือโดยการประชุมกันแล้วก็มีลงพื้นที่ 10 คน ใน 3 ตำบล ทดลองทำกันจริงเลย เค้จะจดละเอียดมาก สังเกตทุกช่วงเวลา ความเป็นไปอะไรต่าง ๆ ...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

3.7 ปัญหาและอุปสรรคด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอจากรุ่นสู่รุ่น

3.7.1 การขาดความร่วมมือจากเกษตรกรชาวสวน

เกษตรกรชาวสวนขาดการให้ความร่วมมือเพราะยึดติดกับองค์ความรู้ที่ตนมีจึงไม่เห็นคุณค่าต่อสิ่งที่นำเสนอ ดึงการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ปัญหาและอุปสรรค...ส่วนใหญ่เกษตรกรก็จะไม่ค่อยมีเวลาว่างหรือมีใจร่วม คือว่าคิดว่าตัวเองรู้แล้ว เราก็ต้องหาวิธีการว่าทำยังไงถึงจะสามารถให้เกษตรกรเห็นคุณค่าในสิ่งที่เรานำเสนอ...ความจริงการเรียนรู้มันไม่มีที่สิ้นสุดหรอก แต่เกษตรกรก็ยังมีใจตัวเองก็ไม่ต้องไป ไปแล้วไม่ได้อะไร แต่ว่านวัตกรรมใหม่ ๆ มาเรื่อย ๆ ที่ตัวเองปฏิบัติอยู่อาจไม่ถูกต้องก็ได้ แต่ถ้ามารับทางวิชาการนี้ไปก็เป็นแนวให้เขาได้...”

(ปรีชา มรกฏจินดา, 24 เมษายน 2561)

และด้วยการมีความเป็นส่วนตัวสูง ทำให้แนวทางการเข้ามาพัฒนาและส่งเสริมของทางภาครัฐทำได้ช้าและยากลำบาก ดึงการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ความร่วมมือในการทำงานกิจกรรมของชาวสวนส่วนใหญ่เขาจะช่วยเหลือตัวเอง มีความเป็นส่วนตัวสูง การทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะผู้สูงอายุหรืออะไรนั้น จะเอาที่อื่นมาเปรียบไม่ได้เลย...”

(ลือยศ บรรพกาญจน์, 18 เมษายน 2561)

3.7.2 ขาดการถอดองค์ความรู้

แม้จะมีการจัดบันทึกองค์ความรู้โดยการบันทึกและจัดทำเป็นตำราก็ตาม แต่องค์ความรู้ที่อยู่ลึก ๆ (Tacit Knowledge) ในตัวเกษตรกรชาวสวนยังเป็นความรู้ที่ยังขาดการจัดเก็บ ปัจจุบันจากการที่ปราชญ์ชาวสวนเริ่มมีอายุมากขึ้น และภารกิจต่าง ๆ ที่ทำให้มีเวลาน้อยลง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรเร่งเข้าดำเนินการถอดองค์ความรู้ดังกล่าวจากปราชญ์ชาวสวนโดยเร็ว ดัง การให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ความรู้ของลุงส่วนใหญ่จะถ่ายทอดผ่านการบรรยายซึ่งยังไม่มีจัดบันทึกเป็น เอกสารหรือตำราเพราะไม่มีเวลา ลุงตอนนี้ก็ 82 ปีแล้วไม่ค่อยมีเวลาหรอก ไหนจะเป็น วิทยากรประจำทหารผ่านศึก อำเภอสามพราน ซึ่งมีทั้งหมด 16 ตำบล ซึ่งลุงต้องไป บรรยายสรุปให้เค้าฟังว่าลัทธิของทหารผ่านศึกเนี่ยตั้งแต่ข้อ 1-33 มีอะไรบ้าง เพื่อไป ช่วยทหารผ่านศึกที่ไปรบมา พอเราอายุเยอะแล้วก็อยากขอให้เอาเด็กรุ่นใหม่เข้าไป... หน่วยงานควรมีคนเข้ามาถอดองค์ความรู้ไป ซึ่งเราก็เคยบอกทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไปแล้วว่าให้จัดคนมา แล้วก็มาเรียนมาศึกษา แล้วเราจะพาเค้าไปบรรยายสรุปให้ฟังว่า ตั้งแต่ปลูกระยะต่อเท่าไร ระยะเคียงเท่าไร และการดูแลตั้งแต่เริ่มปลูกไปถึงแม้ กระทั่งเก็บผลผลิตได้นี้เราสอน อบรมเชิงปฏิบัติการเลย ใครมาหาเรา เราสอน...”

(บุญชูบ ปีถวี, 30 เมษายน 2561)

3.7.3 ขาดการปกป้องลิขสิทธิ์ที่จริงจัง

นโยบายการให้ความร่วมมือทางด้านการเกษตรกับต่างประเทศเป็นสาเหตุหนึ่งที่เป็น สาเหตุให้เศรษฐกิจการค้าลดลง เนื่องจากเมื่อประเทศนั้น ๆ มีองค์ความรู้และสามารถเพาะปลูกใน ประเทศตัวเองได้แล้วก็จะลดปริมาณการนำเข้าจากต่างประเทศ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่มี มาตรการเพื่อปกป้องลิขสิทธิ์และการรั่วไหลขององค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ชัดเจนแต่อย่างใด ดังการให้ สัมภาษณ์ดังนี้

“...อย่างมะพร้าวเค้าก็หลอกให้เราปลูกแค่ชั่วคราวคราวพอไปแล้วเนี่ยญี่ปุ่นก็กด ราคา เพราะเค้าซื้อต้นไปแล้วไง คนไทยเราไม่เข้าใจก็เอาพันธุ์ส่งไป ซึ่งเค้าก็มีพวก เกษตรอยู่โดยส่งคนมาดูศึกษา ส่งคนมาคุมเราเลย อย่างกล้วยส่งไปดูงานที่เพชรบุรี บ้านลาด มีคนของเค้ามาดูเลยเพื่อให้ปลอดภัย คนไทยเราพวกกรมส่งเสริม กระทรวงพาณิชย์เนี่ยยังไม่ค่อยทันเค้าเพราะเวลาให้เค้าเอาออกไปพอมาก ๆ เค้า เค้าก็ ไม่มาซื้อเราแล้ว...”

(บุญชูบ ปีถวี, 30 เมษายน 2561)

3.7.4 บุคลากรที่ยังขาดความรู้ความชำนาญ

ปัญหาด้านการส่งเสริมความรู้ให้แก่เกษตรกรของภาครัฐนั้น คือ บุคลากรที่มีความรู้ยังไม่ลึกซึ้งพอ ดังการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...แล้วความรู้ของเกษตรกรตัวเองก็ยังไม่ลึกซึ้งพอ ซึ่งเราเองก็ยินดีสอน...”

(บุญชูบ ปัทวี, 30 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ นายปรีชา มรกฏจินดา นายอำเภอสามพราน ได้กล่าวเสริมว่า บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ต้องพัฒนาความรู้และความชำนาญเพื่อสามารถแนะนำ และไขข้อคำถามให้แก่เกษตรกรชาวสวนได้ ซึ่งหากบุคลากรมีความรู้ไม่แน่น บรรยายไม่ตรงประเด็น หรือถามไม่รู้เรื่อง จะทำให้เสียความศรัทธา ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เจ้าหน้าที่เนี่ยจะต้องพัฒนาความรู้ครับ การจัดอบรมหลักสูตร วิทยากรดี ๆ และมีความรู้ที่แน่นดี ๆ สำคัญ บุคลากรวิทยากรที่ไปถ่ายถอดถ้าไปได้ที่รัฐที่เจ้าหน้าที่จัดพวกวิทยากรมาไม่ดีไม่ตรงประเด็นหรือว่าพูดไม่ถนัดไม่รู้เรื่อง บรรยายก็ไม่รู้เรื่อง มันเสียความศรัทธาและคนวันหลังยังไม่มาใหญ่ แต่ถ้าได้อย่างดี ๆ มาโอเค คนถูกใจน่าจะ...”

(ปรีชา มรกฏจินดา, 24 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ บุคลากรควรสามารถให้คำแนะนำหรือแนวทางในการเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าเพื่อเป็นแรงจูงใจต่อไม่ให้เกิดเกษตรกรขายพื้นที่การปลูกส้มโอ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ก็คือว่าทำยังไงเนี่ยเราจะต้องเพิ่มมูลค่าให้เขา ก็คือจากส้มโอผลหนึ่งที่ขายได้ ซักไม่กี่สิบบาท ให้ขายได้ผลหนึ่งซีกหลายร้อย หรือเป็นพันบาทอะไรอย่างเนี่ย ซึ่งมูลค่าเขาก็คือรายได้เขานั้นแหละ ถ้าสมมุติรายได้เขาดีเนี่ยทุกคนก็ไม่อยากขายที่...”

(คำนวณ ไพโรจน์สถาพร, 2 พฤษภาคม 2561)

รูปที่ 12 แสดงความเชื่อมโยงการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น

ส่วนที่ 4 แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอนครชัยศรี

4.1 เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อการทำสวนส้มโอนครชัยศรี

4.1.1 สถานการณ์ก่อนเกิดน้ำท่วม

วิถีการดำเนินชีวิตของเกษตรกรชาวสวนส้มโอก่อนน้ำท่วมพบว่าเป็นการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ช่วงเช้าออกเก็บพีชผักที่ปลูกเสริมในคันร่องเพื่อขายในแต่ละวัน ต่อเมื่อส้มโอให้ผลผลิตก็มีการส่งจำหน่ายต่างประเทศโดยส่วนใหญ่ผ่านพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อ ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ก่อนน้ำท่วมเนี่ยทุกคนตื่นเช้ามาก็จะออกมาเก็บตำลึงขาย เก็บพริกขาย คือผลพลอยได้เลย อย่างน้อย ๆ ตื่นขึ้นมาเลย 6 โมงเช้าเนี่ยอย่างน้อย ๆ เค้าจะได้แล้ว ร้อย สองร้อยบาท เป็นค่ากับข้าว...สมัยก่อนส้มโอของเราเนี่ยตลาดยังไม่ค่อยเปิด นอกจากส่งอย่างเดียว จุดใหญ่ 90 เปอร์เซ็นต์ต้องส่งไปส่งออก...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

สำหรับราคาส้มโอขณะนั้นค่อนข้างดีเนื่องจากเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค เกษตรกรชาวสวนสามารถเลี้ยงชีพได้ สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ปลูกกันก่อนน้ำท่วมนั้นก็พอใช้ได้เพราะตอนนั้นราคาดี ก็พอได้กิน พอได้...”

(บุญชู บัญชี, 30 เมษายน 2561)

ในส่วนที่ไม่ผ่านการเกณฑ์การส่งออกก็จะนำมาขายที่ตลาดภายในประเทศ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ก่อนน้ำท่วมเนี่ยทำส้มก็คิดตลอด มีส่งออกแต่ถ้าเป็นส้มที่เป็นผิวลาย ๆ ก็ขายข้างใน ...”

(เฉลียว หวานชะเอม, 2 พฤษภาคม 2561)

4.1.2 สถานการณ์เมื่อเกิดน้ำท่วม

1) สาเหตุการเกิดน้ำท่วม

สภาพเหตุการณ์น้ำท่วมที่เกิดขึ้น สาเหตุหนึ่งส่งผลให้พื้นที่ในอำเภอสามพรานและนครชัยศรี คือการปิดการไหลผ่านของน้ำเพื่อไม่ให้เข้ากรุงเทพ ทำให้ต้องผันน้ำเข้าสู่แม่น้ำนครชัยศรีหรือแม่น้ำท่าจีน ซึ่งลักษณะของแม่น้ำท่าจีนเป็นที่ลาดต่ำเมื่อน้ำมาขังจึงทำให้น้ำไหลลงทะเลช้าเพราะการไหลของน้ำเพื่อที่จะออกสู่ทะเลต้องไหลผ่านสมุทรสงคราม และสมุทรสาคร เสียก่อน ดัง การให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...เพราะเค้าไม่ให้น้ำเข้าไปในกรุงเทพ จริง ๆ ถ้าไปทางกรุงเทพเนี่ยจะมีทางลัดไปออกแม่น้ำบางประกงแต่เค้าไม่ให้ผ่าน ก็ต้องดันมาแม่น้ำนครชัยศรีหรือแม่น้ำท่าจีนเราเนี่ย ซึ่งแม่น้ำท่าจีนเราเนี่ยเป็นแม่น้ำที่ลาดต่ำไม่ใช่สูง น้ำก็มาขังไหลลงไปทะเลช้าไม่เหมือนแม่น้ำเจ้าพระยาพอถึงกรุงเทพบีบเนี่ยน้ำออกทางอ่าวไทยเลย แต่ของเราเนี่ยติดสมุทรสงคราม สมุทรสาคร ก่อนถึงจะออกได้...”

(บุญชูบ ปัทวี, 30 เมษายน 2561)

2) การป้องกันแหล่งเพาะปลูกของเกษตรกรชาวสวน

แม้เกษตรกรชาวสวนจะพยายามช่วยกันป้องกันด้วยการทำท่อนกัน เมื่อน้ำทะเลล้นเข้าพื้นที่ทรงคอง เพียง 2 วันเท่านั้นสวนส้มโอก็จมอยู่ในน้ำทันที ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ตอนที่มีการประกาศเรื่องน้ำเราก็ตั้งระวังทั้งป้องกันแหละครับ แต่มันไม่ไหวมันบ่องไม่อยู่ วันนั้นผมจำวันที่ไม่ได้แต่ผมบันทึกไว้ เราก็ป้องกันกันเพลีน แล้วมีฝัวเมียคู่หนึ่ง ฝัวก็มาตามเมียเขา ผมก็ฟังมาแว่ว ๆ แลมันตื่น ๆ มา ได้ยินฝัวบอกว่ามัวกันอยู่ได้น้ำมันมาจากทรงคองแล้ว เมียมันก็เดิน เดินไปโดยที่ไม่บอกอีก 4-5 คนที่ป้องกันบ่องกันอยู่ ที่ป้องกันเกาะตรงนั้นอยู่ ไอ้เกาะบ้านครูเอื้อน ผมก็ตามวังมันไป มันซื้อนิด นิดมีอะไรกัน เขาว่าลุงนมไม่อยู่แล้วน้ำมันทะเลล้นมาทรงคองเป็นอันว่าจบแล้ว 2 คีนเรียบร้อย 29 ตุลาคม...”

(พนม ศรีสนิท, 18 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ เกษตรกรชาวสวนบางรายได้ใช้วิธีการตัดต้นไม้รอบ ๆ มากัน แต่ก็ไม่สามารถกันน้ำได้ ดังการให้สัมภาษณ์นายเฉลียว หวานชะเอม ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“... เราเอารถมาจะป้องกันแรก ไปตัดต้นไม้ตรงรอบ ๆ ให้นั้นกัน แต่ก็ไม่ได้...”

(เฉลียว หวานชะเอม, 2 พฤษภาคม 2561)

จากกระแสไฟฟ้าที่มายะเยาะ กอปรกับระดับพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มเมื่อเทียบกับทิศทางที่น้ำมาจากเส้นทางรถไฟแล้วต่ำกว่าประมาณ 1 เมตร ซึ่งเมื่อน้ำได้ท่วมผ่านเส้นทางรถไฟเกษตรกรจึงไม่สามารถป้องกันได้อีกต่อไป ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“... ที่ถนนรถไฟ เพราะว่าถนนรถไฟมันจะสูงกว่าฝั่งเนี่ยประมาณเมตร ถ้าน้ำท่วมถนนรถไฟเมื่อไหร่ก็เรียบร้อยหมด ผมก็ลุ้น ๆ มาตลอด มันลุดวิสัยที่จะป้องกันได้ที่สวนนี้ท่วมเฉลี่ย ๆ ก็ประมาณเมตรนึง..”

(ลือชัย มีกุล, 18 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ พ.ท.บุญชู บัณเฑาะ้ว ปราชญ์ชาวสวน กล่าวเสริมว่า ระดับที่น้ำสูงทำให้ประตูน้ำแตกและภายในระยะเวลาครึ่งชั่วโมง กระแสไฟฟ้าที่เร็วและแรงทำให้สิ่งที่ทำไว้ป้องกันก็พังทลาย ส่งผลให้ชาวบ้านในพื้นที่เศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างมาก ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“... เราจะกันอะไรก็ได้เพราะน้ำมาสูงมาก กันเท่าไรก็ไม่อยู่เพราะพังมาตั้งแต่ทางรถไฟทางวัดบูรณาวาส ศาลายา เรื่อยมา ซึ่งลุงก็ไปดูเรื่อย ดูทุกวัน พอประตูน้ำแตกประมาณครึ่งชั่วโมงที่น้ำมาแล้วสิ เราก็รีบเข้ามาดูที่เรา พอมายืนดูก็ไม่ไหวแล้วกันยังงี้ก็ไม่อยู่เพราะน้ำมาสูง คนแถวนี้ร้องไห้กันเป็นแถว...”

(บุญชู บัณเฑาะ้ว, 30 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ นายประวิทย์ บุญมี ประธานเครือข่ายส้มโอนครชัยศรีและปราชญ์ชาวสวน กล่าวเสริมว่า สิ่งที่สะท้อนให้เห็นนอกจากวิกฤตการณ์ที่เริ่มควบคุมได้ลำบากแล้ว ยังมีด้านวิธีการพึ่งพาอาศัย การช่วยเหลือ ของเกษตรกรที่เคยมีเปลี่ยนไปด้วย เพราะเมื่อกระแสน้ำเริ่มมามากขึ้นส่งผลให้เกษตรกรชาวสวนที่เคยเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กลายเป็นต่างคนต่างต้องช่วยเหลือตัวเองก่อน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เริ่มแรกแต่ละคนก็สู้ ก็เอาแบกโฮเข้าสวนนี้สวนนั้นช่วยกัน ทำให้วิถีมันก็เปลี่ยนไปเพราะสมัยก่อนเนี่ยถ้าพื้นที่มีสัก 50 ไร่ หรือ 100 ไร่เนี่ย เราก็จะเอาแบกโฮเนี่ยล้อมสวนได้เลย ทีนี้พอน้ำมากก็ตัวใครตัวมันเลยวิถีมันเปลี่ยนจากที่เคยเอ็งก็กลายเป็นต่างคนต่างทำ...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

3) ความช่วยเหลือเพื่อป้องกันแหล่งเพาะปลูกของภาครัฐและหน่วยงานต่าง ๆ

ช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์หน่วยงานตำรวจ ได้ส่งเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่เพื่อช่วยเกษตรกรชาวสวนในการป้องกัน โดยการอาศัยพักอยู่กับเกษตรกรชาวสวน ซึ่งทำให้ความรู้สึกที่มีต่อกันเปรียบเสมือนลูกหลาน ดังการให้สัมภาษณ์นางรัตเกล้า มีกุล ประชาชนชาวสวน ดังนี้

“...ก็ได้นักเรียนนายร้อยตำรวจมาชุดหนึ่งเข้ามาช่วย ซึ่งเค้าก็มาพักที่บ้านเราเหมือนเป็นลูกเราเลย...”

(รัตเกล้า มีกุล, 18 เมษายน 2561)

ขณะที่รัฐบาลพร้อมด้วยหน่วยงานทหารก็ได้ส่งนายทหารพร้อม Big Bag และเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ สนับสนุนเช่นเดียวกัน ดังการให้สัมภาษณ์นายลือยศ บรรพกาญจน์ รองนายกเทศมนตรีเมืองไร่เชิง ดังนี้

“...รัฐบาลมาช่วยเหลือ เพราะว่ากลัวสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตรงนี้จะหายไป เค้าก็เลยส่งทหารมา เอา big bag มาลง เอาอะไรมาลง ปัจจุบันก็ยังมีอยู่...”

(ลือยศ บรรพกาญจน์, 18 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ยังคงมีหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กรมชลประทาน กระทรวงวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ได้สนับสนุน กระจายทราย เครื่องสูบน้ำ น้ำมันเพื่อใช้ในการป้องกันน้ำ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ช่วงนั้นก็จะมีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เอากระจายทรายจากน้ำท่วมที่อื่นมาแล้วก็วิ่งมาให้ ชลประทานก็ให้เครื่องสูบน้ำมา 44 เครื่อง มีคนมาเฝ้าเครื่องให้ กระทรวงวิทย์ฯ ก็ช่วยน้ำมันมา 10,000 ลิตร สำนักงานตำรวจแห่งชาติเริ่มเข้ามา ตำรวจสามพราน โปธิแก้วเข้ามา...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

ในส่วนของกระทรวงเกษตรและทางจังหวัดนครปฐม ได้เข้ามาช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่ เป็นจำนวนมาก ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ตอนน้ำท่วมพวกหน่วยงานราชการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็เข้ามาช่วยเหลือ กันเต็มที่เลย กระทรวงเกษตรก็ส่งมา ทางจังหวัด ไม่ทราบว่ามีมากน้อยขนาดไหนแต่ว่า มากันเต็มเลยที่เกาะเนี่ย...”

(บุญชูบ ปัทวี, 30 เมษายน 2561)

ทั้งนี้หน่วยงานภาคเอกชนได้ให้การช่วยเหลือเรื่องอุปกรณ์การป้องกันช่วงน้ำท่วม อาทิ ถังบีกแบก หินคลุก น้ำมัน รวมถึงการสนับสนุนด้านนักวิชาการเพื่อร่วมฟื้นฟู เช่น SCG ครอบครัวยุ ช่าง 3 ปตท. เป็นต้น ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...SCG ก็ให้ถังบีกแบกมาให้ตลอด ครอบครัวยุช่าง 3 ก็มีช่วยเหลือมาอีก 20,000 กิ่ง โดยเป็นการรับซื้อจากทางเราด้วยเงินที่ได้รับบริจาค แล้วก็ให้นักวิชาการมา ช่วงที่ฟื้นฟู...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

“...มีหลายหน่วยงานเลย ปตท. อะไรเนี่ยก็มาช่วยกันหลายส่วนเลย...”

(บุญชูบ ปัทวี, 30 เมษายน 2561)

นอกจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ในการสนับสนุนช่วยเหลือพื้นที่ของเกษตรกร ชาวสวนแล้ว ทางสำนักพระราชวังยังได้ให้การช่วยเหลืออย่างเต็มที่ด้วยการสนับสนุนน้ำมันเบนซิน และดีเซลมาประมาณ 10,000 ลิตร และหินคลุกตำลุกรังประมาณ 100 พ่วง ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...หลังจากตั้งศูนย์ที่วัดทรงคนองแล้วพอจะเริ่มจะครบเดือนนี่ก็มีตัวแทนหม่อม ศรียุทธ์ ฯ เข้ามาสอบถามว่าเราต้องการอะไร จากนั้นท่านก็ส่งทั้งน้ำมันเบนซิน และ ดีเซลมาประมาณ 10,000 ลิตร แล้วก็หินคลุกตำลุกรังประมาณ 100 พ่วง...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

4) ความเสียหายที่เกิดขึ้น

เหตุการณ์มหาอุทกภัยในปี พ.ศ.2554 ทำให้มีน้ำท่วมขังในพื้นที่สวนเป็นระยะเวลา 2 เดือน ส่งผลให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่เพาะปลูกส้มโอนครชัยศรี กว่า 6 พันไร่ ในเกาะลัดอีแทน อำเภอสามพราน ดังการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...พอสวนส้มเริ่มดี มาปี 54 น้ำมาเลย ในเกาะลัดอีแทนตรงสามพรานเนี่ย พื้นที่ประมาณ 6 พันกว่าไร่ พื้นที่ตรงนี้ก็ยังมีอยู่ในเกาะลัดอีแทนอยู่ ก็เป็นโค้งไปวัดไร่จึงไปดอนหวาน ไปทรงคนอง แต่พอน้ำมาท่วม หมดเลย...น้ำท่วมขังอยู่ประมาณ 2 เดือน สวนนี้ไม่มีเหลือท่วมหมดไม่เหลืออะไรเลยแม้แต่ต้นเดียว...”

(บุญชู ปัทวี, 30 เมษายน 2561)

ทั้งนี้นายพนม ศรีสนิท ปราชญ์ชาวสวน เสริมว่าพื้นที่สวนที่เหลือในเกาะลัดอีแทน ประมาณไม่ถึงหนึ่งพันไร่ ซึ่งสำหรับของตนเองมีพื้นที่ที่รอดอยู่ 6 งาน ที่เหลืออีก 8 ไร่ 2 งาน เสียหายทั้งหมด ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...สวนที่เหลือที่เกาะลัดอีแทนก็จะเหลือประมาณไม่ถึงพันไร่ อย่างผมเนี่ยมีเนื้อที่ 10 ไร่ ผมจะเหลือประมาณ 6 งาน...”

(พนม ศรีสนิท, 18 เมษายน 2561)

สำหรับอำเภอนครชัยศรี ความเสียหายจากน้ำท่วมส่งผลให้มีสวนส้มโอที่รอดจากวิกฤตการณ์ไม่มาก ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ตอนที่น้ำจะท่วมเนี่ย รู้รู้ที่หลานมันบอก.. ผลที่สุดมันท่วมหมดภายใน 2 ชั่วโมง ตรงนี้ท่วมหมดเลย ข้างหน้าเนี่ย มันมาแพ้ แพ้เลย ก็เลยจมหมดเลย... ตอนนั้นในอำเภอนครชัยศรีก็เหลือไม่เยอะ ๆ ไม่กี่ราย...”

(เฉลียว หวานชะเอม, 2 พฤษภาคม 2561)

พื้นที่ของเกษตรกรที่เหลือในอำเภอนครชัยศรี มีประมาณ 2 แปลง ซึ่งหนึ่งในนั้นคือของนายทิม ไทยทวี และสำหรับเกษตรกรชาวสวนรายอื่นที่เหลือก็มีจำนวนไม่มาก ส่วนที่เหลือตายทั้งหมด ดังการให้สัมภาษณ์นักวิชาการเกษตรชำนาญการ อำเภอนครชัยศรี ดังนี้

“...ปี 54 ที่ว่าเกิดประสพปัญหาของน้ำท่วมเกือบทั้งหมดเลย รู้สึกจะเหลือแค่ 2 แปลงมั้ง มีเหลือของพี่ติม ไทยทวี ...เหลือ ๆ แต่เขาเหลือไม่เยอะ นิดหน่อย เหลือแต่ มันตายบางส่วน ท่วมเหมือนกัน นอกนั้นหมดทั้งหมด...”

(สุรพงศ์ บุญยงค์, 30 เมษายน 2561)

จังหวัดนครปฐมได้ประสบปัญหาหลังน้ำท่วมใหญ่ ทำให้พันธุ์ส้มโอนครชัยศรีเกือบสูญพันธุ์ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...นครปฐมประสบปัญหาหลังจากน้ำท่วมใหญ่คือ พันธุ์ส้มโอนครชัยศรีแทบจะหมดเลย ...ซึ่งเหมือนกับส้มเขียวหวานบางชนิดที่หายไปหมดเลยเมื่อเหตุการณ์น้ำท่วมที่ผ่านมา...”

(อุดม โอษฐ์ยิมพราย, 18 เมษายน 2561)

5) ผู้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์

นอกจากความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่เกษตรกรชาวสวนผู้โชคร้ายหลาย ๆ รายแล้วนั้น ยังคงมีเกษตรกรชาวสวนผู้โชคดีรอดพ้นจากวิกฤตการณ์น้ำท่วมได้ สาเหตุมาจากพื้นที่ที่เป็นที่ตอปกอปรกับตำแหน่งพื้นที่ของสวนที่อยู่ในวงล้อมของการกั้นน้ำที่ชาวบ้านร่วมมือร่วมใจกันบล็อคด้วยกระสอบทรายตามแนวถนน และแนววัดสำโรง สะพานข้ามแม่น้ำบริเวณวัดลานตากฟ้า จนถึงทางแยกปากทางวัดสำโรง ซึ่งถือเป็นความโชคดีของเกษตรกรชาวสวน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ปี 54 นี้ น้ำท่วม 2 เดือน ก็ล้างบางไปเลยทางนี้ แต่สวนลุงที่นครชัยศรีโชคดี 30 ไร่เอาอยู่ ที่เอาอยู่เพราะพอดีชาวบ้านมีความร่วมมือกันดีมีการบล็อคตั้งแต่วัดสำโรง สะพานข้ามแม่น้ำตรงวัดลานตากฟ้า เลยจากนั้นไปอีก เค้บบล็อคกันตามถนนเอาระสอบทรายไปเรียง ๆ กันตามถนนวนมาถึงวัดกตตาลแล้วก็ทะลุไปถึงปากทางวัดสำโรง พอดีกับที่ไล่ไปขายสวนที่บ้านเพราะสวนที่บ้านติดกับหลังบ้านแล้วก็ทะลุไปทางแยกปากทางวัดสำโรง...ซึ่งทั้งอำเภอนครชัยศรีเนี่ยมีสวนแปลงของลุงรอดมาอยู่แปลงเดียว แล้วก็มิแฉว ๆ ไทยยวาวรอดมาอยู่หน่อยนึงเพราะเป็นที่ตอ..เบ็ดเสร็จที่รอดกันมาได้ประมาณ 100 ไร่...”

(ติม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

4.1.3 สถานการณ์หลังน้ำท่วม

1) สภาพจิตใจที่ย่ำแย่ของเกษตรกรชาวสวน

เมื่อวิกฤตการณ์น้ำท่วมผ่านไป จากความเสียหายที่เกิดขึ้นส่งผลต่อสภาพจิตใจของเกษตรกรชาวสวนอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสัมโmatoที่เหลือรอดมาได้เริ่มมีอาการที่จะตาย ทำให้ความวิตกกังวลเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ดัง การให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...หลังจากปี 54 เสร็จ ปี 55 ทุกคนตกอยู่ยิ่งกว่าทุกข์เลย ถามว่าเริ่มจากศูนย์มัย คือไม่ใช่ คือเริ่มจากติดลบ แต่ทุกคนก็ยังต่อสู้กันขึ้นมาเพราะแรก ๆ เลยตอนน้ำท่วมสัมโmatoก็ยังไม่ตาย พอเริ่มเดือนนึงแล้วสัมโmatoก็เริ่มมีอาการ สัมเริ่มตายทุกอย่างเริ่มตายหมด พอสองเดือนไปปุ๊ป สัมเนียร์ร้อยเปอร์เซ็นต์เลย ทุกคนก็วิตกกังวลกันเพราะก่อนหน้านี้เดือนสองเดือนนี้จะเก็บสัมกันแล้วร้อย สองร้อยลูก ส่งตลาดที่นั่นที่นั่น แต่ตอนนี้ไม่มีอะไรเหลือแล้ว แม้แต่ตัวเองก็อยู่แต่ในบ้านไปไหนก็ไม่ได้ ก็ได้แต่พายเรือแล้วมองสัมมันเหี่ยวและก็ตายก็ทุกข์หนัก เครียด...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

2) ดินเสื่อม

ร่องรอยความสูญเสียที่ปรากฏเห็นเด่นชัดอีกสิ่งหนึ่ง คือดินที่เสื่อมคุณภาพ เนื่องจากการตกค้างของสารเคมีที่มากับน้ำ และเมื่อน้ำท่วมขังอยู่จึงทำให้สารพิษต่าง ๆ ตกค้างอยู่ในดิน ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ดินหลังน้ำท่วมไม่เหมือนเดิมเพราะน้ำที่มาจากบางบัวทองเนี่ยจะมีสารพิษเยอะเพราะเค้ามีโรงงานต่าง ๆ และพวกทำหม้อแบตเตอร์ พวกซ่อมรถ ก็จะมีพวกน้ำมันเครื่องปนมาด้วย แล้วมาอยู่ตรงนี้ 2 เดือน น้ำไม่ไปไหนมันก็จับอยู่ในดินนี้เลย ดินเสียหายหมดเลย...”

(บุญชู ป่อวี, 30 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ นางรัตเกล้า มีกุล ปราชญ์ชาวสวน กล่าวเสริมอีกว่า จากการสังเกตสีของดินพบว่าสีดินคล้ายหมากแห้ง ซึ่งเป็นสีเดียวกับน้ำที่ได้เข้าท่วมในพื้นที่ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ตอนที่น้ำท่วมเนี่ย มันก็เอาอะไรต่อมิมอะไรมาด้วยก็ไมรู้ สารเคมีพวกสีต่าง ๆ มาลงกับพื้นดินเรา ตอนปลูกใหม่ ๆ ก็ลองใช้เตยหอม เพราะเตยหอมปลูกง่ายที่สุด หนู

ลองปลูกเข้าไปก็ตายหมด เกือบปี มันเป็นเรื่องจริง รู้สึกสีของดินเนี่ยเวลาแดดร้อนจัด ถึงจะรู้ว่าสีคล้ายหมากแห้ง สีคล้าย ๆ ใต้น้ำท่วมเมื่อปี 54 สีเดียวกัน...”

(รัตเกล้า มีกุล, 18 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ นายพนม ศรีสนิท ประชาชนชาวสวน ยังได้กล่าวเสริมอีกว่า ดินจากเดิมที่เป็นสีดำกลายเป็นสีหมากแห้ง ทำให้การปลูกพืชต่าง ๆ ได้ไม่ดี โดยเฉพาะกรรชาวสวนเรียกว่า “ดินหลง” เพราะว่ามีสิ่งแปลกปลอมปนอยู่ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ช่วงที่ปี 55 เราเริ่มปลูกใหม่ ปลูกใหม่ ผมปลูกไม้โต ในวันนั้นผมจำได้ แดดมันร้อนจัด ตัดหญ้าผมก็นั่งพัก ระหว่างแดดที่มันส่องมาในดิน ดินของเกาะลัดอีแท่นเป็นดินดำ ผมดูแล้วมันดินคล้าย ๆ สีหมาก หมากแห้ง แล้วดินสีเนี่ยมันสีเดียวกับน้ำที่ไหลท่วม นั่นแสดงว่าตะกอนของน้ำมันเนี่ยอยู่ในดิน มันย้อมให้ดินเป็นสีคล้าย ๆ กับน้ำที่ท่วมเลยครับ แล้วผมก็มาคุยกับพวกที่ทำสวน ว่าดินของเราเนี่ยกำลังหลง เพราะว่ามีไอสิ่งแบบนี้ปนหลง เค้าเรียกว่าดินหลง หลงคล้าย ๆ ว่ามันมีสิ่งที่แปลกปลอมมาปน...”

(พนม ศรีสนิท, 18 เมษายน 2561)

3) ราคาส้มโอที่พุ่งขึ้นอย่างรวดเร็ว

การขาดแคลนส้มโอในท้องตลาดที่มีมากขณะนั้น กลไกการตลาดที่มีผู้ประกอบการมากกว่าผลผลิตจึงส่งผลให้ราคาส้มโอสูงขึ้นโดยพันธุ์ทองดีเดิมลูกละ 60-100 บาท ขึ้นเป็นลูกละ 80-120 บาท เป็นต้น ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...หลังน้ำท่วมส้มโอในนครปฐมเนี่ยแทบจะไม่มีเหลือเลยเป็นที่ต้องการ ราคาขาวน้ำผึ้งเนี่ยพุ่งเป็นร้อยเลย ทองดี 60-100 บาท พอของน้อยปุ๊บเนี่ยสินค้าราคาก็สูงขึ้น หลังจากน้ำท่วมปี 54 2-3 ปีทุกอย่างราคาสูงมาก แม้แต่มะพร้าวอ่อนเมื่อปีที่แล้วจากสวนก็ลูกละ 25 บาท แต่บ้านเรา 15 บาทก็ถือว่าสูงมากแล้ว ส้มโอทองดีเมื่อ 3 ปีที่แล้วส่งออกตกลูกละ 80-120 บาท พอ ๆ กับขาวน้ำผึ้งเลย...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

4) การปรับตัวของเกษตรกรหลังวิกฤตการณ์

เกษตรกรชาวสวนบางรายหันไปปลูกข้าวเนื่องจากราคาดีและสามารถเก็บเกี่ยวได้ 4 ครั้งต่อปี ซึ่งปกติจะเก็บเกี่ยวได้ปีละ 2 ครั้งต่อปี ซึ่งจุดประสงค์ของเกษตรกรชาวสวนที่หันไปทำนา ก็เพื่อรอดูสถานการณ์ของน้ำท่วมที่ยังไม่มีความมั่นใจว่าจะเกิดเหตุการณ์เช่นเดิมอีกหรือไม่ในปีต่อไป ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ตอนหลังจากน้ำท่วมแล้ว ข้าวราคาดีมาก ปกติแล้ว 65 วันเกี่ยว แต่ข้าวตอมนั้น 40-45 วัน ก็เกี่ยวแล้วราคาก็ดี ทุกคนจะหันไปปลูกนาข้าวหมดเลย ปกตินี้ปีนึง 2 ครั้ง แต่ปีนี้เพิ่มที่เลย 4 ครั้งต่อปีคือไม่ต้องหยุดเลยแบบเกี่ยววันนี้ตีเทือก เดียวนี้เค้าทำนาเมื่อถือทุกอย่าง รถตีเทือก รถหว่าน รถดำ รถไถบด รดฉีดยา พอถึงเวลา รถเกี่ยว ก็คือหักลบคุณหารแล้วยังไงก็เหลือตอมนั้น ที่ไปทำนากันก็เหมือนกับรอดูตลาดราวไปก่อนด้วย ขนาดสวนร้าง ๆ 10-20 ปี ก็มีคนมาเข้าไปทำนาแล้วพอเค้าทำ นาเค้างามมากเลยเพราะดินมันดี...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

ขณะที่เกษตรกรชาวสวนบางรายหันมาปลูกพืชล้มลุก เช่นแตงกวา ถั่ว มะเขือ ผรั่ง เพื่อสร้างรายได้หมุนเวียนช่วงที่รอส้มโอออกผล ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เราก็ต้องลุกสู้ ล้มแล้วต้องลุก ก็ปลูกแตงกวา แตงกวา 1 เดือนก็ได้เก็บแล้ว ถั่วปลูกข้าง ๆ 2 เดือน พอแตงกวาเก็บหมดถั่วได้กิน ถั่วได้กินแล้วเราก็ปลูกมะเขือพร้อมกันไปเลยในที่ 8 ไร่เนี่ย ก็ต้องเอาตัวนี้หมุน พอถั่วหมด ปลูกมะเขือได้ปีนึง ก็ฝรั่งแต่ก่อนมะเขือจะปีนึงฝรั่งก็ลงไปแล้ว ลงตรงนี้อามาหมุนเวียนช่วงที่รอส้มโอออกผลทุกวันต้องมีรายได้...”

(บุญชูบ ปัทวี, 30 เมษายน 2561)

4.1.4 การฟื้นฟู

1) การพลิกฟื้นคุณภาพดิน

สภาพดินที่เสื่อมส่งผลต่อการเจริญเติบโตของต้นไม้ ดังนั้นเพื่อให้เกษตรกรชาวสวนสามารถปลูกส้มโอได้ดีดังเดิมจึงจำเป็นต้องทำการฟื้นฟูคุณภาพดินโดยอาศัยองค์ความรู้ที่มีด้วยเทคนิคการ “เกลือ” หรือการกลับดินให้ตีใหม่ คือ ปรับสวนที่เคยเป็นท้องร่องให้เป็นผืนนาเกลือให้เสมอ จากนั้น

นารถไถมาไถ เสร็จแล้วตากดินให้แห้งให้สุกคือให้ดินร่วน เมื่อดินร่วนเสร็จจึงทำการยกร่องเพื่อปลูกต่อไป ดึงการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...พื้นดินหลังจากน้ำท่วมแล้วถ้าไม่ “เกลือ” หรือกลับดินให้ดีใหม่ พอน้ำแห้งแล้วคุณเอาแม่โคไปคู้หรือเอาคนไปพินดินหลังร่องแล้วปลูกเลยส้มโอไม่ไปครับ ขึ้นก็ไม่ขึ้น โตก็ไม่โต ตายก็ไม่ตาย ปลูกอยู่ยั้งงืออยู่อย่างนั้น เพราะน้ำจากที่ท่วม 2 เดือน พอมันไหลไปมันก็เอาแร่ธาตุในดินของเราไปด้วย ขนาดอ้อยปลายสวนเนี่ยยังเน่าเลยซึ่งเกิดมาผมไม่เคยเห็นเพราะอ้อยที่มันลงไปไม่มีคำว่าตาย แต่นี่ตายยกกอ แสดงว่าดินมีปัญหา สรุปว่าหลังจากน้ำท่วมเราต้องทำอะไรอันดับแรกคือเราต้องเกลือสวนใหม่หมดเลย คือสวนเป็นร่องอยู่เนี่ยเราก็เกลือเป็นผืนนาเลยเกลือให้เสมอ แล้วเอารถไถมาไถ ไถเสร็จก็ต้องตากดินให้แห้งให้สุกคือให้ดินร่วน ดินร่วนเสร็จถึงจะทำการยกร่องเพื่อปลูกต่อไป...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ ปราชญ์ชาวสวนยังได้เสริมอีกว่า หลังน้ำท่วมเกษตรกรชาวสวนควรทำการตรวจเช็คคุณภาพของดิน โดยการเช็คธาตุอาหารในดินว่ามีแร่ธาตุอะไรไปตรงไนโตรเจนหรือไม่เพราะถ้ามีหินมากก็จะไปตรงไนโตรเจนหรือแมกนีเซียม ซึ่งบำรุงด้วยโดโรไมท์ ปูนเปลือกหอย ปุ๋ยคอกหรือเกษตรอินทรีย์ ธาตุอาหารต่าง ๆ จากนั้นต้องตรวจวัดค่าความเป็นกรดต่าง ซึ่งคุณภาพของดินที่สามารถปลูกส้มโอได้ดีควรมีค่า PH อยู่ระหว่าง 5.5-6.5 เพื่อให้ต้นส้มได้รับธาตุอาหารและเจริญเติบโตได้ดี ดึงการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...หลังจากน้ำท่วมก็มานั่งคุยกันว่าจะทำยังไงดี...ที่นี้ก็ไม่มียัง แต่ก็สรุปกันว่าเราต้องบูรณะของเก่าเพราะส้มก็ราคาดีรายได้ดี...ช่วงเวลาพื้นฟูก็ต้องเอาแม่โคมาคู้คักหมดเลยไม่ว่าจะเป็นต้นส้ม ต้นทองหลวง ต้นอะไรต่าง ๆ เหล่านี้ ตอนพื้นฟูก็เช็คธาตุอาหารในดิน ใส่ปุ๋ยตัวนี้ไปแล้วมันกินมัย มีแร่ธาตุอะไรไปตรงไนโตรเจนมัยเพราะถ้ามีหินมากก็จะไปตรงไนโตรเจน หรือไปตรงแมกนีเซียม ซึ่งเราต้องกลับไปดูใหม่ตั้งแต่แรกเลยว่าคุณภาพของดินหลังน้ำท่วมเป็นยังไง ..ซึ่งดินมันเสียเราก็ต้องปรับ เราก็ต้องเอาโดโรไมท์บ้าง ปูนเปลือกหอยบ้าง อะไรต่ออะไรมาใส่แล้วก็ต้องเอาธาตุอาหารมาแล้วก็เอาเครื่องมือนี้ไปวัด เพื่อให้รู้ค่าของดินที่จะช่วยให้เรารู้ว่าดินมีกรดเท่าไร มีต่างเท่าไร ค่าของ PH ของดินเนี่ยมีเท่าไร 5.5 - 6.5 ปลูกส้มดี ปลูกผลไม้ดี ซึ่งเวลา

วัดก็จิ้มไปให้ประมาณครึ่งแท่งแต่ต้องทำให้ดินเป็นเหลว ๆ ก่อนแล้วก็วัดไปจากนั้นก็
มากดูค่าต่าง ๆ...”

(บุญชูบ ปัทวี, 30 เมษายน 2561)

2) การจัดหากิ่งพันธุ์เพื่อปลูกทดแทน

เกษตรกรมีการนำกิ่งพันธุ์ที่ยังคงเหลืออยู่มาขยายพันธุ์ใหม่ และจากการแจกจ่ายกิ่ง
พันธุ์ของเกษตรกรชาวสวนด้วยกันเอง ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ผลผลิตขาดตลาดอยู่ช่วงหนึ่ง แล้วตอนหลังเกษตรกรก็พยายามเอากิ่งพันธุ์ที่
ยังคงเหลืออยู่มาขยายพันธุ์ใหม่...หลังจากปี 54 ที่น้ำท่วมใหญ่แล้วทราบว่ามีหลง
เหลืออยู่สวนหนึ่งที่เหลือเป็นต้นพันธุ์ดั้งเดิม ที่เกาะลัดอีแท่น อยู่บริเวณเทศบาลไร่จึง
ซึ่งสวนดังกล่าวมีการแจกจ่ายกิ่งพันธุ์เพื่อให้เกษตรกรชาวสวนอื่น ๆ ได้นำไปขยายพันธุ์
ต่อไป...”

(อุดม โอษฐ์ยิ้มพราย, 18 เมษายน 2561)

ทั้งนี้วิธีการแบ่งปันของเกษตรกรชาวสวนจะเป็นการลงแขกช่วยกันตอน ดังการให้
สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...เราก็จะมีญาติพี่น้อง มีเพื่อน เราก็จะขอปันกันมาแล้วเค้าก็จะลงแขกช่วยกัน
ตอนด้วย...หลังน้ำท่วมแล้วกิ่งแม่พันธุ์ที่เหลือไม่เยอะ ต้นที่รอดก็ถือว่าแข็งแรงมากแล้ว
เพราะเค้าผ่านวิกฤตณ์มาได้ ก็ต้องช่วยกันดูแล้วเราก็เอาต้นนั้นมาเป็นแม่พันธุ์”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

นอกจากการเอื้อเพื่อแบ่งปันที่เกษตรกรชาวสวนมีให้กันและกันแล้ว ภาครัฐยังได้ให้
การสนับสนุนกิ่งพันธุ์ส้มโอโดยการนำมาแจกจ่ายให้กับเกษตรกรชาวสวนเพื่อเป็นการขยายสายพันธุ์
ส้มโอนครชัยศรี ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...หลังน้ำท่วมเราก็มีการเข้าไปเสริม ส่งเสริมด้วยการนำกิ่งพันธุ์ที่เขาช่วยเหลือ
มาให้...”

(ปรีชา มรกฏจินดา, 24 เมษายน 2561)

ทั้งนี้วิธีการในการขยายกิ่งพันธุ์เพื่อนำมาแจกคือการนำกิ่งพันธุ์ส้มโอนครชัยศรีจากต้นที่ยังไม่ตายช่วงน้ำท่วมของเกษตรกรชาวสวนไปเสียบยอดแล้วนำกลับมาแจกคืนให้กับเกษตรกรชาวสวนดั้งเดิม ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เกษตรกรเขาก็เข้ามาช่วยโดยนำกิ่งพันธุ์ ต้นของเราเอาไปต่อให้ไปเสียบ ก็คัดสรรต้นที่พันธุ์ดีที่ยังเหลืออยู่ก็ขอกิ่ง ยอดเอาแต่ยอด แล้วก็เอาไปเสียบยอดแล้วเอากลับมาคืนให้ เพราะน้ำท่วมจริงแต่ต้นยังไม่ตาย ก็เลยตัดกิ่งให้เขาไปเลย ตอนที่เค้ามากลับมาแจกคืนให้ นี่ก็ได้มา 4-5 ต้น สวยมากเลย...”

(รัตเกล้า มีกุล, 18 เมษายน 2561)

3) เงินเยียวยาความเสียหายจากภาครัฐ

นอกจากกิ่งพันธุ์ที่ภาครัฐได้จัดหามาแจกจ่ายแล้ว ภาครัฐยังให้ความช่วยเหลือด้านเงินเยียวยาเพื่อชดเชยพื้นที่ที่เสียหายดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ครับ รัฐบาลไม่ทอดทิ้งครับ สนับสนุน ส่วนหนึ่งก็จะเป็นเรื่องที่ทางหน่วยงานเค้าเข้ามานำกิ่งพันธุ์จากเราไปช่วยเสียบเพื่อให้พันธุ์ของเรายังคงอยู่ครับ และก็ได้รับเงินเยียวยา เขาถือว่าเป็นพืชต้นทุนสูง...”

(พนม ศรีสนิท, 18 เมษายน 2561)

โดยการพิจารณาเงินช่วยเหลือนั้นมีการปรับเพิ่มขึ้นจากเดิม 9,085 บาทต่อไร่ เป็นไร่ละ 30,000 กว่าบาท ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เรื่องค่าชดเชยความเสียหายของส้มโอที่เดิมให้ไร่ละ 9,085 บาท แต่ตอนหลังก็ได้เพิ่มมาเป็น 3 หมื่นกว่าบาทต่อไร่ รวมแก้วพันกว่าบาทด้วย...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

ทั้งนี้การปรับเงินช่วยเหลือเพิ่มขึ้นจากเดิมเนื่องจากการรวมตัวของเกษตรกรชาวสวนเร่งรัดให้ภาครัฐพิจารณาให้ส้มโอเป็นพืชต้นทุนสูง ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...หลังน้ำท่วมแล้วก็ได้รับการชดเชยตอนแรกก็ได้ไร่ละเก้าพันกว่าบาท โดยที่มีการรวมตัวกับทุเรียนเพื่อร้องขอเพิ่มชดเชยให้เพิ่มเพราะสมัยก่อนไม่ได้จดทะเบียนสมาคม ซึ่งกล้วยไม้เค้าจดทะเบียนสมาคมเค้าได้ไร่หนึ่งหลายตั้งค์ และดอกกรักเนี่ยได้ไร่ละสามหมื่นใน ขณะที่ดอกกรักเนี่ยเป็นง่ายปีนึงก็เก็บได้ไม่ต้องดูแลเยอะ ไม่เหมือนส้มโอที่ต้องคอยดูแลกว่าจะเก็บผลได้ก็ต้องรอ 4-5 ปี เพราะที่ได้มามันน้อยไม่สามารถชดเชยให้ส้มโอมาเป็นเหมือนอย่างเค้าได้ ก็วิ่งกันอยู่ 2 ปีถึงได้เพิ่มมา...”

(บุญชูบ ปัทวี, 30 เมษายน 2561)

4.2 การสนับสนุนและการให้ความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.2.1 การจัดหาแหล่งเงินทุน และส่งเสริมวิชาการเกษตร

หน่วยงานภาครัฐได้ให้ความสำคัญโดยการสนับสนุนในเรื่องการจัดการจัดหาแหล่งเงินทุน การให้ความรู้ในเรื่องเทคนิคต่าง ๆ ส่งเสริมความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้เกษตรกรชาวสวน

“...ทางเราก็เข้าไปช่วยเหลือในเรื่องของกิน ในเรื่องสนับสนุน ช่วงนั้นหลวงช่วยเหมือนกัน ช่วยชดเชยเรื่องของแปลง ให้เกษตรกรรายนั้นที่จะปลูกส้มต่อ ก็หากิ่งพันธุ์ดีมาให้ ช่วยเรื่องในแหล่งเงินทุน ช่วยในเรื่องของความรู้ ไปอบรม ไปให้ความรู้ในเรื่องเทคนิคต่าง ๆ ที่ว่าจะทำยังไงให้ส้มดีแล้วมีคุณภาพ พร้อมมีเงินทุนให้ มีแปลงเรียนรู้ให้ ให้เกษตรกรที่ร่วมตัวกันสามารถดูได้ว่าเออ อย่างนี้ แนวทางนี้ พันธุ์ส้มถึงจะมีคุณภาพนั้นแหละ เราก็เข้าไปดูแลตลอด ในเรื่องส้ม ...”

(สุรพงศ์ บุญยงค์, 30 เมษายน 2561)

4.2.2 การสนับสนุนงบประมาณ

ภาครัฐได้สนับสนุนงบประมาณในการอบรมด้านต่าง ๆ เช่น เรื่องดิน เรื่องบัญชีความเป็นต้น รวมไปถึงการร่วมกลุ่ม การพิจารณาปล่อยเงินกู้ โครงการให้สัมภาระณ ดั้งนี้

“...กระทั่งที่ผมเอยตรงเมื่อกี้ในเรื่องแปลงใหญ่ ก็มีบสนับสนุนในเรื่องของอบรมทั้งหมดในของกระทรวงเกษตรเลย ทั้งเรื่องเกษตร เรื่องดิน เรื่องบัญชีความ การร่วมกลุ่ม ธกศ. ปล่อยในเรื่องของกู้...”

(สุรพงศ์ บุญยงค์, 30 เมษายน 2561)

นอกจากนี้รัฐบาลยังมีนโยบายโครงการสัมแปลงใหญ่ ที่ให้สนับสนุนการจัดสรรงบประมาณเพื่อการทำสัมแปลงใหญ่ที่มาจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวสวนที่มีไม่ต่ำกว่า 30 ราย โดยไม่จำกัดจำนวนพื้นที่ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เนี่ยร่วมกลุ่มก็เลยเกิด...เลยมาร่วมเป็นสัมแปลงใหญ่เลย หลายตำบลด้วยกัน สัมแปลงใหญ่ก็คือโครงการนโยบายรัฐบาลให้ร่วมเป็นแปลงใหญ่เพื่อจะจัดสรรงบประมาณหรือเงินทุนมาช่วยอย่างจ้ให้เป็นกลุ่มต้องไม่ต่ำกว่า 30 ราย มากกว่า 30 รายก็ไรก็ได้...”

(เฉลียว หวานชะเอม, 2 พฤษภาคม 2561)

การสนับสนุนงบประมาณในเรื่องเงินเยียวยาโดยมีเงื่อนไขเฉพาะเกษตรกรชาวสวนที่ได้รับความเสียหายแต่ยังกลับมาปลูกส้มโอเช่นเดิมเป็นอีกหนึ่งหนทางในการชักชวนให้เกษตรกรชาวสวนไม่เปลี่ยนอาชีพหรือไปปลูกพืชหรือพันธุ์ไม้อื่นแทน ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...ทางราชการเขาก็บอกต้องให้ปลูกเขาถึงจะช่วยเหลือ ถ้าไม่ปลูกเขาไม่ให้เขาไม่จ่าย ก็เหมือนให้อุรุรักษ์ส้มโอไว้นั้นแหละ เขาไม่จ่าย ที่...”

(เฉลียว หวานชะเอม, 2 พฤษภาคม 2561)

4.2.3 การส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว

หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวเป็นอีกหน่วยงานที่สนับสนุนอาชีพการปลูกส้มโอด้วยการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การรณรงค์การบ่งชี้แหล่งผลิตส้มโอเพื่อให้ผู้บริโภคทราบถึงแหล่งที่มาของส้มโอคุณภาพ การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรม อาทิ งานวันส้มโอนครชัยศรี การประกวดธิดาส้มโอ การสนับสนุนการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรชาวสวน ดังการให้สัมภาษณ์จากผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม ดังนี้

“...ปัจจุบันทางจังหวัดได้โปรโมทเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทางหน่วยงานก็พยายามรณรงค์นครปฐมรวมถึงพ่อค้าแม่ขายให้บ่งบอกถึงคุณภาพด้วยการบอกแหล่งผลิตของส้มโอที่ขายว่ามาจากที่ไหน และทุกปีหน่วยงานเราจะมีการจัดงาน “วันส้มโอ นครชัยศรี” เนื่องจากเป็นหนึ่งในสโลแกนคำขวัญของจังหวัด เป็นที่ขึ้นชื่อยังไงเราก็ปล่อยไม่ได้ จึงได้มีการร่วมมือกับเกษตรจังหวัดจัดงานขึ้น โคน สำนักงานท่องเที่ยวฯ

จังหวัดได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุนด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่นการประกวดธิดาส้มโอ รวมถึงการเป็นโอกาสให้เกษตรกรนำผลิตภัณฑ์เข้ามาจำหน่าย เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร...จุดนี้จึงทำให้การเจริญเติบโตของนครปฐมจึงก้าวกระโดด ซึ่งสังเกตได้ว่านโยบายการท่องเที่ยวเรื่องการกระจายรายได้เรื่องของโอท็อป จังหวัดนครปฐมมีรายได้สูงสุดเป็นอันดับ 1 ของประเทศ...”

(อดัม โอษฐ์ยิ้มพราย, 18 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม ยังกล่าวเสริมอีกว่ากิจกรรม Road Show ที่ซึ่งนครปฐมได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 ได้แก่ นครปฐม กาญจนบุรี สุพรรณบุรี และราชบุรี โดยพื้นที่สำหรับการทำ Road Show จะเริ่มที่จังหวัดระยอง และนครศรีธรรมราชนั้น เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่สามารถสร้างการรับรู้ให้แก่บุคคลภายนอกและเป็นโอกาสในการประชาสัมพันธ์สินค้าในชุมชนและส้มโอนครชัยศรีเช่นเดียวกัน

“...ขณะนี้มีการร่วมมือจากหลายหน่วยงานเพื่อจัดทำกิจกรรม Road Show ด้วยการนำผู้ประกอบการจากหลายๆ ส่วนไปในจังหวัดที่เป็นเป้าหมายในการจะกระจายตลาด ซึ่งเร็วๆ นี้ นครปฐมได้รับผิดชอบจากกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 ให้รับผิดชอบทำ Road Show ที่ภาคใต้โดยมุ่งเน้นเรื่องวัฒนธรรม และการเกษตร ดังนั้นจึงเลือกพื้นที่ในการทำ Road Show ไปที่จังหวัดระยอง และนครศรีธรรมราช ซึ่งการนำเสนอจะเป็นการนำเสนอของ 4 จังหวัดคือ นครปฐม กาญจนบุรี สุพรรณบุรี และราชบุรี ในขณะที่เดียวกันภายในนครปฐมก็มีการส่งเสริมและชักชวนให้เกษตรกร และนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อให้เค้าได้มาศึกษาเกษตรและให้ไปศึกษาเรียนรู้ว่าพันธุ์ส้มโอเป็นยังไงซึ่งเป็นกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างหนึ่ง คือให้ผู้บริโภคเข้ามาดูในสวนเองด้วย เพื่อเค้าจะได้มีความรู้และเป็นการขยายพันธุ์ไปในตัว...”

(อดัม โอษฐ์ยิ้มพราย, 18 เมษายน 2561)

4.2.4 การส่งเสริมด้านการตลาด

ในส่วนองค์กรที่เกี่ยวข้องเช่น หอการค้าจังหวัด ได้มีการดูแลในการเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมด้านการตลาด ช่วยหาตลาดใหม่ แนะนำวิธีการทำตลาด หรือช่วยกระจายสินค้าสู่ผู้บริโภค ดังการให้สัมภาษณ์ประธานหอการค้าจังหวัดนครปฐม ดังนี้

“...ในส่วนของหอการค้าก็ดูแลในภาคของเศรษฐกิจของจังหวัด ส่งเสริมต่าง ๆ สัมโงก็คืออยู่ในสาขาเกษตรอันหนึ่ง ... หอการค้าจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดในการเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่เราจะต้องช่วยเขา ในการที่จะทำการตลาดยังไง ช่วยหาตลาดใหม่ หรือในการกระจายอะไรต่าง ๆ ผู้ผู้บริโภค เยอะมากครับ เนี่ยคือภาระของหอการค้า...”

(คำนวนม ไพโรจน์สถาพร, 2 พฤษภาคม 2561)

นอกจากนี้ หน่วยงานวิสาหกิจชุมชนยังให้การส่งเสริมด้านการสร้างความมั่นใจด้านราคา เพื่อให้การประกอบอาชีพการปลูกส้มโอสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน ดังการให้สัมภาษณ์ประธานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนส้มโอนครชัยศรี ดังนี้

“...วิสาหกิจชุมชนเราจะเป็นศูนย์กลางในการรับซื้อจากเกษตรกรหรือชาวสวนรายย่อยอีกทางหนึ่ง ประมาณว่าหากมีคนให้ราคาคุณ 80 แล้วคุณมาขายให้วิสาหกิจชุมชนทางเราให้คุณ 100 มันเหมือนเป็นการให้เงินปันผลไปในตัว และทำให้เกษตรกรอยู่ได้ด้วย...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

4.2.5 นโยบายเพื่อการพัฒนา

1) การคมนาคมและระบบการขนส่ง

เมื่อโยบายของภาครัฐเพื่อการพัฒนาทำให้การคมนาคมขนส่งสะดวกขึ้นทั้งทางบกและทางน้ำ จึงเป็นการนำความเจริญเข้าสู่ท้องถิ่น ทำให้เกษตรกรชาวสวนสามารถนำผลผลิตออกมาขายกันได้ง่ายขึ้น ก่อให้เกิดการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม ดังนี้

“...การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่ภาครัฐมีนโยบายดำเนินการนั้น ผมมองว่าทำให้วิถีชีวิตและวิถีการทำสวนส้มโอเป็นไปในทางบวก เพราะทำให้การคมนาคมขนส่งสะดวกขึ้น...สร้างความเจริญให้กับชุมชน นอกเหนือจากเปิดแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆที่อยู่ตามป่าเขาลำเนาไพรแล้ว ก็เส้นทางสะดวก คนก็เดินทางสะดวก มันก็เลยเกิดการหมุนเวียนการจับจ่ายใช้สอย ชุมชนจากที่ไม่เคยมีเงินก็มีเงิน ความเจริญก็เข้ามาสู่ทางบกบ้างทางน้ำบ้าง เกษตรกรก็ได้เอาผลผลิตผล มาจับจ่าย ค้าขายกันได้สะดวกขึ้น ทำให้เขาเกิดมีรายได้มากขึ้น จากเดิมเขาขายเฉพาะในส่วนเขาเอง ไม่มีนักท่องเที่ยวใดเข้าไป

เพราะเรามีทางถนนหนทางสะดวก เหมือนเช่นการพัฒนา มันจะมีหน่วยงานที่พัฒนา
รับผิดชอบเรื่องเกี่ยวกับเส้นทางของโลจิสติก พวกเนี่ยจะไปพัฒนาถนนหนทางมา พอ
ความเจริญเข้ามาสู่เราก็เข้าไป แม้กระทั่งชาวเขาเดี๋ยวนี้สบายแหละ มีรถปิกอัพกันทุก
บ้านแหละ...”

(อุดม โอษฐ์ยิ้มพราย, 18 เมษายน 2561)

อย่างไรก็ตาม ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม ยัง
กล่าวเสริมอีกว่า ความสำเร็จในการพัฒนาตามที่ภาครัฐได้มีนโยบายนั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือ
จากทุกภาคส่วน อาทิ สำนักงานการท่องเที่ยวจะเป็นเรื่องของการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการตลาด
สำนักงานเกษตรจังหวัดเป็นเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านวิชาการเกษตรทั้งในเรื่องของเกษตรอินทรีย์
และการพัฒนามาตรฐานคุณภาพผลผลิตรวมถึงการเพิ่มผลผลิต องค์กรสิ่งแวดล้อมจะเกี่ยวข้องกับการ
ใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน สำนักงานพัฒนาการเป็นเรื่องเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น ดังการให้
สัมภาษณ์ ดังนี้

“...จริง ๆ แล้ว ทุกภาคส่วนเลยครับ แม้กระทั่งท่องเที่ยวนี้จะเป็นเรื่องของการ
ส่งเสริมการท่องเที่ยวบวกกับการตลาด เกษตรจังหวัด ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม
พวกนี้เกี่ยวหมดเลย เกษตรก็มีการส่งเสริมการเกษตร ให้ความรู้ในเรื่องของเกษตร
อินทรีย์ วิชาการทางการเกษตรทำให้ผลิตภัณฑ์มันได้คุณภาพ มีการตรวจสอบให้มี
มาตรฐาน ทำยังไงจะให้ผลผลิตมันมากขึ้น ทำยังไงให้คุณภาพของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ มี
คุณภาพที่ดี สัมโอมีสชาติหวาน ฉ่ำ และก็อะไรต่าง ๆ มันก็ต้องเอาเป็นวิชาการทาง
การเกษตรไป ถ้าเป็นองค์กรสิ่งแวดล้อมก็ดูสภาพทั่ว ๆ ไปเพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากร
ได้อย่างยั่งยืน พัฒนาการก็เกี่ยวข้อง พัฒนาการเขาก็เรื่องเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชน โอ
ท็อป พวกโอท็อปพวกนี้ก็เกี่ยวข้อง วิสาหกิจชุมชน และก็สมาพันธ์ SME ของแต่ละ
จังหวัดซึ่งมีส่วนในการกระตุ้นและผลักดันด้านการตลาดอย่างมาก...”

(อุดม โอษฐ์ยิ้มพราย, 18 เมษายน 2561)

2) การส่งเสริมวิธีการลดต้นทุน และการอบรมวิชาการ

นโยบายในการสนับสนุนของหน่วยงานการเกษตรมุ่งเน้นในด้านของการ การลด
ต้นทุนการผลิต โดยการนำระบบ Solar Cell มาใช้เพื่อช่วยลดต้นทุนการใช้ไฟฟ้า การอบรมวิชาการ
เพื่อผลผลิตปลอดภัยด้วยการเน้นระบบพืชปลอดภัยหรือ GAP การปลูกพืชให้ได้คุณภาพและ

มาตรฐานที่ตลาดต้องการโดยที่ไม่มีสารพิษตกค้างไม่ว่าในผู้บริโภค ผู้ผลิตหรือสิ่งแวดล้อม การเพิ่มผลผลิต เป็นต้น ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เรากำลังมีแนวทางในการจะนำเรื่องระบบ Solar Cell มาเผยแพร่แนะนำเพื่อเกษตรกรโดยอยากจะลดต้นทุนในเรื่องไฟฟ้า... ก็คือต้องส่งเสริมวิชาการทำไร่ให้เค้าความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเค้าอยู่ได้ แม้แต่พืชอื่นเหมือนกัน ทำไร่ให้เค้าสุขภาพดี มีความเป็นอยู่ที่ดี ลดต้นทุน และผลผลิตก็เป็นคุณภาพและขายได้เป็นหน้าที่เรา...”

(ปรีชา มรกฏจินดา, 24 เมษายน 2561)

3) การพัฒนาตราสินค้า

เพื่อให้สินค้าเป็นที่รู้จักในวงกว้าง แนวทางการพัฒนาเรื่องของตราสินค้าหรือแบรนด์ โดยการทำ Packaging หรือบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม ยังสามารถเพิ่มมูลค่าแก่สินค้าและจูงใจผู้บริโภคได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ ศูนย์บรรเทาฝีมือแรงงาน เกษตร พาณิชย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เรื่องการพัฒนาเราต้องมีการพัฒนาตัวเราและ พัฒนาในเรื่องของแบรนด์ ในเรื่องของการ packaging ในการทำ มีอยู่ครั้งหนึ่ง ส้มโอขาวใหญ่ก็ขายเป็นลูกธรรมดา ตอนหลังรู้สึกว่ามีคนไปออกแบบให้สมุทรสงคราม ทำกระดาษห่อทำเป็นลูกส้มโอ ส้มโอหยกหรืออะไรก็ไม่รู้ ปรากฏว่าดังอยู่พักหนึ่ง ซึ่งมันก็สวยงาม เพราะแทนที่จะยื่นใส่ถุงพลาสติกมา ก็ยื่นแบบนี้มันก็ดี ก็สวยงาม มันเป็นการสร้างแบรนด์ ทางข้าราชการ ถึงประชารตีเอ๋ย อะไรเอ๋ย ทั้งศูนย์บรรเทาฝีมือแรงงาน เกษตร พาณิชย เราก็มาช่วยโหม ในเรื่องของการตลาด เรื่องของการรักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์...”

(อดัม โฆษณีย์มพราย, 18 เมษายน 2561)

การสนับสนุนและการให้ความสำคัญ	รายละเอียด
การจัดการแหล่งเงินทุนและวิชาการเกษตร	การสนับสนุนในเรื่องการจัดการแหล่งเงินทุน การให้ความรู้ในเรื่องเทคนิคต่าง ๆ ส่งเสริมความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์
การสนับสนุนงบประมาณ	<p>ภาครัฐได้สนับสนุนงบประมาณในการอบรมด้านต่าง ๆ เช่น เรื่องดิน เรื่องบัญชีความเป็นต้น รวมไปถึงการร่วมกลุ่ม การพิจารณาปล่อยเงินกู้ นอกจากนี้รัฐบาลยังมีนโยบายโครงการสัมแปลงใหญ่ ที่ให้สนับสนุนการจัดสรรงบประมาณเพื่อการทำสัมแปลงใหญ่ที่มาจากกรรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวสวนที่มีไม่ต่ำกว่า 30 ราย โดยไม่จำกัดจำนวนพื้นที่ การสนับสนุนงบประมาณในเรื่องเงินเยียวยาโดยมีเงื่อนไขเฉพาะเกษตรกรชาวสวนที่ได้รับความเสียหายแต่ยังกลับมาปลูกส้มโอเช่นเดิมเป็นอีกหนึ่งหนทางในการชักชวนให้เกษตรกรชาวสวนไม่เปลี่ยนอาชีพหรือไปปลูกพืชหรือพันธุ์ไม้อื่นแทน</p>
การส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว	<p>หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวเป็นอีกหน่วยงานที่สนับสนุนอาชีพการปลูกส้มโอ ด้วยการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การรณรงค์การบ่งชี้แหล่งผลิตส้มโอ เพื่อให้ผู้บริโภคทราบถึงแหล่งที่มาของส้มโอคุณภาพ การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรม อาทิ งานวันส้มโอ นครชัยศรี การประกวดธิดาส้มโอ การสนับสนุนการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรชาวสวน</p> <p>นอกจากนี้ยังมีกิจกรรม Road Show ที่ซึ่งนครปฐมได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 ได้แก่ นครปฐม กาญจนบุรี สุพรรณบุรี และราชบุรี โดยพื้นที่สำหรับการทำ Road Show จะเริ่มที่จังหวัดระยอง และ นครศรีธรรมราช นั้น เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่สามารถสร้างการรับรู้ให้แก่บุคคลภายนอกและเป็นโอกาสในการประชาสัมพันธ์สินค้าในชุมชนและส้มโอ นครชัยศรีเช่นเดียวกัน</p>

ตารางที่ 16 แสดงการสนับสนุน การให้ความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การสนับสนุนและการให้ความสำคัญ	รายละเอียด
การส่งเสริมด้านการตลาด	<p>ในส่วนองค์กรที่เกี่ยวข้องเช่น หอการค้าจังหวัด ได้มีการดูแลในการเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมด้านการตลาด ช่วยหาตลาดใหม่ แนะนำวิธีการทำตลาด หรือช่วยกระจายสินค้าสู่ผู้บริโภค นอกจากนี้ หน่วยงานวิสาหกิจชุมชนยังให้การส่งเสริมด้านการสร้างความมั่นใจด้านราคา เพื่อให้การประกอบอาชีพการปลูกส้มโอสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน</p>
นโยบายเพื่อการพัฒนา	<p>1) การคมนาคมและระบบการขนส่ง: การพัฒนาทำให้การคมนาคมขนส่งสะดวกขึ้นทั้งทางบกและทางน้ำ จึงเป็นการนำความเจริญเข้าสู่ท้องถิ่น ทำให้เกษตรกรชาวสวนสามารถนำผลผลิตออกมาขายกันได้ง่ายขึ้น ก่อให้เกิดการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน</p> <p>2) การส่งเสริมวิธีการลดต้นทุน และเพิ่มผลผลิต: นโยบายในการสนับสนุนของหน่วยงานการเกษตรมุ่งเน้นในด้านของการ การลดต้นทุนการผลิต โดยการนำระบบ Solar Cell มาใช้เพื่อช่วยลดต้นทุนการใช้ไฟฟ้า การอบรมวิชาการเพื่อผลผลิตปลอดภัยด้วยการเน้นระบบพืชปลอดภัยหรือ GAP การปลูกพืชให้ได้คุณภาพและมาตรฐานที่ตลาดต้องการโดยที่ไม่มีสารพิษตกค้างไม่ว่าในผู้บริโภค ผู้ผลิตหรือสิ่งแวดล้อม การเพิ่มผลผลิต เป็นต้น</p> <p>3) การพัฒนาตราสินค้า: เพื่อให้สินค้าเป็นที่รู้จักในวงกว้าง แนวทางในการพัฒนาเรื่องของตราสินค้าหรือแบรนด์ โดยการทำให้ Packaging หรือบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม ยังสามารถเพิ่มมูลค่าแก่สินค้าและจูงใจผู้บริโภคได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ ศูนย์บรรเทาฝีมือแรงงาน เกษตร พาณิชย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา</p>

ตารางที่ 16 แสดงการสนับสนุน การให้ความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(ต่อ)

4.3 แนวโน้มและอนาคตการทำสวนส้มโอ

4.3.1 มุมมอง ความคิดของเกษตรกรชาวสวน

อนาคตของการทำสวนส้มโอ นครชัยศรี ในมุมมองของเกษตรกรชาวสวนเองยังมองว่าอนาคตของส้มโอ นครชัยศรี ยังอยู่ได้ เนื่องจากส้มโอ นครชัยศรี ยังเป็นที่ต้องการของตลาด ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ก็ยังไม่ไปไหน เพราะส้มนี้คนกินมันติดอยู่ที่ว่ามันเป็นของนครชัยศรี...”

(เฉลิม หวานชะเอม, 2 พฤษภาคม 2561)

แม้ว่าการลงทุนในการปลูกจะสูง แต่ผลตอบแทนที่ได้ก็เป็นสิ่งจูงใจที่ทำให้เกษตรกรชาวสวนยังคงปลูกส้มโอ เพื่อเป็นอาชีพหลักต่อไป ดังการให้สัมภาษณ์ ประชาชนชาวสวน ดังนี้

“...เราก็ยังมีความตั้งใจที่จะทำสวนส้มโอต่อไปเรื่อย ๆ ถือว่ามันเป็นไม้ที่มีต้นทุนสูง แต่มันขายได้ราคาดี ก็คิดว่าต้องทำต่อไป พูดถึงไปปลูกอย่างอื่นมันก็ไม่คุ้ม ปลูกส้มมันถึงจะคุ้มกัน...”

(พนม ศรีสนิท, 18 เมษายน 2561)

นอกจากนี้เกษตรกรชาวสวนมีความต้องการที่จะอนุรักษ์การทำสวนส้มโอ เพราะแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ดังการให้สัมภาษณ์ ประชาชนชาวสวน ดังนี้

“...ทุกคนต้องการจะอนุรักษ์เพราะเป็นวิถีชีวิตของเรา เป็นวัฒนธรรมของเรา เพราะเวลาคนมานครปฐมหรือเอ่ยชื่อนครปฐมก็ต้องพูดถึงส้มโอก่อน อนาคตส้มโอจริง ๆ แล้วอยู่ได้...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

4.3.2 มุมมอง ความคิดของหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สำหรับมุมมองจากหน่วยงานเกษตรจังหวัด และเกษตรอำเภอ ที่มีต่ออนาคตของส้มโอ นครชัยศรี นั้น มีทิศทางไปในแนวทางเดียวกันกับมุมมองของเกษตรกรชาวสวน คือ อนาคตของส้มโอ นครชัยศรี ยังสามารถไปได้ เพราะยังมีความต้องการผลผลิตอยู่อย่างมากหากการส้มโอ ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ดังการให้สัมภาษณ์ นักวิชาการเกษตรชำนาญการ อำเภอ นครชัยศรี ดังนี้

“...ส้มของเรายังไปได้ เพราะของเรายังเป็นที่ต้องการของต่างประเทศ เค้านิยมกินกัน รสชาติอร่อย ซึ่งส่วนใหญ่จะส่งไปประเทศฮ่องกง ตลาดเรายังไม่ตัน ยังไปได้ คือเขาบอกมีเท่าไรรับหมด ขอให้คุณผลิตให้ได้ของเรื่องคุณภาพให้ได้...”

(สุรพงศ์ บุญยงค์, 30 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ นายบุญเลี้ยง ข่ายม่าน เกษตรจังหวัดนครปฐม ได้กล่าวเสริมว่า แม้ว่าการปลูกส้มโอจะใช้ทุนและองค์ความรู้ที่มีอยู่ค่อนข้างมาก แต่ด้วยราคาที่เป็นสิ่งจูงใจจึงทำให้ชาวสวนยังคงดำเนินอาชีพของตัวเองอยู่ ซึ่งการเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่นเกษตรกรชาวสวนยังไม่มี ความชำนาญพอจึงอาจเป็นความเสี่ยงได้ ดึงการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ส้มโอเรายังไปได้ แต่ว่าการค่อนข้างเยอะ เกษตรกรใช้ทุนในการปลูกส้มโอเยอะและต้องใช้องค์ความรู้ที่เขามีอยู่ ถ้าเค้าเปลี่ยนพืชอย่างอื่นเค้าก็ไม่เคยมีความชำนาญ แล้วผลผลิตที่ได้เนี่ยราคาเป็นสิ่งที่จูงใจมาก ซึ่งส้มโอจากนครปฐมยังงั้นแล้ว ผลผลิตมันก็ไม่เพียงพออยู่แล้ว เพราะว่าคนในประเทศยังไม่ได้รับประทานเลย ก็ต้องส่งออกไปยังต่างประเทศ มีบริษัทรับซื้อส่งออกต่างประเทศ...”

(บุญเลี้ยง ข่ายม่าน, 17 เมษายน 2561)

ในส่วนแนวโน้มพื้นที่เพาะปลูกส้มโอนั้น นายปรีชา มรกฏจินดา เกษตรอำเภอสสามพราน ได้กล่าวว่า แนวโน้มพื้นที่เพาะปลูกยังไม่มีการลดลงจากเดิม แต่กลับมีเพิ่มขึ้นโดยเกษตรกรชาวสวนได้นำกิ่งพันธุ์ไปปลูกที่อำเภอบางเลน กำแพงแสน ดึงการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...แนวโน้มพื้นที่ทุกวันนี้ก็ไม่มีลด มีแต่เพิ่ม เพิ่มเป็นบางเลน กำแพงแสนก็เริ่มเอามาปลูกอาชีพส้มโอเขาไม่เปลี่ยนปลูกอะไร เขาก็ยังปลูกเหมือนเดิมครับ ก็เป็นอาชีพหลักของชาวสวนเค้า อนาคตสวนส้มโอก็ยังดีอยู่ เนื่องจากราคาก็เป็นสิ่งที่จูงใจให้ชาวสวนยังคงดำเนินอาชีพของตัวเองอยู่...”

(ปรีชา มรกฏจินดา, 24 เมษายน 2561)

4.4 แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญา

4.4.1 การปลูกจิตสำนึกให้เกษตรกรชาวสวนเห็นถึงคุณค่าและมูลค่าของการปลูกส้มโอ การส่งเสริมเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอ นครชัยศรีสิ่งสำคัญคือการปลูกจิตสำนึกให้แก่เกษตรกรชาวสวนและลูกหลานเพื่อให้เห็นถึงคุณค่าของสิ่งที่ได้ทำกันอยู่นอกเหนือจากรายได้จากผลผลิตแล้ว ยังก่อให้เกิดความภูมิใจรวมถึงความซื่อสัตย์แก่สิ่งแวดล้อมและผู้บริโภค ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...การอนุรักษ์ สำคัญเลยคือเรื่องจิตสำนึก สำคัญเราต้องปลูกจิตสำนึก ให้เขาเนี่ยใส่ใจ มันได้หลายเรื่อง ทั้งสิ่งแวดล้อม ได้ทั้งอะไรต่าง ๆ เช่น การได้ในเรื่องของการเห็นคุณค่าของสิ่งที่พวกเขาทำอยู่ ว่านอกเหนือจากเงินที่ได้จากผลผลิตแล้วยังได้ความภูมิใจอีกด้วย รวมถึงในเรื่องของความซื่อสัตย์ทั้งแก่สิ่งแวดล้อมและผู้บริโภค ในฐานะที่เราดูแลเกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยว มันมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปลูกจิตสำนึก การอนุรักษ์ นอกจากเราจะเข้าไปช่วยในเรื่องของการทำแบรนด์และรักษามาตรฐานแล้ว เราก็จะมีการตรวจสอบ และรับรองมาตรฐาน ก่อนจะไปถึงมือผู้บริโภค แล้วมันก็จะ เป็นคุณภาพที่ปากต่อปากบอกกันด้วย...”

(อุดม โอษฐ์ยิ้มพราย, 18 เมษายน 2561)

นอกจากนี้นายค่านวณ ไพโรจน์สถาพร กล่าวเสริมว่า การอนุรักษ์ภูมิปัญญาทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมและสนับสนุนอย่างจริงจัง เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรชาวสวนเห็นถึงคุณค่าและมูลค่าของภูมิปัญญา คุณค่าในด้านความเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัด และมูลค่าของส้มโอที่เขาจะได้ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์และสร้างความภาคภูมิใจในสิ่งที่ทำอยู่ อันจะทำให้เกิดการสืบสานต่อกันไปได้เรื่อย ๆ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...การที่จะอนุรักษ์ ไม่ว่าจะ เป็นภูมิปัญญาหรือว่าพื้นที่ในการปลูกส้มโอเนี่ย ทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วม แล้วก็สนับสนุนอย่างจริงจัง เพื่อให้เกษตรกรเนี่ยมองเห็นถึงคุณค่าและก็มีมูลค่าของส้มโอ นครชัยศรี คุณค่าในทางของความเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัด มูลค่าคือมูลค่าของส้มโอที่เขาจะได้ มันถึงจะสำเร็จ มันถึงจะเป็นแรงจูงใจที่จะไม่让他เขาขายที่ไป แล้วก็สามารถสืบสานต่อไปได้เรื่อย ๆ...”

(ค่านวณ ไพโรจน์สถาพร, 2 พฤษภาคม 2561)

4.4.2 การส่งเสริมให้เกษตรกรชาวสวนเห็นถึงความสำคัญ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์”

การได้มาซึ่งสัญลักษณ์ GI หรือ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทำให้ส้มโอนครชัยศรีมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ดังนั้นเกษตรกรชาวสวนควรให้ความสำคัญมากขึ้นเพื่อสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ต่อไป ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เกษตรกรเนี่ยให้ความสำคัญในเรื่องขึ้น GI ยังน้อยอยู่ มันจะน่าเสียดายถ้ามีแล้วไม่ใช่ให้เกิดประโยชน์...”

(บุญเลี้ยง ช่างม่าน, 17 เมษายน 2561)

4.4.3 การขยายพื้นที่ปลูกส้มโอนครชัยศรี

ภาครัฐได้ให้การส่งเสริมการขยายพื้นที่ปลูกส้มโอไปยังเขตอื่น ๆ เพื่อให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด โดยมีการตรวจสอบขุดดินก่อนการขยายการเพาะปลูกต่อไป ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวทำให้เกิดประโยชน์แก่เกษตรกรชาวสวนในจังหวัดนครปฐม รวมถึงเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรีเช่นเดียวกัน ดังการให้สัมภาษณ์เกษตรกรจังหวัดนครปฐม ดังนี้

“...ในส่วนของ การอนุรักษ์ ก็จะเป็นในลักษณะของเพิ่มพื้นที่การปลูก ทางรัฐบาลกำลังมองว่าเป็นสิ่งที่ต้องกระจายออกไปให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด ... ที่นี้เราก็ทำก็ตรวจเช็คกับผังที่ดินว่าขุดดินแร่ต่าง ๆ เนี่ย มันเหมือนกันไหมกับของนครชัยศรี ซึ่งคิดว่าน่าจะไม่ต้องแตกต่าง ซึ่งการขยายให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด ประโยชน์ก็จะเกิดแก่เกษตรกรทั้งในผู้ที่ปลูกส้มโอ ทั้งในสวนส้มโอนครชัยศรี ซึ่งถ้าเราไม่ทำตรงนี้มันก็เหลือแค่อำเภอหนึ่งอำเภอเดียว แต่ถ้าเราขยายทั้งจังหวัดเกษตรกรรายอื่นที่อยากจะทำปลูกส้มโอด้วยอะไรด้วยก็สามารถทำได้...”

(บุญเลี้ยง ช่างม่าน, 17 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ ภาครัฐได้ทำการขยายพื้นที่เพาะปลูกในเขตพื้นที่ที่มีคุณลักษณะเช่นเดียวกัน อาทิ บางเลน ดอนตูม กำแพงแสน และอำเภอเมือง ประมาณ 100 ไร่ ด้วยการสนับสนุนกิ่งพันธุ์ดั้งเดิมให้แก่เกษตรกรชาวสวน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เราได้ทำโครงการส่งเสริมให้เกษตรกรเนี่ยปลูกเพิ่มเติมในเขตพื้นที่บางเลน ดอนตูม กำแพงแสน และก็อำเภอเมือง ก็ขยายพื้นที่ออกไปซึ่งปีที่แล้วก็มีขยายไป

ประมาณ 100 ไร่ เราก็สนับสนุนพันธุ์ พันธุ์ส้มโอนครชัยศรีแท้ ๆ เลยจากแหล่งพันธุ์ เดิมให้เกษตรกรไปขยาย...”

(บุญเลี้ยง ช่างม่าน, 17 เมษายน 2561)

4.4.4 การขยายขอบเขตพื้นที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

นอกจากแนวทางในการขยายพื้นที่เพื่อเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกส้มโอแล้ว เพื่อให้ชื่อ “ส้มโอนครชัยศรี” สามารถนำไปใช้ได้ถูกต้อง สิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการควบคู่กันไปคือการขยายขอบเขตของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งหน่วยงานเกษตรจังหวัดมีหน้าที่ในเรื่องของการจัดการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เช่น การให้ข้อมูล การตรวจสอบความเป็นมาของพื้นที่เกษตรกร ชาวสวน การขออนุญาต เป็นต้น ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เราได้คุยกับทางท่านผู้ว่าฯ แล้วก็ทางลุงทิมที่เกี่ยวกับส้มโอนครปฐมว่าเราควรที่จะขยายขอบเขตพื้นที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือ GI ให้มันครอบคลุมทั้งจังหวัด เพื่อที่ให้มันกว้างขึ้น ทางพื้นที่ที่ขยายเค้าก็จะได้มีเครื่องหมาย GI เพื่อเอาไว้ใช้ให้เกิดประโยชน์ให้มันกว้าง และเรามีหน้าที่ในเรื่องของการจัดการ ทำเรื่องของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เนี่ย เราก็ต้องขออนุญาตให้กระทรวงพาณิชย์พิจารณา เป็นต้นเรื่อง ดูข้อมูล ความพร้อมเกษตรกร ดูความเป็นมาของส้มโอในพื้นที่เขาเป็นไง เพราะฉะนั้นเนี่ยถ้าจะให้เรื่องของการให้ข้อมูลเกี่ยวกับ GI ให้มันกว้างขวางก็ต้องแสดงให้เห็นเยอะ ๆ...”

(บุญเลี้ยง ช่างม่าน, 17 เมษายน 2561)

4.4.5 การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวสวนเพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรม

เพื่ออนุรักษ์วิถีการดำรงชีวิต โดยมีจุดประสงค์เพื่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี มีความสำคัญต่อการคงอยู่ของการประกอบอาชีพการปลูกส้มโอ ซึ่งการส่งเสริมและร่วมมือในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐนั้นยังเป็นสิ่งที่สามารถทำให้ชุมชนเผยแพร่ความเป็นตัวตนของท้องถิ่นได้เช่นเดียวกัน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“วิธีอนุรักษ์ของเรา ก็คือ การรวมกลุ่มกันไม่ว่าจะเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส้มโอนครชัยศรี หรือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกาะลัดดีถิ่น และแต่ละตำบลทางเกษตรก็ตั้งให้แต่ละตำบลให้มีประธานส้มโอขึ้นมา เราก็น่าจะอนุรักษ์ได้มาก เพราะชุมชนของเรา ชาวสวนของเราหลังจากน้ำท่วมก็เริ่มจะหวนแหวนในทรัพยากรธรรมชาติของเรา เปรียบเป็นมรดก วัฒนธรรม ประเพณี ของเราเลย เราก็คิดว่าจะทำยังไงให้ทุกคนรู้จักส้มโอ

นครชัยศรีของเราเนี่ย จุดกำเนิด ต้นกำเนิด หรือดงที่เค้าปลูกมะอยู่ตรงไหนบ้างและผม
 ในนามตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ กลุ่ม GI เราก็อยากให้ผู้บริโภคทั้งในและ
 ต่างประเทศเนี่ย ถ้าต้องการมาดูสวนผมยินดีเลยครับก็จะพาไปเลยตำบลท่าตลาด
 ทรงคนอง ไร่ชิง ซึ่งถ้าอยากดูที่เกาะลัดดีแทนก็จะมีวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ และวันหยุด
 นักช้ตฤกษ์ เราจะมีรถรางซึ่งตอนนี้มีอยู่ 3 คันแล้ว ค่าบริการผู้ใหญ่ก็ 60 บาท เด็ก 30
 บาท โดยจะมี 4 สถานี สถานีแรกจะเป็นโบราณ..ชมวัดอุโบสถ ของพื้นบ้าน สถานีที่
 2 ก็เป็นชมเกาะ ชมสวนส้มโอนครชัยศรีคือริมทางมีอยู่แล้ว สถานีที่ 3 นี้ไหว้พระวัด
 ทรงคนองอายุ 300 ปี แล้วสถานีที่ 4 นี้เป็นข้างไรซ์เบอร์รี่ ก็จะมีกล้วยห้อยขา
 ส้มตำ กาแฟ...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

4.4.6 การจัดเก็บและถ่ายทอดองค์ความรู้สู่รุ่นหลัง

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น
 เกษตรตำบล เกษตรอำเภอ หรือนักวิชาการต่าง ๆ เข้าทำการจัดเก็บองค์ความรู้และนำไปถ่ายทอด
 โดยส่งหน่วยงานบรรยายสรุปให้แก่เกษตรกรชาวสวนฟัง ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...การอนุรักษ์เนี่ยก็ต้องให้ทางเกษตรตำบล เกษตรอำเภอ หรือนักวิชาการ
 ต่าง ๆ เข้ามาร่วมกันเพื่อจัดเก็บความรู้ไปแล้วก็เอาไปถ่ายทอดต่อให้คนรุ่นหลัง ๆ ที่
 สนใจ หรือแม้กระทั่งชาวสวนที่อยากรู้อยากพัฒนาส้มของตัวเองก็ทำได้ ตัวอย่างเช่น 1
 เดือนก่อนจะออกดอก หน่วยงานก็เข้ามาบรรยายสรุปให้เค้าฟังแล้วว่าจะต้องทำยังไง
 ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ ธาตุอาหารอะไรที่จะบังคับให้ส้มออกดอก ต้องเข้ามา...”

(บุญชู ปัตถวี, 30 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ หน่วยงานต่าง ๆ ต้องรวบรวมองค์ความรู้จากการบรรยายและจัดทำเป็น
 เอกสารแจกให้คนรุ่นหลัง เพื่อสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้
 ต่อไป การให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...หน่วยงานต่าง ๆ เค้าก็มีส่วนร่วมในการร่วมอนุรักษ์ เช่นเวลาเค้ามาถามเราให้เรา
 สอนเค้าก็เอาที่เราบอกเนี่ยไปทำเป็นเอกสารแจก ก็จะเป็นในลักษณะนี้...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

แนวทางการอนุรักษ์ ภูมิปัญญา	รายละเอียด
การปลูกจิตสำนึกให้ เกษตรกรชาวสวนเห็น ถึงคุณค่าและมูลค่า ของการปลูกส้มโอ	การส่งเสริมเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอ นครชัยศรี สิ่งสำคัญคือการปลูกจิตสำนึกให้แก่เกษตรกรชาวสวนและลูกหลานเพื่อให้เห็นถึงคุณค่าของสิ่งที่ได้ทำกันอยู่ ว่านอกเหนือจากรายได้จากผลผลิตแล้ว ยังก่อให้เกิดความภูมิใจรวมถึงความซื่อสัตย์แก่สิ่งแวดล้อมและผู้บริโภค นอกจากนี้การอนุรักษ์ภูมิปัญญาทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมและสนับสนุนอย่างจริงจัง เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรชาวสวนเห็นถึงคุณค่าและมูลค่าของภูมิปัญญา คุณค่าในด้านความเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัด และมูลค่าของส้มโอที่เขาจะได้ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์และสร้างความภาคภูมิใจในสิ่งที่ทำอยู่ อันจะทำให้เกิดการสืบสานต่อกันไปได้เรื่อย ๆ
การส่งเสริมให้ เกษตรกรชาวสวนเห็น ถึงความสำคัญ “สิ่ง บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์”	การได้มาซึ่งสัญลักษณ์ GI หรือ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทำให้ส้มโอ นครชัยศรี มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ดังนั้นเกษตรกรชาวสวนควรให้ความสำคัญมากขึ้นเพื่อสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ต่อไป
การขยายพื้นที่ปลูกส้ม โอ นครชัยศรี	ภาครัฐได้ให้การส่งเสริมการขยายพื้นที่ปลูกส้มโอไปยังเขตอื่น ๆ เพื่อให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด โดยมีการตรวจสอบขุดดินก่อนการขยายการเพาะปลูกต่อไป ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวทำให้เกิดประโยชน์แก่เกษตรกรชาวสวนในจังหวัดนครปฐม รวมถึงเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอ นครชัยศรี เช่นเดียวกัน การขยายพื้นที่เพาะปลูกในเขตพื้นที่ที่มีคุณลักษณะเช่นเดียวกัน อาทิ บางเลน ดอนตูม กำแพงแสน และอำเภอมะเอนก ประมาณ 100 ไร่ ด้วยการสนับสนุนกิ่งพันธุ์ดั้งเดิมให้แก่เกษตรกรชาวสวน
การขยายขอบเขต พื้นที่สิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์	เพื่อให้ชื่อ “ส้มโอ นครชัยศรี” สามารถนำไปใช้ได้ถูกต้อง สิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการควบคู่กันไปคือการขยายขอบเขตของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งหน่วยงานเกษตรจังหวัดมีหน้าที่ในเรื่องของการจัดการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เช่น การให้ข้อมูล การตรวจสอบความเป็นมาของพื้นที่ การขออนุญาต เป็นต้น
การรวมกลุ่มของ เกษตรกรชาวสวนเพื่อ ส่งเสริมการจัด กิจกรรม	เพื่ออนุรักษ์วิถีการดำรงชีวิต โดยมีจุดประสงค์เพื่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี มีความสำคัญต่อการคงอยู่ของการประกอบอาชีพการปลูกส้มโอ ซึ่งการส่งเสริมและร่วมมือในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐนั้นยังเป็นสิ่งที่สามารถทำให้ชุมชนเผยแพร่ความเป็นตัวตนของท้องถิ่นได้เช่นเดียวกัน
การจัดเก็บและ ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ รุ่นหลัง	การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น เกษตรตำบล เกษตรอำเภอ หรือนักวิชาการต่าง ๆ เข้าทำการจัดเก็บองค์ความรู้และนำไปถ่ายทอด โดยส่งหน่วยงานบรรยายสรุปให้แก่เกษตรกรชาวสวนฟัง นอกจากนี้ หน่วยงานต่าง ๆ ต้องรวบรวมองค์ความรู้จากการบรรยายและจัดทำเป็นเอกสารแจกให้คนรุ่นหลัง เพื่อสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้ต่อไป

ตารางที่ 17 แสดงแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา

4.5 ปัญหาและอุปสรรคด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญา

4.5.1 การประกอบอาชีพอื่นตามที่ได้เรียนมา

เกษตรกรชาวสวนที่รับสืบทอดมา ณ ปัจจุบันอายุเริ่มมากขึ้น ลูกหลานผู้สืบทอดภูมิปัญญาหรืออาชีพการทำสวนส้มโอในปัจจุบันก็ลดน้อยลงทุกที เนื่องจากลูกหลานมองว่าการทำสวนเป็นงานที่ยาก ลำบาก หนัก ทำให้เกษตรกรชาวสวนต้องมองหาแนวทางการแก้ไขในอนาคตเมื่ออายุมากขึ้นหรือทำไม่ไหวด้วยการจ้างคนงานมาทดแทน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...การทำสวนส้มโอเนี่ยก็จะมีรุ่นผมเนี่ย อายุ 50-60 เนี่ยน่าจะเป็นรุ่นสุดท้ายแล้ว ถ้ามว่าเด็ก ๆ นักศึกษาเนี่ยแม่แต่ลูกผมอายุยี่สิบกว่าเค้าไม่เคยเข้าสวน ขวนเค้าเข้าสวนเค้าก็ไม่เอาบางที่ยังไม่รู้เลยว่าต้นนี้ต้นอะไร อันนี้ต้นพริก ต้นมะเขือ ยังไม่รู้จัก ถ้ามว่าเข้าสวนมัย ข้ามสะพานก็ยังไม่ได้อะไร ต้องไปนั่งอยู่คั่นถนน พอนั่งปั๊แม่ก็เอากะสอบไปปุให้เดียวเดียวก็ โอ้ย..แม่แดดร้อน แม่คั้น โอ้ย...แม่ยุ่งกัค ผมว่า 90 เปอร์เซ็นเด็ก ๆ สมัยเนี่ยไม่ทำสวน สมมติว่าวันหน้าผมอายุ 60-70 ปีขึ้นไปมันก็ต้องมีคนงานมาทดแทนเพื่อแก้ไข แต่อนาคตต่อไปเราก็ไม่รู้จะทำยังไงเหมือนกันเพราะว่าเด็ก ๆ รุ่นใหม่เนี่ยน้อยคน ก็อาจจะมีย่างที่ไปเรียนนู่นไปเรียนนี่แล้วกลับมาทำสวนมาเป็นตัวแทนของพ่อแม่แต่ก็น้อยมาก ...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

ทั้งนี้ พ.ท.บุญชูบ ปัตวี ปราชญ์ชาวสวน กล่าวเสริมอีกว่า ปัญหาคือการที่ลูกหลานมุ่งด้านการศึกษามากกว่าการสืบทอดการทำสวน สาเหตุเพราะการทำสวนเหนื่อย และต้องตากแดด ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...คนรุ่นใหม่เนี่ยเค้าก็หันไปศึกษาไปเรียนกัน ไม่อยากมาทำเพราะมันเหนื่อย ต้องตากแดด ไม่อยากมาสืบทอดตรงนี้...”

(บุญชูบ ปัตวี, 30 เมษายน 2561)

4.5.2 การละเลยคุณค่าและความสำคัญของ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์”

เกษตรกรชาวสวนยังไม่ค่อยให้ความสนใจและความสำคัญในเรื่องการใช้ GI หรือ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จึงเป็นผลให้การรับรู้เกี่ยวกับข้อมูล สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ของคนภายนอกค่อนข้างน้อย

“ส้มโอนครชัยศรีเนี่ยได้ผ่านการขึ้นทะเบียน GI แต่ว่ามันเป็นของที่แปลกกว่าเกษตรกรเนี่ยไม่ค่อยให้ความสนใจในเรื่องของการใช้ GI มันเลยทำให้ความกว้างหรือความให้คนได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับ GI เนี่ยไม่เยอะเท่าไร...”

(บุญเลี้ยง ช่างม่าน, 17 เมษายน 2561)

4.5.3 ความขัดแย้งในท้องถิ่นและขอบเขตความรับผิดชอบที่ไม่ชัดเจน

ปัญหาความขัดแย้งในท้องถิ่นทำให้เกิดการเหนี่ยวรั้งการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ส่งผลให้ขาดการเชื่อมโยงในเรื่องของการรวมกลุ่มเกษตรกร ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ปัญหาอุปสรรค คือตอนเนี่ยเรื่องของการรวมกลุ่มเกษตรกร คืออย่างที่ผมบอก สังคม สังคมของนครปฐม ค่อนข้างจะไม่บูรณาการ เป็นกลุ่ม การเชื่อมโยงการ.. เอ่อ...ปัญหาท้องถิ่น ยังมีความขัดแย้งอยู่ ก็เลยยังไม่สามารถรวมเป็นกลุ่มเป็นก้อนได้ ถ้าพูดอย่างคนตรงไปตรงมาเลยคือ ปัญหาเรื่องความขัดแย้งของท้องถิ่นสูงมาก มันเป็นการเหนี่ยวรั้งการพัฒนา ในทุกด้านเลยแหละ”

(อดม โขษฐ์ยิ้มพราย, 18 เมษายน 2561)

นอกจากนี้การจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมยังขาดความชัดเจนด้านขอบเขตความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นอุปสรรคในการดำเนินการดังกล่าวให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ปัญหาพอตั้งกลุ่มขึ้นมาเยอะ ต่างคนก็ต่างว่า เอ๊ะ...อำนาจหน้าที่อยู่ที่ใคร บางครั้งมันก็เยอะมากเกินไป แบ่งกันทีเนี่ยเวลารวมตัวกันจะลำบาก แล้วตอนหลังก็ยังมีนายกสมาคมส้มโอไทยขึ้นมาอีก ทำให้ทุกคนกังวลว่าแล้วเราจะอยู่กลุ่มไหนดี คือจริง ๆ แล้วจะทำยังไงให้รวมกลุ่มกันให้ได้...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

4.5.4 มาตรฐานการขายส้มโอที่ส่งผลให้ราคาขายยังเป็นรองที่อื่น

จากการกำหนดมาตรฐานการขายส้มโอนครชัยศรีโดยการคัดเกรด คือ เบอร์ 1 กำหนดเส้นรอบวงลูกส้มโอที่ 17 นิ้ว เบอร์ 2 เส้นรอบวงน้อยกว่า 17 นิ้วแต่ไม่ต่ำกว่า 16 นิ้ว และเบอร์ 3 เส้นรอบวงต่ำกว่า 16 นิ้วลงมา ซึ่งการขายจะกำหนดราคาจากเบอร์ 1 เป็นสำคัญ หมายความว่า หากราคาขายส้มโอเบอร์ 1 อยู่ที่ 80 บาทต่อลูก ส้มโอเบอร์ 2 ต้องขาย 2 ลูก และส้มโอเบอร์ 3 ต้องขาย 3 ลูก ถึงจะขายได้ราคา 80 บาทเช่นเดียวกับเบอร์ 1 ขณะที่การขายส้มโอจากพื้นที่อื่น เช่น

สมุทรสงคราม พิจิตร ชัยนาท เป็นการขายตามน้ำหนัก ซึ่งทำให้ราคาเป็นที่จูงใจ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ของเราก็เสียในเรื่องของผลส้มเนี่ยราคาเราเนี่ย...เรามันเหมือนมันไม่ดึงดูดใจมากนัก เพราะเวลาเราขายเนี่ยเพราะข้อเสียของเราคือเราวัดเส้นรอบวง เราไม่ได้ขายเป็นกิโล ไม่เหมือนที่อื่น อย่างสมุทรสงคราม พิจิตร ชัยนาทอะไรเนี่ย มีแต่นครปฐมที่เดียวเส้นรอบวง วัดเส้นรอบวง 17 นิ้วถือว่าเบอร์ 1 เวลาขายสมมุติว่าเบอร์เขาตั้งไว้ สมมุติ 80 บาท 1 ลูก 80 บาท ถ้าเบอร์ 1 ถ้าต่ำกว่าเบอร์หนึ่งหมายถึงว่าต่ำกว่า 17 นิ้ว ที่นี้เขาเรียกเบอร์ 2 เบอร์ 2 เพราะว่าขาย 2 ลูกถึงจะได้ 80 บาท ถ้าต่ำกว่า 16 นิ้ว ลงมาเป็นเบอร์ 3 ก็ 3 ลูก 80 บาท...”

(สุรพงศ์ บุญยงค์, 30 เมษายน 2561)

4.5.5 ความสนใจในการทำสวนของคนรุ่นหลังน้อยลง

ปัจจุบันความสนใจในการทำสวนของเกษตรกรชาวสวนรุ่นหลังมีน้อยลงเนื่องจากการลูกหลานมักเลือกการทำงานแบบในเมืองมากกว่าการทำสวน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ปัญหาที่จะเจอก็คือลูกหลานเนี่ยไม่ค่อยเอา และลูกหลานก็จะไปเลือกทำงานแบบในเมือง...”

(คำณวม ไพโรจน์สถาพร, 2 พฤษภาคม 2561)

สำหรับเกษตรกรชาวสวนที่ยังทำต่อมาจากรุ่นพ่อแม่เป็นการรอดูราคาส้มโอ หากราคาดีก็ยังคงทำต่อไปเรื่อย ๆ อีกส่วนหนึ่งมาจากการมีใจรักต่อการทำเกษตรของตัวเอง ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

“...มองแล้วคนไม่มีใจรักส้มโอ เหลือน้อยมากที่สนใจ...ถ้าเขาสนใจเขาก็ต้องมาดูแล้ว ลูกนี้ตกดินน่าจะปลูก ไม่เคยเข้ามาดูของเราหรอก นอกจากคนชอบถึงจะเข้ามาดู ไร่เรื่องอนุรักษ์ มันก็ยังพอมีอยู่บ้างแหละ เหลือน้อยจะมีรุ่นหลานก็อายุประมาณ 40 แล้ว มันมีอยู่บ้างไม่กี่ราย...”

(เฉลิม หวานชะเอม, 2 พฤษภาคม 2561)

ทั้งนี้การสืบทอดของรุ่นต่อไปที่อายุต่ำกว่า 40 ปี ยังมีความเสี่ยงต่อการหายไปของการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการทำสวนส้มโอนครชัยศรี ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ชาวสวนที่ทำกันปัจจุบันเนี่ยก็ยังทำกันต่อไป แต่สำหรับรุ่นหลัง ๆ เนี่ยที่ทำกันก็เหมือนกับทำแบบบอราคา ถ้าราคาดีก็ขายกันไป สำหรับคนที่ไม่ขายที่นี้เพราะเค้าไม่มีหนี่ลินเค้าก็ทำกันไปเรื่อย ๆ ซึ่งที่มุ่งทำกันจริง ๆ ก็จะมีน้อยลง แต่คนที่รักทำมาหากินกับเกษตรก็จะยังทำต่อ ซึ่งมันก็มีความเสี่ยงที่มันจะหายไปเรื่อย ๆ แต่ถ้การตลาดราคามันยังจูงใจก็ยังทำให้ทำกันไปเรื่อย ๆ...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

4.5.6. ภัยธรรมชาติ

เนื่องจากเกษตรกรชาวสวนเคยผ่านประสบการณ์น้ำท่วม ปี 54 มาแล้วเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก จึงทำให้เกษตรกรชาวสวนหวาดกลัวและทนไม่ไหวกับภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้น ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ปัจจุบันที่เห็น ที่เรามักทนไม่ไหวก็คือภัยธรรมชาติ อย่างพวคน้ำท่วมที่ผ่านมานี้ ปัจจุบันถึงปีฤดูน้ำหลากก็กลัวกันแล้ว...”

(พนม ศรีสนิท, 18 เมษายน 2561)

4.5.7. หน่วยงานภาครัฐไม่จริงจังกับการสนับสนุนและส่งเสริม

ความมีชื่อเสียงของส้มโอนครชัยศรีเป็นที่รู้จักทั้งในและต่างประเทศ เช่น จีน ฮ่องกง ออสเตรเลีย เป็นต้น ซึ่งปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริมและการให้ความสำคัญของภาครัฐ คือ การช่วยเหลือของรัฐยังไม่มี การทำอย่างจริงจัง ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...จริง ๆ เราอยากให้ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหน่วยงานราชการเข้ามาช่วยอนุรักษ์ เพราะส้มโอนครปฐมมีชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศ ไม่ว่าจะ จีน ฮ่องกง ออสเตรเลีย พวกเค้ารู้จักส้มโอนครชัยศรี แต่ว่าการช่วยเหลือของรัฐเนี่ยยังไม่มี การทำจริงจัง...”

(ประวิทย์ บุญมี, 17 เมษายน 2561)

จากคำกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนายบุญชู ปกติ ดังนี้

“...ปัญหาและอุปสรรคที่น่าจะอยู่ที่ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นเกษตรตำบลยังไม่เข้ามาช่วยสนับสนุนอย่างจริงจัง...”

(บุญชู ปกติ, 30 เมษายน 2561)

เนื่องจากส่วนใหญ่จะกังวลเกี่ยวกับงบประมาณที่ต้องบริหารจัดการมากกว่าการสนับสนุนและมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์ ดังการให้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวสวน ดังนี้

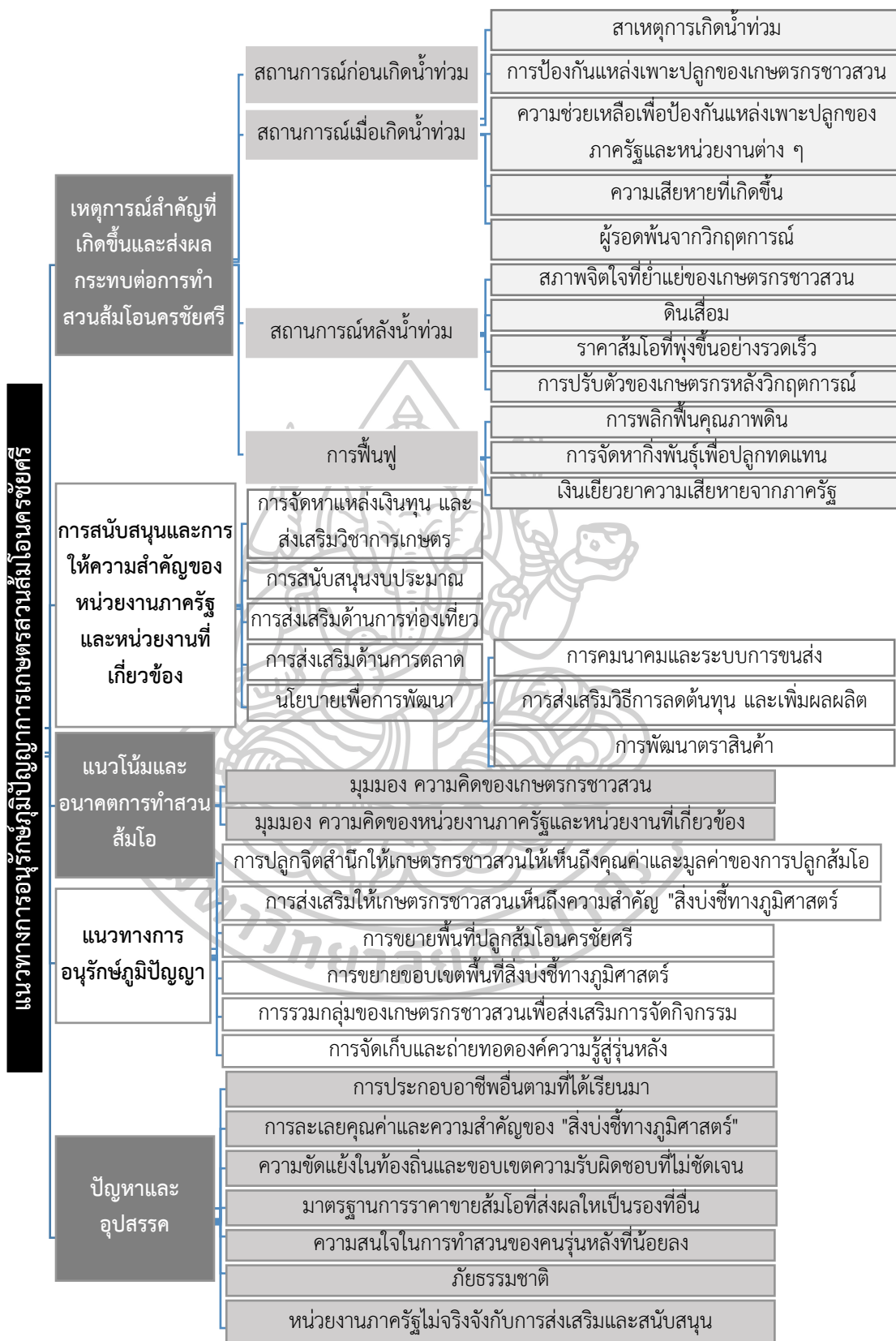
“...หน่วยงานของราชการหรือหน่วยงานอื่น ๆ เนี่ยควรมีส่วนร่วมและควรให้ความสำคัญมากกว่านี้เพราะส่วนใหญ่จะหวังบของตัวเองมากกว่า...”

(ทิม ไทยทวี, 25 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ปัญหาการขาดการรับฟังและพิจารณาข้อมูลจากทางภาครัฐที่มีต่อการนำเสนอของภาคเอกชนในแนวทางการพัฒนาการเพิ่มมูลค่าของส้มโออย่างไม่จริงจังและเต็มที่ ดังการให้สัมภาษณ์ ประธานหอการค้าจังหวัดนครปฐม ดังนี้

“...อย่างหอการค้าก็เสนอแนวทางอย่างนั้นอย่างนั้น บางที่ภาครัฐเนี่ยฟังมั่งไม่ฟังมั่งก็ไม่รู้ จริง ๆ แล้วเนี่ยเอกชนเนี่ยรู้ดีเพราะมันอยู่ในหน่วยงานว่กันเถอะ ปัญหาคืออย่างนี้ ๆ ภาครัฐไม่ค่อยฟัง...ถ้าเป็นแนวคิดของคนญี่ปุ่นเนี่ย ญี่ปุ่นเขาจะอนุรักษ์ เขาจะกำหนดโซนของเขาว่า เฮ้ยปลูกตรงนี้ พื้นดินตรงนี้มันเหมาะสำหรับปลูกส้มโอ แล้วทำยังไงเนี่ยเพื่อจะไปเพิ่มมูลค่าของส้มโอให้ไหมครับ ไม่ใช่แบบส้มโอทุกวันนี่มันขายลูกหนึ่งร้อยบาทเนี่ยมันไม่ใช่ ต่อไปอนาคตเนี่ยจะทำยังไงให้ส้มโอเนี่ย มันสามารถขายลูกชะ 1,000 - 2,000 หรือหมื่นหนึ่งอะไรอย่างเนี่ย เหมือนกับที่ญี่ปุ่นทำแดงญี่ปุ่นที่ของเขาปีหนึ่งปลูกแค่ 60 ลูก หรือ 80 ลูก แต่ลูกหนึ่งหลายแสนบาท ของเราเนี่ยจริง ๆ เนี่ยมันก็ทำได้ ถ้าเราทำให้ปริมาณมันพอสมควร แล้วทำให้มันมีแบบพัฒนาไปเรื่อย คือจริง ๆ ประเทศไทย ผมมองดูแล้วนักวิชาการเราก็มี แต่ว่าทุกอย่างมันยังกับเหมือนกับไม่ค่อยจริงจังจริงจังใจกับมัน ภาครัฐก็ยังไม่เต็มที่กับมัน...”

(คำนวณ ไพโรจน์สถาพร, 2 พฤษภาคม 2561)

รูปที่ 13 แสดงความเชื่อมโยงแนวทางการอนุรักษ์

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การเล่าเรื่องสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์ ส้มโอนครชัยศรี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีของชุมชนในอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพราณ 2) เพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีจากรุ่นสู่รุ่น และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอนครชัยศรี

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเจาะจงเลือกพื้นที่ ในเขตอำเภอนครชัยศรี และ อำเภอสามพราณ จังหวัด นครปฐม เป็นพื้นที่ศึกษาเป็นการเจาะจงเลือก (Purposive Sampling) เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ ในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี และ อำเภอสามพราณ ประกอบอาชีพเกษตรกรสวนส้มโอและมีพื้นที่ในการ ปลูกส้มโอมากที่สุดในจังหวัดนครปฐม และเป็นพื้นที่ ที่สวนส้มโอได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ภัย พืชติดุทกภัยครั้งใหญ่ในปี พ.ศ.2554 โดยศึกษาข้อมูล จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย ระดับกลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มชาวสวนส้มโอนครชัยศรีในเขตอำเภอนครชัยศรี จำนวน 2 คน และ อำเภอสามพราณ จำนวน 4 คน 2) องค์กรภาครัฐที่มีบทบาทสำคัญ ประกอบด้วย เกษตรอำเภอน นครชัยศรี เกษตรอำเภอสามพราณ และระดับเครือข่าย ประกอบด้วย ประธานเครือข่ายวิสาหกิจ ชุมชนส้มโอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ประธานหอการค้าจังหวัดนครปฐม เกษตรจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม และรองนายกเทศมนตรีเมืองไร่ขิง รวม จำนวน 7 คน เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการวิจัยมี 2 ส่วน อัน ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth Interview) ด้วยวิธีตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มา ประมวลผล วิเคราะห์เชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ และ สังเคราะห์เรียบเรียงเพื่อตอบคำถามการวิจัย โดย สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1. ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอ พันธุ์นครชัยศรีของชุมชนในอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพราณ พบว่าความเป็นมาของการ ประกอบอาชีพขอเกษตรกรส่วนใหญ่ในอดีตมีอาชีพทำนา ต่อมาเมื่อการปลูกส้มโอสร้างรายได้ที่ดี เกษตรกรชาวสวนจึงเริ่มหันมาทำสวนส้มโอมากขึ้นจนกระทั่งปัจจุบัน จากคุณลักษณะและความ เหมาะสมของพื้นที่ที่มีธาตุอาหารในดินสูงทำให้รสชาติของส้มโอมีความเป็นเอกลักษณ์จนได้รับการ ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งพันธุ์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียน ได้แก่ พันธุ์ทองดี และพันธุ์ขาว น้ำผึ้ง ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอของชาวสวนมาจากการถ่ายทอดจากรุ่นพ่อแม่และจากการศึกษาด้วย

ตนเองโดยการลองผิดลองถูก ซึ่งภูมิปัญญาการปลูกและการดูแลส้มโอมีตั้งแต่ การยกร่อง แนวการลง ต้นส้มโอ การลงต้นส้มโอ การให้น้ำ การให้ธาตุอาหาร และการพัฒนาด้านการดูแลรักษา โดยส้มโอ นครชัยศรีมีคุณค่าและความสำคัญในฐานะพืชเศรษฐกิจ ความเชื่อ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน 2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาการปลูกส้มโอของเกษตรกรสวนส้มโอ นครชัยศรีจากรุ่นสู่รุ่น ประกอบด้วย ความเชื่อมโยงด้านการเรียนรู้ของชาวสวน แรงจูงใจในการเรียนรู้ การสืบทอดภูมิปัญญาของชาวสวน การสร้างแรงจูงใจในการสืบทอดภูมิปัญญาการปลูกส้มโอแก่รุ่นต่อไป ซึ่งแนวทางการถ่ายทอดภูมิ ปัญญา และแนวทางการจัดการความรู้ที่ดีเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้การสืบทอดภูมิปัญญาประสบความสำเร็จได้ 3. แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอ นครชัยศรี เป็นผลเชื่อมโยงจาก เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อการทำสวนส้มโอ นครชัยศรี ทำให้เกิดการสนับสนุนและ การให้ความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่งผลต่ออนาคตการทำสวนส้ม โอของเกษตรกรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของเกษตรกรชาวสวน โดยผลการศึกษาสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีของชุมชนในอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพราน

จากการศึกษาพบว่าภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีของเกษตรกรชาวสวนมี พัฒนาการและการเรียนรู้มาพร้อมกับสภาพการณ์ของธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้จากการศึกษา พบว่าองค์ประกอบของภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีของชุมชนในอำเภอนครชัยศรี และ อำเภอสามพรานมีวิวัฒนาการ และปัจจัยที่ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งประกอบด้วย ความเป็นมา ของการประกอบอาชีพจากอดีตสู่ปัจจุบัน คุณลักษณะและความเหมาะสมของพื้นที่ ภูมิปัญญาในการ ทำสวนส้มโอ คุณค่าและความสำคัญของส้มโอที่มีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิต และปัญหาและอุปสรรค ด้านภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรี

ความเป็นมาของการประกอบอาชีพจากอดีตสู่ปัจจุบัน

ในอดีตเขตพื้นที่อำเภอนครชัยศรี และสามพราน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่นา ซึ่งเมื่อเวลา ผ่านไปเกษตรกรจึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยนจากการทำนามาเป็นการปลูกพืชล้มลุก จนกระทั่งค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนมาเป็นสวนและเมื่อเห็นว่าการปลูกส้มโอสร้างรายได้ที่ดีเกษตรกรชาวสวนจึงค่อย ๆ เพิ่ม พื้นที่ในการปลูกของตนจนเต็มพื้นที่ ซึ่งในการปลูกส้มโอของเกษตรกรชาวสวนนั้นส่วนหนึ่งเริ่มต้นมา จากการปลูกฝังและรับทอดมาจากรุ่นพ่อแม่ และจากความสนใจและความตั้งใจของตัวเกษตรกรเอง ซึ่งแหล่งเพาะปลูกส้มโอที่สำคัญในอำเภอสามพราน ที่มีการปลูกกันมาก ได้แก่ ตำบลบางเตย ตำบล ทรงคนอง ตำบลท่าตลาด และตำบลไร่จึง สำหรับอำเภอนครชัยศรี ตำบลที่มีการปลูกกันมาก ได้แก่ ตำบลดอนแฝก ตำบลห้วยพลู ตำบลจิ้งจอก และตำบลไทยवास ซึ่งในอดีตเกษตรกรชาวสวนนิยมปลูก

ส้มโอพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ขาวพวง ทองใหญ่ ขาวน้ำผึ้ง ขาวแป้น ขาวจีบ ขาวหอม ขาวทับทิม และทองดี ต่อมาผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศได้หันมานิยมในรสชาติพันธุ์ขาวน้ำผึ้ง และพันธุ์ทองดีมากกว่าพันธุ์ขาวพวง อีกทั้งราคาของพันธุ์ทองดีและขาวน้ำผึ้งก็สูงกว่าปัจจุบันเกษตรกรชาวสวนจึงนิยมปลูกพันธุ์ขาวน้ำผึ้ง และพันธุ์ทองดี เป็นส่วนใหญ่ ในอดีตกว่า 30 ปี เกษตรกรชาวสวนจะใช้เส้นทางทางน้ำเพื่อทำการติดต่อค้าขาย โดยพ่อค้าจะนำเรือมารับซื้อและนำสินค้าขึ้นบรรจุกู้ที่ ท่าพูด ทรงคนอง ดอนหวาย ซึ่งราคาส้มโอจะอยู่ที่ผลละ 15-16 บาท ขณะที่สภาพการค้าขายในปัจจุบันเกษตรกรใช้เส้นทางทางบกเพื่อติดต่อค้าขายเนื่องจากสะดวกและรวดเร็ว โดยเกษตรกรชาวสวนส่งออกผลผลิตสู่ต่างประเทศ ได้แก่ ไต้หวัน มาเลเซีย ฮองกง จีน ญี่ปุ่น และอเมริกา ซึ่งปัจจุบันผลผลิตยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาดและราคาส้มโอพันธุ์ทองดีอยู่ระหว่าง 60-100 บาทต่อลูก และพันธุ์ขาวน้ำผึ้งอยู่ระหว่าง 80-120 บาทต่อลูก นอกจากนี้ช่วงที่เกษตรกรชาวสวนรอผลผลิตของส้มโอ 4-5 ปี เกษตรกรชาวสวนได้มีการปลูกพืชแซมเพื่อเป็นการสร้างรายได้หมุนเวียนให้แก่ครอบครัว เช่น มะเขือ แตงกวา ฝรั่ง มะนาว หมากรุก มะพร้าว กลัวยหอม เป็นต้น

คุณลักษณะและความเหมาะสมของพื้นที่

ส้มโอนครชัยศรีได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือ GI (Geographical Indication) กับกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ในปี พ.ศ.2548 ใน 3 อำเภอคือ สามพราน นครชัยศรี และพุทธมณฑล โดยส้มโอพันธุ์ที่ได้ขึ้นทะเบียน ได้แก่ พันธุ์ทองดี และพันธุ์ขาวน้ำผึ้ง ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของส้มโอนครชัยศรีทั้งเนื้อและรสชาติ คือ เนื้อไม่เหนียว ไม่แข็ง กระด้าง กรอบนุ่ม ๆ และจุดเด่นด้านรสชาติ คือ ไม่ขม ไม่เปรี้ยวแบบเข็ดฟัน และไม่ขมไม่ซ่ากัดริมฝีปาก จนได้รับการยอมรับว่าส้มโอนครชัยศรีเป็นส้มโอที่ดีที่สุด ทั้งนี้เป็นผลมาจากคุณลักษณะพื้นที่ตั้งเป็นที่ราบลุ่มทำให้ได้รับน้ำจากแม่น้ำนครชัยศรีที่ไหลลงมามากกว่าที่ดอน เมื่อถึงหน้าน้ำหลากทำให้พาตะกอนดินมาทับถมจนเป็นที่ดินชั้นดี ส่งผลให้พื้นดินมีธาตุอาหารสูงจากการทับถมของอินทรีย์วัตถุ ตั้งแต่ครั้งที่เคยเป็นทะเลเก่ามาก่อน ซึ่งสภาพความเหมาะสมของพื้นที่ในการปลูกส้มโอที่ดั้นขาวบ้าน เรียกว่า “ดินดำ น้ำฉ่ำ” หรือ “น้ำไหล ทรายมูล” คือ การมีสภาพดินที่ไม่แฉะ มีน้ำไหลตลอด และเมื่อเวลาน้ำเหนือหลากมาท่วมในพื้นที่ประมาณเดือนสี่ เดือนห้า น้ำที่ไหลมายังได้นำธาตุอาหารจากทางไหลเขาที่ไหลลงมาตามแม่น้ำ ปิง วัง ยม น่าน สู่แม่น้ำเจ้าพระยา ผ่านเข้าแม่น้ำสุพรรณ มาทับถมไว้ ทำให้พื้นดินดีอีกด้วย นอกจากนี้สภาพภูมิอากาศที่ร้อนชื้นยังทำให้รสชาติส้มโอนครชัยศรีไม่เหมือนกับที่อื่น ซึ่งหากอากาศเย็น หรือลักษณะสภาพดินเป็นดินทราย หรือดินภูเขาจะทำให้รสชาติของส้มโอขม ขณะที่ภูมิปัญญาในการปรับรสชาติส้มโอที่เปรี้ยวของเกษตรกรชาวสวนคือการโรยเกลือเพื่อทำให้รสชาติหวานขึ้นโดยค่าความเค็มของดินไม่เกิน 3 เพราะถ้ามากกว่านี้จะให้โทษต่อรากของต้นส้มโอ เกษตรกรชาวสวนจึงควรตรวจเช็คค่า PH และค่าความเค็มของดินก่อนการหว่านเกลือ

ภูมิปัญญาในการทำสวนส้มโอ

ที่มาขององค์ความรู้ มาจากการศึกษาในภาคปฏิบัติที่ได้จากการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ด้วยการสังเกต การทดลอง การติดตาม การศึกษาทดลอง และการศึกษาภาคทฤษฎีจากการค้นคว้าตามแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ ตำรา เอกสาร การสอบถามจากผู้รู้ ซึ่งเกษตรกรแต่ละคนก็จะมีเทคนิคแตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมในพื้นที่ของตน ซึ่งช่องทางหรือแหล่งที่มาของความรู้ที่เกษตรกรชาวสวนใช้ในการพบปะพูดคุยคือ “สภากาแพ” ในช่วงเช้าเพื่อแบ่งปันข่าวสาร อัปเดตข้อมูล และแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน

ภูมิปัญญาการปลูกและการดูแลส้มโอ

การยกร่อง สมัยก่อนเรียกว่า “ตั้งหุ่น” เป็นการปลูกส้มโอเพื่อป้องกันน้ำขังเวลาฝนตกซึ่งเรียกว่า “ดินระบายน้ำ” ทำให้เกษตรกรชาวสวนจำกัดระดับน้ำที่มีได้ ระยะความลึกของร่องจากข้างบนลงข้างล่าง อย่างน้อย 0.70-2.0 เมตร ความกว้างหลังร่อง 6 เมตร โดยวัดเอาไว้ 5 เมตร ซึ่งอีก 1 เมตรเอาไว้เป็นชันรองรับดินเมื่อเวลาดินหลายลงมาซึ่งจะทำให้หลังร่องมีลักษณะมนเหมือนหลังเต่า ระยะความกว้างระหว่างร่องประมาณ 1.20 เมตร หากการยกระดับหลังร่องเตี้ยเกินไปจะทำให้ น้ำจ่ำส่งผลให้เกิดผลเสียกับต้นส้มโอได้ การจำกัดน้ำทำได้โดยการปรับระยะความลึกของร่อง ขณะที่ความกว้างร่องไม่ควรกว้างเกิน 1.20 เมตร มิฉะนั้นจะทำให้เกิดการตื่นขึ้นของดินที่เกิดจากการพังทลายของดินจากการรดน้ำและเวลาฝนตก การแก้ไขทำได้โดยการ “เฉ่งโคน” หรือ “ดูดเลน” แล้วนำดินขึ้นมาไว้หลังร่องซึ่งสามารถให้แร่ธาตุอาหารให้แก่ต้นส้มโออีกด้วย

แนวการลงต้นส้มโอในแปลงสวน สามารถทำได้ 2 แบบ คือการลงต้นปลูกแบบแถวเดี่ยวและแบบสลับฟันปลา ซึ่งการปลูกแบบแถวเดี่ยวจะเหมาะกับร่องส่วนที่ไม่ใหญ่โดยการปลูกตรงกลางร่อง แต่หากร่องสวนใหญ่จำเป็นต้องปลูกแนวสลับฟันปลาเพื่อให้ดินเกิดการระบายน้ำที่ดี และจะทำให้รากไม่แฉะและเน่า โดยระยะห่างระหว่างแถวควรจะห่างประมาณ 5 เมตร ทั้งนี้เพื่อให้พุ่มไม้มาชนกันเร็วขึ้นเนื่องจากอากาศที่ร้อนมากกว่าอดีต

การลงต้นส้มโอเพื่อเพาะปลูก ด้วยวิธีการปลูกแบบ “นั่งแท่น” ควรมีการเตรียมดินทั้งแปลงให้เรียบร้อยก่อน จากนั้นนำปุ๋ยคอกจำพวกขี้วัว ขี้ควายโรยตามต้นแล้วนำจอบสับดินนิดหน่อยเพื่อให้ปุ๋ยลงดิน เสร็จแล้วก็นำต้นส้มโอวางไว้ตรงหน้าดินในตำแหน่งที่จะปลูก นำไม้มายึดแล้วเอาดินกลบให้มิดจากลูกตอนสูงประมาณ 6 นิ้ว กดให้พอแน่น ซึ่งข้อดีในการปลูกแบบนี้ คือจะทำให้ต้นส้มโอเมื่อโตมีความแข็งแรงเพราะรากจะกระจายไปเกาะอยู่ที่หน้าดินและทำให้รากไม่เน่า

การให้น้ำต้นส้มโอ การรดน้ำจะรดทุก ๆ 2-3 วัน นอกจากนี้ต้องสังเกตสภาพทั่วไปควบคู่กันไปด้วย อาทิ ถ้าดินร่วนมากน้ำใต้ดินก็จะไม่มี ถ้ายอดไม้มีน้ำค้างแสดงว่าต้นไม้สามารถดูดน้ำขึ้นมาเลี้ยงต้นได้ ถ้าใบสลดแสดงว่าดินมีความเค็มทำให้ต้นไม้ไม่สามารถดูดน้ำหรือธาตุอาหารขึ้นไปหล่อเลี้ยงทำให้คายน้ำออกมามาก เป็นต้น

การให้ธาตุอาหารต้นส้มโอ ต้องสังเกตความผิดปกติของต้นส้มโอเพื่อจะได้ทราบว่า ควรเสริมธาตุอาหารใด ตัวอย่าง เช่น หากใบสะท้อนแสงแดดแล้วเป็นเงาแสดงว่ามีแมกนีเซียม มีสังกะสี เป็นต้น ซึ่งการปลูกพืชแซมอย่างต้นทองหลางสามารถนำมาเป็นปุ๋ยที่ใช้บำรุงดินเป็นอย่างดี ทั้งนี้การใส่ปุ๋ยและการทำเกษตรอินทรีย์ควรทำควบคู่กันไป ซึ่งส้มโอต้องการปุ๋ยเพื่อไปสร้างเนื้อ สร้างรสชาติต่าง ๆ เป็นเวลาถึง 7 เดือน ซึ่งหากใช้เกษตรอินทรีย์อย่างเดียวจะส่งผลในระยะยาวทำให้ต้นส้มโอโทรมและอาจทำให้ต้นทุนสูงขึ้นอีกด้วย แต่ถ้าใช้ปุ๋ยเคมีอย่างเดียวก็จะทำให้ไม่ปลอดภัย

การพัฒนาด้านการดูแลรักษา เกษตรกรมีการศึกษาและทดลองทำจุลินทรีย์ในการย่อยสลายเศษซากพืชที่อยู่ในดินทำให้ดินโปร่งตัวร่วนซุยเพื่อให้ต้นส้มโอเจริญเติบโตได้ดี นอกจากนี้เกษตรกรชาวสวนยังนำสารชีวภาพที่ทำมาจากพืชต่าง ๆ เช่น สะเดา บอระเพ็ด มาใช้เพื่อช่วยไล่แมลงเช่น เพลี้ยไฟ ไรแดง แมงมุมแดง ต่าง ๆ ไป และยังใช้กำมะถันผงเข้าไปช่วยเพื่อกำจัดไรสนิม ไรขาว ที่เป็นสาเหตุให้ผิวส้มดำอีกด้วย

คุณค่าและความสำคัญของส้มโอที่มีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิต

เกษตรกรชาวสวนให้ความสำคัญกับส้มโอในด้านความเป็นเอกลักษณ์ด้วยการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โลกไว้ เมื่อปี พ.ศ.2547 โดยต้องปลูกที่อำเภอสามพราน อำเภอพุทธมณฑล และอำเภอนครชัยศรีเท่านั้น ซึ่งส้มโอ นครชัยศรีได้รับการยอมรับโดยทั่วว่าเป็นส้มโอที่มีรสชาติดีที่สุดในโลก ซึ่งส้มโอ นครชัยศรียังมีความสำคัญในฐานะพืชเศรษฐกิจของจังหวัดนครปฐมและประเทศไทยทำให้เกษตรกรชาวสวนสามารถสร้างหลักประกันได้แม้ว่าการปลูกส้มโอจะเป็นผลไม้ที่ต้นทุนสูงแต่ผลผลิตก็ยังเป็นที่นิยมชมชอบ ส้มโอยังแสดงถึงคุณค่าด้านความเชื่อของการเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีมงคลต่าง ๆ และช่วยปัดเป่าสิ่งไม่ดี นอกจากนี้การปลูกส้มโอ นครชัยศรีของเกษตรกรชาวสวนยังสะท้อนถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งทำให้เกษตรกรชาวสวนเกิดความภาคภูมิใจและยังคงให้ความสำคัญในการปลูกส้มโอ นครชัยศรี เพื่อให้ชื่อเสียงคงอยู่คู่กับจังหวัดนครปฐมต่อไป

ปัญหาและอุปสรรคด้านภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรี

การหวงแหนองค์ความรู้ เกษตรกรชาวสวนบางส่วนยังคงยึดวิธีการทำสวนส้มโอเพื่อการยังชีพด้วยการใช้ภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่มี อีกทั้งยังหวงแหนองค์ความรู้ของตนไว้เป็นความลับ ขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อนำมาพัฒนาต่อยอด ทำให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงของสภาพดินฟ้าอากาศ

การละเมิดลิขสิทธิ์ของส้มโอต่างถิ่น ความต้องการของตลาดที่มีมากกว่าผลผลิตที่ผลิตได้ ได้สร้างช่องทางให้กับพ่อค้าแม่ค้าที่นำส้มโอต่างถิ่นเข้ามาขายตลอดจนการปลอมลิขสิทธิ์ GI

ด้วยการนำควอาร์โค้ดไปแปะ อันเป็นผลให้ชื่อเสียงและความเชื่อมั่นของผู้บริโภคที่มีต่อส้มโอนครชัยศรีเสียหาย

ต้นทุนในการเพาะปลูกและดูแลรักษาที่สูง ปัญหาหลักของเกษตรกรคือเรื่องเงินทุนในการดูแลบำรุงรักษาเช่น ค่ายา ค่าปุ๋ย ค่าอุปกรณ์ เป็นต้น โดยปัจจุบันต้นทุนการปลูกส้มโอจนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตประมาณเก้าหมื่นถึงแสนกว่าบาทต่อไร่

การขยายตัวของชุมชนเมือง อาทิ หมู่บ้าน ศูนย์การค้า สถาบันการศึกษา โรงเรียน เหล่านี้เป็นสาเหตุของการทำลายสิ่งแวดล้อมและสวนส้มโอ เช่น การระบายน้ำเสียของหมู่บ้านและโรงงานลงสู่แม่น้ำนครชัยศรีได้สร้างมลภาวะและทำลายสิ่งแวดล้อม การสร้างมลพิษของโรงงานทำให้ต้นส้มโอดูดอาหารได้น้อยลงเพราะไม่สามารถออสโมซิสอาหารและน้ำได้ การขายที่ดินที่เคยเป็นสวนทำให้พื้นที่สวนส้มโอนครชัยศรีลดลง และการเปลี่ยนอาชีพของลูกหลานเกษตรกรชาวสวน เป็นต้น

การขาดองค์ความรู้และประสบการณ์ของเกษตรกรชาวสวนรุ่นใหม่ การทำสวนส้มโอให้ประสบความสำเร็จนอกจากศึกษาหลักทฤษฎีที่เรียนมา ยังต้องศึกษาธรรมชาติเพื่อให้เกิดทักษะความชำนาญและประสบการณ์ ซึ่งเกษตรกรชาวสวนรุ่นใหม่มักจะยึดทฤษฎีเป็นหลักทำให้องค์ความรู้ยังไม่ลึกซึ้งพอ

2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาการปลูกส้มโอของเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีจากรุ่นสู่รุ่น

จากการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีจากรุ่นสู่รุ่น ในด้านการเรียนรู้ของเกษตรกรชาวสวน แรงจูงใจในการเรียนรู้ของเกษตรกรชาวสวน วิธีการสืบทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรชาวสวน การสร้างแรงจูงใจในการสืบทอดภูมิปัญญาแก่รุ่นต่อไป แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่รุ่นต่อไป แนวทางการจัดการความรู้ และปัญหาและอุปสรรคด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอจากรุ่นสู่รุ่น สรุปได้ว่า

การเรียนรู้ของเกษตรกรชาวสวน มาจากการปลูกฝังจากรุ่นพ่อแม่ด้วยการติดตามเข้าไปช่วยหรือเป็นลูกมือในสวน และจากความชอบส่วนตัว โดยการเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยการลองผิดลองจนเกิดเป็นทักษะและความชำนาญ ซึ่งสิ่งที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้และทำสวนส้มโอ คือ ความอดทน การสู้ไม่ย่อท้อ การปรับปรุงพัฒนาอยู่อย่างต่อเนื่อง

แรงจูงใจในการเรียนรู้ของเกษตรกรชาวสวน มาจากความรักในอาชีพและต้นไม้ ความภูมิใจในการเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด และราคาของผลผลิตที่ดี ซึ่งส้มโอเป็นพืชเศรษฐกิจที่ส่งออกนอกได้ราคาไม่ตกและรายได้ดีขณะที่พืชหรือสินค้าชนิดอื่นราคาไม่ค่อยแน่นอน ซึ่งกำไรที่ได้คิดเป็นร้อยละ 50 ของการลงทุน

การสืบทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรชาวสวน ในอดีตเกษตรกรชาวสวนได้รับการสืบทอดจากรุ่นพ่อแม่ โดยเกษตรกรชาวสวนที่มีทายาทมากกว่าหนึ่งคนส่วนใหญ่พบว่าอย่างน้อยจะมีผู้สืบทอดอาชีพการปลูกส้มโอหนึ่งคน ซึ่งการที่จะให้ลูกหลานสืบทอดต่อไปส่วนใหญ่ตัวเกษตรกรชาวสวนเป็นผู้ถ่ายทอดด้วยตนเอง และยังคงตั้งใจที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีให้แก่รุ่นลูกหลานต่อไป เพราะเสียดายอาชีพในการทำสวนส้มโอ เนื่องจากพื้นที่ที่มีความเหมาะสมซึ่งการจะเปลี่ยนไปทำหรือปลูกไม้อื่นจะไม่คุ้มค่างบที่คืน และเมื่อลูกหลานได้ทราบถึงความคุ้มค่าก็จะทำให้มีการสืบทอดกันต่อไป

การสร้างแรงจูงใจในการสืบทอดภูมิปัญญาแก่รุ่นต่อไป เกษตรกรชาวสวนยังคงพยายามสร้างแรงจูงใจด้วยการบอกกล่าวทั้งในด้านของราคาผลผลิต ความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด การสร้างความคุ้มค่าในการใช้ที่ดิน ความมั่นคงในอาชีพ เพื่อให้เกิดการสืบทอดต่อไป

แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่รุ่นต่อไป

การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ ได้แก่การพาลูกหลานเข้าไปในสวน ทำให้ดูแล้วให้ลงมือปฏิบัติจริง คอยสอนและแนะนำ ซึ่งการถ่ายทอดให้แก่รุ่นลูกหลานเป็นวิถีถ่ายทอดองค์ความรู้แบบชาวบ้านธรรมดา คือ ถ่ายทอดจากพ่อสู่ลูก ไม่มีข้อจำกัด และไม่ได้มีการเปิดอบรมเป็นทางการ แต่เป็นการใช้ให้ทำและอาศัยการจดจำ

การส่งเสริมและสนับสนุนการให้ความรู้ของปราชญ์ชาวสวน เกษตรกรชาวสวนให้การสนับสนุนและส่งเสริมการให้ความรู้หรือสอนให้กับผู้ที่สนใจทั่วไปทั้งการรับแต่งตั้งให้เป็นวิทยากรประจำฐานการเรียนรู้การปลูกส้มโอให้ได้มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) สัมผัสอดภัย และมีคุณภาพ และให้คำบอกกล่าวเมื่อมีการสอบถามเพื่อให้ผู้สนใจสามารถนำความรู้ดังกล่าวไปต่อยอดเพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายในการทำสวนส้มโอต่อไป

การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การอบรม เวทีสัมมนา และเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ เช่นการใช้ปุ๋ย การไถ่ยา การเร่งดอกผล การจัดการคุณภาพ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการแบ่งปันและต่อยอดองค์ความรู้ที่มีและเป็นการปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานเพื่อให้ตรงตามความต้องการด้วยการเน้นการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ซึ่งทางหน่วยงานเกษตรมีการจัดกิจกรรมการให้ความรู้ทุกปี โดยแต่ละปีจะเปลี่ยนหัวข้อตามความเหมาะสมและความต้องการของเกษตรกรชาวสวน

แนวทางการจัดการความรู้ เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมจากสถาบันการศึกษาที่มีการจัดเก็บองค์ความรู้ในรูปแบบของเอกสารหรือตำราโดยร่วมมือกับเกษตรกรชาวสวนเพื่อลงพื้นที่ปฏิบัติ

จริง แล้วทำการเก็บข้อมูล จัดบันทึก ตั้งแต่การเตรียมดิน การปลูก การบำรุงรักษา การป้องกัน จนกระทั่งเก็บเกี่ยวผลผลิต เพื่อให้องค์ความรู้สามารถส่งให้แก่รุ่นต่อไป แม้ว่าเจ้าขององค์ความรู้จะไม่อยู่แล้วก็ตาม

ปัญหาและอุปสรรคด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอจากรุ่นสู่รุ่น

การขาดความร่วมมือจากเกษตรกรชาวสวน เพราะเกษตรกรชาวสวนยึดติดกับองค์ความรู้ที่ตนมีจึงไม่เห็นคุณค่าต่อสิ่งที่นำเสนอ และด้วยการมีความเป็นส่วนตัวสูง ทำให้แนวทางการเข้ามาพัฒนาและส่งเสริมของทางภาครัฐทำได้ช้าและยากลำบาก

การขาดการถอดองค์ความรู้ การขาดการถอดองค์ความรู้ แม้จะมีการจัดบันทึกองค์ความรู้โดยการบันทึกและจัดทำเป็นตำราก็ตาม แต่องค์ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ที่อยู่ในตัวเกษตรกรชาวสวนยังขาดการจัดเก็บ การถอดองค์ความรู้จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการเรียนรู้เทคนิคเชิงลึกในการทำสวนส้มโอ ปัจจุบันจากการที่ปราชญ์ชาวสวนเริ่มมีอายุมากขึ้น และภารกิจต่าง ๆ ที่ทำให้มีเวลาน้อยลง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรเร่งเข้ามาดำเนินการถอดองค์ความรู้ดังกล่าวจากปราชญ์ชาวสวนเพื่อแปลงเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) แล้วทำการเผยแพร่ไปยังรุ่นต่อไป

บุคลากรที่ยังขาดความรู้ความชำนาญ การส่งเสริมความรู้ให้แก่เกษตรกรของภาครัฐ จำเป็นต้องให้บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่มีความรู้และความชำนาญเพื่อสามารถไขข้อคำถาม แนะนำ ช่วยพัฒนาต่อถอดองค์ความรู้ และช่วยหาแนวทางในการเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าเพื่อเป็นแรงจูงใจต่อการดำรงชีพที่การปลูกส้มโอไว้ดั้งเดิม ซึ่งความรู้ของหน่วยงานเกษตรยังไม่ลึกซึ้งพออันจะทำให้เกษตรกรชาวสวนเสื่อมความศรัทธา

3. แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอนครชัยศรี

จากการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอ นครชัยศรี ในด้านเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อการทำงานส้มโอ นครชัยศรี การสนับสนุนและการให้ความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แนวโน้มและอนาคตการทำสวนส้มโอ แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญา และปัญหาและอุปสรรคด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญา สรุปได้ดังนี้

เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อการทำงานส้มโอ นครชัยศรี

จากวิกฤตการณ์หาทุกภัยในปี พ.ศ.2554 สร้างความเสียหายแก่ทรัพย์สินและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตประชาชนเป็นอย่างมาก โดยพื้นที่สวนส้มโอ นครชัยศรีในเขตอำเภอนครชัยศรี ได้รับความเสียหายมากกว่า 700 ไร่ และอำเภอสามพราน ได้รับความเสียหายมากกว่า 5,200 ไร่ ซึ่ง

หลังจากได้ทำการฟื้นฟูแล้ว พื้นที่การปลูกส้มโอ ณ ปี พ.ศ.2560 ในจังหวัดนครปฐมมีพื้นที่เพาะปลูก ส้มโอ รวมทั้งสิ้น 7,448.29 ไร่ ปลูกมากที่สุด อยู่ในพื้นที่ 4 อำเภอได้แก่ อำเภอสามพราน 6,338.87 ไร่ อำเภอนครชัยศรี 901.21 ไร่ อำเภอพุทธมณฑล 161.46 ไร่ และอำเภอบางเลน 28 ไร่

สถานการณ์ก่อนเกิดน้ำท่วม วิธีการดำเนินชีวิตของเกษตรกรชาวสวนส้มโอก่อนน้ำท่วม พบว่าเป็นการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ช่วงเช้าออกเก็บพีชผักที่ปลูกเสริมในคันร่องเพื่อขายในแต่ละวัน ต่อเมื่อส้มโอให้ผลผลิตก็มีการส่งจำหน่ายต่างประเทศโดยส่วนใหญ่ผ่านพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อ ซึ่งราคาค่อนข้างดีเนื่องจากเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค ในส่วนที่ไม่ผ่านการเกณฑ์การส่งออกก็จะนำมาขายที่ตลาดภายในประเทศ

สถานการณ์เมื่อเกิดน้ำท่วม จากการปิดการไหลผ่านของน้ำเพื่อไม่ให้เข้ากรุงเทพฯ เป็นสาเหตุให้ต้องผันน้ำเข้าสู่แม่น้ำนครชัยศรี หรือแม่น้ำท่าจีน ซึ่งลักษณะของแม่น้ำท่าจีนเป็นที่ลาดต่ำ เมื่อน้ำมาขังจึงทำให้น้ำไหลลงทะเลช้าเพราะการไหลของน้ำเพื่อที่จะออกสู่ทะเลต้องไหลผ่านสมุทรสงคราม และสมุทรสาครเสียก่อน เกษตรกรชาวสวนจึงได้ร่วมมือกันป้องกันด้วยการทำท่อนบก และการตัดต้นไม้รอบ ๆ มากัน แต่ด้วยกระแสน้ำที่มาเยอะ เร็วและแรง กอปรกับระดับพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม เกษตรกรจึงไม่สามารถป้องกันได้อีกต่อไป น้ำที่ท่วมเข้าพื้นที่ทำการเพาะปลูกส้มโอจึงขังในพื้นที่สวนเป็นระยะเวลาเกือบ 2 เดือน ส่งผลให้พื้นที่เพาะปลูกส้มโอนครชัยศรี และผลผลิตที่รอการเก็บเกี่ยวเสียหายมากกว่า 5,000 ไร่ในพื้นที่ อำเภอสามพราน จากจำนวนพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมดเกือบ 7,000 ไร่ และ เสียหายมากกว่า 800 ไร่ในอำเภอนครชัยศรี จากพื้นที่เพาะปลูกที่เคยมี 1,000 กว่าไร่ในพื้นที่ เป็นผลให้พันธุ์ส้มโอนครชัยศรีเกือบสูญพันธุ์ ส่วนหนึ่งของพื้นที่เกษตรกรชาวสวนที่รอดพ้นจากวิกฤตการณ์น้ำท่วมมาจากพื้นที่ตั้งของสวนเป็นที่ดอน กอปรกับตำแหน่งพื้นที่ของสวนที่อยู่ในวงล้อมของการกั้นน้ำที่ชาวบ้านร่วมมือร่วมใจกันบล็อกด้วยกระสอบทรายตามแนวถนน และแนววัดสำโรง สะพานข้ามแม่น้ำบริเวณวัดลานตากฟ้า จนถึงทางแยกปากทางวัดสำโรง ซึ่งถือเป็นความโชคดีของเกษตรกรชาวสวนรายนี้ ที่ทำให้พื้นที่สวนของตนปลอดภัยจากน้ำท่วม แต่พื้นที่ที่รอดพ้นจากน้ำท่วมพบว่าไม่มากนัก ซึ่งช่วงวิกฤตการณ์น้ำท่วมได้มีหลายหน่วยงานทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และสำนักพระราชวัง ได้ให้ความช่วยเหลือเพื่อป้องกันแหล่งเพาะปลูกส้มโอนครชัยศรี อาทิ สำนักงานตำรวจ ทหาร กรมชลประทาน กระทรวงวิทยาศาสตร์ กระทรวงเกษตร หน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่ SCG ปตท. ครอบครั้วข้าว 3 โดยการสนับสนุนเครื่องมืออุปกรณ์ เช่น Big Bag กระสอบทราย เครื่องสูบน้ำ น้ำมัน หินคลุก เพื่อใช้ในการป้องกันน้ำ รวมถึงการส่งเจ้าหน้าที่ในสังกัดของตน ลงพื้นที่เพื่อช่วยเกษตรกรชาวสวนป้องกันพื้นที่อีกด้วย

สถานการณ์หลังน้ำท่วม จากสถานการณ์และสภาพความเสียหายที่เกิดขึ้นส่งผลต่อสภาพจิตใจของเกษตรกรชาวสวนอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อส้มโอที่เหลือรอดมาได้เริ่มมีอาการที่จะตาย ทำให้เกษตรกรชาวสวนเกิดความวิตกกังวลเป็นอย่างมาก ซึ่งร่องรอยความสูญเสียที่ปรากฏ

เห็นเด่นชัดสิ่งหนึ่ง คือดินที่เสื่อมคุณภาพ เพราะการตกค้างของสารเคมีต่าง ๆ ที่มากับน้ำ ส่งผลให้ดินจากเดิมที่เป็นสีดากลายเป็นสีหมากแห้งซึ่งเป็นสีเดียวกับสีของน้ำที่ไหลมาท่วมทำให้การปลูกพืชต่าง ๆ ได้ไม่ดี โดยปรากฏการณ์ของดินที่เปลี่ยนไปดังกล่าวเกษตรกรชาวสวนเรียกว่า “ดินหลง” เพราะว่ามีสิ่งแปลกปลอมปนอยู่ ด้วยระยะเวลาที่น้ำท่วมช้งนานยาว 2 เดือน ส่งผลให้ความเสียหายยังคงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง รวมถึงผลกระทบต่อด้านการตกค้างของสารพิษต่าง ๆ ที่ไหลมากับน้ำทำให้ต้นส้มโอเริ่มทยอยตายเพิ่มขึ้นจนเกือบหมดสวน เกษตรกรชาวสวนบางรายจึงหันไปปลูกข้าวเนื่องจากราคาดีและสามารถเก็บเกี่ยวได้ 4 ครั้งต่อปี ซึ่งปกติจะเก็บเกี่ยวได้ปีละ 2 ครั้งต่อปี ซึ่งจุดประสงค์ของเกษตรกรชาวสวนที่หันไปทำนา ก็เพื่อรอดูสถานการณ์ของน้ำท่วมที่ยังไม่มีความมั่นใจว่าจะเกิดเหตุการณ์เช่นเดิมอีกหรือไม่ในปีต่อไป ขณะที่เกษตรกรชาวสวนบางรายหันมาปลูกพืชล้มลุก เช่นแตงกวา ถั่วมะเขือ ฝรั่ง เพื่อสร้างรายได้หมุนเวียนช่วงที่รอส้มโอออกผล ทั้งนี้ผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้ตลาดขาดแคลนส้มโอเป็นอย่างมาก ส่งผลให้ราคาส้มโอสูงขึ้นตามอุปสงค์ของตลาดโดยพันธุ์ทองดีเดิมลูกละ 60-100 บาท ขึ้นเป็นลูกละ 80-120 บาท

การฟื้นฟู

การพลิกฟื้นคุณภาพดิน การฟื้นฟูคุณภาพดินอาศัยองค์ความรู้ที่มีด้วยเทคนิคการ “เคลื่อน” หรือการกลับดินให้ตีใหม่ คือ ปรับสวนที่เคยเป็นร่องให้เป็นที่นาเกลี่ยให้เสมอ จากนั้นนำรถไถมาไถ เสร็จแล้วตากดินให้แห้งให้สุกคือให้ดินร่วน เมื่อดินร่วนเสร็จจึงทำการยกร่องเพื่อปลูกต่อไป

การจัดการกึ่งพันธุ์เพื่อปลูกทดแทน กึ่งพันธุ์ส้มโอนครชัยศรีส่วนหนึ่งได้มาจากกิ่งตอนที่เกษตรกรชาวสวนตอนใต้เพื่อใช้ในการปลูกซ่อมแซมต้นส้มโอที่อ่อนแอหรือเสียหาย และการแบ่งปันของเกษตรกรชาวสวนด้วยกันเองด้วยการลงแขกช่วยกันตอน ซึ่งกิ่งพันธุ์อีกส่วนได้มาจากการสนับสนุนของภาครัฐ ด้วยการมานำกิ่งพันธุ์ส้มโอ นครชัยศรีจากต้นที่ยังไม่ตายช่วงน้ำท่วมไปเสียบยอดแล้วนำกลับมาแจกคืนให้กับเกษตรกรชาวสวนดั้งเดิม

เงินเยียวยาความเสียหายจากภาครัฐ นอกจากกิ่งพันธุ์ที่ภาครัฐได้จัดหาแจกจ่ายแล้ว ภาครัฐยังให้ความช่วยเหลือด้านเงินเยียวยาเพื่อชดเชยพื้นที่ที่เสียหายโดยมีการพิจารณาปรับเงินช่วยเหลือเพิ่มขึ้นจาก 9,085 บาทต่อไร่ เป็นไร่ละ 30,000 กว่าบาท

การสนับสนุนและการให้ความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงานภาครัฐมีการส่งเสริมการจัดการแหล่งเงินทุน การให้ความรู้ในเรื่องเทคนิคต่าง ๆ ในการปลูกส้มโอ และส่งเสริมความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ รวมถึงการสนับสนุนงบประมาณในการอบรมด้านต่าง ๆ เช่น เรื่องดิน เรื่องบัญชีความ รวมไปถึงการร่วมกลุ่ม การพิจารณาปล่อยเงินกู้ และ

การจัดสรรงบประมาณเพื่อการทำสัมแปลงใหญ่ที่มาจากกรรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวสวนที่มีไม่ต่ำกว่า 30 ราย โดยไม่จำกัดจำนวนพื้นที่ ขณะที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ หน่วยงานการท่องเที่ยวให้การสนับสนุนด้านอาชีพการปลูกส้มโอด้วยการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การรณรงค์การบ่งชี้แหล่งผลิตส้มโอเพื่อให้ผู้บริโภคทราบถึงแหล่งที่มาของส้มโอคุณภาพ การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรม อาทิ งานวันส้มโอ นครชัยศรี การประกวดธิดาส้มโอ การสนับสนุนการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรชาวสวน รวมถึงการเข้าทำกิจกรรม Road Show ที่มีจุดมุ่งหมายในการประชาสัมพันธ์สินค้าในชุมชนของจังหวัดและส้มโอ นครชัยศรี เพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่บุคคลภายนอก นอกจากนี้หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น หอการค้าจังหวัด หน่วยงานวิสาหกิจชุมชน ได้ให้การส่งเสริมด้านการตลาด ได้แก่ การช่วยหาตลาดใหม่ หรือช่วยกระจายสินค้า รวมถึงการสร้างความมั่นใจด้านราคาโดยการรับซื้อส้มโอจากเกษตรกรชาวสวนในราคาที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับ ทั้งนี้เพื่อให้การประกอบอาชีพการปลูกส้มโอสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน

นโยบายเพื่อการพัฒนา

การคมนาคมและระบบการขนส่ง ทั้งทางบกและทางน้ำเป็นการนำความเจริญเข้าสู่ท้องถิ่น ทำให้เกษตรกรชาวสวนมีช่องทางในการนำผลผลิตออกมาจำหน่ายได้ง่ายขึ้น ซึ่งยังประโยชน์ต่อการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและท้องถิ่น

การส่งเสริมวิธีการลดต้นทุน และเพิ่มผลผลิต นโยบายและแนวทางในการสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมุ่งเน้นในด้านของการส่งเสริมรายได้ให้แก่เกษตรกร การลดต้นทุนการผลิต การพัฒนาองค์ความรู้และช่องทางการทำตลาด เช่น การนำเทคโนโลยี Solar Cell มาใช้เพื่อช่วยลดต้นทุนการใช้ไฟฟ้า การอบรมวิชาการเพื่อผลผลิตปลอดสารพิษด้วยการเน้นการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี หรือ GAP การปลูกพืชให้ได้คุณภาพและมาตรฐานที่ตลาดต้องการโดยที่ไม่มีสารพิษตกค้างไม่ว่าในผู้บริโภค ผู้ผลิตหรือสิ่งแวดล้อม การเพิ่มผลผลิต เป็นต้น

การพัฒนาตราสินค้า เพื่อให้สินค้าเป็นที่รู้จักในวงกว้างเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งต้องทำควบคู่ไปกับการส่งเสริมด้านการตลาด ซึ่งวิธีหนึ่งในการพัฒนาตราสินค้าให้เป็นที่รู้จักและจดจำคือการพัฒนา Packaging หรือบรรจุภัณฑ์ นอกจากนี้การพัฒนา Packaging ยังเป็นการเพิ่มมูลค่าแก่สินค้าและจูงใจผู้บริโภคได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ ศูนย์บรรเทาพิ่มือแรงงาน เกษตร พาณิชย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อให้สินค้าของชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น

แนวโน้มและอนาคตการทำสวนส้มโอ

อนาคตส้มโอ นครชัยศรียังสามารถเติบโตและดำเนินการต่อไปได้ เนื่องจากส้มโอ นครชัยศรีเป็นที่ต้องการของตลาดอยู่มาก แม้ว่าการลงทุนในการปลูกจะสูงก็ตามแนวโน้มพื้นที่เพาะปลูกส้ม

โอก็ยังไม่ลดลง มีแต่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเกษตรกรชาวสวนในพื้นที่อำเภอบางเลน อำเภอกำแพงแสน นำกิ่งพันธุ์ไปปลูกขยาย ทั้งนี้เพราะราคาหรือผลตอบแทนที่ได้เป็นสิ่งจูงใจให้เกษตรกรชาวสวนยังคงปลูกส้มโอเพื่อเป็นอาชีพหลักต่อไป อีกทั้งความต้องการที่จะอนุรักษ์การทำสวนส้มโอเป็นสิ่งที่ไม่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งการเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่นอาจทำให้เกิดความเสี่ยงต่อเกษตรกรชาวสวนเพราะยังไม่มี ความชำนาญพอ

แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญา

การปลูกจิตสำนึกให้เกษตรกรชาวสวนเห็นถึงคุณค่าและมูลค่าของการปลูกส้มโอ ได้แก่ การปลูกจิตสำนึกของคุณค่าในด้านความเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัด และมูลค่าของส้มโอที่จะได้ ทั้งนี้เพื่อสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์และสร้างความภาคภูมิใจในสิ่งที่เกษตรกรชาวสวนได้ทำอยู่ อันจะทำให้เกิดการสืบสานต่อกันไปได้เรื่อย ๆ

การส่งเสริมให้เกษตรกรชาวสวนเห็นถึงความสำคัญ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” เพื่อให้เกษตรกรชาวสวนสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ต่อไป

การขยายพื้นที่ปลูกส้มโอนครชัยศรี ภาครัฐได้ให้การส่งเสริมการขยายพื้นที่ปลูกส้มโอไปยังเขตอื่น ๆ เพื่อให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด โดยมีการตรวจสอบขุดดินก่อนการขยายการเพาะปลูกต่อไป ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวทำให้เกิดประโยชน์แก่เกษตรกรชาวสวนในจังหวัดนครปฐม รวมถึงเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอ นครชัยศรีเช่นเดียวกัน การขยายพื้นที่เพาะปลูกในเขตพื้นที่ที่มีคุณลักษณะเช่นเดียวกัน อาทิ บางเลน ดอนตูม กำแพงแสน และอำเภอเมือง ประมาณ 100 ไร่ ด้วยการสนับสนุนกิ่งพันธุ์ดั้งเดิมให้แก่เกษตรกรชาวสวน

การขยายขอบเขตพื้นที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หน่วยงานเกษตรจังหวัดมีหน้าที่ในเรื่องของการจัดการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เช่น การให้ข้อมูล การตรวจสอบความเป็นมาของพื้นที่เกษตรกรชาวสวน การขออนุญาต เพื่อให้ชื่อ “ส้มโอ นครชัยศรี” สามารถนำไปใช้ได้อย่างถูกต้อง

การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวสวนเพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรม การส่งเสริมและร่วมมือในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐทำให้ชุมชนสามารถเผยแพร่อัตลักษณ์ของท้องถิ่นและเป็นการอนุรักษ์วิถีการดำรงชีวิต รวมถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งมีความสำคัญต่อการคงอยู่ของการประกอบอาชีพการปลูกส้มโอ

การจัดเก็บและถ่ายทอดองค์ความรู้สู่รุ่นหลัง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น เกษตรตำบล เกษตรอำเภอ หรือนักวิชาการต่าง ๆ เข้าทำการจัดเก็บองค์ความรู้และนำไปถ่ายทอดทั้งรูปแบบการบรรยายหรือจัดทำเป็นเอกสารแจกให้คนรุ่นหลัง เพื่อสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้ต่อไป

ปัญหาและอุปสรรคด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญา

การประกอบอาชีพอื่นตามที่ได้เรียนมา ลูกหลานผู้สืบทอดภูมิปัญญาหรืออาชีพการทำสวนส้มโอในปัจจุบันมองว่าการทำสวนเป็นงานที่ยาก ลำบาก หนัก และเหนื่อย ทำให้ลูกหลานเลือกการทำงานอื่นตามที่ได้เรียนมามากกว่าการสืบทอดภูมิปัญญาการทำสวนส้มโอ เช่นการทำงานแบบในเมือง การทำโรงงาน เป็นต้น ทำให้เกษตรกรชาวสวนต้องมองหาแนวทางการแก้ไขในอนาคตเมื่ออายุมากขึ้นหรือทำไม่ไหวด้วยการจ้างคนงานมาทดแทน ขณะที่ความหวังของเกษตรกรในการสืบทอดการปลูกส้มโอนั้นก็ยังขึ้นอยู่กับลูกหลานเช่นเดิม

การละเลยคุณค่าและความสำคัญของ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” เกษตรกรชาวสวนยังไม่ค่อยให้ความสนใจและความสำคัญในเรื่องการใช้ GI หรือ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จึงเป็นผลให้การรับรู้เกี่ยวกับข้อมูล สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ของคนภายนอกค่อนข้างน้อย

ความขัดแย้งในท้องถิ่นและขอบเขตความรับผิดชอบที่ไม่ชัดเจน ปัญหาความขัดแย้งในท้องถิ่นทำให้เกิดการเหนี่ยวรั้งการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ส่งผลให้ขาดการเชื่อมโยงในเรื่องของการรวมกลุ่มเกษตรกร นอกจากนี้การจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมยังขาดความชัดเจนด้านขอบเขตความรับผิดชอบ

มาตรฐานการขายส้มโอที่ส่งผลให้ราคาขายยังเป็นรองที่อื่น จากการกำหนดมาตรฐานการขายส้มโอ นครชัยศรี โดยการคัดเกรด คือ เบอร์ 1 กำหนดเส้นรอบวงลูกส้มโอที่ 17 นิ้ว เบอร์ 2 เส้นรอบวงน้อยกว่า 17 นิ้วแต่ไม่ต่ำกว่า 16 นิ้ว และเบอร์ 3 เส้นรอบวงต่ำกว่า 16 นิ้วลงมา ซึ่งการขายจะกำหนดราคาจากเบอร์ 1 เป็นสำคัญ หมายความว่า หากราคาขายส้มโอเบอร์ 1 อยู่ที่ 80 บาทต่อลูก ส้มโอเบอร์ 2 ต้องขาย 2 ลูก และส้มโอเบอร์ 3 ต้องขาย 3 ลูก ถึงจะขายได้ราคา 80 บาท เช่นเดียวกับเบอร์ 1 ขณะที่การขายส้มโอจากพื้นที่อื่น เช่น สมุทรสงคราม พิจิตร ชัยนาท เป็นการขายตามน้ำหนัก ซึ่งทำให้ราคาเป็นที่จูงใจแก่เกษตรกรชาวสวนมากกว่า

ความสนใจในการทำสวนของคนรุ่นหลังน้อยลง ปัจจุบันความสนใจในการทำสวนของเกษตรกรชาวสวนรุ่นหลังมีน้อยลงเนื่องจากการทำสวนส้มโอเหนื่อย ต้องตากแดด สำหรับเกษตรกรชาวสวนที่ยังทำต่อมาจากรุ่นพ่อแม่เป็นการรอดูราคาส้มโอหากราคาดีก็ยังไม่ทำต่อไปเรื่อย ๆ อีกส่วนหนึ่งมาจากการมีใจรักต่อการทำเกษตร ทั้งนี้การสืบทอดของรุ่นต่อไปที่อายุต่ำกว่า 40 ปี ยังมีความเสี่ยงต่อการหายไปของการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการทำสวนส้มโอ นครชัยศรี

ภัยธรรมชาติ เนื่องจากเกษตรกรชาวสวนเคยผ่านประสบการณ์น้ำท่วม ปี 54 มาแล้วเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก จึงทำให้เกษตรกรชาวสวนหวาดกลัวและทนไม่ไหวกับภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้น

หน่วยงานภาครัฐไม่จริงจังกับการสนับสนุนและส่งเสริม ความมีชื่อเสียงของส้มโอ นครชัยศรีเป็นที่รู้จักทั้งในและต่างประเทศ เช่น จีน ญี่ปุ่น ฮองกง อนุดาปี เป็นต้น ซึ่งปัญหาและอุปสรรค

ของการส่งเสริมและการให้ความสำคัญของภาครัฐ คือ การช่วยเหลือที่ยังไม่จริงจังและขาดความร่วมมือ ส่วนร่วม ปัญหาการขาดการรับฟังและพิจารณาข้อมูลที่มีต่อการนำเสนอของภาคเอกชนในแนวทางการพัฒนาการเพิ่มมูลค่าของส้มโออย่างไม่จริงจังและเต็มที่ เนื่องจากส่วนใหญ่จะกังวลเกี่ยวกับงบประมาณที่ต้องบริหารจัดการมากกว่าการสนับสนุนและมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์

อภิปรายผล

การศึกษา การเล่าเรื่องสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี เป็นการศึกษาภูมิปัญญาการปลูกส้มโอส้มโอพันธุ์นครชัยศรีในพื้นที่อำเภอสามพราน และอำเภอนครชัยศรี การถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรชาวสวนจากรุ่นสู่รุ่น และแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอนครชัยศรี จากการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยได้อภิปรายผลในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีในพื้นที่อำเภอสามพราน และอำเภอนครชัยศรี

ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีมีพัฒนาการและการเรียนรู้พร้อมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส้มโอนครชัยศรีเริ่มมีชื่อเสียงในวงกว้างทั้งในและต่างประเทศตั้งแต่อดีตครั้งยังอยู่ใต้การปกครองของ “มณฑลนครชัยศรี” ซึ่งขณะนั้นส้มโอของนครชัยศรีเริ่มมีการส่งออกไปขายในหัวเมืองอื่น ๆ โดยส้มโอเคยถูกใช้เป็นเครื่องเจริญสัมพันธไมตรีทางการทูตระหว่างประเทศไทยและประเทศอเมริกาเมื่อปี พ.ศ.2453 ส้มโอกลายเป็นผลไม้ที่มีความสำคัญในเชิงสัญลักษณ์ของจังหวัดนครปฐมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน คุณลักษณะและความเหมาะสมของพื้นที่ที่ตั้งที่เป็นที่ราบลุ่มทำให้ได้รับน้ำจากแม่น้ำนครชัยศรีไหลผ่านในพื้นที่จนเกิดการทับถมของอินทรีย์วัตถุส่งผลให้ดินมีธาตุอาหารสูง ส่งผลให้คุณลักษณะของส้มโอนครชัยศรีมีรสชาติหวานอร่อยเป็นเอกลักษณ์จนได้รับการยอมรับให้ขึ้นทะเบียนเป็นผลไม้ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ส้มโอนครชัยศรีมีคุณค่าและความสำคัญในด้านความเชื่อ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่เชื่อกันว่าส้มโอเป็นไม้มงคลที่ใช้ในการประกอบพิธีมงคลต่าง ๆ อีกทั้งการปลูกส้มโอนครชัยศรียังสะท้อนวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนในฐานะผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัด ซึ่งนอกจากทำให้เกษตรกรชาวสวนเกิดความภาคภูมิใจแล้ว การปลูกส้มโอยังทำให้เกษตรกรชาวสวนสามารถสร้างหลักประกันและสร้างชื่อเสียงให้กับท้องถิ่น อันส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของเกษตรกรชาวสวน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัฒนา สุขประเสริฐ (2558) ที่กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่แสดงถึงความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งความสำคัญและประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านสังคมก่อให้เกิดเอกลักษณ์บ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของสมาชิกในชุมชนได้อย่างชัดเจนที่สะท้อนให้เห็นถึงอาชีพหลักของชุมชน อย่างไรก็ตามปัญหาด้านการละเมิดลิขสิทธิ์ของส้มโอต่างถิ่นที่นำชื่อส้มโอ

นครชัยศรีไปใช้กับส้มโอสายพันธุ์อื่นรวมถึงการปลอมแปลง QR Code และสติ๊กเกอร์ IG ส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงของส้มโอนครชัยศรีเป็นอย่างมาก อีกทั้งการขยายตัวของชุมชนเมืองที่ข้อเสนอด้านราคาเป็นสิ่งจูงใจในการขายที่นั่น เป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้พื้นที่การเพาะปลูกลดลง ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ภาครัฐควรมีการจัดขอบเขตหรือจัดโซนการใช้พื้นที่ให้ชัดเจนเพื่อลดการใช้พื้นที่ผิดประเภทของนายทุน และควรตระหนักถึงคุณค่าและให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ของท้องถิ่นด้วยการกำหนดมาตรการป้องกัน การตรวจสอบ และบทลงโทษในการละเมิดลิขสิทธิ์ที่ชัดเจน และจริงจัง เพื่อให้คุณค่าด้านภูมิปัญญา ด้านคุณลักษณะของพื้นที่ และด้านการเป็นพืชบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของส้มโอนครชัยศรีคงอยู่ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ได้กำหนดให้มีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อรักษามลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของประชาชนเพื่อเป็นผลคุ้มครองทางกฎหมาย อาทิ การจดสิทธิบัตร หรือ ลิขสิทธิ์ เป็นต้น ทั้งนี้ภูมิปัญญาในการทำสวนส้มโอนครชัยศรีของเกษตรกรชาวสวนแต่ละคนจะมีเทคนิคแตกต่างกันออกไปตามลักษณะพื้นที่ของตน โดยที่มาขององค์ความรู้ของเกษตรกรชาวสวนนั้นนอกจากเรียนรู้จากพ่อแม่แล้ว เกษตรกรชาวสวนยังมีการศึกษาจากเอกสาร ตำรา การสังเกต การทดลอง และจากการสอบถามจากผู้รู้จนสั่งสมเป็นองค์ความรู้และประสบการณ์ เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาวิธีการทำสวนส้มโอ อาทิ การจำกัดระดับน้ำด้วยการยกร่องสวนเพื่อไม่ให้ดินแฉะ การปลูกแบบนั่งแท่นเพื่อให้ต้นส้มโอแข็งแรงไม่โค่นล้มง่าย การฟื้นฟูดินด้วยการนำจุลินทรีย์ที่มีอยู่ในธรรมชาติมาทำให้ดินโป่งและร่วนซุย การนำสารชีวภาพที่ทำจากพืชสมุนไพรมาใช้ไล่แมลง ซึ่งภูมิปัญญาต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมาจากการลองผิดลองถูก ติดตามอย่างใกล้ชิดด้วยตนเองของเกษตรกรชาวสวน แต่ปัญหาสำคัญในการพัฒนาภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวสวนคือ การยึดติดและการหวงแหนองค์ความรู้ที่ตนมี ทำให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาองค์ความรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้และประยุกต์ใช้ของรุ่นต่อไป ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า องค์ความรู้ที่ได้มาจากเกษตรกรชาวสวนต้องอาศัยระยะเวลาในการสังเกต ทดลอง และความใส่ใจในนั้น มีเพียงเกษตรกรชาวสวนเป็นผู้ดำเนินการแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาและพัฒนาไปพร้อม ๆ กับเกษตรกรชาวสวนเพื่อให้ภูมิปัญญาที่มีแต่ดั้งเดิมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งด้านสภาพภูมิอากาศ เศรษฐกิจ สังคม ซึ่งการได้มาขององค์ความรู้จากเกษตรกรชาวสวน ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องสร้างความเชื่อมั่น ความเชื่อถือ และความไว้วางใจให้เกิดขึ้นแก่เกษตรกรชาวสวนเสียก่อนเพื่อให้การถ่ายทอดองค์ความรู้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประภากร แก้ววรรณ (2551) ที่ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากฐานในการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาศักยภาพภูมิปัญญาดั้งเดิมกับความรู้สากลเข้าด้วยกัน ส่งผลให้ความรู้เกิดการสร้างสรรค์ เป็นการสร้างความรู้ใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นตาม

สภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม และเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ ทำให้นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาการปลูกส้มโอของเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีจากรุ่นสู่รุ่น

ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอของเกษตรกรชาวสวนมาจากการปลูกฝังและถ่ายทอดจากพ่อสู่ลูก ตั้งแต่เยาว์วัยด้วยการให้ลงมือปฏิบัติจริงโดยมีพ่อแม่เป็นผู้คอยสอนและให้คำแนะนำ โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเรียนรู้และทำสวนส้มโอประสบความสำเร็จ คือ ความอดทน การสู้ไม่ย่อท้อ และการปรับปรุงพัฒนาอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งแรงจูงใจที่ทำให้เกษตรกรชาวสวนสืบทอดการทำสวนส้มโอต่อไปมาจาก ความภูมิใจในความเป็นเอกลักษณ์ของส้มโอนครชัยศรี ราคาของผลผลิตที่ดี ความคุ้มค่าในการใช้ที่ดิน และความมั่นคงในอาชีพ ขณะที่การสืบทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรชาวสวนรุ่นต่อไปพบว่าเกษตรกรชาวสวนที่มีทายาทสองคนขึ้นไปยังคงมีผู้สืบทอดอาชีพการทำสวนส้มโออย่างน้อยหนึ่งคน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกชายแต่ถ้าหากทายาทเป็นลูกสาวทั้งหมด เกษตรกรชาวสวนยังคงมีความตั้งใจในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีและพยายามสร้างแรงจูงใจให้เกิดการสืบทอดต่อไป ขณะที่ตัวเกษตรกรชาวสวนเองก็พยายามหาทางแก้ไขกรณีขาดผู้สืบทอดจริง ๆ โดยการจ้างลูกจ้างเป็นคนลงมือทำและให้ลูกหลานเป็นคนคอยบริหาร และคอยควบคุมแทน ทั้งนี้เพราะเสียดายอาชีพในการทำสวนส้มโอเนื่องจากพื้นที่มีความเหมาะสมซึ่งการจะเปลี่ยนไปทำหรือปลูกไม้อื่นจะไม่คุ้มค่ากับที่ดิน จากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่าความเสี่ยงของการขาดผู้สืบทอดของเกษตรกรชาวสวนเป็นอีกปัญหาที่สำคัญต่อการคงอยู่ของการทำเกษตรสวนส้มโอนครชัยศรีอย่างยั่งยืน ดังนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่า ตัวเกษตรกรชาวสวนเองควรมีการปลูกฝังลูกหลานให้คุ้นเคยกับการทำสวนดังเช่นที่รุ่นพ่อแม่เคยปลูกฝังมา เพื่อให้ซึมซับองค์ความรู้และคุณค่าของสิ่งที่ได้ทำ ซึ่งทุกภาคส่วนต้องร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพการปลูกส้มโอนครชัยศรีเพื่อให้เกิดการยอมรับของสังคมในฐานะพืชเศรษฐกิจเฉพาะถิ่นอันทรงคุณค่า มิใช่แค่เกษตรกรชาวสวนส้มโอธรรมดาทั่วไป ทั้งนี้เพื่อสร้างทัศนคติและจิตสำนึกแก่ลูกหลานได้หันกลับมาสนใจและสืบทอดภูมิปัญญาการปลูกส้มโอนครชัยศรีต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ (2558) ที่พบว่ากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำงานให้แก่ลูกหลานเป็นปัจจัยสำคัญในการอนุรักษ์และดำรงอยู่ของภูมิปัญญาเกษตรกรสวนส้มโอลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี ด้วยการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและฝึกฝนทักษะต่าง ๆ จากประสบการณ์ตรงนอกเหนือจากการศึกษาจากตำรา ซึ่งสภาพของการอนุรักษ์และการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาเกษตรกรสวนส้มโอลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี มีองค์ประกอบทาง ด้านทุนสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางปัญญาที่มีการสืบทอดส่งต่อกับมาแบบรุ่นต่อรุ่น ขณะที่ด้านคุณค่าความสำคัญของวิถีเกษตรกรสวนส้มโอได้สร้างความสำคัญในการเป็นชุมชนและความเป็นชาวสวนส้มโอลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี ที่ส่งผลให้

ด้านการดำรงอยู่ กระบวนการสืบทอด และการอนุรักษ์ของเกษตรกรชาวสวนได้ตระหนักและให้ความสำคัญเพื่อให้ชุมชนและชาวสวนสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ

การส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ในการจัดให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรชาวสวน ได้แก่ การจัดกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอบรม การคัดเลือกปราชญ์ชาวสวนให้เป็นวิทยากรเพื่อให้ความรู้ในการปลูกส้มโอให้ได้คุณภาพและมาตรฐาน รวมถึงการจัดการความรู้ด้วยการโดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลและจัดบันทึกของสถาบันการศึกษา เพื่อให้ภูมิปัญญามีการสืบทอดเป็นวงกว้างและมีการจัดเก็บเป็นรูปธรรมที่เหมาะสมมากขึ้นตั้งแต่การเตรียมดิน การปลูก การบำรุงรักษา การป้องกัน จนกระทั่งเก็บเกี่ยวผลผลิต ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การจัดให้มีการถ่ายทอดความรู้ต้องมีแนวทางหรือหัวข้อที่ชัดเจน เป็นประโยชน์และตรงต่อความต้องการของเกษตรกรชาวสวน เพื่อสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิชาติ ใจอารีย์ (2557) ที่ได้กล่าวว่า กระบวนการจัดการความรู้ประกอบด้วย การกำหนดความรู้ การแสวงหาความรู้ที่มาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการผ่านการพูดคุยและปรึกษาหารือเพื่อการแก้ปัญหา การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้ เป็นต้น ทั้งนี้ เงื่อนไขสู่ความสำเร็จของการจัดการความรู้ ได้แก่ ความรู้ด้านการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาจาก วัฒนธรรม วิถีชุมชน ผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะท้องถิ่นที่สมบูรณ์ และโครงสร้างพื้นฐานเข้มแข็ง อย่างไรก็ตามแม้จะมีการจัดบันทึกองค์ความรู้บ้างแล้วแต่องค์ความรู้ที่ฝังลึกในตัวบุคคลหรือ Tacit Knowledge ยังเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการเรียนรู้เทคนิคเชิงลึกในการทำสวนส้มโอ ซึ่งอุปสรรคที่จะส่งผลให้ทำได้ช้าและยากลำบากในการดำเนินการดังกล่าว คือ ลักษณะของเกษตรกรชาวสวนที่ค่อนข้างมีความเป็นส่วนตัวสูง ขาดการให้ความร่วมมือ และอายุที่เริ่มมากขึ้นของเกษตรกรชาวสวน ดังนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งเข้าดำเนินการจัดการความรู้ ด้วยการถอดองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวสวน และทำการจัดเก็บ เผยแพร่ ออกสู่สาธารณะตามลำดับ ซึ่งต้องอาศัยความจริงจังและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำเป็นต้องมีแนวทางในการจัดการเพื่อให้องค์ความรู้ที่สืบทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันสามารถคงอยู่ต่อไปสู่อนาคตได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประไพศรี รูปดี (2556) ได้กล่าวว่า แนวทางในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การสร้างความรู้ด้วยการส่งเสริมทักษะ ความรู้ ความสามารถ ขณะที่การจัดเก็บความรู้มีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าของผู้ที่สนใจ หากขาดประสิทธิภาพในการจัดเก็บองค์ความรู้ที่มีอยู่ให้ดีแล้ว อาจทำให้ภูมิปัญญาเหล่านั้นสูญหายไป โดยควรเน้นย้ำถึงความสำคัญในการเรียนรู้และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งควรค่าแก่การรักษาไว้สืบไป

ทั้งนี้จากการศึกษาวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการปลูกส้มโอของเกษตรกรชาวสวนส้มโอนครชัยศรีประกอบด้วย การจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรจากสถาบันการศึกษา การพูดคุยบอกกล่าว

การเรียนรู้ด้วยตนเอง การถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ และการจัดอบรมจากองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอนครชัยศรี

ในอดีตวิถีการดำเนินชีวิตของเกษตรกรชาวสวนส้มโอเป็นไปอย่างเรียบง่าย กล่าวคือ ในแต่ละวันช่วงเช้าเกษตรกรชาวสวนจะออกเก็บพีชผักที่ปลูกแซมตามคันร่องเพื่อขาย เมื่อส้มโอให้ผลผลิตก็ทำการเก็บเกี่ยวเพื่อจำหน่ายให้แก่ “ล้ง” หรือพ่อค้าคนกลางเพื่อส่งออกต่างประเทศ วิถีชีวิตของการทำสวนส้มโอของเกษตรกรชาวสวนดำเนินเป็นวงจรอยู่อย่างนั้นจนกระทั่งปี พ.ศ.2554 ได้เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ขึ้น ทำให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่เพาะปลูกส้มโอในอำเภอนครชัยศรี มากกว่า 800 ไร่ จากพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด 1,000 กว่าไร่ และอำเภอสามพราน พื้นที่เสียหายมากกว่า 5,000 ไร่ จากพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมดเกือบ 7,000 ไร่ จากเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของเกษตรกรชาวสวนอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อน้ำที่ท่วมขังในพื้นที่เกือบสองเดือนเป็นสาเหตุทำให้ส้มโอที่เหลืรอดมาได้เริ่มทยอยตายมากขึ้น ผลกระทบจากการตกค้างของสารเคมีต่าง ๆ ที่มากับน้ำทำให้สีดินที่เคยดำกลับกลายเป็นสีหมากแห้งส่งผลให้ดินเสื่อมคุณภาพจากเดิมเป็นสาเหตุให้ไม่สามารถปลูกพีชชนิดต่าง ๆ ได้ติดเดิม ดังนั้นเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ระหว่างรอการฟื้นฟู เกษตรกรชาวสวนจึงทำการปรับตัวตามสถานการณ์ด้วยการหันไปทำนาเพื่อรอคู่สถานการณ์ภาวะน้ำในปีต่อไป ก่อน ซึ่งบางรายก็หันมาปลูกพีชล้มลุก เช่น แตงกวา ถั่ว มะเขือ ผักรัง เป็นต้น เพื่อสร้างรายได้หมุนเวียนในครอบครัวช่วงที่รอส้มโอออกผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ (2558) ที่กล่าวว่า แนวทางการจัดการตนเองโดยใช้ภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี ประกอบไปด้วย การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติแบบเรียนรู้ไปทำไปด้วย เพื่อปรับใช้ให้เหมาะสมกับวิถีชาวสวนส้มโอนครชัยศรีที่เป็นรูปแบบเฉพาะ ซึ่งต้องอาศัยการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในการปรับตัวและพัฒนาทั้งต่อชุมชนและกลไกภายนอก

จากความเสียหายที่เกิดขึ้นกับดิน เกษตรกรชาวสวนมีการ “เกลือ” หรือการกลับดินเพื่อพลิกฟื้นคุณภาพดินให้ติดเดิม ด้วยการเกลี่ยท้องร่องสวนให้เป็นเหมือนผืนนา จากนั้นตากดินให้สุกหรือให้ดินร่วนแล้วจึงทำการยกร่องเพื่อปลูกต่อไป แต่เนื่องจากความเสียหายได้ส่งผลให้ส้มโอพันธุ์นครชัยศรีเกือบสูญพันธุ์ ดังนั้นเกษตรกรชาวสวนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงทำการจัดหากิ่งพันธุ์เพื่อนำมาปลูกทดแทนเพื่อให้การอนุรักษ์ส้มโอพันธุ์นครชัยศรีคงอยู่ต่อไป โดยกิ่งพันธุ์ที่เกษตรกรชาวสวนได้มาเพื่อนำมาปลูกขายนั้น บางส่วนเป็นกิ่งพันธุ์ที่เกษตรกรชาวสวนได้ตอนไว้เพื่อซ่อมแซมต้นส้มโอที่อ่อนแอหรือเสียหาย ส่วนหนึ่งมาจากการแบ่งปันของเกษตรกรชาวสวนด้วยตัวเอง และอีกส่วนมาจากการสนับสนุนของภาครัฐด้วยการเข้ามานำกิ่งพันธุ์จากต้นที่ยังไม่ตายช่วงน้ำท่วมไปเสียบยอดที่อื่นแล้วนำกลับมาแจกคืนให้กับเกษตรกรชาวสวนดั้งเดิม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ภูมิปัญญาของเกษตรกร

ชาวสวนทั้งจากที่ได้รับการสืบทอดต่อ ๆ มา และจากการศึกษาเพิ่มเติมนั้น เป็นการผสมผสานองค์ความรู้ที่สามารถทำให้เกษตรกรชาวสวนผ่านพ้นสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ (2558) ที่กล่าวว่าแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟู เพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอลุ่มแม่น้ำนครชัยศรีนั้น ประกอบด้วย การฟื้นฟู ซึ่งเป็นแนวทางที่บรรพบุรุษในอดีตได้สั่งสมไว้ อาทิ การปรับสภาพดิน การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอ เป็นต้น กอปรกับการประยุกต์ ที่เป็นการผสมผสานความรู้เก่าและใหม่เพื่อทำให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และการสร้างใหม่ คือการคิดค้น สร้างสรรค์ รูปแบบหรือแนวทางใหม่ๆ เพื่อให้สวนส้มโอสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง

ส้มโอ นครชัยศรี นับว่าเป็นพืชเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นภาครัฐจึงให้ความสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดหาแหล่งเงินทุน การส่งเสริมด้านวิชาการเกษตร การสนับสนุนงบประมาณ การส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว การส่งเสริมด้านการตลาด รวมถึงการมีนโยบายเพื่อการพัฒนาในด้านการคมนาคมและระบบการขนส่ง การส่งเสริมวิธีการลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต และการพัฒนาตราสินค้า ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า แนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนของภาครัฐและส่วนที่เกี่ยวข้องในทุกด้านจำเป็นต้องมีการถ่ายทอดนโยบายและการรับทอดการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง จึงจะสามารถฟื้นฟูและอนุรักษ์ไว้ได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ (2558) ที่ได้ศึกษาและพบว่าปัจจัยสำคัญของการอนุรักษ์และฟื้นฟูคือ กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำงานให้แก่ลูกหลาน ด้วยการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและฝึกฝนทักษะต่าง ๆ จากประสบการณ์ตรงนอกเหนือจากการศึกษาจากตำรา อีกทั้งยังรวมถึงการถ่ายทอดให้กับผู้รับช่วงต่อนโยบายภาครัฐ เพื่อเกษตรกรชาวสวนจะได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งด้านกลไกการตลาด ภาควิชาการ การสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน ถนน หนทางระบบคลองส่งน้ำที่ยังต้องมีการปรับปรุงต่อเนื่อง ทั้งนี้แนวโน้มและอนาคตของการทำสวนส้มโอ นครชัยศรียังสามารถเติบโตและดำเนินการต่อไปได้ เนื่องจากส้มโอ นครชัยศรีเป็นที่ต้องการของตลาดอยู่มาก แม้ว่าการลงทุนในการปลูกจะสูงก็ตามแต่แนวโน้มพื้นที่เพาะปลูกส้มโอก็ยังไม่ลดลง มีแต่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยการส่งเสริมของภาครัฐด้านการขยายพื้นที่ปลูกส้มโอไปยังเขตพื้นที่อื่น ๆ ที่มีคุณลักษณะเดียวกับอำเภอ นครชัยศรี และอำเภอสามพราน ได้แก่ บางเลน ดอนตูม กำแพงแสน และอำเภอเมือง รวมถึงการดำเนินการขยายขอบเขต “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” เพื่อให้การใช้ชื่อ “ส้มโอ นครชัยศรี” สามารถนำไปใช้ได้ถูกต้อง ดังนั้นแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของเกษตรกรชาวสวนส้มโอ นครชัยศรีจึงต้องทำการปลูกจิตสำนึกให้เกษตรกรชาวสวนเห็นถึงคุณค่าและมูลค่าของการปลูกส้มโอ และส่งเสริมให้เกษตรกรชาวสวนเห็นถึงความสำคัญของการเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ต่อไป ซึ่งการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกส้มโอต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดเก็บและการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อคนรุ่นหลังสามารถนำไปพัฒนาต่อ

ยอดและประยุกต์ใช้ได้ตามบริบทสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวสวนในชุมชนเพื่อส่งเสริมด้านการตลาด ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้สามารถเผยแพร่อัตลักษณ์ของชุมชนและเป็นการอนุรักษ์วิถีการดำรงชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของการประกอบอาชีพการปลูกส้มโอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพฑูรย์ ทองสม (2556) ที่กล่าวว่า แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าควรเริ่มจากการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นเห็นถึงคุณค่า และความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นอันดับแรก ทั้งนี้เพื่อให้เกิดจิตสำนึกและความห่วงแหนอัตลักษณ์ของท้องถิ่น จนนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น อันเป็นที่มาของความรู้และความภูมิใจให้เกิดขึ้นแก่ชุมชน กระบวนการพัฒนาด้วยการนำภูมิปัญญาเดิมมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยด้วยการสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตสามารถทำได้ อาทิ การจัดกลุ่มพัฒนาอาชีพจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานความรู้ด้านเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ในการต่อยอดการผลิต ตลอดจนการใช้แนวคิดด้านการบริหารจัดการในการจัดจำหน่ายและขยายตลาด รวมถึงการดำเนินการที่ไม่ส่งผลเสียกับสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยครั้งนี้

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า ความนิยมของส้มโอนครชัยศรีที่มีมากทำให้เกิดช่องว่างต่อการละเมิดลิขสิทธิ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วยการนำชื่อ “ส้มโอนครชัยศรี” ไปใช้อย่างไม่ถูกต้อง ทำให้ความน่าเชื่อถือและชื่อเสียงของส้มโอนครชัยศรีเสียหายอย่างมาก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรมีการกำหนดมาตรการป้องกัน การตรวจสอบ และบทลงโทษในการละเมิดลิขสิทธิ์ที่ชัดเจนและจริงจัง เพื่อให้คุณค่าด้านภูมิปัญญา ด้านคุณลักษณะของพื้นที่ และด้านการเป็นพืชบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของส้มโอนครชัยศรีคงอยู่ต่อไป
2. จากผลการวิจัยที่พบว่า ลูกหลานของเกษตรกรชาวสวนปัจจุบันมีการให้ความสำคัญต่อการศึกษา และมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามแบบชุมชนเมืองมากขึ้น ส่งผลให้การสืบทอดภูมิปัญญาเป็นที่สนใจน้อยลง เนื่องจากผู้สืบทอดมีทางเลือกมากขึ้นกว่ารุ่นพ่อแม่ ทั้งเรื่องการศึกษาที่สูงกว่า ทุนทางสินทรัพย์ที่พร้อมกว่าจึงไม่ต้องดิ้นรนเหมือนรุ่นพ่อแม่ ดังนั้นเกษตรกรชาวสวนจึงควรต้องปลูกฝังให้ลูกหลานได้เรียนรู้และสัมผัสวิถีชีวิตดั้งเดิมเพื่อกลมกลืนเกลาพฤติกรรม สร้างเสริมทัศนคติปลูกจิตสำนึกในความเป็นคนท้องถิ่น และสร้างความตระหนักในคุณค่า วิถีชีวิต และความเป็นเอกลักษณ์ของตน เพื่อให้มีความสำนึกรักและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป
3. การส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเป็นไปอย่างต่อเนื่องและจริงจัง เพื่อให้การอนุรักษ์ภูมิปัญญาสามารถคงอยู่และถ่ายทอดสู่รุ่นต่อไปได้

4. จากการวิจัยที่พบว่าวิธีการปลูกและการดูแลรักษาส้มโอของเกษตรกรชาวสวนแต่ละคนจะมีเทคนิคที่แตกต่างกันออกไปซึ่งเป็นองค์ความรู้เฉพาะบุคคลที่ได้มาจากการลงมือปฏิบัติลงอุกจนสะสมเป็นประสบการณ์ ดังนั้นจึงควรมีการถอดองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวสวน โดยเฉพาะองค์ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) และนำมาเผยแพร่สู่สาธารณะในช่องทางต่าง ๆ ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. จากการศึกษา การขยายตัวของชุมชนเมืองที่มีข้อเสนอด้านราคาเป็นสิ่งจูงใจให้เกษตรกรชาวสวนตัดสินใจขายพื้นที่เพาะปลูกส้มโอ เป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้พื้นที่การเพาะปลูกลดลง ซึ่งภาครัฐไม่อาจควบคุมหรือบังคับได้ ดังนั้นการศึกษาวิจัยในอนาคตจึงควรศึกษาแนวทางการวางแผนการจัดขอบเขตหรือจัดโซนการใช้พื้นที่ของภาครัฐ ทั้งนี้เพื่อเป็นการปกป้องแหล่งเพาะปลูกจากการใช้พื้นที่ผิดประเภทจากนายทุน และเป็นการลดการรุกคืบของชุมชนเมืองที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม

2. ควรมีการวิจัยต่อยอดเพื่อเปรียบเทียบจำนวนพื้นที่และจำนวนเกษตรกรชาวสวนในอดีตและปัจจุบัน เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลมากำหนดนโยบายทิศทางการพัฒนาการปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีในจังหวัดนครปฐมที่เป็นเศรษฐกิจในระดับประเทศได้ต่อไป

3. ควรมีการวิจัยรูปแบบการจัดการเพื่อพัฒนาผลผลิต หรือแปรรูปส้มโอ เพื่อเป็นการต่อยอดและเสริมรายได้ให้แก่เกษตรกรชาวสวน

รายการอ้างอิง

- Akinsanya Adedamola, & Bach Christian. (2014). *Narrative analysis: The Personal Experience Narrative approach*. Paper presented at the ASEE 2014 Zone I Conference, University of Bridgeport, Bridgeport, CT, USA.
- Atkinson, P., & Delamont, S. (2006). *Narrative Methods* (Vol. 4). London Sage.
- Bamberg, M. (2011). *Narrative Analysis*. 2, 85-102.
- Berger Arthur Asa. (1996). *Narratives in Popular Culture, Media, and Everyday Life*: Sage Publications.
- Camila Junqueira Muylaert, Vicente Sarubbi Jr., Paulo Rogério Gallo, Modesto Leite Rolim Neto, & Alberto Olavo Advincula Reis. (2014). Narrative interviews: an important resource in qualitative research. *Rev Esc Enferm USP* 2014, 48(2), 184-189. doi:10.1590/S0080-623420140000800027
- Creswell J.W. (1994). *Research Design: Qualitative and Quantitative Approaches*: SAGE Publications.
- Creswell J.W. (2005). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th ed.). Upper Saddle River: NJ: Pearson Education.
- Gary Gorman, & Dan Dorner. (2009). *Preservation of Local Wisdom : Best Practices*. Paper presented at the งานสัมมนานานาชาติ เรื่องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น, อาคารสัมมนา 1 ห้อง 5209
- Johannes Widodo. (2012). *Urban Environment and Human Behaviour: Learning from History and Local Wisdom* Paper presented at the ASEAN Conference on Environment-Behaviour Studies, Riverside Majestic Hotel, Kuching, Sarawak,, Malaysia.
- Jovchelovitch Sandra, & Bauer Martin W. (2007). Narrative interviewing. In *Narrative interviewing*. London: LSE Research Online.
- Krunipawan Mudcharoen. (2558). การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. Retrieved from https://krunipawan181.wordpress.com/resouce_2/
- M Mitchell, & M Egudo. (2003). *A Review of Narrative Methodology*. Edinburgh South Australia 5111 Australia DSTO Systems Sciences Laboratory
- Polkingtone D.E. (1998). Narrative knowing and the human sciences [Press release]
- Schank, R. C. (1990). *Tell Me a Story: A New Look at Real and Artificial Memory*: Atheneum.

- Schraiber LB. (1995). *Qualitative research in health: methodological reflections on the oral report and narrative production in a study about the medical profession*: Rev Saude Publica; 29(1).
- Sri Ambarwangi. (2014). REOG as Means of Students' Appreciation and Creation in Arts and Culture Based On The Local Wisdom. *HARMONIA : Journal of Arts Research and Education*, 14(1), 37-45.
- Widya Regsha, F., Alifia Safira, S., & Muhammad Haikal, E. (2017). *An Ancient Local Wisdom in Indonesia as a Power to Treating People Affected by Leprosy in Social Way Paper* presented at the Proceedings of the Tenth Asia-Pacific Conference on Global Business, Economics, Finance and Social Sciences (AP17Hong Kong Conference) Hong Kong-SAR.
- กนกพร จิมพลี. (2555). รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
- กนกวรรณ สุทธิพร. (2553). วิถีวิทยาเรื่องเล่า [ทำพระจันทร์สหวิทยาการปริทัศน์ รวมบทความและข้อเขียนของนักศึกษาโครงการปริญญาเอกสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.]. Retrieved from http://tpir53.blogspot.com/2010/11/blog-post_15.html
- กมลทิพย์ ชันแข็ง. (2559). แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย. Retrieved from kamonthip2.blogspot.com/2016/12/59.html
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2561). รายงานสรุปยอดผู้ปลูกส้มโอปี 2557-2560. ระบบฐานข้อมูลทะเบียนเกษตรกรกลาง. Retrieved from <http://farmer.doae.go.th/famer/report.act/reportTambon>
- กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม. (2560). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. Retrieved from <http://www.doae.go.th>
- กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดนครปฐม. (2559). บรรยายสรุปจังหวัดนครปฐม ปี 2559 กาญจนา เกียรติมนิรัตน์, & สุภาพ ฉัตรภักดิ์. (2548). ภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นเมืองภาคเหนือ: รูปแบบการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย. วารสารวิทยาศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์, 26 (2), 177-188.
- กำธร สิ้นขวานนท์. (2556). สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 23 (ปกแข็ง): โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- กิตติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์. (2552). ทักษะการบำบัดแนวเรื่องเล่าและทักษะการวิจัยแนวเรื่องเล่า : ทักษะสองด้านในเนื้อเดียวกัน (Vol. 1). กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค, 2552.
- คณะอักษรศาสตร์และศูนย์สารสนเทศทางภูมิศาสตร์. (2554). โครงการบริการข้อมูลเพื่อการเฝ้าระวังและเตือนภัยน้ำท่วม จังหวัดนครปฐม 2554. Retrieved from

- จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย. (2560). การพัฒนารูปแบบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องส้มโอมายใช้ในการจัดการเรียนรู้ สำหรับครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2. วารสารมหาวิทยาลัย ศิลปากร ฉบับภาษาไทย, 37(2).
- ฉันท์หทัย อาจอ่ำ. (2560). วิถีวิทยาการวิจัยทางสังคมศาสตร์แนวใหม่. In สถาบันวิจัยประชากรและสังคม (Ed.): มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชานนท์ วิสุทธิชานนท์. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา. (ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สารนิพนธ์), หาดใหญ่, ฌัฏฐ์ คำวิชัย, & ทีมงานรักบ้านเกิด. (2560). เกษตรกรค้นแบบ. ฌูร 4 ภาค. Retrieved from <http://www.rakbankerd.com/agriculture/guru-view.php?id=46>
- ถาวร ทิศทองคำ. (2559). ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือวิจัยที่มีคุณภาพ (เอกสารฝึกอบรม “สร้างนักวิจัยรุ่นใหม่” (ลูกไก่), มหาวิทยาลัยศรีปทุม). Retrieved 17 ธันวาคม 2560
- ทรงคุณ จันทกร, พิธิฎฐ์ บุญไชย, & ไพรัช ติดยศผาด. (2552). คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ (งานวิจัย).
- ทวีศักดิ์ ด่วงทอง. (2560). การปลูกส้มโอ from สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- แทน ชันยวีร์. (2558). ส้มโอนครชัยศรี มาตรฐานพรีเมียม ของดี จ.นครปฐม. Retrieved from <http://tantai24.blogspot.com/2015/09/blog-post.html>
- ชัยรัช วิภัติภูมิประเทศ. (2553). การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้าน: กรณีศึกษาวงกลองยาว อำเภอ ปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. Retrieved from มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต:
- นงนุช อังยุริกุล, & สุวพร ผาสุก. (2550). โครงการ “เศรษฐกิจการผลิตและการตลาดส้มโอในภาคเหนือ” (RDG5020008). Retrieved from
- นภการณ์ หะวานนท์. (2552). วิธีการศึกษาเรื่องเล่า: จุดเปลี่ยนของการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์. วารสารสังคมลุ่ม น้ำโจง, 5(2).
- นรินทร์ สังข์รักษา. (2560). การจัดการความรู้เพื่อการพัฒนา. In: สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน, คณะ วิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นิภาวรรณ เจริญลักษณ์. (2558). การศึกษาภูมิปัญญาและการอนุรักษ์พื้นฟูวิถีชีวิตชาวสวนส้ม โอลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี (ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ประไพศรี รูปตี. (2556). แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมการทอผ้าฝ้ายข้อมสี่ธรรมชาติของกลุ่ม สตรีบ้านม่วง หมู่ 2 ตำบลพรสวรรค์ อำเภอนาจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารศรีวานาลัยวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2 (4).
- ประภัสสร ทองยินดี. (2558). ภูมิปัญญาไทย: องค์ความรู้ที่มีคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมไทย. Retrieved from [http://www.stou.ac.th/study/sumrit/10-58\(500\)/page3-10-58\(500\).html](http://www.stou.ac.th/study/sumrit/10-58(500)/page3-10-58(500).html)

ประกาศร แก้ววรรณ. (2551). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น.

<http://www.udru.ac.th/attachments/elearning/10/08.pdf>

ปิยนุช ยอดสมสวย, & สุพิมพ์ วงษ์ทองแท้. (2552). การศึกษาภูมิปัญญาของหมอพั้นบ้านในอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก. Retrieved from

พงษ์นาด นาวรานันต์, & เกียรติศักดิ์ ไทยพงษ์. (2556). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการติดผลและการร่วงของผลส้มโอพันธุ์ทองดีพื้นที่ลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)).

พงษ์นาด นาวรานันต์, สุมาลี ลิกเสน, & อนัญญา ทองสิมา. (2553). การพัฒนาการเชื่อมโยงองค์ความรู้การผลิตส้มโอสู่เกษตรกรจังหวัดนครปฐม. (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์), สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.

พัชรินทร์ คุณเศรษฐ์. (2560). สำนักงานส่งเสริมการค้าลสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. Retrieved from

http://www.ditp.go.th/ditp_pdf.php?filename=contents_attach/171628/171628.pdf&title=171628

พัฒนา สุขประเสริฐ. (2558). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการส่งเสริมการเกษตร. In หนังสือประกอบการสอน: ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน.

พันธ์จิตต์ สีเหนียง. (2556). เอกสารคำสอน. วิชา 02032413 การส่งเสริมเกษตรยั่งยืน. ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตร กำแพงแสน.

พิมพ์เพ็ญ พรเฉลิมพงศ์, & นิธิยา รัตนานนท์. (2561). ส้มโอ. Retrieved from

<http://www.foodnetworksolution.com/wiki/word/1492/pomelo-ส้มโอ>

เพิ่มศักดิ์ มกรากิรมย์. (2560). มุมมองการแก้ไขปัญหาเกษตรกรทั้งระบบ. Retrieved from

http://www.sathai.org/autopagev4/show_page.php?topic_id=417&auto_id=24&TopicPk=

ไพฑูรย์ ทองสม. (2556). แนวทางการอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่ภูมิปัญญาชุมชน. เอกสารประกอบการสอนรายวิชาทักษิณศึกษา. วิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ยรรยง ไทยเจริญ. (2560). แนวโน้มเศรษฐกิจปี 2560, ธนาคารแห่งประเทศไทย Retrieved from

<https://www.one-asset.com/wp-content/uploads/2017/02/sec3.pdf>

ยศพร บันเทิงสุข. (2556). การวิจัยแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นที่ชุมชนบ้านหม้อ ตำบลเขา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร. (ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิทยานิพนธ์), มหาวิทยาลัยศิลปากร,

รัฐพล กรธีระธาดา. (2551). การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของเมืองนครชัยศรี พ.ศ. 2439-2469. (มหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,

- วรรณลักษณ์ เมียนเกิด. (2558). เรื่องเล่าชีวิต: วิธีการเพื่อความเข้าใจประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ (เอกสารประกอบการสอน วิชา ศค.211 จริยธรรมทางวิชาชีพและคุณค่าความเป็นมนุษย์ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). Retrieved 14 พฤศจิกายน 2560
- วิลาวัณย์ ไคร์ครวญ. (2558). รายงานโครงการวิจัย ศึกษาการใช้ปัจจัยผลิตและผลตอบแทนต่อหน่วยในระบบการผลิตพืชสวน. การใช้ปัจจัยการผลิตไม่ผล รวมถึงผลตอบแทนที่ได้รับในระบบการผลิตในเขตอำเภอสามพราน และนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. Retrieved from
- ศูนย์วิจัยพืชยืนต้นและไม้ผลเมืองร้อน. (2561). ส้มโอ. Retrieved 27 เมษายน, from กลุ่มงานศูนย์วิจัย ฝ่ายวิจัยและบริการ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
<http://natres.psu.ac.th/Researchcenter/tropicalfruit/fruit/pomelo.htm>
- ศูนย์วิจัยและพัฒนา. (2559). แนวโน้มเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจไทย ปี2560. Retrieved from
<http://www.pandinthong.com/critic-dwl-th/382991791801>
- สถาพร ถาวรธิวาสน์. (2555). รายงานการวิจัยการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามวิถีชุมชนลุ่มแม่น้ำท่าจีน จังหวัดชัยนาท. (การศึกษาดูงาน), มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ.
- ศษญุ ภู่งง. (2559). การออกแบบวิจัยกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในทฤษฎีที่สร้างจากข้อมูลและวิธีวิจัยเรื่องเล่า (เอกสารการเรียนรู้).
- สมเดช นิลพันธุ์, ชลรัตน์ พยอมแย้ม, โสรจ การบริบูรณ์, พงษ์นาค นาดวรานันต์, & พัชรศักดิ์ อาลัย. (2558). โครงการ”บูรณาการนวัตกรรมการวิจัยส้มโอเพื่อสังคมและเศรษฐกิจของจังหวัดนครปฐม”. Retrieved from
- สวาท เสนาณรงค์. (2516). ภูมิศาสตร์ประเทศไทย (Vol. 2). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สังคม เดชะวงศ์เสถียร, สุภัทร์ อิศรากร ณ อุษยา, ฝากจิต ปาตินทร ลาภจิตร, พงษ์ศักดิ์ ชัยยืน, & เกษสุดา เดชกิมล. (2552). โครงการ การศึกษาสถานภาพการผลิต และการพัฒนาการผลิตส้มโอพันธุ์ทองดีของเกษตรกรในเขตอำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ. (ชุดโครงการ การพัฒนางานวิจัยส้มโอเพื่อการส่งออก. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว.), มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
- สาโรช รุ่งเรือง. (2557). แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของชุมชนบ้านช่างหล่อ กรณีศึกษาบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 25 (1)(มกราคม – เมษายน 2557).
- สำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม กรมส่งเสริมการเกษตร. (2558). สถิติข้อมูลการเกษตร (สถิติข้อมูลการปลูกพืช).
- สำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม กรมส่งเสริมการเกษตร. (2560). แผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบลปี 2558-2560 ตำบลทรงคนอง อำเภอสามพราน นครปฐม. . Retrieved 20 มิถุนายน 2560
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545, สำนักนายกรัฐมนตรี.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2550). ส้มโอ. สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.,
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). แนวทางการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักสารสนเทศและการบริการการค้าระหว่างประเทศ. (2560). สถิติการค้าของไทย เดือน พ.ค. 2560. Retrieved from http://www.ditp.go.th/ditp_pdf.php?filename=contents_attach/172002/172002.pdf&title=172002
- สิรินาฏ พรศิริประทาน. (2554). การส่งออกผักและผลไม้สดไทยไปสหภาพยุโรป Retrieved 14 กรกฎาคม 2560, from ส่วนงานสารสนเทศและเผยแพร่วิชาการ สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (องค์การมหาชน)
- สุบิน ยุระรัช. (2559). ความจริงเกี่ยวกับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์และแนวทางการเลือกวิธีวิทยาให้เหมาะสมกับปัญหาวิจัย, วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, 6 (1)(1 มกราคม – มิถุนายน 2559).
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม. (2560). ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดนครปฐมกับแม่น้ำนครชัยศรี. Retrieved from <http://www.nkppao.go.th/content-2-10.html>
- อภิชาติ ไจอรีย์. (2557). รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารการเมืองการปกครอง, 4(2).
- อภิรักษ์ณัฏ เกษมผลกุล. (2557). บุญบูชาปีตานุสรณ์. In วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย (1 ed., pp. 40). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.
- อานนท์ ยานนท์, & จารุรินทร์ ปีตานุพงศ์. (2554). กระบวนการของการสื่อสาร. สงขลานครินทร์เวชสาร, 29 (4)(ก.ค. - ส.ค. 2554), 195-201.
- อำไพวรรณ ภราดรนิววัฒน์. (2553a). ขั้นตอนการปฏิบัติในการผลิตส้มโอ. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
- อำไพวรรณ ภราดรนิววัฒน์. (2553b). เทคโนโลยีการปลูกส้มโอเพื่อการส่งออก. ("การพัฒนางานวิจัยส้มโอเพื่อการส่งออก" สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
หนังสือขอเก็บรวบรวมข้อมูลและขอสัมภาษณ์

ที่ ศธ 6806(นศ)/2228

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

29 มีนาคม 2561

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน นายทิม ไททวิ

ด้วย นางกุลลดา เลิศไสว รหัสประจำตัว 59601707 นักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตสาขาวิชา การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง " เรื่องเล่าสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี " มีความประสงค์ จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจาก กลุ่มชาวสวนส้มโอนครชัยศรี ในเขตอำเภอสามพรานและนครชัยศรี เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดแจ้ง ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้แก่ นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยศ ไพวิทยศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.034-218790

ที่ ศธ 6806(ทศ)/๕๕๕๑

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

29 มีนาคม 2561

เรื่อง ขอสัมภาษณ์

เรียน เกษตรอำเภอสามพราน

ด้วย นางกุลลดา เลิศไสว รหัสประจำตัว 59601707 นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต
สาขาวิชา การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง " เรื่องเล่า
สู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี " มีความประสงค์ จะขอสัมภาษณ์
ท่าน ระหว่างเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2561 เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดให้สัมภาษณ์แก่นัก
ศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูริย์ไพฑูริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.034-218790

ที่ ศธ 6806 (พ.ล.)/230

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

29 มีนาคม 2561

เรื่อง ขอสัมภาษณ์

เรียน เกษตรอำเภอนครชัยศรี

ด้วย นางกุลลดา เลิศไสว รหัสประจำตัว 59601707 นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต
สาขาวิชา การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง " เรื่องเล่า
สู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี " มีความประสงค์ จะขอสัมภาษณ์
ท่าน ระหว่างเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2561 เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดให้สัมภาษณ์แก่นัก
ศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร. นิชิต ไพวิทยศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.034-218790

ที่ ศธ 6806 (พศ) / 2231

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

29 มีนาคม 2561

เรื่อง ขอสัมภาษณ์

เรียน เกษตรจังหวัดนครปฐม

ด้วย นางกุลลดา เลิศไสว รหัสประจำตัว 59601707 นักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิต
สาขาวิชา การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง " เรื่องเล่า
สู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี " มีความประสงค์ จะขอสัมภาษณ์
ท่าน ระหว่างเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2561 เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดให้สัมภาษณ์แก่นัก
ศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ไพบุณย์ ไพวิทยศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.034-218790

ที่ ศธ 6806 (สง) / 2232

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

29 มีนาคม 2561

เรื่อง ขอสัมภาษณ์

เรียน ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม

ด้วย นางกุลลดา เลิศไสว รหัสประจำตัว 59601707 นักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิต
สาขาวิชา การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "เรื่องเล่า
สู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี" มีความประสงค์ จะขอสัมภาษณ์
ท่าน ระหว่างเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2561 เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดให้สัมภาษณ์แก่นัก
ศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ไพชยศ ไพวิทยศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.034-218790

ที่ ศธ 6806 (นส) / 2233

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

29 มีนาคม 2561

เรื่อง ขอสัมภาษณ์

เรียน ประธานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนส้มโอนครชัยศรี

ด้วย นางกุลลดา เลิศไศว รหัสประจำตัว 59601707 นักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิต
สาขาวิชา การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "เรื่องเล่า
สู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี" มีความประสงค์ จะขอสัมภาษณ์
ท่าน ระหว่างเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2561 เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดให้สัมภาษณ์แก่นัก
ศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.034-218790

ที่ ศธ 6806 (กษ) 2234

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

29 มีนาคม 2561

เรื่อง ขอสัมภาษณ์

เรียน ประธานหอการค้าจังหวัดนครปฐม

ด้วย นางกุลลดา เลิศไสว รหัสประจำตัว 59601707 นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต
สาขาวิชา การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "เรื่องเล่า
สู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี" มีความประสงค์ จะขอสัมภาษณ์
ท่าน ระหว่างเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2561 เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดให้สัมภาษณ์แก่นัก
ศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.034-218790

ที่ ศธ 6806 (สจ) / 2452

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

3 เมษายน 2561

เรื่อง ขอสัมภาระ

เรียน รองนายกเทศมนตรี ไร่จิง

ด้วย นางกุลลดา เลิศไสว รหัสประจำตัว 59601707 นักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง " เรื่องเล่าสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี " มีความประสงค์ จะขอสัมภาระของท่าน ระหว่างเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2561 เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดให้สัมภาระแก่นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูริย์ไพฑูริย์ธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.034-218790

ที่ ศธ 6806 (พจ) 3244

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

1 พฤษภาคม 2561

เรื่อง ขอสัมภาษณ์

เรียน นางรักเกล้า มีกุล

ด้วย นางกุลลดา เลิศไศว รหัสประจำตัว 59601707 นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต
สาขาวิชา การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "เรื่องเล่า
สู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี" มีความประสงค์ จะขอสัมภาษณ์
ท่าน ช่วงเวลาเดือนเมษายน-พฤษภาคม 2561 เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดให้สัมภาษณ์แก่นัก
ศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพบูลย์ศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.034-218790

ที่ ศธ 6806 (ส.ร.)/32๗8

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

1 พฤษภาคม 2561

เรื่อง ขอสัมภาษณ์

เรียน นายลือชัย มีกุล

ด้วย นางกุลลดา เลิศไสว รหัสประจำตัว 59601707 นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต
สาขาวิชา การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง " เรื่องเล่า
สู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอบนนครชัยศรี " มีความประสงค์ จะขอสัมภาษณ์
ท่าน ช่วงเวลาเดือนเมษายน-พฤษภาคม 2561 เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดให้สัมภาษณ์แก่นัก
ศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.034-218790

ที่ ศธ 6806 (หจ) 3249

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

1 พฤษภาคม 2561

เรื่อง ขอสัมภาษณ์

เรียน นายพนม ศรีสนิท

ด้วย นางกุลลดา เลิศไศว รหัสประจำตัว 59601707 นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชา การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "เรื่องเล่าสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี" มีความประสงค์ จะขอสัมภาษณ์ท่าน ช่วงเวลาเดือนเมษายน-พฤษภาคม 2561 เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดให้สัมภาษณ์แก่นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.034-218790

ที่ ศธ 6806 (นส)/3280

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

1 พฤษภาคม 2561

เรื่อง ขอสัมภาษณ์

เรียน นายเฉลียว หวานชะเอม

ด้วย นางกุลธิดา เลิศไศว รหัสประจำตัว 59601707 นักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "เรื่องเล่าสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี" มีความประสงค์ จะขอสัมภาษณ์ท่าน ช่วงเวลาเดือนเมษายน-พฤษภาคม 2561 เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดให้สัมภาษณ์แก่นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.034-218790

ที่ ศธ 6806/ ๒๕๖๓

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
22 ถนนบรมราชชนนี ดลิ่งชั้น
กรุงเทพฯ 10170

๒๑ พฤษภาคม 2561

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นักศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เรียน พ.ท.บุญชู ปัตวี

ด้วย นางกุลลดา เลิศไสว นักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐ และภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “เรื่องเล่าสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอบรมราชชนนี” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ท่าน ในประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ โดยจะขอสัมภาษณ์ภายในเดือนพฤษภาคม 2561

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขออนุญาตจากท่านโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และหากท่านประสงค์จะขอทราบรายละเอียดเพิ่มเติม บัณฑิตวิทยาลัย ขออนุญาตให้ นางกุลลดา เลิศไสว หมายเลขโทรศัพท์ 099-02-8111 เป็นผู้ประสานงานโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศน์วงศ์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทรศัพท์ 0-2849-7502

โทรสาร 0-2849-7503

ปณิธานบัณฑิตวิทยาลัย “มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา”

แบบสัมภาษณ์

“เรื่องเล่าสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี”
(ระดับกลุ่ม: ตัวแทนกลุ่มชาวสวน องค์กรภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสสามพราน)

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้ครอบคลุมประเด็นคำถาม 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป
(2) สภาพพื้นฐานและบริบทพื้นที่ (3) ภูมิปัญญา การอนุรักษ์ และการสืบทอดภูมิปัญญา (4) นโยบายและแนว
ทางการส่งเสริมและอนุรักษ์ส้มโอ และ (5) ข้อเสนอแนะ

ชื่อ-สกุลสถานภาพ.....

ที่อยู่

เบอร์โทรศัพท์ โทรสาร..... อีเมล.....

อายุอาชีพ.....ตำแหน่ง.....

ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง.....ปี ตั้งแต่.....

วันที่สัมภาษณ์.....

1. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความเป็นมาอย่างไร

.....
.....

2. การปลูกส้มโอมีประวัติความเป็นมาอย่างไร

.....
.....

3. จากอดีตจนถึงปัจจุบันประชาชนในเขตอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสสามพราน มีการประกอบอาชีพใด
เป็นหลัก และหันมาปลูกส้มโอนครชัยศรีตั้งแต่เมื่อไหร่

.....
.....

4. ท่านคิดว่าเขตอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสสามพราน มีลักษณะที่เหมาะสมแก่การปลูกส้มโอนครชัยศรี
อย่างไร มีจุดเด่นอะไรจึงทำให้ส้มโอมีรสชาติอร่อย มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั้งในประเทศ และ
ต่างประเทศ

.....
.....

5. ท่านคิดว่าส้มโอมีคุณค่า ความสำคัญ และมีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวสวนส้มโอนครชัยศรี อย่างไร
.....
.....
6. ท่านเรียนรู้วิธีการปลูก และการดูแลรักษาส้มโอมาจากใคร เรียนรู้อย่างไร และทำไมจึงสนใจ ประกอบอาชีพทำสวนส้มโอ
.....
.....
7. ท่านมีวิธีการจัดเก็บความรู้ที่ได้มาอย่างไร
.....
.....
8. ปัจจุบันในพื้นที่ ครอบครั้ว เครือญาติของท่านมีใครทำสวนส้มโอบ้าง และในอนาคตจะเป็นอย่างไรบ้าง
.....
.....
9. ท่านมีอะไรเป็นแรงจูงใจให้ครอบครัวและเครือญาติยังคงทำสวนส้มโออยู่
.....
.....
10. ปัญหาและอุปสรรคการทำเกษตรสวนส้มโอนครชัยศรีช่วงก่อนน้ำท่วมในปี พ.ศ.2554 เป็นอย่างไร
.....
.....
11. ปัญหาและอุปสรรคการทำเกษตรสวนส้มโอนครชัยศรีช่วงหลังน้ำท่วมในปี พ.ศ.2554 เป็นอย่างไร
.....
.....
12. ปัญหาและอุปสรรคด้านการตลาดของส้มโอนครชัยศรีจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
.....
.....
13. ท่านมีแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีอย่างไร
.....
.....

14. ท่านมีวิธีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของเกษตรกรสวนส้มโอนครชัยศรีอย่างไร
.....
.....
15. ท่านมีแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำสวนส้มโอนครชัยศรีอย่างไร
.....
.....
16. ท่านมีแนวทางส่งเสริม สนับสนุนให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดภูมิปัญญาอย่างไร
.....
.....
17. ท่านคิดว่าอนาคตการทำสวนส้มโอนครชัยศรีจะมีแนวโน้มเป็นอย่างไร (ทั้งเรื่องผลิตผล เศรษฐกิจ รายได้ การสืบทอด และคุณค่า)
.....
.....
18. การทำสวนส้มโอยังสามารถสร้างแรงจูงใจให้แก่ทายาทเกษตรกรเพื่อสืบทอด และอนุรักษ์วิถีชีวิตชาวสวนส้มโอนครชัยศรีหรือไม่อย่างไร
.....
.....
19. หน่วยงานภาครัฐ (เกษตรอำเภอ ฯลฯ) ให้การสนับสนุน และให้ ความสำคัญอย่างไรบ้าง
.....
.....
20. ข้อเสนอแนะ
.....
.....

นางกุลดา เลิศไสว
ผู้สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

“เรื่องเล่าสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี”
(ระดับเครือข่ายองค์กรในพื้นที่: ตัวแทนหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่)

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้ครอบคลุมประเด็นคำถาม 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป (2) สภาพพื้นฐานและบริบทพื้นที่ (3) ภูมิปัญญา การอนุรักษ์ และการสืบทอดภูมิปัญญา (4) นโยบายและแนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์ส้มโอ และ (5) ข้อเสนอแนะ

ชื่อ-สกุลสถานภาพ.....
ที่อยู่.....
เบอร์โทรศัพท์..... โทรสาร..... อีเมล.....
อายุอาชีพ.....ตำแหน่ง.....
ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง..... ปี ตั้งแต่.....
วันที่สัมภาษณ์.....

1. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความเป็นมาอย่างไร

.....
.....

2. การปลูกส้มโอมีประวัติความเป็นมาอย่างไร

.....
.....

3. จากอดีตจนถึงปัจจุบันประชาชนในเขตอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามปราชญ์ มีการประกอบอาชีพใดเป็นหลัก และหันมาปลูกส้มโอนครชัยศรีตั้งแต่เมื่อไหร่

.....
.....

4. ท่านคิดว่าเขตอำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามปราชญ์ มีลักษณะที่เหมาะสมแก่การปลูกส้มโอนครชัยศรีอย่างไร มีจุดเด่นอะไรจึงให้ส้มโอมีรสชาติอร่อย มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั้งในประเทศ และต่างประเทศ

.....
.....

5. ท่านคิดว่าสัมโอมีคุณค่า ความสำคัญ และมีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวสวนส้มโอนครชัยศรีอย่างไร

.....
.....

6. หน่วยงานของท่านมีแนวทางการอนุรักษ์ พื้นฟูสวนส้มโอในภาวะวิกฤต และในภาวะปกติ อย่างไรบ้าง (เช่น กรณีนี้ท่วม การให้ความช่วยเหลือเครื่องสูบน้ำ จัดหน่วยงานเข้ามาช่วยกันทำนบทราย เป็นต้น)

.....
.....

7. ท่านคิดว่าขนาดการทำสวนส้มโอนครชัยศรีจะมีแนวโน้มเป็นอย่างไร (ทั้งเรื่องผลิตผล เศรษฐกิจ รายได้ การสืบทอด และคุณค่า)

.....
.....

8. หน่วยงานของท่านจะมีนโยบาย/แนวทางในการสนับสนุนส้มโอนครชัยศรีอย่างไร ทั้งด้านการอนุรักษ์ในปัจจุบัน การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุตรหลานได้สืบทอด

.....
.....

9. ท่านมีนโยบายด้านการเกษตร การถ่ายทอดความรู้ การส่งเสริมรายได้ แนวทางการพัฒนา เกษตรกร และแนวทางการพัฒนาการตลาดอย่างไร

.....
.....

10. หน่วยงานของท่านมีแนวทางในการจัดการความรู้ การถ่ายทอดเป็นองค์ความรู้ของท้องถิ่นได้อย่างไร

.....
.....

11. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

.....
.....

นางกุลลดา เลิศไสว

ผู้สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

“เรื่องเล่าสู่ความสำเร็จ: การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอนครชัยศรี”

(ระดับเครือข่ายภายนอก: องค์กรภายนอกผู้มีส่วนได้เสียและมีส่วนเกี่ยวข้อง)

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้ครอบคลุมประเด็นคำถาม 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป (2) สภาพพื้นฐานและบริบทพื้นที่ (3) ภูมิปัญญา การอนุรักษ์ และการสืบทอดภูมิปัญญา (4) นโยบายและแนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์ส้มโอ และ (5) ข้อเสนอแนะ

ชื่อ-สกุลสถานภาพ.....

ที่อยู่

เบอร์โทรศัพท์ โทรสาร..... อีเมล.....

อายุอาชีพ.....ตำแหน่ง.....

ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง.....ปี ตั้งแต่.....

วันที่สัมภาษณ์.....

1. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความเป็นมาอย่างไร

.....
.....

2. การปลูกส้มโอมีประวัติความเป็นมาอย่างไร

.....
.....

3. ท่านคิดว่าเขตอำเภอ นครชัยศรี และอำเภอสามพราน มีลักษณะที่เหมาะสมแก่การปลูกส้มโอนครชัยศรี

อย่างไร มีจุดเด่นอะไรจึงทำให้ส้มโอมีรสชาติอร่อย มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั้งในประเทศ และต่างประเทศ

.....
.....

4. สถานการณ์ปัจจุบันของส้มโอ และแนวโน้มของการทำสวนส้มโอนครชัยศรีในพื้นที่เป็นอย่างไรบ้าง (จำนวนชาวบ้านที่ทำสวนส้มโอนครชัยศรี รายได้ สายพันธุ์ไหนที่เป็นที่นิยม สายพันธุ์ไหนที่ไม่นิยมปลูกในปัจจุบัน สาเหตุเพราะอะไร)

.....
.....

5. ท่านคิดว่าที่ผ่านมาการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาสำคัญๆ ของพื้นที่ส่งผลต่อวิถีการทำสวนส้มโอนครชัยศรีมีอะไรบ้าง

.....

6. หน่วยงานของท่านมีแนวทางการอนุรักษ์ พื้นฟูสวนส้มโอในภาวะวิกฤต และในภาวะปกติ อย่างเป็นบ้าง (เช่น กรณีน้ำท่วม การให้ความช่วยเหลือเครื่องสูบน้ำ จัดหน่วยงานเข้ามาช่วยกันทำนบทราย เป็นต้น)

.....

7. ท่านคิดว่าขนาดการทำสวนส้มโอนครชัยศรีจะมีแนวโน้มเป็นอย่างไร (ทั้งเรื่องผลผลิต เศรษฐกิจ รายได้ การสืบทอด และคุณค่า)

.....

8. ในความเห็นของท่านหน่วยงานที่เป็นเครือข่ายเกี่ยวข้องจะมีแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำสวนส้มโอนครชัยศรีอย่างไร

.....

9. หน่วยงานของท่านมีนโยบายในการส่งเสริม และอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำสวนส้มโอนครชัยศรี เช่น แนวทางการสนับสนุนงบประมาณ การส่งเสริมด้านวิชาการการเกษตร และการพัฒนาเกษตรกร อย่างเป็นบ้าง

.....

10. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

.....

นางกุลลดา เลิศไสว
 ผู้สัมภาษณ์

ลำดับ ที่	รายชื่อ	ที่อยู่
1	นายบุญเลี้ยง ช่างม่าน	เกษตรจังหวัดนครปฐม
2	นายปรีชา มรกฏจินดา	เกษตรอำเภอสามพราน
3	นายสุรพงศ์ บุญยงค์	เกษตรอำเภอนครชัยศรี (ตัวแทน: นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร ชำนาญการ)
4	นายอุดม โอษฐ์ยิ้มพราย	ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม
5	นายลือยศ บรรพภาณุจน์	รองนายกเทศมนตรีเมืองไร่ชิ่ง
6	นายโรจน์สถาพร	ประธานหอการค้าจังหวัดนครปฐม
7	ดร.ทิม ไทยทวี	นายกสมาคมส้มโอไทย รองประธานหอการค้าจังหวัดนครปฐม สมาชิกสภาเกษตรกร และปราชญ์ชาวสวนส้มโอ 41/2 ม.1 ต.ทรงคนอง อ.สามพราน จ.นครปฐม 73210
8	นายประวิทย์ บุญมี	ประธานวิสาหกิจชุมชนส้มโอนครชัยศรี และปราชญ์ชาวสวนส้มโอ 26/1 ม.8 ต.ท่าตลาด อ.สามพราน จ.นครปฐม 73210
9	นายพนม ศรีสนิท	ประธานวิสาหกิจชุมชนเกาะลัดอีแพ้น และปราชญ์ชาวสวนส้มโอ 21 ม.8 ต.ไร่ชิ่ง อ.สามพราน จ.นครปฐม 73210
10	นายเฉลียว หวานชะเอม	รองประธานกลุ่มส้มโอแปลงใหญ่ และปราชญ์ชาวสวนส้มโอ 71/4 ม.2 ต.ดอนแฝก อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม 73120
11	พ.ท.บุญชู ปัลลิว	37 ม.3 ต.ไร่ชิ่ง อ.สามพราน จ.นครปฐม 73210
12	นายลือชัย มีกุล	1 ม.1 ต.ทรงคนอง อ.สามพราน จ.นครปฐม 73210
13	นางรัตเกล้า มีกุล	1 ม.1 ต.ทรงคนอง อ.สามพราน จ.นครปฐม 73210

รูปภาพการเก็บรวบรวมข้อมูล

แม่น้ำนครชัยศรี

ส้มโอนครชัยศรี

สัมภาษณ์ นายปรีชา มรกตภูจินดา เกษตรอำเภอสามพราน

สัมภาษณ์ นายสุรพงศ์ บุญยงค์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ อำเภอนครชัยศรี

สัมภาษณ์ ดร.ทิม ไทยทวี ปราชญ์ชาวสวนส้มโอ นายกสมาคมส้มโอไทย
รองประธานหอการค้าจังหวัดนครปฐม และสมาชิกสภาเกษตรกร

สัมภาษณ์ พ.ท.บุญชูบ ปัตถวี ปราชญ์ชาวสวนส้มโอ

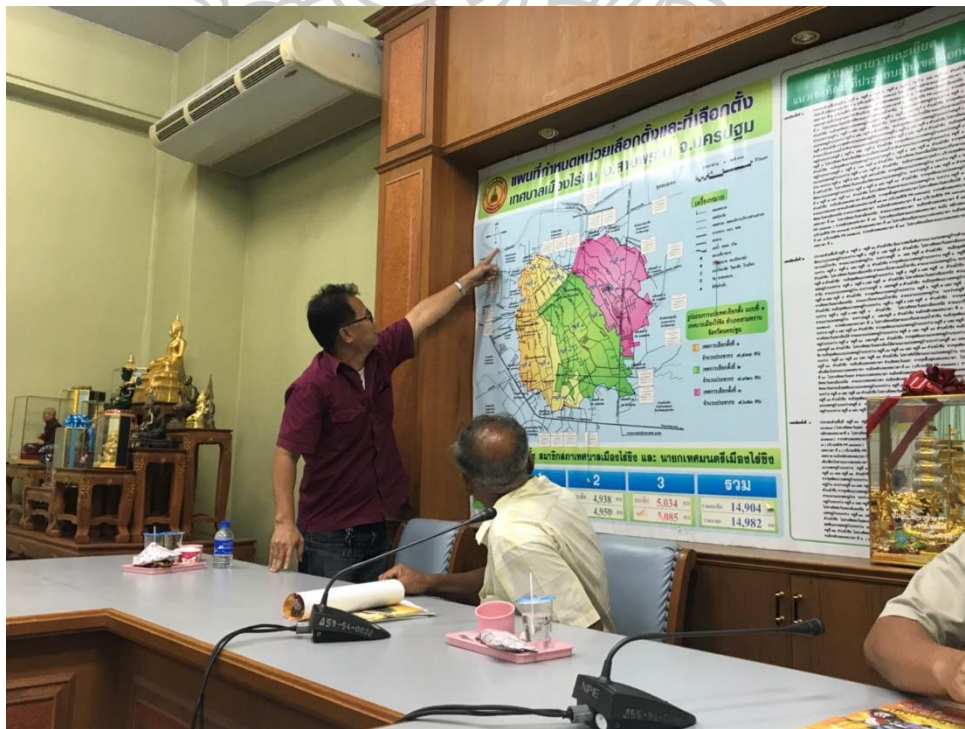
สัมภาษณ์ นายค่านวณ ไพโรจน์สถาพร ประธานหอการค้าจังหวัดนครปฐม

สัมภาษณ์ นายบุญเลี้ยง ชำยมาน เกษตรจังหวัดนครปฐม

สัมภาษณ์ นายประวิทย์ บุญมี ประธานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนส้มโอนครชัยศรี

สัมภาษณ์ นายลือชัย มีกุล (ยืน) ประชาชนชาวสวน

สัมภาษณ์ นายพนม ศรีสนิท (ยืน) ประธานวิสาหกิจชุมชนเกาะลัดอีแพน และปราชญ์ชาวสวน

สัมภาษณ์ นายลือยศ บรรพภาฎณ์ รองนายกเทศมนตรีเมืองไร่เชิง (ขวาสุด)

สวนนายเฉลียว เขียวชะเอม ปราชญ์ชาวสวน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	กุลลดา เลิศไสว
วัน เดือน ปี เกิด	10 กันยายน 2518
สถานที่เกิด	กรุงเทพ
วุฒิการศึกษา	ปริญญาตรี คณะศิลปศาสตร์ สาขาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
ที่อยู่ปัจจุบัน	186/18 หมู่ 5 หมู่บ้านอภากร 1 ซอย 3 ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม

